-C 484 PEc 5893

Kiriku Elu

SP, 6107

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Nr. 1 | Jaanuar 1940. a. | VIII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Tegelik toimetaja: Robert Lenzbauer, Pärnu, Possieti 2.

Tellida: Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.
Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr

ENSV Riiklik Avalik Raamatukogu

EP 4299

ARHIIV RAAMATUKOGU * TALLINNA KESKRAAMATUKOGU

»Kuningate Kuningale ja isandate Issandale.«

Uue aasta 1940 loosungiks.

Me seisame uue aasta lävel. Katsudes otsida loosungit, mida me võiksime pealkirjana selle uue aasta peale panna, tahaksime valida neid Püha-kirja sõnu: »Kuningate Kuningale ja isandate Issandale!« (1 Tim 6, 15; Ilm 19, 16), juba selle-pärast, et meie Püha Isa, paavst Pius XII, nagu ta ütleb oma suures entsüklikas, on teinud neid sõnu »otsekui oma pontifikaadi astmepalveks.«

Ja need sõnad tähistavad hästi uue aasta mõtet. Aasta 1940 kuulub tõepärast Kristusele, »kuningate Kuningale, isandate Issandale«. Tema on ju »aegade Kuningas« (Ilm 15, 3). Kõik ajad kuuluvad temale. Temale kuulub ka meie aeg, uue aasta iga päev, iga tund, iga minut.

Kristus paneb maksma oma kuningaõigusi ka meie aja vaimu vastu. Ta peab seda; ta ei saa teisiti. Ta peaks lakkama olemast Jumal, kui ta tahaks sellest loobuda. Tema tahe, tema seadus valitsegu sellepärast avalikus elus, valitsegu rahvaste elus, valitsegu suures poliitikas! Aga ka eraelus, perekonnaelus tahab ta valitseda. Ja ta nõuab endale tervet inimest, kogu tema tegemist, kogu tema tahtmist, kogu tema salajasimaid mõtteid ja soove.

Ja mitte ainult väikesed ei pea teda teenima, vaid ka suured: »Kuningate Kuningas ja isandate Issand«. Võiks aga näida, nagu meie päevil ei kehtiks see seadus. Suuri ja väikesi tõusid üles ja salgasid julgesti Kristuse valitsejaõigusi ja kuulu-tasid tema asemel oma eneste õigusi, vaba, sõltu-matu, autonoomse inimese õigusi!

Kui Kristus tahab maailmas asutada oma riiki, jumalariiki, siis nemad tahavad selle vastu asutada inimese riiki! Kui Kristus tahab maailmas ikka rohkem levitada »tõe ja elu riiki, pühaduse ja armu, õigluse, armastuse ja rahu riiki« (Kuningas-Kristuse püha präfatsioon), siis nemad tahavad selle vastu levitada autonoomse inimese riiki, mis ei tunnusta igavesi tõdesid ja milles pole elu Jumalast, vaid on elu ihust ja verest ülimaks väärtu-seks; milles ei anta ruumi armule ja pühadusele, kuna inimene jätkuvat iseenesele ega vajavat üle-loomulikku armu; riiki, milles õigluse asemel kiidetakse vaimu, armastuse asemel viha, rahu ase-mel sõda.

Ja võiks üsna näida, nagu tõesti võidaks ini-mene oma väikeste plaanidega Kristust ja tema seadust. Sest kes suudaks salata, et tänapäevi need antikristlikud voolud võtavad laiali hoogu maailmas?

Siiski Kristus on ja jääb »aegade isandaks«; tema on ja jääb ka uue aja isandaks. Ja ta saab ka uuel aastal juhtima maailma sündmused ning hoidma tugeva, kõikvõimsa käega. Ta juhib ka tuleval aastal rahvaste saatuse ega ükski maailma võim saa kiskuma ohjad tema tugevast käest.

Küll Kristus ei valitse maailma üle despooti-lise võimuga. Ta jätab inimestele nende vabadust. Ta jätab isegi kurjale, kuradile, teatud vabadust. Aga vaid nii kaugele, et kurjus ise, »kuri« ja kurjad ei saa takistada tema jumalikke plaane. Kui »kuri« juba tahaks hoobelda oma võimu pärast, siis Jumal talle paneb ahelaid ja kukutab teda alla igavese piina paigale. Ja kui »kurjad« mässavad Jumala vastu ja hakkavad uhkeldama oma »võitmatu« võimu pärast, siis on aeg ligi, mil ta murrab nende võimu ja ajab nurja nende kõrgid plaanid.

Sest maailma üle ei valitse lõpuks see, kes rajab oma valitsuse ilmlikele võimuvahendeile, relvadele ja sõjavägedele, vaid see, kellele kuulu-vad inimeste südamed ja kes suudab neid inim-südameid juhtida oma püha tahtmise järele. Ja tema ees on ka kuningad ja valitsejad nagu väikesed, nõrgad lapsed kõikvõimsa Jumala käes.

Niisiis ongi ka uus aeg Jumala käes! Samuti meie oma eraelu ja erasaatus. Midagi ei saa meile juhtuda, millest tema jumalik teadus ei teaks; ei midagi, mida tema armastus ja heldus ei saaks juhatada meie heaks. Tulgu mistahes, armsat või kannatust, head või kurja, kõik tuleb tema käest.

Ükski vältimatu saatus ei otsusta meie elu üle tuleval aastal, ei vaenlasi väljaspoolt ega pime-daid võime seestpoolt! Kes juhib ja juhatab meie

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

elurada, on Issand: »Minu ajad on sinu käes« (Ps 30, 16). Sellegipärast oleme ka tuleval aastal, igal päeval ja igal tunnil kaitstud tema käes.

Selles kindlas, vankumatus usus, et meie saatus on Issanda käes, see tähendab kõigi rahvuste kui ka meie eneste saatused; usus, et tema juhib ja juhatab »kuningaid ja isandaid« ning meid, tervitame Kristust uue aasta lävel palvega: »,Kuningate Kuningale, isandate Issandale' olgu kiitus ja au igavesti!«

E. P.

Religioosuse tunne inimkonnas

Usutunde väärikas hindamine.

2. Jumala uskumine.

Ristiusu õpetus ütleb, et inimene »peab uskuma, et on olemas Jumal, kes toob päästmist nendele, kes teda otsivad.“

Eelpool nägime, millises mõttes ja ulatuses nõutakse meilt Jumala kui päästmise tooja tunnetamist. Nüüd tuleb küsida, milline see „usk“ peab olema, mida siin nõutakse?

„Uskuda“ tähendab rohkem kui „tunnetada.“ Usk ei ole mitte kaine mõistuse asi, vaid ta on kogu isiksuse teatav, kindel vaimne hoiak, vaba isiklik toiming. See vaba isiklik toiming seisab selles, et inimene loobub oma elu üle ise lõplikult otsustamast ja on valmis tunnustama end sõltuvaks mingist kõrgemast olevusest. Kuna aga iseteadlik, suveräänne inimene otse tõrgub seda tegemast, siis ei ole usk mitte mõni lihtne omandatud vara, mida meie võime rahulikult käes hoida, vaid teda tuleb — ühe juures rohkem, teise juures vähem — ikka ja jälle kahtluse mõjukonna alt enesele uuesti kätte võidelda.

Selge on, et selline kogu isiksuse hoiak, nagu seda usk enesest kujutab, seisab lahutamatult seoses tahte valmisolekuga ja kalduvusega. Sel põhjusel jõuabki Kristuse sõnade järele ainult see inimene valguse juurde, kes tõde armastab ja teeb. Umbusk aga, sel määral mil on tegemist vormilise, patliku umbusuga, on pärit pahast tahtest, salajasest uhkusest ja egoistlikust tahtest. Seepärast manitsebki püha Augustinus: „Tuleb puhastada oma meelt igasugusest kõlvatusest, et ta oleks suuteline vaatlema tõde.“

Et nüüd usku — jumalakartliku meelsuse mõttes — iseloomustatakse kui eeldust päästmisele ja õndsusele, on ilma pikematagi mõistetav. Peaks siin nõutama „teadmist“ kui intellektuaalset sooritust, siis ei oleks see arusaadav. Kui aga nõutakse kindlat tahte suunamist pühaduse poole, teatavat meelsust ja sellele vastavalt kõlbelist otsustavust, siis ei puudu sellel oma mõte ja siis võib õigusega pidada paika nõudmine: „Ilma usuta on võimatu Jumala meelepärast olla.“

Nüüd aga näib, et mõnedegi teoloogide seisukohalt tuleb sõna all „uskuma“ arvata rohkem kui eelpool kirjeldatud usundlik meelsus seda pakub. Need teoloogid on arvamusel, et tuleb ühel ehk teisel viisil nõuda vähemalt ilmutuseusku, autoriteediusku, mis ulatuks mõistuses eri tegevusalast üle — kui mitte Jumala oleluse suhtes, siis vähemalt tema lunastustahte suhtes. Sest püha Peetruse sõnada järele inimene peab uskuma Jumalast, „et Jumal on olemas ja et ta toob meile päästmist ja õndsust.“ Millises mõttes on aga niisugune „ilmutuseusk“, „autoriteedi-usk“ hädavajalik?

Ei saa salata, et niisugust „autoriteedi-usku“ on kaunis laialdaselt leida rahvaste keskel, eelkõige lihtrahva juures. Ja nimelt mitte ainult Jumala oleluse suhtes, vaid ka Jumala kui päästmise-tooja suhtes.

Kogu inimkonnast jooksevad läbi ürgilmutuse kiired, milles Jumalat tunnetatakse ja ustakse kui armulist ja halastajat. Seda ürgilmutust kantakse mõnede rahvaste keskel Jumala nimel edasi õpetajate ja preestrite poolt, mõnede juures jälle usuühingute poolt üldiselt, õpetuse ja kultuse näol (ohvrid, palved, vaimulikud laulud jne.). Seejuures tuleb siis muidugi küsimuse alla usk kitsamas mõttes (autoriteedi-usk). Algul vähemalt ühinevad usklikud päästmise läkitusega mitte nii väga seesmistel motiividel, vaid usundlikus aukartuses selliste vahemeeste ees, niisuguste Jumala tunnistajate ees. Just usulistes asjades seisavad ju traditsioonid kõigi rahvaste juures kõrgeimas lugupidamises. Et seejuures jumalakartlikud, tõeotsijad inimesed on suutelised vääritutest asjadest eraldama seda, mis on püha, eriti harrastama kultuste ja õpetuste elemente ning tegelikult ka harjutama endid selles, mis on õige ja hea ja ürgselt Jumalast sisendatud, selle on de Lugo ja teised teoloogid õigusega kirjutanud selle valguse arvele, mis „valgustab iga inimest.“

Siiski näib mõnedelegi teoloogidele (Gutberlet, Capéran, Pies ja teised) sellest ürgilmutusest kui seletusest mitte piisavat kõigil juhtudel. Juba sellepärast mitte, et seda ürgilmutust hoitakse mõnedegi suguharude juures naiste eest saladuses. Pealegi on küsitav, kas see ürgilmutus on tõesti leidnud kõikjal üldist levinemist — või niipalju vähemalt on kahtlane, kas see edasiantud credo sisaldab kõikjal viidet Jumala tahtmisele päästa inimesi kõlbelisest hädast (tähendab, „päästmise-tooja“ mõistet).

Kuid ka neil juhtudel, kus ürgilmutus üksi ei suuda veel küsimust selgitada, peavad need teoloogid ilmutuse vajalikuks, kuid nad asetavad selle ilmutuse tegevusvälja paganate seesmise hingeelu sügavusse. Seda laadi seesmist ilmutust ja inimese kohtamist Jumalaga peavad need teoloogid välise vahendamise kõrval täiesti samaväärseks (nõnda Augustinus, Thomas, de Lugo, Mausbach, Capéran).

See seesmine kõlbeline kogemus on „uskumisele“ hingeliseks lähtepunktiks. Kes jaatab kõrgemat, püha võimu enese üle ja pöördub siis, oma loomuse madalate instinktide kiuste, terve oma hingega selle püha võimu poole, mida ta oma südames tunneb, see ei seisa mitte enam puht loomulikul aluspinnal. Tema andumus oma ideaalile, „kõrgeimale tõele ja kõrgeimale headusele“ kuulub Thomas de Aquino seletust mööda juba täielikult religioosse usu valdkonda. Ja kui inimene

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

on oma elukogemuste põhjal õppinud tunnetama inimloomuse nõrkust ja väetimust, kõlbelist võimatust ise omast jõust saavutada kõrget moraalset eesmärki, siis ta pühendab oma üldise elukäsitluse juures, käies oma südametunnistuse armurohke valgustuse järel, „kogu oma olemise ja elamise sellele nähtamatule kõrgeimale hüvele, usus, lootuses ja armastuses." Selles andumuses ta jälgib siis aimatud, „tumedalt tuntud, absoluutse headuse ilmutust", ta jälgib neil südametunnistuse tõugetel autoritatiivset häält, mida ta „usub" (Scheeben). Ja ta usub, sest et ta armastab. Ja ta armastab, sest et teda on haaranud püha jumalik võim.

Hingeline hoiak selle seesmise valgustuse juures ja andumuse juures pühale võimule on seesama, mis välisegi ilmutuse-usu juures: vaba kalduvus juba tunnetatud pühaduse poole ja andumus armastusega sellele kõrgeimale hüvele. Meie oleme nõnda küll õigustatud sellistel juhtudel kõnelema ilmutuse-usust. On ju Thomase seletuse järele „ilmutus" ka siis olemas, kui ühtki ilmutuse kandjat ei ole vahendamas usundlikku arusaamist, vaid kus selle valgusküllase arusaamise eest tuleb võlgneda tänu Jumala valgustamistööle. Järelikult on „ilmutuse-usk" juba olemas sääl, kus leidub seesmise inimese valmisolekut jaatada tunnetatud pühadust ja kus inimene jälgib siis seda valgust, mis „valgustab iga inimest, tulles siia maailma."

Teadagi, kus meil on olemas ajalooline ilmutus, sääl peab usundlik hoiak paika kindlas andumuses sellele ilmutusele, niipea kui viimane on küllaldaselt tuntud kui Jumalast läkitatud. Kus aga niisugune selgel kujul antud ilmutus puudub, sääl peaks ka piisama üldisest „usust" kui iseseisvast jõudlusest, kuna pealegi usundlik-kõlbeline meelsus, igatsus jumaliku tõe järele, millest see usk sünnib, „sisaldab juba eneses valmisolekut tõelisi ilmutusi vastu võtta."

Inimesi, kes tulid kiriku juure.

1. Sigrid Swanbom.

Rootsi riigikirik pühitseb iga aasta sügisel nii nimetatud reformatsioonipüha. Sel puhul jutlustatakse kõigis kirikuis, milline suur vaimuvabastav kink on meie rahvale protestantism. Seejuures aitab sageli tumeda tagapõhjana, mida joonistatakse enam-vähem mustalt, et seda heledamalt ja selgemalt paista lasta, reformatsiooni õnnistust. Iga kord äratas minus see reformatsioonipüha sügavaima kaastunde katoliiklastega, mis mind ajas veel mitu nädalat pärast püha, igapäev nende eest paluma, et Jumal saadaks ka neile oma valgust ja tõtt.

Pärastistel aastatel oli mul juhus peatuda ühel katoliku maal. Mulle oli endastmõistetav, et ma tahtsin tundma õppida tõelikku, tegelikku katolitsismi. Ise kunagi saada katoliiklaseks, oli tollal aga täiesti väljaspool võimaluse piiri. Vastupidi olin teadlik oma üleolevas seisukohas. Mu otsimine ja küsimine tähendas mulle vaid allalaskumist usundile, mida embab veel keskaja hämarus.

Kuidas suhtuvad katoliiklased Jumalusse? See oli esimene, mida ma tahtsin teada, sest mina ise kannatasin aastaid raskesti oma kindlusetuses selle otsustava asja kohta. Ma olin kuulnud palju ja oivalisi protestantlikke jutlusi. Nende keskuses asus Jeesus ideaalse inimesena. Inimesele, kes on kaugel eemal sellest ideaalist ja kes tunneb selgesti, et ta omast jõust iialgi ei suuda end tõsta sellele kõrgusele, mõjub pikapeale evangeelium ideaalinimesest Jeesusest paljalt mahasuruvalt ja lootusetu rabendavalt. Kui hämmastav ja mõjuv oli siis mulle tõik, et see raske probleem sugugi ei ole olemas katoliiklasele, kuna ta endastmõistetava kindlusega kinni hoiab Kristuse Jumalusest.

Juba ammu oli leidnud minu soojemat huvi nii nimetatud ökumeeniline liikumine, kuna ma olin Rootsis kogenud, et mitmekesiste lahkuskude tegevuse läbi killustati niihästi terved kirikkonnad kui ka üksikud perekonnad. Seepärast oli lähim küsimus, millele otsisin vastust: Kuidas oli võimalik, et katoliku kirik võis pääseda sellest killustamisest? Itaalia linnas, kus ma peatusin, polnud näha vähimatki lahkusu ollust. See usuühtlus oli mulle tõelik elamus. Nende küsimuste selge lahendamine nõudis pikka ja põhjalikku uurimist, mis vähendas tunduvalt minu protestantlikku üleolekut.

Ma külastasin sageli katoliku kirikuid. Eriti tõmbas mind külge vaikne püha missa oma hardustäie vaikimusega. Ladusaist jutlustest, mis ometi ei annud mingit kindlust, olin nüüd põhjalikult tüdinenud. Kuid siiski armastasin ja armastan veel nüüdki rootsi riigikirikut, veendunult, et võib tema kohta ütelda: Tema tegi kõik, mis ta võis teha! Ühel päeval sai mulle osaks pühal missal, just püha muutmise kestes, eriline abi. Äkki teadsin päris sisemise kindlusega: Siin on see, keda ma otsin! Sest ajast saadik tulid mulle sagedasti meele püha Peetruse sõnad: »Issand, siin on hea olla!«

Jumalik ettenägevus saatis mulle ka preesterlikku abi. See preester oli tervislikel põhjustel teenistusest vabastatud, ja tal oli seetõttu aega pühenduda mulle. Ta omas ebaharilikul määral kannatust — ja seda vajas ta ka tõesti. Minu juures oli tarvilik, et ta pidi mulle üht ja sama asja kaks ja kolm korda, indulgentsi õpetust isegi kümme korda seletama. Ma ütlesin vaimulikule härrale ka päris avalikult kõik tõigad, mis mind eemale tõukasid kiriklikust elust.

Minu õpetaja andis mitmes punktis õigust minu arvustusele. Sel kombel õppisin mõistma, et katoliku preestrid ise väärkombena kahetsevad nii mõndagi, mis ajajooksul on välja kujunenud rahva vagadusest, ja et nad vaeva näevad, et kõrvaldada ühekülgsust ja liialdusi. Erilist rõhku pani mu õpetaja sellele, et ma valjult vahet teeksin kiriku õpetuse ja ta ajaloo vahel. Kiriku õpetus on jumalik ja seetõttu eksimatu. Kuid ta liikmed maa peal, juhid ja juhatajad mitte välja arvatud, on patused inimesed ja seepärast esinevad kiriku ajaloos üha jälle inimlikkused ja ebatäiuslikkused.

Möödus mitu aastat sest ajast alates, mil ma tahtsin katolitsismi tundma õppida, kuni päevani, mil ma ise tohtisin astuda üle kiriku läve. Selle

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

aja vältel lugesin muide usinalt katoliiklikku kirjandust. Eriti tugeva mulje sain Johannes Jörgenson'i »Püha Franciscusest« ja Kempeni Tooma »Kristuse järelkäimisest«.

Suur igatsus ühtluse järele, mis täidab kõiki, niihästi katoliiklasi kui ka protestante, saab küll kord tegelikkuseks. On ju Lunastaja ise ta süütanud oivalises ülempreesterlikus palves: »Et kõik oleksid üks!« Meie aga, kelledes põleb igatsus selle ideaali järele, meie võime selle täitumise aega küll tõhusamalt kiirendada vastastikuse eestpalve läbi.

Protestantlik maailmamisjonikonverents Tambaram'is.

(Lõpp)

Kui kiriku katoolsus, maailmahaaravus, kristlus ei pea purunema, siis peab kiriku ühtlus alles jääma: »Tahe kiriku ühtluse poole« ja selle pärast »tahe kirikute taasühinemise järele« oli Tambarami neljandaks põhijooneks. Neljas teema oli täiesti pühendatud sellele ristirahva murele: »Koostöö ja ühtlus.«

Protestantliku kristlaskonna lõhenemist »väikseisse ja kõige väiksemaisse kirikukestesse ja usulahkudesse« kujutati suurima hädana. »Ebaväärikuse ja killunemise pärast on kirik Jumala riigi tulemisel takistuseks, sageli kõige suuremaks takistuseks.« »Lahutatud kiriku olemasolu tundub paljudes maades häbina, komistuskivina.«

»Misjonäride vaba liiklemise ja ikka uute, sageli kõige pisemate misjonikeste tekkimise juures on vältimatu, et protestantismi mustrikaart kellegi Archibald Baker'i »Social Gospel'i« (ühiskondliku evangeeliumi) ja kultuuroptimismi juurest alates ajab propagandat kuni nelipühilasteni, adventistide kõige mitmekesisemate varjunditeni, jah, isegi mormoonideni ja teiste ekslevate vaimudeni . . . Kuid kogu noore kiriku rindel kõlab hüüe: »Jätke meid rahule oma arvukate ususeltsidega, meie tahame Kristust ja tema õnnistust!«

Ja see noore kiriku hüüe on Tambaramis ka tõesti kostnud, ja nimelt nii tungivalt, et ka kurdid kõrvad Euroopas ja Ameerikas seda kuulsid. Konverents ise oli selle tulevase ühtluse võrdkuju: »Meie kõik kogesime seda Jumala imeteona ja ärateenimatu armuannina, et Jeesuse Kristuse muidu nähtamatu üks, püha kirik 17-päevasel lühikesel ajavahemikul Tambaramis kuidagiviisi teoks sai« (Schlunk).

Nõuti misjonitegevuse koostööd. Kuid see oli »suur avastus«, et ka kõige laiaulatuslikumast koostööst üksi ei piisa. Kerkis soov »nähtava ja orgaanilise ühtluse« järele. Eelkõige olid need noore kiriku esindajad, kes üksmeelselt väljendasid oma kirglikku igatsust »ühe nähtava kirikute ühendamise« järele. Koostööst ja vastastikusest arusaamisest pole enam küllalt. »Meie sihiks peab olema nähtav ja orgaaniline ühtlus.« Noored kirikud pöördusid vana kiriku poole tungiva palvega, »asja tõsiselt võtta südamesse ja misjonikirikutega töötada ühtluse viimistlemise kallal, meid toetada ja julgustada kõigis püüdeis, teha lõppu meie lõhestumise pahandusttekitavaile tagajärgedele ja meid viia ühinemise teed, mille eest meie Issand on palvetanud, et maailm usuks Poja, meie Issanda Jeesuse Kristuse, jumalikku läkitust.«

See üleskutse lubab loota, et »idamaa kirikud seda teevad, mida läänemaa kirikud ei näe ja mille kordasaatmiseks neil pole julgust: koostööd viia tema loogilisele sihile, tema järelkäijate ühendumisele ja katkematule frondile« (Axling). On tunda noore kiriku läbematust protestantismi lõhestumise vastu, millesse nad on kistud nende endi kaastegevuseta.

Kas ühinemisliikumine, mis vanas Euroopas hästi edasi ei lähe, viib misjonimail nii tungivalt ihaldatud sihile? Ja kas see noorte kirikute liikumine kisub endaga kaasa lääne protestantismi vanad kirikud? — Protestantism näib sellest ühendumisest veel kaugel eemal olevat, kaugemal kui noored kirikud Tambaramis seda tahaksid tunnistada.

Veel 1937. a. tehti Edinburgh'is kindlaks: »Tõeline raskus taasühinemise vastu tuleneb suurest õpetuste mitmekesidusest, mida ei tohi alahinnata. Võib-olla osutaksid noored kirikud jutlustajate puuduliku hariduse tõttu kalduvust, ühinemist saavutada mahatõmbamiste, usu sisu nõrgendamise läbi. Aga nii saavutatud ühtlus poleks ühtlus usu rikkuses, vaid ühtlus usu vaesumises.

Kui väga ühtlus ise veel puudus konverentsil, seda näitab aruanne konverentsil peetud ühiste jumalateenistuste kohta. Küll arvab keegi osavõtja: »Meie kõnelesime liiga palju ja palvetasime liiga vähe« (Harrison). Ometi toimusid koosolekud usuliste talituste raames. Hommikupalvused erineva riituse järele olid päevatöö sissejuhatuseks. Anglikaanlased pidasid palveteenistuse. Osavõtjate ühiseid armulauateenistusi toimus kord reformeeritud-vabakirikliku, jälle anglikaani riituse järele. (Muidugi on raskesti arusaadav, kuidas see oli võimalik nii erinevate vaadete juures euhharistia kohta). Tegelikult ei võtnud anglikaani piiskopid aktiivselt osa armulauateenistusest reformeeritud riituse järele ja keeldusid võtmast leiba ja veini.

Nii väga kui meie ka osavõtvas armastuses seisame selle oma lahutatud vendade tõsise võitluse ja palvetamise ees, kahtleme ometi, kas see tee viib sihile. Olgu protestantism ka üksmeelne piibli omamises, ta on siiski ebaüksmeelne piibli seletamises. Sellest vaba piibliseletamise subjektivismist, sellest protestantismi »pärispatust«, pole olemas endalunastamist. Päästmise võiks siin tuua ainult kojupöördumine Rooma emakiriku ja tema objektiivsuse poole. »Ersatsi ehk aseainet Roomale« pole olemas.

Teame küll, et see on paljudele raske tee. Meie usume aga teiseltpoolt meie lahutatud vendade suurt armastust Kristuse ja tema kiriku vastu. Meie loodame, et nad on valmis ühtlusele minema kõige raskemat teed pidi, ristiteed pidi, niipea kui nad selle tee on ära tunnud Issanda teena. Issanda ülempreesterlik palve ei jää mitte igavesti kuulda võtmata.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Inkvisitsioon.

Isa dr. Zacharias Anthonisse O. Cap.

1. Relv kiriku vastu?

Paljude muu=usuliste arvates inkvisitsioon kujuneb raskeimaks etteheiteks, mida katoliku kiriku vastu üldse võib tõsta.

Seejuures väärib asjaolu tähelepanu, et rahuldatakse harilikult kas mõningate üsna üldiste väidetega või isegi palja sõnaga »inkvisitsioon«, otsekui oleks see sõna juba kõike hävitav, surmatoov relv. Unustatakse nimelt sageli muide kõikjal kinnipeetud õigusreeglit, mille järele süüdistus omab vaid siis jõudu ja tähtsust, kui teda küllaldaselt tõestatakse. Sellest reeglist peab ajaloolisis küsimustes täpselt niisama hästi kinni hoitama kui näiteks kohtuprotsessides. Kes aga püüab inkvisitsiooni kasutada tõendisena katoliku kiriku vastu, on loomulikult kohustatud tõsises, erapooletus uurimises otsima tõendusi oma süüdistusele.

Sest inkvisitsioon on ju asutus, mis tegeles mitmete sajandite kestel paljudes maades. Tema suhtes on olemas juba ülirohke, üldtunnustatud õpetlastelt koostatud kirjandus. Teaduse ees ei saa vastutada, toimitakse ebaõiglaselt ja kavatsetakse midagi võimatut=lubamatut, kui kõnelda inkvisitsioonist ja teha selle pärast katoliku kirikule koguni etteheiteid, ilma tutvunemata teaduslike teoste tulemustega.

Alljärgnevad read sihivad kitsamal määral sellele, et eemal hoida niisugust ebaõiglast suhtumist. Nad küll ei kavatse põhjalikult käsitella inkvisitsiooni ajalugu ning tegevust, vaid kuna nad katsuvad esile tõsta ja rõhutada, mida võib pidada tõsise inkvisitsiooniuurimise kindlaks tulemuseks, nad tõenäoliselt suudavad parandada nii mõnda ebaõiget ettekujutust inkvisitsioonist ja pehmendada tema üldist hukkamõistmist.

See ei peaks veel tähendama, et me tahaksime õigustada kõike, mis puutub inkvisitsiooni. Ükski inimene ei saa eitada, et inkvisitsioon oli puht inimlik asutus, millel on olnud tõesti väärnähtusi. Kui temal aga on olnud väärnähtusi ja vigu, siis need leidsid katoliku kiriku ametasutuste poolt kindlat hukkamõistmist, ja meie seletused katsuvadki seda tõestada.

Teiselt poolt aga vist arvatakse, et inkvisitsiooni kaitsmine tõevastaste või ebaõiglaste süüdistuste vastu laseb katoliku kiriku poolt otsegu sihti läbi paista või vähemalt soovi ära tunda, uuendada inkvisitsiooni ja teda taas elustada ühel või teisel kujul. Selle vastu võime kinnitada, et ka katoliku kiriku silmis inkvisitsioon, millest siin on juttu, kuulub lõplikult ajalukku. Tema tekkimine, tegevus ja tähtsus olenesid hoopis kindlatest ajaloolistest asjaoludest. Hirm inkvisitsiooni taaselustamisest võib sellepärast vaid niisuguste vaimude seas tekkida, kes, ükskõik missugustest põhjustest, juba põhimõtteliselt katoliku kirikus ei näe midagi muud kui võimu ja omavoli asutust.

Katoliku kirik loobus lõplikult inkvisitsiooni tarvitamisest, kuna ta on saanud kõlbmatuks temale pandud sihtide läbiviimiseks. Ta aga ei saa loobuda oma õigusest teaduslikult kaaluda inkvisitsiooni vastu tõstetud süüdistusi ja neid tarbekorral tagasi tõrjuda.

Mis on nüüd inkvisitsioon? Sõna inkvisitsioon tähendab teatmete kogumine, järelekatsumine, uurimine. Eriti tarvitatakse kui rääkida ketserite (lahkusuliste) ülesotsimisest ja kohtumenetlusest nende vastu nii nagu keskajal katoliku kiriku poolt teda teostati.

2. Kiriku õigus.

Kirikul peab õigus olema üles astuda oma liikmete vastu, kes sihilikult ja kangekaelselt eitavad mõnda usutõde. See õigus väljub sihist, milleks kirik asutati, nimelt päästa inimkonda õige usu läbi. Täiusliku ühiskonnana peab kirik omama kõiki neid tõhusaid vahendeid, mis on vajalikud selle sihi saavutamiseks, sisse arvates abinõude tarvitusele võtmist nende vastu, kes oma eksimuste tõttu hädaohustavad üht kiriku olulist omadust, s. t. usu ühtlust.

On tõik, et Kristuse kirik algusest saadik on kaitsnud usu ühtluse, alati üles astudes ketserlike liikumiste vastu. Kirik, mis lubaks, et oma liikmete seas levineb väärõpetusi, ei saa tõestada oma väidet, olla Kristuse päriskirik.

Algusest saadik ei võetud ketserite vastu tarvitusele mitte ainult puht vaimseid karistusi vaid ka materiaalseid. Ürgkiriku ajaloost näiteks teame karistusi, milliseid süüdlased pidid täitma. Ka hiljemini tarvitati niisuguseid karistusi nagu maalt väljasaatmist, vanglat, rahatrahvi almuste näol ja ka ihunuhtlusi, ehkki verevalamiseta või vigastamiseta.

Juba siinkohal vihjatagu sellele, et mitte ainult kotoliku kirik ei toiminud sedaviisi. Täpselt samüst põhjusist kui tema või vähemalt ettekäändega kaitsta usuühtlust nõudsid mõned konstantinoopoli keisrid ja patriarhid õiguse üles astuda muu=usuliste vastu, ja nad tarvitasidki seda õigust rohkesti. Selle sama veendumuse põhjal Venemaal võeti abinõusid tarvitusele XV sajandil niinimetatud »judaizantes«=sekti pooldajate vastu, XIV ja XV sajandil strigolnikite vastu, XVII sajandi keskpaigast alates vanausuliste vastu ja eriti XVII sajandi lõpust alates uniaatide vastu. Usu pärast Inglismaal ja Hollandis anglikaanlased ja kalvinistid kiusasid katoliiklased taga. Usuühtluse kaitseks kalvinistid Genf'is mõistsid 26. okt. 1553 Michael Servet'i tuleriidale. Rooma inkvisitsioon oli teda juba Kalvini palvel hukka mõistnud, aga hiljemini vabaks lasknud. Kalvin ise kiitis Genfi otsuse avalikult heaks, mis ka läbi viidi. Lutheri pooldaja ja koostöötaja Melanchthon kirjutas sel puhul Kalvinile: »Ma tunnustan, et teie raekohus on tegutsenud õiglaselt, hukka mõistes seda jumalateotajat õige kohtumõistmise järele« (1).

Mis puutub Lutheri endasse, siis ta manitses aastal 1526 saksi kuurvürsti Johanni rünnata »ebajumalateenijaid« (katoliiklasi), sest »jumalakummardamise lahkuminevatest kujudest tekkib mäss ja vandlusi . . . ühes ja samas kohas jutlustatagu vaid üks õpetus« (2). Ja ühes tema kirjas on lugeda: »Kui romanistide (katoliiklaste) narrus kestab edasi, siis näib mulle ainsaks abinõuks, et keiser, kuningad

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ja vürstid ründavad seda maailma katku relvadega ja lõpetavad asja ei sõnadega vaid rauaga« (3). Ühes Melanchthon'iga ta avaldas aastal 1533, et tuleks taasristijad surmaga karistada (4).

3. Ketserlikud liikumised XI ja XII sajandil.

Albilased ja valdeslased leidsid alguses kiriku poolt leebivust ja kannatlikkust. Nende vastu määrati vaid vaimseid karistusi ning neid püüti jutluste läbi tagasi pöörata. Nii toimis näiteks aastal 1049 piiskoppide koosolek Reims'is (5), aastal 1056 Toulouse'i sinod (6), umbes 1112 Kölni ülempiiskop ja Utrechti piiskop jne.

Ilmlikud asutused ja rahvas käitusid hoopis teisiti. Prantsuse kuningas Robert mõistis 1017. a. 13 ketserit tulesurmale (7). Saksa keiser Heinrich III laskis aastal 1052 palju ketsereid üles puua. Sageli rahvas isegi ei oodanud kohtuotsust, vaid võttis ketserid oma võimusesse ja hukkas neid tuleriidal. Nii juhtus näiteks 1077 Cambrais'is, 1040 Monteforte's (Itaalias) ja aastal 1114 Soissons'is.

Kroonikatest selgub, et kiriklikud asutused polnud rahul niisuguse käitumisega. Nii näiteks kirjutatakse ülalmainitud juhtumi kohta Soissons'is: »Kuna kartsid vaimulikkonna kannatlikkust, rahvahulk jooksis vangla ette kokku, võttis vägivallaga ketserid ja põletas neid ära väljaspool linna sütitatud tuleriidal« (8). Teised kroonikad teatavad, kuidas õnnestus sageli vaimulikkudele päästa ketserid rahva kätest (9). Kui keiser Heinrich III laskis ketserid üles puua, näitas kleerus oma rahulolematuse selle üle, nagu selgub kroonikast: »... ja me ütlesime seda valjusti, mitte, et tahtes kaitsta ketserlust, vaid kuna niisugused määrused vaidlevad vastu Jumala seadusele« (10). Püha Bernard Clairvaux'st jutlustas kõikjal ketserite vastu. Tema arvates tuleb neid juhtida tõele »õpetamise läbi, mitte vägivallaga« (11). Samal arvamusel kirjutas ka püha Hildegard (surnud 1179) kristlikele vürstidele (12).

4. Pööre kiriklike asutuste käitumises.

Juba XII sajandil hakati valjemini üles astuma. Ketserid karistati vangimajja, saadeti maalt välja, nende omandused konfiskeeriti ja teistele inimestele keelati ketseritega kuidagiviisi üles pidada vahekordi. Nende abinõude juures tarvitas kirik juba ilmlikkude asutuste abi, nagu 1119 Toulouse'i sinod (13) ja 1139. a. X üldine kirikukoosolek (14).

Lõpuks; 4. novembril 1184. a., avaldati suurel vaimulikkonna koosolekul Verona's keiser Friedrich II poolt, kes oli samuti juuresolev, seadus ketserite vastu. Ka paavst Lucius III kuulutas uued valjud karistused ketseritele. Ühtlasi ta kohustas piiskopid, üks kord või kaks korda aastas visiteerima neid kogudusi, mida kahtlustati, et sääl leiduvat ketsereid. Usklikud kohustati vande all üles andma ketsereid. Need, kutsutud vastutusele, pidid endid vabastama vandega nendele langenud kahtlusest. Paratamatud pidid välja antama ilmlikule võimule (15).

Missugused olid selle pööre põhjused?

Puht vaimulikud karistused osutusid mittetõhusateks, et tagajärjekalt tõrjuda ketserlikud liikumised ja pidurdada nende levimist.

Keskaegse arvamise järele riik täitsa õigesti pidas end kohustatuna abistama kirikut tema ülesannete läbiviimisel ja selle järele üles astuma eksiõpetuste levitamise vastu. Muide osutus see riigi kasuks. Sest rikkudes usuühtlust ketserid hädaohustasid ka riigi ühtluse ja jõu. See on seda õigem, et XI ja XII sajandi ketserlikud liikumised vastu hakkasid ka kehtivale seltskondlikule korrale ja õõnestasid ühiskonna alused endid.

Albilased jutlustasid enesetapmise kui täiuslikema endasalgamise viisi. Nad mõistsid hukka abielu ja sigitamise, mateeria, s. t. kurja, paljundamisena. Seejuures aga valitses nende juures suur kõlvatus. Nad ei tahtnud osa võtta avalikust elust ja keeldusid tunnustamast riiklikke seadusi.

Valdeslased ja nendega sarnased liikumised olid otse revolutsionäärsed, anarhistlikud liikumised. Nende pooldajad tungisid kirikutele ja kloostritele kallale, nad piinasid ja mõrvasid mungad, preestrid ja kloostrinaised, ässitasid rahva ja teostasid kõiksugused ebasündsad kuriteod.

Silmas pidades neid asjaolusid kirjutab vabamõtleja ajaloolane Lea: »Vastuvaidlemata tunnustame, et õigeusu asi oli ühtlasi tsivilisatsiooni ja edu asi. Kui katarlaste ketserlus võitnuks katoliku kirikut, siis nende mõju saanuks kahtlematult saatuslikuks« (16). (Järgneb.)

1. Corpus Reformatorum XLIII, p. 268.
2. Lutheri teosed, Erlangeni väljaanne, LIII, lk. 367.
3. Lutheri kirjad, väljaanne De Wette, I, lk. 107.
4. Corpus Reformatorum IV, lk. 737.
5. C. J. v. Hefele, Conciliengeschichte IV, Freiburg 1879, lk. 731.
6. ibid. lk. 789.
7. ibid. lk. 676/7.
8. Dom Bouquet, Recueil des historiens des Gaules et de France XII, lk. 266.
9. Frederiqu, Corpus documentorum Inquisitionis hæreticæ pravitatis neerlandicæ, Gand 1889, I, lk. 32.
10. Martène et Durand, Veterum scriptorum et monumentorum ... amplissima collectio, Pariisiis 1724, IV, lk. 902.
11. In Canticum Canticorum Sermo 64.
12. Schmidt, Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois, Paris 1849, I, lk. 219.
13. Hefele V, Freiburg 1886, lk. 345/6.
14. ibid. lk. 442.
15. ibid. lk. 726/7.
16. H. Lea, A history of the Inquisition in the middle ages, New York 1888, I, lk. 120.

Maailmakirikust.

Rooma. Paavst Pius XII esimene entsüklika leiab laialdast vastukaja. Eriti agaralt töötasid itaalia noored ringkirja levitamisel rahva seas. (Lähemal ajal toome pikemat ülevaadet ringkirja sisust ja mõttekäigust). — Juba 1. nov. pöördus Püha Isa teise ringkirjaga Põhja-Ameerika piiskoppide poole, ameerika hierarhia asutamise 150. aastapäevaks. Seejuures kutsus ta noored teoloogid üles, rohkesti pühenduda usuteaduse õppimisele Roomas, kuna sääl voolavat usuallikad kõige puhtamini, kus leidub nii palju mälestusi kristlikust minevikust ja nii palju pühi kohti, mis üles kutsuvad ja kasvavad suursugususele. — Katoliku ülikool Freiburg'is (Šveitsis) pühitses 3. dets. oma 50. aastapäeva.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Sel puhul korraldati rahakorjamist ülikooli toetuseks. — Praegu maalitakse püha Pauluse basiilikas Pius XII pilt esimese 261 paavsti kõrvale. — 14. nov. võttis paavst 200 kroaati palverändajat audientsile. Eesotsas olid Agrami ja Sarajevo ülempiiskopid. Kroaadid pühitsevad nimelt 1941. a. suure pidustusega oma 1300-aastast kuuluvust katoliku kiriku juure. — Paavsti isiklikust elust on teatada, et ta võttis osa Vatikanis 26. nov. kuni 3. detsembrini peetud vaimulikest harjutustest, millede juhatajaks oli jesuiit Filograssi. 8. dets. tähistas ta oma 40. preestrikssaamise aastapäeva (õieti 2. apr.) sellega, et ta pidas pidulikku missat Maria Maggiore kirikus. — Vatikani juures peab 38 riiki oma diplomaatilisi esindajaid. Diplomaatilise korpuse dekaaniks on praegu saksa saadik v. Bergen, kes sääl tegutseb juba 1920. a. alates. — Aastal 1940 Nizza's ettenähtud eukaristlik kongress lükati edasi määramatuks ajaks.

Läti. Liepaja piiskop Anton Urbšs pidutses hiljuti oma 60. sünnipäeva. Ta on küll sündinud Leedus (Rokiški's) 29. nov. 1879, tuli aga poisina Lätisse. Peterburi akadeemias sai ta 1903. a. magistriks ja pühitseti preestriks Mohilevi ülempiiskopilt krahv Szembek'ilt (see ülempiiskop pühitses 1904. a. ka Tartu kiriku). 1934. a. sai Urbšs prelaadiks ning 29. juulil 1938. a. pühitses teda meie Ap. Nuntsius ülempiiskop dr. Antonino Arata piiskopiks Riia katedraalis. — Sakslaste lahkumise tagajärjel, kes olid suures enamuses luterlased, veelgi tõusis katoliiklaste protsent Lätis. — Viimastel aegadel töötati agaralt uute pühamute püstitamisel. Riia eeslinnas, Meža pargis, seisab juba võimas, moodne kirik, pühendatud Kristusele-Kuningale. Ehitajaks on preester Kasimir Vilnis. Rezekne's (Latgales) ehitasid marianistid oma kloostri kõrval uue Jumalaema kiriku. Samuti õnnistati Koknese's (Väina jõe ääres) uus kirik prelaat A. Pastors'ilt. — Teised suuremad kirikud said oma kaua oodatud põhjaliku remondi. Nii remonteeriti Vilani's (Latgales) marianistide kloosterkirik, mis saadeti juba kolme aasta eest seesmiselt ilusti korda, nüüd ka väliselt. Riia suurim katoliku kirik, püha Alberti kirik, mis on usaldatud kaputsiinlastele, sai väliselt ja seesmiselt kunstipärase remondi osaliseks. Enne maailmasõda ei suudetud enam kirikut täiuslikult lõpule viia ja rahutud viletsad sõjaajad halvendasid veelgi seisukorra. Nüüd aga ärkab mahukas kirik uuele elule ja piiskop Boleslav Sloskans võis 19. nov. kiriku pidulikult pühitseda. — Sigulda linnas, Läti »Šveitsi« keskuses, asub nüüd 1. nov. alates katoliku preester, J. Grišans. Uus palvela asetseb üsna ligidal raudteejaama juures. —

Leedu. Kaunases uuendatud paavstlikus esinduses (nuntsiatuuris) astus tööle atašeena preester Msgr. V. Peroni (16. nov.). — Metropoliit J. Svireckas, Kaunase ülempiiskop, kutsus katoliku kogudused üles, võimalikult rohkesti külastada Vilniuse püha Neitsi Maria pühamu Ostrobramska kirikus, et Jumalat südamlikult ja väärikalt tänada saadud armuabi ja rahu eest. Vanal ajal oli Vilniuse Jumalaema pilt niihästi poola kui ka leedu rahva armsaks usukeskpaigaks. — Kaunases peetakse haritlastele korralisi usulisi loenguid. Kuivõrd elavat vastukaja leidsid need jesuiitide poolt juhitud konverentsid, selgub sellest, et neist võtab osa igas kursuses kuni 150 inimest. —

Inglismaa. Inglise valitsus on rahvusvahelise misjonide nõukogu palvel tagasi saatnud nende endisesse tegevuskohta need saksa rahvusest misjonärid, kes olid seni (novembrini) interneeritud. See maksab eriti India ja Aafrika suhtes. Erandid on ette nähtud. — Evakuatsioon on meieaegse sõjapidamise suurimaks nuhtluseks. Inglismaal ta tõi aga ka imelisi tagajärgi kiriklikule elule. Anglesea saare prot. elanikud võtsid vastu 780 katoliku last ja 250 ema Liverpool'ist. Protestandid jätsid Gwalchai's ja Aberfaw's oma saalid katoliiklastele tarvitusele, et nad võisid sääl pidada oma pühapäevast missat. Anglikaani praost Dalston'is pakkus oma elamu katoliiklasi visiteerivale Newcastle'i piiskopile. Lõuna-Shropshire'i maakonna külas, Craven Arms'is, peeti püha missat nüüd esimest korda pärast reformatsiooni 17. sept. Kord oli see maakond kõige katoliiklikum, täis kloostreid, millede varemed on veelgi kõikjal hästi näha. Sääl asubki vana Inglismaa kuulus pühamu »St. Mary's Dowrey« (püha Maria lesknaisekoht). Keegi teine katoliku preester tänab Carlisle'i anglikaani piiskoppi kiitusega: »Anglikaani kirik poleks suutnud rohkem teha, et meid aidata«. (‚Catholic Times' 22. 9. 39)

Kodumaalt.

Läinud aasta tähtsaimad sündmused ja muudatused.

Konverentse. Aeg-ajalt kutsutakse preestrid kokku usuteaduslikele ettekandeile kiriku seaduste järele. Möödunud aastal peeti konverentse Tallinnas 4. veebr., Tartus 12. apr., Tallinnas 21. juunil, Narvas 12. sept. ja Tartus 7. novembril. — Narvas kõneldi teoloogiliste ja askeetiliste küsimuste kõrval ka katoliku kirjandusest meie maal, kusjuures mängib tähtsat osa trükikoda »Tungal« Tartus, Veski 3, mille juhatajaks ja meistriks on kaputsiini orduvend Maternus (H. Lukas). — Tartus oli meil 7. nov. suur au, et Tema Ekstsellents ülempiiskop dr. Antonino Arata võttis seekord konverentsist terves ulatuses osa. Vilunud teoloogi ja kirikuõiguse doktori osavõtt elustas veelgi teadusliku käsitluse (ponens H. Milner, Esnast). Oma ladina-keelses kõnes preestritele paavstlik saadik Eestis rõhutas vajaduse rahulikult ja kindlameelselt praegusel ajal töötada hinge-hooldamises. Meie üldiseks rõõmuks laskis ta ennast pärast koosolekut meie ülempiiskopi ja kõigi preestrite kõrval üles võtta pildis. (Toome ülesvõtte; puudub vaid juhuslikult preester isa Vassiili, Esnast).

Ap. nuntius ülempiiskop Arata ja ap. administraator ülempiiskop Profittlich koos oma preestritega Tartus, 7. nov. 1939. a.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Tallinn. Apostlik Administratuur Eestis sai lõpuks ajakohase ruumi Munga tän. 4 k. 3. Telefon 432 88. Kõigis asjus, mis puutuvad kiriku üldvalitsusse või ülempiiskoppi isiklikult, tuleb adresseerida sinna, kuna Tallinna r. kat. koguduse kantselei asetseb Tallinnas, Munga tän. 4 k. 4, telefon 432 88 (preester Bruno Borucki).

Tänulikult Jumala vastu tähistavad eesti katoliiklased oma ülemkarjase tähtpäevi: Teatavasti nimetati Msgr. Eduard Profittlich 28. nov. 1936. a. Adrianopoli titulaarülempiiskopiks ja pühitseti 27. detsembril 1939 piiskopiks Tallinnas. Kuna ta on sündinud 11. sept. 1890. a., siis ta täidab sel aastal oma 50-dat eluaastat. Aastal 1940 pühitseb ta aga ka oma kümneaastast tegevust Eestis. Ad multos annos!

Tallinnast hoolitseti ka nende katoliiklaste eest, kes asuvad Harju-, Lääne- ja Saaremaal. Nii külastati sagedamini kui eelmistel aastatel Haapsalu, Kuressaare, Rapla, Türi. Haapsalus (Linda 3, Radzikovski majas) asutati suvekuudel väike lastekolonii õde Maria juhatusel. Preester Joosep Kartte Rakverest tegutses hingehooldajana.

Nõmmel, Rahu 17, valmis internaat ja palvela üldiseks rõõmuks. Internaati võetakse vastu 9 — 14-aastaseid poisse, kes saavad oma haridust alg- ja keskkoolides Nõmmel või Tallinnas. Preester-juhataja on G. Stipa. Erandlikult leiavad ka muu-usulised vanemate nõusolekuga kasvatust, toitu, juhatust. Kulud umbes 30 kr. kuus. Kuna on raske pääseda kooli-desse, palutakse juba varsti nime anda, et 1. maini oleks koht kindlustatud. Internaat, mis asetseb Hiiu raudteejaama õige ligidal metsas, pakub kõiki võimalusi ka tervise kaitseks.

Rakvere kirik ja kirikla said oma lõpliku kuju. Uus värvitus annab nendele rõõmustavat välimust ja puhtust. Terve krunt saab oma aeda alles siis, kui Vilmsi puiestee on valminud ja läbi viidud.

Kiviõlis töötati juba septembrist saadik kiriku ehitamises. Neil päivil loodetakse kõike õnnelikule lõpule viia. Poola tööliste arv on aga tublisti langenud.

Eestisse tagasi tulnud Rooma paavstliku ülikooli õpilane Aleksander Kurtna pidas rohkesti referaate oma töö kohta, kas koosolekutel või ajalehtede ja raadio kaudu. Ettekujutus Roomast, ütleme paavstlikust Roomast, on ju mõnedel nii kummaline, et rõõmustame, kui tuleb »originaalteade«. A. Kurtna lõpetas oma õpinguid filosoofia teaduskonnas ja sooritab varsti oma doktorieksameid. Oma õpingute kõrval ta tegutses arhivaarina Vatikani hiigelsuures arhiivis Eesti vabariigi huvides. Palju on säält veel leida, mis puutub Eesti ajalukku, nagu oskab noor teadlane meile kuulutada, aga töö on äärmiselt raske ja vastutusrikas.

Tartu. 10. dets. pühitses Tartu rooma-katoliku kirik oma 40-aastast juubelit. Kirik oli kaunistatud elavate lillede, roheliste pärgade ja lipukestega. Pühalikult ja võimsalt kõlasid koguduse preester isa Berardi seks päevaks komponeeritud missa viisid, tõstes inimeste südameid maisest kõrgemale. Päevakohase jutluse pidas koguduse endine preester isa Werling eesti-, poola- ja saksakeeles. Hümn Kristus-Kuningale jumalateenistuse lõpul oli truudusevanne Kristusele ja kirikule.

Iseäranis mõjuvaks kujunes pealelõunane palvus, kus lugemised pühast kirjast vaheldusid laulude ja kõnekooridega. Pühalikult ja kindlalt kõlas truudusevanne Jumalaemale, kelle kaitse all seisab Tartu kirik. Lauluga »Jumal suur, sind kiidame« lõppes ülev tund.

Peale palvust oli kirikla saalis aktus pidulikult kaunistatud Jumalaema pildi ees. Isa Berard rõhutas oma avakõnes koguduse seesmise elu tähtsust ja kutsus noori üles olema lipukandjaiks andes end Jumalaema kaitse alla. »Peame töötama nõndaviisi, et kogudus 50-aastase juubeli päeval peaks meid tänama, nagu meie täname täna endiseid põlvkondi.« Pr. Maim kõneles kiriku tähtsusest inimese elus ja hra L. Dmohovski tuletas oma eesti- ja poolakeelses kõnes meelde kõiki, kes on aidanud kiriku ehitamisel ja kaunistamisel. Deklamatsioonide ja muusikalise osa eest kandsid hoolt kiriku noored, kelledest tuleks mainida preilisid: V. Tomson (Schubert'i »Ave Maria«), Żeenia ja Janiina Tacchella (Griesbacher'i »Gruss an Maria«) ning V. Skomorovski (Beethoven'i »Menuett« viiulil). Deklamatsioonid olid poola ja eesti keeles. Ühiselt lauldi »katoliku hümn« ja hümn paavstile. Saksakeelses lõppsõnas soovitas isa Berard eriti »katoliku optimismi« igal alal. Lõpuks järgnes huumoririkas laulumäng »Tüli turul«.

Õnnistusrikas on olnud kiriku töö 40-ne aasta kestel. Ta on olnud vankumatuks kindluseks, lohutajaks kurbadele, julgustajaks kartlikele, juhiks ja teenäitajaks otsivaile hingile. Paljud on selle aja kestel leidnud tee tagasi emakirikusse, pühha rooma-katoliku kirikusse. Õnnistusrikas olgu ka ta edaspidine töö!

17. dets. pärast hommikust jumalateenistust korraldati kirikla saalis koguduse täiskogu koosolek, millest võtsid osa 80% hääleõigustatud liikmetest. Päevakorra 3 punkti viidi läbi eeskujulikult. Peagu ühel häälel valiti nõukogu liikmeks hr. insener K. Grimm ja revisjonikomisjoni liikmeiks hr. Oleg Tacchella ja pr. H. Maim. Nõukogu esimeseks liikmeks valiti juba mineval aastal hr. Dmohovski. — Eesistuja isa Berard Huber'i aruandest selgus, et mineval aastal on töötatud suure pingutuse ja vaevaga. Põhjalikult remonteeriti hoovimaja, kuhu on asetatud trükikoda »Tungal«, ja kirikla, mis palju oli kannatanud vanaduse ja ilmastiku all. Kõneleja väljendas eriti suurt tänu Apostlikule Administratuurile kõige abi eest remondi läbiviimiseks. Ta avaldas veel mõningaid soove p. Vincentiuse heategevusselts, p. Franciscuse III ordu ja politseiprefektilt lubatud asjadeloterii kohta ning palus lõpuks veel enam aktiivsust; sest praegu peaks igaüks olema apostel ja evangelist! Tänusõnade ja õnnistusega lõppes täiskogu koosoleku.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.

Meie trükikojas on ilmunud ja on saadaval järgmised ajakirjad:

Ajakiri **»KIRIKU ELU«,** Eesti katoliiklaste häälekandja. Eelmised aastakäigud, köidetud:
1933/34 hind: 50 s
1935/36 hind: 80 s
1938/39 hind: 80 s

Ajakiri **»ÜHINE KIRIK«,** pühendatud usuühtluse küsimusile, ilmub 4 korda aastas. — Hind aastas postiga 1 kr, üksiknumber 10 s. Eelmised aastakäigud, köidetud:
1935/36 hind: 50 s
1937/39 hind: 80 s

Trükikoda »Tungal« Tartu, Veski 3. 1939.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu S 6114

Nr. 2 Veebruar 1940. a. VIII aastakäik.

Väljaandja: **Katoliku Kirik Eestis,** Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Tegelik toimetaja: Robert Lenzbauer, Pärnu, Possieti 2.

Tellida: **Trükikoda »Tungal«,** Tartu, Veski 3.
Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

Paavst Pius XII entsüklika »Summi Pontificatus«.

Alljärgnevalt toome Püha Isa Pius XII esimese ringkirja (entsüklika) põhimõtteid. See ringkiri »Summi Pontificatus«, 20. okt. 1939, oli pühendatud piiskoppidele ja seega kogu maailmale.

* * *

Pius XII meenutab esialgu seda sündmust, et tema trooniastumisel oli möödunud just **40 aastat sest päevast, mil Leo XIII on pannud inimkonna Jeesuse jumaliku südame kaitse alla.** Too pühendus olevat olnud maailma auavaldus Kristus-sele-Kuningale ja ühtlasi »Jumala suur manitsus- ja armukutse kirikule ja peale selle maailmale«. Sellest olevat »voolanud rääkimatu suur **õnnistus arvutuile hingile,** tugev elujõgi, mis rõõmustab Jumala linna« (Ps 45, 5). Ja ükski aeg ei vajavat seda õnnistust rohkem kui meie oma. Ta olevat küll välispidise kultuuri alal teinud suuri edusamme; ta kannatavat aga kahjuks väga »hingelist tühjust, põhjatut seesmist vaesust«. »Kas võib olla see-pärast midagi suuremat, tungivamat, kui sellisele ajale kuulutada Kristuse arvamatut rikkust (Ef 3, 8)? Kas võib olla midagi õilsamat kui tema ees heisata Kristuse kuningalippu?« — Püha Isa paneb selle-pärast oma esimese ringkirja Kristuse-Kuninga tähe alla.

Edasi ta **avaldab oma tänu** kõiksuguste armas-tuse, austamise ja vankumatu truuduse tõenduste eest, milliste ta sai osaliseks piiskoppide ja usk-likkude poolt tema ametisse astumise puhul. Nad iseloomustavat »katoliku kiriku lahutamatut ühtlust, mis koondub Peetruse kõigutamatu kalju ümber vaid seda tugevamini, mida rohkem Kristuse vaenlaste jultumus tõuseb«. — Ta mäletavatki nende siiraid soove, »kes küll ei kuulu katoliku kiriku nähta-vasse ihhu, kes aga on meiega ühendatud armastuses Kristuse isiku vastu või usus Jumalasse«.

Lootus Issandale! Paavst seletab siis, et olevat tema ameti kohustuseks »apostliku julgusega anda tõele tunnistust«. See aga hõlmavat ka kohustust tähelepanu pöörata aja eksimustele. »Selle meie läkituse täitmisel me ei lase end mõjutada ilmlikest arutlusist. Ei umbusaldus ega vasturääkimine, ei tagasilükkamine ega arusaamatus ega kartus, et meie sõnadest saadakse halvasti aru või neid seleta-takse valesti, saa meid takistada.«

Kõige paha algus olevat see, et nii **paljud põlastavad Kristuse tõtt,** ja koguni teevad »surma-toovat katset tõugata Kristust tema troonilt . . . Kristuse kuningaõigusi uuesti tunnustada, tagasi leida tee tema tõe ja armastuse seaduse juure, see on ainus pääsetee niihästi üksikinimese kui ka ühiskonna jaoks.«

Sõja puhkemine toovat endaga kaasa hirmsat kannatust. Aga võib-olla saavat see suurima häda tund siiski **äratundmise tunniks** neile, kes seni pimedas usalduses on järgnenud aja eksimustele aimamata, kui õõnes ja murduv oli põhi, millel nad seisid. Sõda olevat ju aja eksimuste kibe vili. See »piinarikka kainestumise ja pettumuse« aeg võivat saada armutunniks, »Issanda möödaminekuks«.

Aja eksimused. Esimene aja pahe olevat **»üldmaksva kõlblusseaduse painutamine** ja tagasi-lükkamine« niihästi üksikisikute elu ja ühiskondliku elu suhtes, kui ka riikide vahekordade suhtes.« See olevat alanud sellega, et **eemalduti Kristuse õpetusest,** »mille hoidjaks ja õpetajaks on Peetruse Tool«. Kristuse õpetus, mis kord olevat ühendanud, õilistanud ja kasvatanud Euroopat, olevat eemaldu-mise tõttu kiriku eksimatust õppeametist ikka rohkem lagunenud. Algul eitati õpetus Kristuse jumalusest, siis »tõrjuti kõrvale ühes usuga Kristusse ka usk Jumalasse«. Selle tagajärjel aga õõnestati kõlbelised väärtused, millede järele varemini hinnati eraelu ja avalik elu; ja Kristuse õpetuse tervislik mõju perekonnas ja riigis kadus üha rohkem. Ja elu ülistatud ilmlikukstegemine »laskis ilmuda ühe rikutud ja rikkuva paganluse ikka selgemad, ikka nähtavamad, ikka hirmutavamad märgud: Pimedus kattis maad, kui nad olid Jeesuse risti löönud«.

Paljud olid vist eraldudes Kristuse õpetusest arvamisel, et niisugune lahutus tähendavat vabasta-mist orjusest. Aga nad ei pannud tähele, et nad **»on endid annud ühe viletsa, muutliku inim-tarkuse meelevalla kätte«.** Kõneldi edust ja tõusust — ja orjastati!

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kaks eksimust eriti olevat tekkinud sellest äralangemisest Kristusest ja sellele järgnevast usulisest ja kõlbelisest agnostitsismist.

1. »Esimene neist hädaohtlikest eksimusist seisab selles, et **jäetakse unustusse ühtekuuluvuse ja armastuse seadus inimeste vahel«.**

Püha Kiri näitab, et ühest inimpaarist on pärit kõik inimesed, ja rahvasteapostel Pauluse õpetuse järele inimesed on ühendatud ühte perekonda (Ap 17,26).

Loomu ühtluse kõrval apostel rõhutab inimkonna ühtlust tema suhetes Jumalapoja vastu. »Temas on kõik loodud« (Kol 1,16) ja »on vaid üks Jumal olemas ja üks vahendaja Jumala ja inimese vahel, inimene Jeesus Kristus« (1 Tim 2,5). Pole imet, et sellepärast armastuse side peab kõiki haarama (Jo 15,12).

Küll arenevad rahvad »elu ja kultuurtingimuste erinevusele vastavalt«, aga **erinevus ei pea tekitama lõhet, vaid eriliste väärtuste vahetust.** »Kirik säilitab suure truudusega Jumala suurt kasvanduslikku tarkust. Sellepärast ta ei saa mõteldagi sellele, ega mõtlegi puudutada neid iga rahva suhtes iseäralisi väärtusi või neid põlastada . . . Kiriku siht on ühtlus üleloomulikus ja kõiki haaravas armastuses meelsuse ja teo läbi« (Kol 3,10—11).

See teadvus kõiki haaravast vennalikust sidemest pole aga vastolus ustavusega pärandvara vastu ja oma isamaa suuruse vastu. Sest armastuse kord nõudvat isegi, et meilt emmatakse rohkendatud armastuse ja eeldisega neid, kes eriti tihedasti on seotud meiega. »Aga põhjendatud ja **õige armastus oma isamaa vastu ei tohi pimedaks teha** kristlikku armastust maailmalaotuse vastu, mis õpetab ka teisi ja nende heakäiku armastuse valguses vaatama.«

Tõepärast ongi niiviisi **kristlik armastus** edendanud rahvaste tsiviliseerimist ja arendanud kunsti ja teadust; ta **on loonud kristlikku kultuuri.**

(Järgneb)

Religioosuse tunne inimkonnas

Usutunde väärikas hindamine.

3. Uskmatus.

Inimene peab kuulutatud ilmutustõdedele minema usuga vastu. Kuidas on aga lugu siis, kui inimene tõrgub seda tegemast, kui ta jääb »uskmatuks«?

a) Leidub muidugi uskmatuid, kes on seda oma paha tahte tõttu, kes »vihkavad valgust«, nagu Kristus ütleb. Kristus tunneb uskmatu ära tema uhkusest ja omakasupüüdlikust tahtest, ja sellise inimese kohta käib tema sõna: »Kes ei usu, see mõistetakse hukka.«

Nõnda on ka kirikuisad oma kirjades teravalt mõistnud kohut uskmatuse üle. Nad on seejuures pidanud silmas inimesi, kes küll näevad tõde, aga ei või teda sallida, sest ta seisab nendel tee peal ees. Sellised inimesed on Jumala vaenlased, sest nad vihkavad seda, mis on hea. Egoistid, kes ei jaata pühadust, sest vastasel juhul nad peaksid loobuma oma hoolimatust enesetahtest.

Mil määral see eeldus peab paika, sel määral võib olla rakendatav ka anateema, kirikliku neede alla panemine. Kui palju südametunnistuse manitsusi, kui palju armuhüüdeid on selline inimene pidanud tõrjuma tagasi, kuni temaga on lugu läinud nõnda kaugele, et ta millestki muust enam teada ei taha ega tea, kui ainult olla oma enese isand, — seda teab ainult Jumal. Meie aga peame hoiduma üksiku inimese üle kohut mõistmast, sest me ei või seda teha. Sest mitte kõik, mis näib olevat jumalatu ja üldse paha, ei ole seda.

Mõnedelgi juhtudel on Jumala salgamine kindlasti vaid oletatav, sest siin eitatakse ainult liig inimlikku, piiratud »kujutelu Jumalast«. Kuna paljudelgi »ateistidel« ei ole kristliku Jumalamõiste suurusest aimugi, pöörduvad nad oletatava kristliku Jumala vastu. Nõnda on ka arusaadav, et mõnigi, kes »teotab Jumalat, armastab teda«, nagu Eckart ütleb. Ta teotab siin kujutelu, mis temale näib ebaväärikana, ega leia enese poolt võimalust seada midagi väärikamat selle »karikatuuri« asemele. Armastab ta puhtast südamest seda, mis ta ise seesmiselt tunneb olevat hea ja püha, siis võib teda küll vaevalt pidada »valguse vihkajaks«, vaid siis ta ei seisa »mitte kaugel Jumala riigist.«

b.) Eelmiste kõrval leidub ka usklikke kahtlejaid. Kuid just oma kahtluste tõttu nad osutuvad usklikeks. Kahtlus võib siin ilmutada muret ja vaeva asja pärast ja olla rohkem tülikaks kaaslaseks kui usuasjade vastaseks.

c.) Kolmandate juures jälle näib, nagu ei omaks nad usuasjade jaoks »mingit elundit«. Nagu on olemas religioosse loomuga inimesi, kelledele tung jumaluse poole on sedavõrd »loomupärane«, et nad tunnevad usuasjade vastu peaaegu rohkem huvi ja armastust kui iga muu asja vastu igapäevases ilmlikus elus, nõnda leidub ümberpöördult ka niisuguseid, kes sellesinase kaduva maailma asjade poolt tõmmatakse sedavõrd ligi, et nendel huvi kõrgemate asjade vastu hääbub täiesti nagu iseenesest. Nad ei tarvitse sugugi teadlikult eemalduda jumalikkusest, et anduda »selle maailma lõbudele«, vaid nad seisavad sedavõrd lähedases suguluses »maailmaga«, et viimane avaldab nendele oma külgetõmbejõudu, ja »pühadus kaob iseenesest kuni viimse jäljeni« (Möhler).

Siiski võib enamail juhtudel ka siin veel leida usklikkuse helki, valendust. Otsekui põuavälk sähvatab siin vahetevahel läbi äkiline äratundmine, et elu vajab hädapärast natuke ikkagi rohkem kui igapäevane tegevus ja välised askeldused suudavad seda pakkuda. Muusikahelide mõjul, mõne kauni maali vaatlemisel, suure armastuse läbielamisel kerkib nende inimeste juures esile nagu aimus, et on olemas midagi kõrgemat. Kängujäänud võimed, või puudulik kasvatus, või oma enese hooletus, või kõik need kokku!

Sel määral, mil siin on tegemist ainult või peamiselt kängujäänud kalduvuste ja võimetega,

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

oleks vastavalt ka piiratud isiklik vastutus. Kuid karta on, et nii mõnigi rahustab end sellega liig hõlpsasti. Oma ebasoodsate olude all ta ei leia »põrmugi mahti« end koguda, et enesele anda aru selle üle, mis on nähtamatu.

Igaüks tajub, et see on iseenesest kaunis tõsine asi. Sest inimväärsele elule osutub vältimatuks küsimuseks: Kas kuulud enesele, või mõnele muule, kes seisab sinu üle? Võib ju küll ette tulla, et mõnel inimesel on vähe mahti ja võimalust ise kaaluda sügavaimadki eluküsimused läbi kuni põhjani. Aga kui mõni hea ja tubli inimene, kes tõsistele küsimustele vaatab ka tõsiselt, jõuab arusaamisele, et tal enesel osutub võimatuks üksikute ususse puutuvate küsimuste üle täielikule selgusele jõuda, siis peaks tal leiduma niipalju alandlikku meelt, korrektsust ja arusaamist oma jõudude piiratusest, et ta mõistlikus usalduses haarab ja peab kinni sellest, mis teised on tema jaoks juba läbi mõelnud, mis Kristus on meile õpetanud — ja mida tema oma südametunnistuse hääle järele kaugeltki mitte ei pea jumalavastaseks, enese kohta alandavaks, vaid mida ta jaatab kui püha ja Jumalale omast. Kogu tõelikkust aga, millest ise kuidagi ei suudeta jagu saada, »kalevi alla matta«, käsitleda nõnda, nagu ei oleks teda üldse olemas — see vastutus ei oleks muidugi mitte kerge. Ja mida rohkem tungib inimese teadvusesse, et tema vastas seisab siiski »Jumal«, seda raskem on see vastutus.

Kuid mil määral ühel ehk teisel konkreetsel juhul ollakse selles teadlik ja mil määral teadlik eemaldumine on »surmapatt«, selle üle otsustamine ei seisa mitte inimeste käes. Siin peaksime teadma teise inimese kalduvusi, võimeid, tema kasvatust, kaasinimeste mõjutusi, raamatuid, moodsaid fraase, mille hoolde üksik inimene on jäetud ja mis kogu tema »mina« ahistavad ning võivad vahest märgatamatult, otsekui uimastav mürk, vähendada täit teadvust, vastutustunnet, või koguni kaotada selle hoopis.

Edasi oleks uskmatute, jumalatute inimeste erirühmana ette tuua neid, kes on »resigneerunud, saatusele alistunud, ja kibestunud.« Seda resignatsiooni ja meelekibedust võivad kutsuda esile mitmesugused põhjused: Rasked sotsiaalsed olud, puht intellektualistlik kasvatus, ilma religioonita õhkkond perekonnas või usundlikkude algmete ja kalduvuste mürgitamine juba varases lapseeas, kibestunud rahvaklassi ülesässitamine, pahameel selle üle, et kristlased ja isegi kristlus ei paku küllaldaselt seda, mida nendelt tuleks oodata. Nõnda on arusaadav, kui inimene sellises olukorras sageli abitult, kaitsetult tunneb kõige kõrgemat, kõige ideaalsemat, kui see üldse on temas kunagi ruumi võtnud, korraga kaduvat, näeb langevat teda nagu säravat tähte alla soomülkasse — abitult, kaitsetult, võib-olla raskeimate seesmiste kannatuste all, võib-olla põrutatud sügavaima igatsuse läbi kõrgema väärtuse ja vara järele — kuni ta viimaks resigneerub, alistub oma saatusele, muutub kalgiks ja kibedaks, vahest jäädavalt: eksiarvamusel Jumala suhtes, sest ta on eksiarvamusel inimeste suhtes, kes kannavad Jumalat oma huultel. Ja siiski vahest ta on õigupoolest hea inimene, ja siiski vahest ta on oma südame põhjas usklik inimene ja oleks soodsamail elutingimusil selleks väliselt ka saanud. Kuidas aga lõppude-lõpuks sai siin inimesesse sattuda see viimane asi: Jumalat ära salata — kes tahab siin olla kohtumõistjaks!

Niisugused inimesed pälvivad meie osavõttu — ei milgi juhul aga hukkamõistmist meie poolt.

Ja vahest võib ütelda, et teravamalt vaadeldes leidub kaugelt vähem religioosseid nihiliste, kui see näib. Vähe leidub tõelisi jumalasalgajaid, salgajaid, kes selleks ka alati jäävad, kuni lõpuni, ilma seesmise liigutuseta, ilma härduseta, ilma igatsuse tundideta — vähe inimesi, kes seda loomuvastast seisukorda suudavad taluda lõpuni, ilma et see neid rängalt vapustaks ja laostaks — vähe tõelisi ateiste.

Kristlane, kes teab, et ta ise on saanud Jumalalt rohkeid kingitusi, mõistab Jumala suurust küllaldaselt kõrgelt hinnata, et mõtelda temast kui vägevast, kes seisab üle kõige inimliku süü ja traagika, et igast üksikust oma kaasinimesest arvata head ja armast — uskuda temas headust ja armastust, uskuda Jumala salapärast nähtavat või varjatud samapalendit, nägu, teises inimeses. Vahest õnnestub meil siis rämpsu alla maetud jumalikku pilti »oma vennasinimeses« aeg-ajalt jällegi välja tuua ja puhtaks teha — oma usu läbi ja oma armastuse läbi, mis on suureks tervistusjõuks maailmas.

Inkvisitsioon.

Isa dr. Zacharias Anthonisse O. Cap.

(Järg)

5. Inkvisitsioon asutusena.

Algul siis piiskopid pidid avastama ketsereid. Kuna nad ei olnud küllalt agarad võitluses ketserluse vastu, korrati veel sageli 1184. aasta määrused (17) ja varsti hakkasid paavstid volitama erilisi legaate, kes pidid juhtima inkvisitsiooni määratud paigal. Nii nimetas paavst Gregorius IX aastal 1231 Konradi Marburg'ist Saksamaale ja Roberti Bourges'ist Prantsusmaale. — See oli paavstliku inkvisitsiooni algus.

Inkvisitsiooni kohtulik talitus:

Inkvisiitorid ise olid üldiselt tõsised, ausad ja õpetatud mehed. Paavstlikud instruktsioonid ja inkvisiitorite jaoks koostatud käsiraamatud nõudsid ikka selle ameti jaoks vähimalt 40. eluaastat, eeskujulikku elu, suurt kohusetruudust ja hoolikust, põhjalikku usuteaduslikku haridust. Viimase nõude suhtes peab vali inkvisitsiooni arvustaja de Cauzons tunnistama, et inkvisiitorid olid üldiselt »tähelepandavad mehed« (18). Pealegi oli nende seas pühakuid nagu püha Raimond Pennafort'ist, püha Petrus Veroona'st, püha Hyacinthus, püha Johannes Capistrano'st, püha Jakobus delle Marche ja teisi.

Inkvisiitorid seisid paavstide kestva kontrolli all. Mitte harva ei juhtunud, et neid, kes ei täitnud hästi oma kohustusi, nuheldi või koguni vallandati ametist. Jubeda inkvisiitori Roberti Bourges'ist mõistis paavst Gregorius IX eluaegsele

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vangistusele (19). Teiste ebaõiglaste inkvisiitorite vastu andsid määrusi Innocentius IV 1246. a., Aleksander IV 1256. a., Clemens V 1311. a. (20), nii et de Cauzons otsustab: »Võib uskuda, et . . . ei säilinud palju isiklikku ülekohut. XIV sajandil sai inkvisitsioon üheks parimalt organiseeritud kohtuasutusist, millised üldse on olnud« (21).

Inkvisiitori tuleku järele ühte kohta, anti ikka 15—30-päevane tähtaeg, mille jooksul ketserid võisid vabatahtlikult tema juure tulla ja oma eksimusi tunnistada. Olles siis ära vandunud oma eksimusi, said nad andestuse ja nad vabastati kerge nuhtlusega. Nii muuseas kirjutati ette kuulsa inkvisiitori Nicolas Eymeric'i käsiraamatus (22).

Usklikud pidid ketsereid üles andma inkvisiitorile. Kahtlemata tekkis seeläbi hädaoht, et mõned seda kuritarvitasid oma isiklike vaenlaste vastu. Kui aga süüdistatud võis tõestada, et tal on isiklikke vaenlasi, ei lastud neid mingil kombel protsessi. See selgub näiteks Narbonne'i sünodist aastal 1243 (23).

Sageli ei teatatud kaebealusele ta süüdistajate nimesid. See näis tarvilik, et kaitsta kaebajaid ketserite kättemaksu eest. Kui aga polnud sellist hädaohtu, siis nõudsid paavstid, näiteks paavst Bonifatius VIII 1299. a., et kaebajate nimed olgu teada (24). Valetunnistajaid nuheldi harilikult eluaegse vangistusega (25).

Kes ülesandmise järele tunnistas oma süüd, seda nuheldi harilikkude, tollal pruugitavate, kirikukaristustega (26).

Kui keelduti tunnistamast, siis püüdsid inkvisiitorid ketsereid veenda uurimise, tunnistajate, vangla ja lõpuks ka piinapingi abil.

Piinapingi kasutamist tõe saavutamise vahendina ei või õigustada; sest selleks ta on liig hädaohtlik, jube ja pealegi täiesti ebakohane vahend. Kuid kirik nõudis piinamise tarvitamisel ikka võimalikult suurt ettevaatust. Paavstid kordasid sageli, et piinamist tohib tarvitada vaid sel tingimusel, et piinataval ihuliikmeid ei vigastata, ega ole surmaohtu. Niisugused olid paavst Innocentius IV (1252), Aleksander IV (1259) ja Clemens IV (1265) määrused (27). — Seda vahendit tohiti võtta tarvitusele ainult siis, kui kõik muud vahendid polnud küllaldased, kui süüdistatav sattus endaga vastollu ja kui tema süü teiste tunnistuste järele oli peaaegu kindel (28). Peale selle oli paavst Clemens V määrusel nõutud kohaliku piiskopi luba (29).

Tegelikult tarvitati piinamist õige vähe. 636 protsessis, mis olid arutusel Toulouse'is aastail 1309 — 1323, tarvitati piinapink vaid üks kord, nii et inkvisitsiooni vastased, nagu Lea, oma kimbatuses väljendasid oletuse, et piinapingi tarvitamine registreeriti erilistes raamatutes, millised enam ei ole olemas. Ent nad ei võinud ette tuua ainsatki näidet selle arvamise tõendamiseks.

Tasub end siin veel lisada, et ilmlikkude asutuste poolt tarvitati piinapink palju vähema ettevaatusega, ja seda mitte ainult keskajal, vaid veel kuni »valgustatud« XVIII sajandi lõpuni.

Neile, kes endid tunnistasid süüdlaseks, oli mitmekesiseid karistusi süü raskuse järele: Palve, paastumine, almuste andmine, piitsutamine, palverännakud, riietusele õmmeldud kollaste ristide kandmine, omanduse konfiskeerimine ja raskeim nuhtlus, millele võis inkvisitsioon mõista, eluaegne vangistus.

Kes ei tunnistanud oma ketserlust või ei tahtnud ära vanduda, see anti üle ilmlikule võimule.

Inkvisiitoreil polnud luba tarvitada oma voli piiramatult. Paavstlikkude määruste kohaselt (näiteks paavst Innocentius IV 1254) nad pidid uurima juhtumeid teiste juuresolekul ja abil (30). Nii juhtus, et ühest protsessist võtsid osa 25, 27, 32, 45 ja isegi 51 nõunikku. Pealegi inkvisiitoril polnud õigust kedagi mõista eluaegsele kinnipidamisele või üle anda ilmlikule asutusele nõu pidamata kohaliku piiskopiga (31). Üldiselt oli keelatud kedagi hukka mõista selgete tõendusteta või tema enda tunnistuseta; »sest parem on«, ütles Narbonne'i sünod 1243, »karistamata jätta ühe süü kui hukka mõista süütut« (32).

Parandamatu üleandmine ilmlikkudele ametasutustele:

See sündis järgmiste sõnadega: »Tema . . . antakse meilt ilmliku ülemuse voli ja otsuse alla kui ketser. Kiriklikkude seaduste järele aga palume tungivalt, et tema üle otsus tehtaks — välja arvatud surmanuhtlus ja kehavigastamine« (33).

Neist sõnadest esmalt selgub, et surmanuhtlust ei nõutud kiriku poolt, vastupidi, inkvisiitor palus kiriku nimel ilmlikku asutust, ketserit mitte hukka mõista. — Teiseks näitavad need sõnad, et ilmlik asutus, hukates ketserit, ei täitnud mitte inkvisiitori kohtuotsust, mille ta küll oli teinud, mida ta aga polnud suuteline läbi viima. — Inkvisiitori kohtutegevuse lõppedes, astus tegevusse ilmliku ülemuse oma. Seda kinnitab ka Friedrich II seletus: »Meie volil ketser peab mõistetama tule riidale« (34).

Sel kombel erineb inkvisitsiooni tegevus päris oluliselt Luteri ja Calvini ülesastumisest, kes isiklikult nõudsid ketsereile surmanuhtlust. (Järgneb)

---

17. Hefele, Conciliengeschichte V, lk. 843, 860, 882, 1037, 1083 ja 1142; VI, lk. 50 ja 375.
18. Th. de Cauzons, Histoire de l'Inquisition en France, Paris 1909/12, II, lk. 61.
19. Raynaldi, Annales ecclesiastici XIII, lk. 471; vdl. ka Hefele V, lk. 1102.
20. C. Douais, Documents pour servir à l'histoire de l'Inquisition dans le Languedoc, Paris 1901, lk. 24.
21. de Cauzons, loco citato.
22. Nicolas Eymeric, Directorium Inquisitorum, Roma 1578, III nr. 52—56; vdl. ka Hefele V, lk. 1103 ja 1145.
23. Hefele V, lk. 1105 ja 1146.
24. Lea, A history of the Inquisition in the middle ages, New York 1888, I, lk. 494.
25. Lea I, lk. 499.
26. Hefele V, lk. 1103.
27. Bullarum amplissima collectio III, lk. 326; Jaffé-Potthast, Regesta Pontificum Romanorum, nr. 17 714 ja 19 433.
28. de Cauzons II, lk. 237.
29. Hefele VI, lk. 545.
30. De Laborde, Layettes du trésor des Chartes, Paris 1881, III, lk, 215/6.
31. Hefele, loco citato.
32. Hefele V, lk. 1105 ja 1146.
33. C. Douais, L'Inquisition, Paris 1906, lk. 264.
34. Hefele V, lk. 993.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Inimesi, kes tulid kiriku juure.

2. John Moody.

See on viimne, mida ma teeksin — suvatsesin ütelda igakord, kui kuulsin, et see ja see olevat saanud katoliiklaseks. Ja nii rääkisin oma eluaeg. Ma kasvasin üles piiskoplikus kirikus. Täisealiseks saanud lahkusin säält. Ma tegelesin esmalt mitmekesiseimate protestantismi vormidega. Siis pöördusin panteismile, kuna kaldun loomult filosofeerima. Olles 30-aastane, ei rahuldanud mind enam panteism. Ma pöördusin filosoofiale ja õppisin tundma William James'i ja temameelseid. Sest ajast saadik mul polnud enam mingit usku. Olin, nagu tavatseme väljendada, modernist.

Kuid aja jooksul avastasin, mis ei möödu enamaist, kes on vähegi mõtlejad, et on võimatu olla õnnelik, jälle leidmata aeg-ajalt oma mõtteid teiste juures. Aastal 1900 oli Herbert Spencer see mees, kellele rajasin oma maailmavaate. Tema järele tuli esile William James, et pea ruumi anda George Santayama'le. Siis tuli Bergson ja tema järele Freud oma psühhoanalüüsiga, mille läbi heideti kõrvale minu varemad vaated.

Aastal 1920 olin jõudnud kohale, kus mulle moodne filosoofia näis olevat tühine tegu. Ma ei teadnud, mida pidin uskuma. Mul polnud vastust elule ja ma leidsin end olevat seisukorras, kuhu jõuavad enamad inimesed, kes on pisutki arvustavad. Näib endale, nagu liigutakse ringiratast ega tullakse iial sihile. Viga on küll selles, et keskpärane inimene, kes ei ole eriõpetlane, on liig kalduv uskuma autoriteete, millised ise on end teinud selleks. Ma mäletan, et tunnustasin darvinismi sellepärast, et need suured mehed ütlesid, tema olevat teaduslikult põhjendatud. Seepärast ärkas minus ka usaldus Spencerile. Kuid mõne aja pärast ütlesin endale: Kas need mehed võivad seda teada?

Ühel päeval — kui ma ei eksi, 1922. a. — arutlesin seda teemat ühe ülikooli professoriga. Ta ütles mulle: »Noh, kas minagi tean, kas see on tõsi? Üldse on see päris saatuslik asi. Kui inimesed teaksid, millised »koid« me oleme! Sest tõigalt me ei tea rohkem kui teisedki, ja varem või hiljem kompromiteerivad meid meie oma mõtted«.

See andis mulle mõtelda. Oma tegevuse ajast pangas mäletasin mõningaid suurusi, keda ma austasin. Vanemaks saanud ma nägin nende Wall Street'i suuruste nõrkusi. Ma tundsin, et enamik neid suuri mehi, kui nad olid tegevad majanduses või poliitikas, varem või hiljem nähtusid »koidena«. Ja nüüd ütles minu sõber seda sama filosoofidest! Selles meeleolus sattus mulle kätte Chesterton'i »Orthodoxy«. Sellest raamatust õppisin välja naerma moodsat filosoofiat. Kuid ma mõtlesin endas: Kuidagi viisi peab olema vastust elule! Kust leida seda vastust? Ma nägin, et vastust polnud leida mitmesugustes usundisüsteemides, milledele olin üksteise järele kuulunud. Kus oli vastus? — Ainult katolitsismiga ma polnud veel katsetanud. Miks? Et olin eelarvamises katoliku kiriku vastu. Mulle oli õpetatud, et katolitsism olevat midagi, millega ei tohi tegelda.

Nii läks edasi ja vahepeal ma olin saanud viiekümnendaisse aastaisse, pettunud kõiges, mis olin katsetanud. Siiski otsisin edasi vastust elule ja pea pidin selle saama. See algas umbes nii:

Aastal 1927 viibisin äriasjus ühe sõbraga Viinis. Ühel päeval nüüd me külastasime ühte pankurit, keda ettenähtamatud põhjused takistasid kinni pidamast kokkuräägitud ajast. Kuna meil oli tund ooteaega, panin ette, lähedat Stefani doomkirikut vaatama minna. Oli 15. august (püha Neitsi Maria taevavõtmise püha). Just lauldi kõrget missat. Ma iialgi enne polnud külastanud katoliku kirikuid Ameerikas. Nüüd kuulasin esimest missat.

Tohutu rahvahulk täitis kirikut, ja kuna me olime kesk kirikut, tungeldi meid hoopis ette. Ma tundsin, et see oli ebaharilik jumalateenistus, kõik oli väga ilus. Äkki kuulsime kella helisevat ja kõik langesid põlvili. Me ei võinud liikuda, nii kokkusurutud me olime. Ma vaatasin sõbrale ja ütlesin: »On küll parim, et põlvitame samuti«. Tegime seda ja jäime põlvili, kui rahvas oli põlvili. Ma olin aga nii rabatud, et otsustasin, samal päeval vesperist osa võtta. Järgneval kolmel päeval olin jälle doomkirikus missal. »Katolitsismil oli midagi tõelikust. Ma pean leidma, mis see on«.

Pärast oma tagasipöördumist New Yorki rääkisin selle üle oma naisega. Tema ütles: »Enne kui sa näedki, saab mõni preester sind oma volile ja pöörab sind ümber!« »Ei, ei«, vastasin, »kui ma peaksin ülepea tegema sellise sammu, siis vaid vabast tahtest.« — Niipea kui oli juhust, vaatasin ringi katoliku kirjanduse järele, ja — mind võidakse uskuda — see kestis kaua, kuni seda leidsin. On paljusid, minu olukorras, otsimas katoliku raamatuid neid leidmata. Hea küll, Fulton Sheen'i raamat »Jumal ja mõistus« sattus minu kätte. Selles raamatus leidsin esmalt püha Tooma Aquino'st filosoofia esitamise. Seni oli püha Toomas mulle ainult nimi — ja ma kahtlen, kas ma iial olin kuulnudki seda nime. Selle filosoofia esitamine kütkestas mind. Pea hakkasin endale soetama skolastilise filosoofia raamatukogu, välja heites Eddy ja tema sarnaseid raamatuid, et teha ruumi Tooma kirjandusele. Ma uurisin ka püha Augustinuse ja süvenesin usuteadusse. 1931. a. oli mul umbes 6 raamaturiiulit katoliku kirjandust.

Tollal juba ma teadsin, et ma saan katoliiklaseks. Ma võtsin aga endale küllalt aega. Ma külastasin veel kolm haritud protestandi-jutlustajat ja palusin neid, minu väiteid ümber lükata. Kui ma olin nad lõpuks ummikusse ajanud, ütlesid nad: »Teie kuulute katoliku kirikusse. Tehke, et saate ruttu sinna sisse!« Siiski kõhklesin. Veel kord süvenesin Santayam'isse ja teistesse moodsatesse filosoofidesse. Ma veetsin terve aasta sellega, et veel kord tagasi käia oma eluteed, et näha, kas ma pole midagi nägemata jätnud, või oma teelt kõrvale läinud. Pärast seda aastat ma tulin lõppjäreldusele, et ainult katoliku kirik on õige koht mulle.

Ma külastasin ühte preestrit ühes maaringkonnas New Yorki riigi põhja poolel ja nädal hiljem mind võeti vastu katoliku kirikusse. Kardinal Hayes jagas mulle püha kinnituse ja ma sain nime

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Toomas. Kui keegi peaks mult küsima, kuidas ma sattusin kirikusse, siis vastaksin: »Püha Tooma läbi«.

Ja nüüd veel üks. Olen alles üheksa kuud katoliiklane, aga ma võin tõega ütelda, et neil üheksal kuul ma olen leidnud rahu nagu ei iial varemini. Ma olen täiesti veendunud ja saan ikka olema, et katoliku kirik üksinda annab vastuse meie elule. Ma ütlen seda mehena, kel on kogemusi 40 aasta kestelt igasugu maailmavaadetes, ja ma kordan, et ainult katoliku kirik omab kindla vastuse elule.

EHITUSKIVE.

Toome selle pealkirja all väljavõtteid ajalehtedest, mis puutub katoliku kiriku ajaloosse Eestis.

PÄRNU. Nikolai kirik.

»Nikolai kirikut mainitakse juba varsti peale Pärnu ordulossi ehitamist. Ta pühendatakse merimeeste ja laevurite kaitsjale — pühale Nikolausele, mis omakord näitab, et meie kodulinn oli juba tollal suur merendus- ja kaubanduslinn. Kirik, mis püstitati 14. sajandi lõpul, kujunes linna peakirikuks.

Suure tulekahju ajal 1513. a. põles ja langes rusudeks kiriku torn. Alles pooleli ehitusel, põles ta 11 a. hiljem uuesti. Samuti kannatas kirik 1533. a. suures tulekahjus. Samal ajal muutusid paljud Pärnu kirikud varemeiks. Raskel ajal ei suudetud kõiki kirikuid enam üles ehitada. Nikolai kirik oli ainuke, milline suudeti kuidagi korda seada ja ta oli pikema aja kestel ainuke kasutamiskõlvuline kirik linnas.

Kui usupuhastuslaine haaras Pärnut, tabas ka Nikolai kirikut 1526. a. kevadel rüüstamine. Kuigi raad pooldas vana (s. t. katoliiklikku) kirikut, leidis luteriõpetus ikka enam ja enam pooldajaid. Rõhuvam osa kodanikest oli nakatatud reformatsioonipisikuist ja mainitud aasta märtsikuu 15. päeval tungisid üles-piitsutatud rahvamassid Nikolai kirikusse, kus nõudsid katoliiklike usukommetele kadu, rüüstasid ning hävitasid pühapilte. Lõppeks jõuk usumäratsejaid, kuhu kuulus kõigi rahvakihtide esindajaid, pöördus bürgermeistri vastu. Usuline liikumine liitus rae vastu suunatud demokraatliku liikumisega. Komtuuri vahelestumisel ja sobitusel piirdusid Pärnu usupuhastussündmused sellega. Raad oli sunnitud järeleandmisele ja katoliku preestri asemele seati ametisse luteri õpetaja.

Poola valitsuse tulekuga puhkenud vastureformatsioonis muudeti kirik 1582. a. kuninga käsul uuesti katoliiklaste kirikuks ja püsis sellena rootsiajani. Samal ajal aga kirik langes korratusse ja lagunes, kuni ta alles 1649. a. seati põhjalikult korda, misajast kuulus luteri kogudusele.

Suure ajaloolise väärtusega esemeks tuleb pidada kiriku eesruumis asuvat Saaremaa paekivist romaani stiilis ristimisvaagnat, mis on pärit 13. sajandist. See ese on üle toodud Vana-Pärnust, hävinud Tooma kirikust.

Kiriku kõrval on kunagi olnud kalmistu, mida tõendavad inimluude leiud korduvatel juhtudel. Mõnede allikate järele olla aadlikest koguduseliikmeid maetud kirikust lõuna poole (kiriku ja Malmöt. vahelisse ossa), kuna lihtkodanikke ja kohaliku kloostri nunnasid olevat maetud põhja poole.

Kuna Nikolai kirikusse minnes tuleb mõned astmed allapoole astuda, siis on rahva hulgas tekkinud arvamine, et kirik nõrga aluspinna tõttu vajub. See arvamine näib aga väär olevat. Linna purustamise järele sõdade puhul on kiriku lähema ümbruse maaala tunduvalt tõusnud, kuna kiriku põrand on jäänud ikka endisele kohale.«

(kirjutanud B. Parming, ‚Pärnu Päevaleht' nr. 230, 13. X 1939.)

Maailmakirikust.

Rooma. Detsembrikuu seisis lõpliku äraleppimise tähe all vana kirikuriigi (Vatikani) ja Itaalia uue kuningriigi vahel. Kuna aastal 1869/70 kadus paavsti riik vägivaldselt, nii et paavst temale tehtud ülekohtu pärast tundus vangina Vatikanis ja alles Lateraani lepingute järele (1929) sai väikese riigi tagasi paari lossi ja kiriku näol, toimus nüüd lõplik äraleppimine hiilgavate vastastikuste külaskäikutega. Esimesena ilmus detsembri keskpaigal Itaalia kuningas oma perega välisministri krahv Ciano saatel Vatikani, ja 28. dets. sõitis siis paavst Quirinale kuninglikku lossi (mis varemini oli paavsti loss!). Nimetati uus Itaalia saadik paavsti juures, Dino Alfieri, kuna endine suursaadik Morano di Custozza, kellel on palju teeneid äraleppimisel, läks vanuse tõttu puhkusele. Ta sai paavstilt Pius-ordeni suurristi, millega on seotud pärandatav aadliseisus. Püha Isa tahtis selle külaskäiguga rõhutada, et vana lõhe kirikuvalitsuse ja riigi vahel on põhjalikult kõrvaldatud ja et ta loodab Itaalias leida tõhusat rahusobitajat praeguses tülis rahvaste vahel.

11. dets. leidis aset Vatikanis salajane konsistoorium, misjuures nimetati rohkesti piiskoppe terve maailma jaoks, aga mitte uusi kardinale. Nende arv on juba langenud 57-le (70 asemel). — Avati paavstlik instituut kirikumuusika edendamiseks. Tahetakse eriti 16. sajandi meistreid uurida ja järele aimata, näiteks kuulsat Nicolo Vicentino't. Siis kavatsetakse Palestrina teoseid ette kanda. — Nüüd otsustas Milano ülempiiskopkond ja linn vastu võtta hollandi benediktlase Gresnig'i plaani paavst Pius XI hauasamba püstitamiseks. Samuti mõeldakse panna väärikas ausammas toredal »Via della Conciliazione« tänaval, mis juhib Tevere jõe kaldalt Vatikani poole. — Paavstliku ülikooli, Gregoriana, avamisel uue kooliaasta puhul tänas kardinal Pizzardi jesuiidiordu kindralit Ledóchowski't tema teenete eest ülikooli arendamisel. Tema läbi asutati ajaloolis-filosoofiline ja misjoniteaduse fakulteet, siis õppetoole askeesi ja müstika jaoks ja instituut usulise kultuuri jaoks. Ülikool on jesuiitide juhatuse all. — Sagedasti oma kõnedes, nii eriti 24. dets. kardinalide kolleegiumi ees, rõhutab paavst rahu uuesti jaluleseadmise vajadusest üldise õigluse põhjal. Sellele sihivad kõik tema püüded ka diplomaatilisel teel (nuntsiuste läbirääkimised Berliinis, Roomas jne.) Loodame, et tema ausatel pingutustel on varsti hea tulemus! — 2. jaan. puhkes tuli paavsti kantseleihoones, mis küll asetseb väljaspool Vatikani, mis aga sisaldab palju väärtuslikke kunsti ja vaimuvarasid. See olevat olnud juba kolmas tuleõnnetus lühema aja jooksul. — Uusimate andmete järele elutsevat praegu Itaalias 44,5 milj. inimest (katoliiklasi) ja väljaspool Itaaliat 14 milj. — Savona linnas leiti üks Leonardi da Vinci Madonnamaal. Üldse olevat kunstnikkude arvamiste järele veel leidmata umbes 500 sama kunstniku maali! See maal kujutab Püha Neitsit väikese kassiga (eritunnusena).

Frantsisklaste ordu, mis seisab juba 730 aastat kiriku teenistuses, sai 29. nov. oma 54. kardinalprotektori.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kardinal Salotti on ise püha Franciscuse III ordu liige. — Ordu omab Roomas aastast 1933 paavstliku üli=kooli »Antonianum'i«. See kuulus ülikool, mis juba ammugi tegutses ordu enda liikmete kasvatamiseks, sai paavst Pius XI läbi avaliku kooli õigused. Rektor on isa dr. B. Antonelli. Sõjaaja kiuste on siiski 148 õpi=lasele võimaldatud õpingutest osa võtta. Nad tulevad kogu maailmast. Ülikool annab välja teaduslikku aja=kirja »Bullarium Franciscanum«. — Ordu arvudes: Ordukindralile alluvad 24 726 preestrit, üliõpilast ja ilmlikvenda nn. I (mees=) ordust; 10 828 õde II (nais=) ordust; 62 114 õde III (kloostri=) ordust ja veel 1 777 411 liiget III ilmlikordust. Meesordu ise (I ordu) jaguneb 104 provintsiks, nendest 6 Itaalias, 5 Saksas, 22 Ameerikas, ja hoolitseb 86 misjoniala eest, milledest 38 asetseb Aasias (eriti Hiinas), 13 Aafrikas, 25 Ameerikas ja 4 Okeaanias. Misjonäride koguarv 4 154.

Läti. Sel aastal, 22. aug., möödub 20 aastat, et ülempiiskop metropoliit Antonius Springovics pühitseti piiskopiks. Sest ajast saadik on hiigelsuur töö tehtud katoliiklaste elus ja organisatsioonis Lätimaal. — Aastal 1939 pühitseti 7 noort inimest preestriks, kes kohe astusid tegevusse kestva preestripuuduse tõttu. — Rooma=katoliku usuteaduskonna vanem dotsent dr. jur. can. Anton Žuromskis nimetati erakorraliseks professoriks. Sellega töötavad fakulteedis nüüd 10 professorit ja 2 dotsenti. — Väga tihti saadetakse r. kat. jumalateenis=tusi raadio kaudu. Nende pühade toimingute pidu=likkus, koori ja võimsa esmajärgulise oreli saavutused (orelimeister St. Rutkovskis) annavad häid proove lätlaste=katoliiklaste agarusest.

19. dets. suri rabandusse prelaat Daniel Jasinskis. Ta oli sündinud 16. juulil 1866 Leedus, sai Peterburis 1892 preestriks ja lõpetas usuteaduse akadeemiat magis=trina. Kaua ta oli Riias tegutsemas niihästi ülempiis=koplikus kõrgemas kohtus kui ka praostina püha Francis=cuse kiriku juures. Viimasel ajal usaldati temale leedu Riia gümnaasiumi juhtimine. Äuväärne väsimatu rauk ilmus ka oma suripäeval täpselt koolihoonesse, tervitas kõiki õpetajaid ja õpilasi ja ootas koolitegevuse algust. Äkki aga leiti teda surnult istumas kirjutuslaua eest. Lahkunud prelaat oli imestamisväärne töömees, kohuse=truu, ja täie veendumusega andunud oma pühale kutsele. — 19. dets. leidis Riia ülikoolis aset audoktordiplomite üleandmine Eksts. nuntsius Ant. Arata'le ja metropo=liit Ant. Springovics'ile. Mõlemale ülempiiskopile andis vastava üriku rektor M. Primanis. Ligiolijate seas olid prorektorid, professore ja üliõpilasi, kui ka Vatikani juures volitatud Läti saadik H. Albats. — Kolmas advendipühapäev oli pühendatud katoliku kirjandusele. Nii viidi see päev erilise agarusega läbi Liepajas ja Daugavpils'is. Liepajas kuulutati esialgu piiskoppide ringkiri, siis pidas kõnet endine deputaat Lukas Ozolinš »läti katoliku kirjanduse arenemisest«. Autor võis sellest rääkida, kuna ta ise on vaimukas kirjanik ja koolimees. Daugavpils'is kogunes terve linna katoliku koolinoorus ühte saali, et tutvuneda sama tähtsa küsimusega kiriku elust ja võitlemisest. (Kirjanduse kohta vrd. »Kiriku Elu« 1939 nr. 5/7).

Leedu. Rooma=katoliku usuteaduskond paiguta=takse Kaunasest Vilniusse ümber. Kas vaimulik seminar ja ülempiiskop ise jääb Kaunasse, on lahtine küsimus. Oletatakse, et Vilniuse ja Kaunase ülempiiskopkond ühendatakse.

Saksa. Kardinal Adolf Bertram, Breslau ülem=piiskop, täidab tänavu oma 25. aastat piiskopiametis. — Piiskop Franz X. Geyer pühitses oma 80. sünnipäeva. Tema elukäik on üsna kirju. Juba 1882 läks ta Ülem=Egiptusse, Khartum'i, kus ta esialgu tegutses kui misjonär, aastalt 1903 aga kuni 1922 piiskopina. Eriti maailma=sõda rakendas tema tegevuse, nii et ta selle tagajärjel loobus oma kohast. Ta ei andunud veel puhkusele, vaid rajas uue asutuse preestrite ettevalmistamiseks, kes pidid siis välismail hingekarjastena töötama. Piiskop Geyer räägib mitu keelt, eriti araabia ja ühte neegri keelt. Tema uue asutuse koht on tore endine loss Banz (Baieris). — Suursaksas (välja arvates Sudeedi=maa ja Böömi ning Määri) leidub praegu 114 626 kato=liku orduõde ja 425 kandidaati; kloostriasutusi on 8 991. Austrias üksi on 17 188 õde ja 741 kandidaati. Niisiis on, kaasa arvates Sudeetimaa, vähemalt 120 000 õde Saksas, kelledest 90 000 on avaliku heategevuse teenistuses. — Eichstätt'is suri kuulus muusik ja toom=kapellmeister dr. theol. M. Widmann. Sooritanud oma doktorieksamid Uue Testamendi seletuses hiilgavalt, oli ta suurimaid muusikaarvustajaid. — Sõjaväe ülem=juhatuse käsul peab igal katoliku sõduril olema katoliku palve= ja lauluraamat. Välispiiskopil on õigus sõdurite usulist kirjandust kontrollida. — Seejuures on mõnin=gate andmete järele peaaegu kindel, et Saksa praeguse võimu all leidub kõige rohkem katoliiklasi maailmas.

Prantsuse. Prantsuse president kirjutas alla seadusele, mille järgi prantsuse Lääne= ja Kesk=Aafrikas on keelatud laulatada noori inimesi ilma nende eneste nõusolekuta. Lesk=naised saavad mehe surma pärast oma vabaduse tagasi, tütar=lapsed alla 14 aastat ei saa üldse abielluda. Misjonärid tervitavad niisugust seadust suurima saavutisena ja omistavad temale parimaid tagajärgi mitte ainult usu levitamisel vaid ka tsivilisatsiooni mõttes. — Maginot liini tagant teatatakse, et Metz'i piiskop pühitses ühe mobiliseeritud diakoni prees=triks. Ta on praegu vahtmeister. — Teisel puhul pühitseti preestriks noor leitnant, enne kui ta pidi frondile minema. Oma esimest missat pidas ta siis juba frondil, kusjuures võtsid pidustusest osa tema kaassõdurid, diviisikindral ja tema terve staap.

Hispaania. Uusima aja tähtsaimaks seaduseks tunnustatakse lahendatava kodanliku abielu kõrvalda=mine. Senine liberaal=usuvastane mõte kujunes riigi tervisele kahjulikuks. Edaspidi maksavad vaid katoliku kiriku abieluseadused (nagu näiteks Austrias aastani 1938). — Lastele alla 14 aastat on keelatud külastada kinosid. Nende jaoks korraldatakse eri etendusi. Üldse hoolitsetakse selle eest, et kinoetendused vastaksid paremini kristlikule kõlblusele ja usu nõuetele. — Üli=koolides antakse kõigile õpilastele lühemat aega kato=liku usu õppetunde. — Rüüstatud kirikuid ja altareid uuendatakse kusjuures niihästi riik kui ka elanikud pakuvad oma tõhusat abi. Šveitslased ja ungarlased aitavad ka vaesustunud kirikut. Nii saatsid ungarlased hiljuti 100 missakarikat ja hulga missariideid. — Kardinal=priimas Goma Toledo'st ütles, et ei saa hinnata summasid, mis lähevad tarvis katedraalide, kirikute ja asutuste uuendamiseks. Sest nad on kõik kaotanud, sisse arvates kõige hädavajalisem. Vähemalt 22 000 kirikut on laas=tatud. — Hispaania kuulsaim palverännakukoht on Maria del Pilar'i kirik Saragossa's. Säälsamas pühitseti pidulikult kodusõja lõpp kindral Franco osavõtul. Pärast sõitsid 2 400 nn. »surmale pühendatut« sinna, et tänada tänada vabastamise eest Barcelona vanglast, kus nad pidid revolutsiooni ajal hukatusse saadetama. — Madridi ülikool avati nov. keskpaigal pärast kolme aastat. Peo=saalis pandi ristikuju seinale, uuendati katoliku kiriku=ajaloo õppetool ja kinnitati, et hispaania kultuur ning katoliku usk olevat lahutamatult rahvuslik pärandus. — Õpetatud jesuiit José A. Perez on surnud Madridis. Ta oli füüsika professor, elektrokeemik, meteoroloogi=lise observatooriumi asutaja. Tema kunsti= ja tööstus=instituudist väljus palju edukaid insenere. — Kõige vaimse uuendamistöö juures Hispaanias ei unustata sotsiaalseid töid. Kristlikus mõttes hoolitsetakse vaeste ja puudustkannatajate eest, eriti Barcelonas, mis kõige

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S G114

rohkem on kannatanud. Kogu sotsiaalne tegevus ja hoolekanne allub ühele katoliku ühingule, mida toetab valitsus.

Endine sotsialist ja revolutsiooni algataja, Madridi ülikooli professor dr. Andreas Ovejero, seletas avalikult: »Ma ei saa enam kuuluda uskmatute hulka. Sest meie kõik võime ju nagu kord apostel Toomas Kristusele löödud haavu otsekui kätega katsuda, ja me peame seepärast uskuma Kristusse. Tõde kirjutati märtrite verega. Kiriku õpetus on ühtlasi lunastus töölistele, jah kogu inimkonnale . . . Minu uhkus vaimumehena hoidis mind aastaid kristlikust sotsiaaleetikast eemale. Nende vastu, kes jagasid kord minu eksimused, tahan edaspidi kinnitada oma usku, avalikult tunnistades oma püha usku nagu omal ajal esimesed kristlased. Me elasime katoliiklikul maal, täis nälga sotsiaalse õigluse järele, aga me ei tunnud kiriku õpetusi. Nüüd, mil ma neid tunnen, usun ma nendesse.« (‚Osservatore Romano' 24. 8. 39)

Ameerika. Püha Pauluse meesteordu »moderniseeris« hingehooldamise. Ta kasutab autot, valjuhääldajat ja kino. Tulemused olevat väga suured, ka muu=usuliste vahel. — Põhja=Ameerikas leidub 743 raadio=saatejaama. Umbes pool nendest toob katoliku usu ettekandeid. — Washington'i katoliku ülikool sai Rockefelleri kontsernilt tema teaduslike tööde jaoks 5 milj. dollarit. Sama ülikool saadab nüüd laevaga preester Dutilly põhja poole eskimote maid uurima, mis asetsevad Kanada ja Siberi (mere) vahel. Pärast antakse laev misjoni teenistusse. Nimetatud ülikool asutati 14. nov. 1889, täitis niisiis hiljuti oma tegevuse 50. aasta. — Senator Glackin (Illinois) annetas Chicago katoliku halastaja=õdede ja nende majade heaks kaks milj. dollarit. (Sarnaselt andis »Päevalehe« teate järele kuulus norra kirjanik proua Sigrid Undset Soome Punasele Ristile suurema summa. Sigrid Undset on konvertiit=katoliiklanna).

Ameerika Ühendriikides tegutseb juba pikemat aega ühing, mis võitleb halbade filmide vastu. Alguses filmitootjad ei tahtnud meelselt uskuda nende mõjusse. Kui aga tuhandeid inimesi jäi ära etendustest, hakati taipama ja nõudmisi täitma. Aastal 1938 vaadati läbi 500 suuremat filmi: nendest on 1 % täiesti kõlbmatu, 6 % kõigiti hea, kuna teised on parandatavad.

Washington ja distrikt Columbia sai 3. okt. 1939 uueks ülempiiskopkonnaks, mis küll veel on personaalunioonis Baltimore'i ülempiiskopkonnaga. — Põhja=Ameerika omab eeskujulikku kiriklikku organisatsiooni: 19 ülempiiskopkonda, 115 piiskopkonda ja peaaegu 200 preesterseminari. Umbes sadatuhat akadeemikut on ühendatud katoliku tööühingusse.

Et ka Hollywood'is on ideaale, tõestab »Päevalehe« jõuluteade, mille järele parimad katoliiklased=näitlejad pühitsesid Kristuse sündimise püha päris eeskujulikult ja kristlikult: »Maureen O'Sullivan plaanitseb jõulude saabumist tähistada jumalateenistusega oma isiklikus kabelis, mille ta laskis ehitada oma villa juurde Hollywoodi lähedale mäestikku. Jumalateenistusele on ta kutsunud oma parimad sõbrad Loretta Young'i, Irene Dunne'i, Spencer Tracy, Virginia Gray jt. Jutluse peab ikka päris tõeline pastor, kuna jõululaule esitavad filmi tuntumad lauljad.« Nimetatud näitlejate kohta väljendas juba nende piiskop avalikkuse ees kiitvalt, kuna nad hästi täidavad oma usulisi kohustusi. Maureen O'Sullivan (»Tarzan leiab poja«), Loretta Young (»Suess«), Spencer Tracy (»Julged meremehed« ja »Tulevik on meie«), Irene Dunne (»Armastus ei kustu«) on ka meil hästi tuntud ja hinnatud.

Kodumaalt.

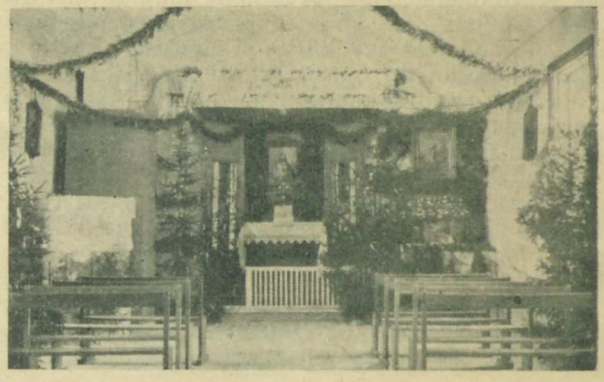

Kiviõli. Juba jõuluajast saadik tarvitatakse uus kirik katoliiklaste rõõmuks. Toome pildikese kiriku õnnistamise päevast.

Tallinn. Meie kitsamast kirikuloost tuleb registreerida rõõmuga raadiojumalateenistus 27. dets. Tallinna r. kat. kirikust. Ap. Administraator, ülempiiskop Eduard Profittlich, pidas kell 10 homm. kõrgemissat, kuna preester G. Stipa esines kohase vaimuliku kõnega. Koor kaunistas väärikalt kirikliku talituse (orelil Kasimir Žypris). Ühtlasi oli 27. dets. meie ülemkarjase kolmas aastapäev tema piiskopikspühitsemisest. — 9. jaan. peeti siin usuteaduslik konverents.

Tartu. Meie kogudus võttis osa ülemaailmsest palveoktaavist 18.—25. jaan. hoolimata külmast ja halvast ilmastikust rohkel arvul. Õhtul kirikla saalis peetud ettekannetes käsiteldi uniooni küsimus eesti, poola, vene ja saksa keeles; vastavad laulud ümbritsesid koosolekuid kaunistatud saalis. Külalisena oli tulnud Narvast orientaalse riituse preester isa Methodius, kes vene keeles rääkis uniooni küsimusest kiriku ajaloos ja tema praegusest seisundist. Oma töö ja palvetega palveoktaavi puhul ühinesime nende miljonitega kogu maakeral, kes vaatamata usundeile pühendasid oktaavi kõigi ristitute usuühtlusele.

Tähelepanuks.

1. **Mälestuspäevad** lähemast kirikuajaloost: Endine paavst Pius XI (Achilles Ratti) valiti 6. ja krooniti 12. veebr. 1922, ja suri 10. veebr. 1939. — Lateraani leping sõlmiti Vatikani ja Itaalia vahel 11. veebr. 1929.

2. Paastuaeg algab tuhkapäevaga 7. veebruaril.

Paastukord.

Abstinentspäevad s. t. päevad, mil peab loobuma lihatoidust: Kõik reeded kogu aastal, tuhkapäev ja vaikne laupäev lõunani.

Paastupäevad s. t. päevad, mil lubatakse vaid ükskord päevas kõhtu täis süüa:

1. Kõik päevad tuhkapäevast vaikse laupäevani (välja arvates pühapäevad);
2. nelja aasta=aja päevad, s. t. kolmapäev, reede ja laupäev pärast I paastupühapäeva, pärast nelipühi, pärast III pühapäeva septembris ja pärast III pühapäeva advendis.
3. Nelipühade, Kristuse sündimise püha, Jumalaema taevavõtmise püha (15. VIII) ja kõigi pühakute püha (1. XI) eelpäeval (kui ta ei lange ühte ühe pühapäevaga).

Trükikoda »Tungal« Tartu, Veski 3. 1940. 31. I.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu
№ S 6114

Nr. 3 | Märts 1940. a. | VIII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Tegelik toimetaja: Robert Lenzbauer, Pärnu, Possieti 2.

Tellida: Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.
Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

»Paavst — teine Peetrus!«

Tema Pühadus paavst PIUS XII

Sündinud Roomas 2. märtsil 1876, pühitseti preestriks 1899, piiskopiks 1917, nimetati kardinaliks 1929, valiti paavstiks 2. märtsil 1939 ja krooniti 12. märtsil 1939.

Oma ülemkarjase valimise aastapäeva puhul kordab katoliiklik maailm aukartuses ja hardumuses: »Credo unam sanctam, catholicam et apostolicam ecclesiam — ma usun üht püha katoliku ja apostlikku kirikut!«

Peetruse järeltulija, paavsti isiku, kaudu täitub ka teatud viisil Kristuse lubadus: »Ja vaata, mina olen igapäev teie juures kuni aegade lõpuni« (Mt. 28, 18).

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Paavst Pius XII entsüklika »Summi Pontificatus«.

(Lõpp)

Kõiki hõlmava **armastuse seadusest mitte-hoolimine,** mis üksi võib rahu kindlustada, viha lämmatada ja kammitseda kurja südametunnistuse vaimu, kujuneb järjekindlalt **raskeimate kahjude allikaks** rahvaste rahulikus kooselus. Mitte vähem saatuslikeks aga osutuvad rahvaste heaolule ja suure inimliku seltskonna edule need väärmõtte-käigud, millede järele

2. **riigivõim olevat vaba ja sõltumatu kõr-geimast olevusest.** Sellega eitatakse Jumala valit-semisülevõimu ja tema seaduse kohustavat jõudu. Paratamatult riigivõim püüab siis end panna Kõik-võimsa asemele, tõstab riiki või rahvamassi viimse elusihi ausse ning teeb teda kõlbelise ning õigusliku korra kõrgeimaks mõõdupuuks, keelates seega iga-sugust apelleerimist loomuliku mõistuse ja krist-liku süüme poole.

Kus aga kuulutatakse inimliku õiguse rippu-matust jumalikust õigusest, sääl puudub puht inimlikul õigusel just tema raskeimate nõudmiste juures kõlbeline jõud, sest kõlbeline kohustamine on oluline eeldus selleks, et teatav õigus võib leida tunnustust ja ka nõuda ohvreid.

Küll võib niisugusel inimlikul võimul algul olla saavutusi, aga siiski tuleb kord hetk, mil võidab vältimatu seadus.

a) **Riigile vaatamine kui lõppsihile,** millele peaks kõik alluma, **teeks** aga ka **rahvaste kest-vale ja tõelisele heaolule suurt kahju.** Seeläbi tehtaks nimelt eraalgatus võimatuks, takistataks üksikisiku vastutav koostöö avaliku heakäekäigu kahjuks.

Sellega satuks ka seltskonna idurakk, **pere-kond,** tema heaolu ja tema kasvamine hädaohtu, et teda vaadataks vaid rahvusliku jõu seisukohast. Ja ometi perekond on oma loomuse järele enne riiki ja omab seepärast oma loodusõiguse.

Ka **tulevase sugupõlve kasvatamine** oleks hädaohustatud, kuna arendataks vaid kodanlikud voorused, mitte aga need voorused, mis ümbritsevad ühiskondlikku elu õilsuse, inimlikkuse ja aukartuse pidurüüga.

Kuna niiviisi perekonna omaõigused on häda-ohustatud, siis **meie tõuseme,** täiesti teadlikud oma pühas ametkohustuses, **tema kartmatu kaitsjana:** Ja mida suuremad on meie ajal ohvrid, mis riigi kasuks nõutakse üksikisikuilt ja perekonnalt, seda pühamad ja puudutamatud peavad riigile olema süüme õigused. **Riik küll võib nõuda vara ja verd, aga ei iialgi Jumalalt lunastatud hingi.** Usulise kasvatamise õigust keegi ei saa vanematelt röövida ilma raskesti rikkumata nende õigusi.

Usuta kasvatus poleks mitte ainult ebaõiglus nooruse ja kristliku perekonna kasvatusõiguste ning kasvatuskohustuste vastu, ta mõjuks ka väga õnnetusttoovalt riigile. Riik, mis tagab kristlikkudele isadele ja emadele nende õigusi, töötab oma enda rahu kasuks ja rahva õnneliku tuleviku rajamise heaks.

Kristus ei ütelnud mitte ainult: »Laske lapsed tulla minu juure!«, ta on ka hüüdnud lõikavat »häda teile« nende vastu, kes annavad lastele põhjust komistuseks. Ja mis komistus mõjub hävitavamalt ning tõhusamalt terveile sugupõlvile kui noorte väärjuhtimine suunda, mis juhib Kristusest eemale kas avaliku või varjatud äralangemise läbi temast? Kasvatus, mis tahaks noorusele tõkestada teed Kristuse juure, mis koguni äralangemist Kristusest ja tema kirikust tahaks panna truuduse tunnuseks rahva või teatud rahvakihi vastu, mõistaks end ise hukka ja kogeks omal ajal prohvetliku sõna tõtt enda juures: »Kõik, kes sind maha jätavad, kirjuta-takse tolmu sisse« (Jer 17,13).

b) **Väärarvamine riigi piiramatust autori-teedist kahjustab ka rahvaste omavahelisi vahe-kordi,** kuna ta rahvasteõiguselt võtab tema aluse, juhib võõraste õiguste riivamisele ja raskendab rahulikku kooselu.

Kõik riigid, ehkki üksteisest rippumatud, on siiski kokku seotud üheks suureks ühiskonnaks, mille siht on kõigi rahvaste heakäekäik. Riigi absoluutne autonoomia seisab aga vastolus suure ühiskonna heaoluga.

Kui tahetakse saavutada rahulikku kõrvuti-elamist ja viljakat koostööd, siis selleks on mööda-pääsmatu eeldus, et rahvad tunnustavad rahvaste-õigust, mille läbi kõigile rahvaile kindlustatakse õigused sõltumatusele, olemasolule ja arenemis-võimalustele kultuurilisel alal.

Kui aga tahetakse eraldada rahvasteõigust juma-likust õigusest, et teda rajada riikide sõltumatule tahtele, siis ta tõugataks seeläbi oma troonilt ja võetaks temalt ülikaim ja tugevaim põhi, et teda ära anda erahuvide ja kollektiivse isekuse õnnetule võimsusele, mis mõlemad püüavad maksma panna vaid oma eneste õigused teiste õiguste kuludel.

Juba täna vaatame jubedustundega kuristi-kusse, millesse eelmainitud eksimused ja nendest sündinud tegelikud tulemused on juhtinud inim-konna. Uhke edu-usu pettepildid lamavad juba maas!

Kui aga tulevik peab paranema, siis ta ei tohi saada vanade ja uute eksimuste kordamiseks. Küsimuse relvastatud lahendamisest ei saa tulla põhjalik parenemine. Võidu tund on ühtlasi ka kiusatuse tund, mil õigluse ingel võitleb vägivalla deemoniga. Kus otsustab vaid võidu joovastus, sääl otsused oleksid vaid ebaõiglus õigluse mantli all.

Mõõk võib küll rahutingimusi määrata, aga mitte luua tõelist rahu. Õige rahu ja uue korra viimseks ning kõigutamatuks kaljupõhjaks võib saada ainult loodusest ja ilmutusest rääkiv jumala-õigus. Kui tahetakse, et tulevane kasvatustöö inimkonna juures saab edukaks ja juhib tõelisele rahvaste rahule, siis peab kõigepealt tehtama vaimne ning usuline kasvatustöö.

c) **See kasvatamistöö inimkonna juures** vaim-sel ja usulisel alal, mille läbi üksi inimkonna uuesti-sünd on võimaldatud, **on kiriku oluline ülesanne.** Tema manitseb inimest võimsalt tõele, õiglusele ja armastusele. See ülesanne on aga nii ülisuur, et

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kirik peaks inimlikult rääkides meeleheitlusse sattuma. Aga selleks tööks kõik on kohustatud, kes uuestisünni vees on ümbertehtud jumalariigi kodanikkudeks. Seepärast täna igaüks on kohustatud enam kui iialgi tunnistama oma usku siiralt ja julgesti, ning osutana püsivust võitluses ja äärmist ohvrivalmsust.

On suur lohutus näha täna kõigil katoliku maailma kihtidel ühe vaimu selgeid tähti, mis julgesti võtab üle aja suured ülesanded. See vaim otsustava agarusega hakkab ühendama esimest ja olulist hoolt isikliku pühastamise eest apostliku võitlemisega jumalariigi suurendamise eest. Ajal, mil valitseb nii suur ebavõrdlus preestrite arvu ja preestrite ülesannete vahel, on ilmlikute arvukas, agar ja anduv kaastöö vajaline ning väärtuslik abi. Kus aga katoliku meeste ja naiste, noormeeste ja neidude löögivalmis front pühendab apostlikule tööle oma südame kogu indu, sääl saab võimalikuks masside äralangemist Kristusest muuta masside tagasipöördumiseks Kristuse juure. Nii saab palve: »Sinu riik tulgu!« niihästi nende palvetamise igatsussihiks kui ka nende tegutsemise juhtnööriks.

d) Selle suure ülesande juures **langeb kristlikule perekonnale eriline missioon osaks.** Kus kirikud on suletud, kus koolide seintelt Ristilöödu kuju eemaldatakse, jääb perekond kristliku usu vaimu Jumalalt tahetud, teatud määral ründamatuks, varjupaigaks. Ja Jumal olgu tänatud! Arvutud perekonnad täidavad seda nende missiooni vankumatus truuduses, mis talub kõiki kiusatusi ja ohvreid kangelaslikult.

Millised õnnistuse voolud, kui palju valgust, korda ja rahuldust võiks tungida inimlikku seltskonnasse, **kui antaks kirikule vaba tee,** mille peale ta evib oma jumaliku ülesande põhjal püha, vastuvaidlematut õigust. »Avagu oleviku häda paljudele silmad, et nad näevad Kristust Issandat ja tema kiriku missiooni tõe valguses, ja kõik võimukandjad otsustagu anda teed kiriku maailmakasvatuslikele ülesannetele õigluse ja rahu mõttes.«

Oma missiooni täitmisest aga kirik iialgi ei saa loobuda, seda vähem meie ajal, mil töö näib hädavajalisem olevat kui kunagi varem.

Nüüd paljud pööravad täis usaldust oma pilgud kiriku poole. Nad peavad lugu katoliku kirikust tema imelise ühtluse, kindla püsivuse ja kirikliku hierarhia vapustamatu tervikuse pärast. Ja ometi on kiriku väsimatu püüe kuulutada Kristuse õpetust kõiges truuduses ja püsivuses mitte harva umbusaldava kahtlustamise objektiks, nagu need vapustaksid riikliku autoriteedi alust ja omandaksid tema õigused. — Selle vastu seletame apostliku julgusega, et niisugused püüded kirikul on kaugel; »tema sirutab oma emalikke käsi maailma poole, mitte et valitseda, vaid et teenida.« **Kirik ei mõtlegi end panna teiste õiguslikkude autoriteetide asemele,** ta pakub pigemini neile Kristuse vaimus oma abi. Niisiis tunnustagu riigid Kristust, kes on »nurgakivi«, millele on rajatud üksikinimese ja seltskonna päästmine. Nad andku kirikule, millele Kristus on tõotanud kõikumatut kestvust ja püsivust, ruumi inimkonna õnnistuseks.

Sihtides õnnetusele, mis tabas poola rahvast, ja üldisele maailma rahutule seisusele, **Püha Isa nimetab käesolevat tundi »pimeduse tunniks«** (Lk 22,53). Sel ajal, selle maailma keskel, asub kirik. Ja temal on usaldus, et Kristus temal iialgi polevat nii ligi kui kiusatuse tunnil. See annab talle jõudu hiiglasuurt tööpõldu harida suure usaldusega, kõigepealt kristliku heategevuse alal. Usaldades riigimeeste kaasabi, usaldades nende miljonite igatsust, kes tahavad rahu, usaldades eriti kõikvõimsat Jumalat, kelle käes on niihästi rahvaste õnn ja saatus kui ka inimeste kavatsused, loodab Püha Isa õiglast rahu.

Ta palub kõiki usklikke, et nad palvetaksid, ja **lõpetab ise ürgkiriku palvega:** »Mälesta, Issand, oma kirikut; lunasta teda kõigest kurjast ja tee teda täiuslikuks sinu armastuses! Juhi teda, pühitsetut, neljast ilmakaarest kokku sinu riiki, mille sa oled endale valmistanud; sest sinu on võim ja au ja hiilgus (Didache 10)!«

Religioosuse tunne inimkonnas

7. Usutunde väärikas hindamine.

4. Inimesed väljaspool kirikut.

Ülekaalukas osa inimkonnast asub Kristuse kirikust väljaspool. Ja Kristuse kirik nimetab end õigeks, tõeliseks ning õndsakstegevaks kirikuks. Siin kerkib nüüd esile küsimus: »Kuidas võivad saada õndsaks need inimesed, kes seisavad väljaspool kirikut?«

a) Tuleb tunnistada, et vaated ja seisukohad selles küsimuses pole alati olnud täiesti selged. Igatahes on mõnedki väljendused sel alal hõlpsasti võinud viia vaatepunktile, nagu nimetataks kirikut ainuõndsakstegevaks selles mõttes, et need inimesed, kes asuvad kirikust väljaspool, jäävad Jumala armust ja taevariigist ilma, olgu nad seejuures nii õilsad ja vagad kui tahes.

Vana aja kristlikud apologeedid on sageli väljendanud mõtet, et paganate voorused olevat vaid »helkivad pahed.«

Ka mõned kirikuisad on ainuõndsakstegeva kiriku mõistet tõlkinud äärmises mõttes. Nõnda näiteks rõhutab Cyprianus kiriku hädavajalikkust nii tugevasti, nagu ei oleks nähtavast kirikust väljaspool üldse võimalik armuelu leida ega armumõju osaliseks saada. Siit helgib küll läbi see vaade, et mitte-katoliiklaste poolt jagatud sakramendid on maksvusetud.

Keskajal avaldati selles küsimuses samuti vääraid, kitsarinnalisi vaateid. Nõnda andis Sens'i piiskop Wulfram, püha Bonifatiuse eelkäija, paganausulisele hertsogile Rolandile tema küsimuse peale, kas tema esivanemad on vahest võinud pääseda taevasse, vastuseks lihtselt »ei«.

Ka Firenze kontsiili (1441) resolutsiooni lauset, et »paganad, juudid, ketserid ja lahkusulised ei saa osa igavesest elust«, võib küll esimesel pilgul mõista nõnda, nagu eitaks see resolutsioon õndsaks-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

saamise võimalusi paganate ja mitte-katoliiklaste juures (kontsiil on siin aga pidanud silmas »formaalseid« paganaid, ketsereid jne.). Ja tõesti on kloostriülem Trithemius (1515) eitanud seda.

Isegi reformaaatorid asusid selles küsimuses kaunis järsule seisukohale, mille leevendamine nõudis hiljem nende järglastelt mõningatki vaeva. Prantsusmaal olid jansenistid need, kes õndsaksaamise võimalusi paganate juures eitasid, ning ei keegi muu kui Bossuet ei teadnud selles asjas inimestele mingit paremat nõu anda kui »sulgeda oma silmad Jumala seletamatu, uurimustele alistumatu otsuse ees.« Meile on arusaadav, kui Voltaire ja Rousseau sellise vaate vastu seletasid, »selle asemel et uskuda niisugusesse Jumalasse, kes suurema hulga inimesi mõistab hukka ainult nende teadmatuse pärast, milles need ise ei ole ju ometi süüdi, eelistavad nad palveldada mõnda teist Jumalat, keda nad saaksid armastada avameelselt, siiralt.«

Nende ebaselguste vastas olgu siin kord lühidases kokkuvõttes toodud ette, mida kirik meile õpetab sel alal.

b) Kiriku õpetus on vanades ristiusu kirjades sõnastatud peajoontes nõnda: »Keegi ei saa jõuda päästele ega igavesele elule, kellel Kristus ei ole peaks«, ja »keegi ei saa Kristust enesele peaks, kes ei asu tema ihus, kirikus«. »Keegi ei saa Jumalat enesele Isaks, kellel kirik ei ole emaks.« Nõnda ütleb seda Augustinus ja samasugusel viisil ka arvurohked teised.

Sedasama õpetab meile ka Piibel: Evangeeliumi järgi on Kristus asutanud üleloomuliku päästeosaduse, õndsuse osaduse, nimelt nähtava kiriku (»karja«), ülesandega, kuulutada Kristuse päästeläkitust: »Kes usub, see saab õndsaks, kes ei usu, see mõistetakse hukka.« — Neid sõnu tuleb aga mõista õigesti.

Kui me tahame tuua ette katoliku-usu kogu tõe, siis peame nähtava kiriku ainuesineva tõe kõrval uskuma samuti ka teist tõde, mis ütleb, et on olemas ka nähtamatu kirik, mille alla kuuluvad kõik need, kes omavad head tahet ning ei ole oma eksimustes ise mitte süüdi. Ja kõik need, kes sel viisil seesmiselt kuuluvad nähtamatusse kirikusse, võivad saada õndsaks. Katoliku kiriku õpetust moonutaks tundmatuseni see, kui toodaks ette vaid ütlusi nähtava kiriku kohta ja jäetaks unustusse teised ütlused nähtamatu kiriku kohta.

Seda viimast õpetust toonitab Pius IX, sõnadega: »Tuleb kindlasti pidada silmas, et need, kes õige, tõelise usundi asjus viibivad teadmatuse kammitsais, ei ole sellepärast veel takerdunud mingisugustesse süütegudesse Jumala ees, kui nende teadmatus seejuures osutub ületamatuks. Kes tohikski olla sedavõrd ülemeelik, et ta arvab enesest, nagu suudaks ta näidata ära selle tunnetuse ulatuse, arvestades kõige mitmekesisemaid rahvaid, maid, võimeid, kalduvusi ja nii paljusid tegureid? Kui meie kord, vabanenud maise ihu köidikuist, saame Jumalat näha, nõnda nagu ta on, siis me jõuame kahtlemata arusaamisele, kui palju kaunimas ja lähedamas ühenduses on Jumala halastus ja õiglus teineteisega läbi põimitud. — Ei ole ju Jumala käsi jäänud lühikeseks ja taevase armu kingid ei jää kindlasti mitte tulemata nendele, kes puhta südamega ihaldavad ja paluvad, et neid valgusega kosutataks.«

Teises kohas kirjutab Pius IX a. 1863: »On endastmõistetav, et need inimesed, kes oma ületamatus teadmatuses meie usundit ei tunne, seejuures aga peavad kinni loomulikust kõlblusseadusest ja täidavad tema käske, mis Jumal on istutanud kõigi inimeste südametesse, kes on valmis sõnakuulmisele Jumala vastu ning elavad ausat ja õiget elu . . . et need inimesed on küll suutelised jumaliku armu ja taevase valguse aktiivse jõu toimel jõudma igavese elu juure. Sest Jumal, kes kõigi inimeste meeli ja südameid, mõtteid ja toiminguid näeb läbi ja tunneb täielikult, ei või oma lõpmatus headuses mitte lubada seda, et üks ehk teine inimene, keda ei ole koormamas vabatahtliku (isikliku) patu süü, läheks hukka.«

Nõnda toonitab siin **katoliku kiriku õpetus mõlemaid tõdesid: niihästi seda, et kirik on õndsakstegev, kui ka seda, et kõik need inimesed, kes on hea tahtega, ei ole temast mitte välja heidetud,** vaid nad seisavad kiriku liikmetega nähtamatult vaimses ühenduses ja on võimelised pärima igavest õndsust.

c) Sedasama õpetab meile ka Pühakiri.

Juba Vanas Testamendis lõi helkima see tunnetus, et Abrahamis, selles »usu esiisas«, saavad »kõik rahvad õnnistatud.« Ja prohvet Isaias näeb kõiki rahvaid voogavat taevase valguse juure: »Nad tulevad ja vaatlevad tema auhiilgust.« See on üks armurikas Jumal, »ligi nendele, kes avameelselt, puhta südamega otsivad teda« (Ps. 144).

Veelgi selgemini on Kristus väljendanud mõlemaid neid tõdesid. Ühelt poolt ta kuulutab oma evangeeliumi absoluutset kehtivust ja kohustust: »Kes usub, see saab õndsaks, kes ei usu, see mõistetakse hukka. — Keegi ei jõua Isa juure muidu kui minu läbi. — Minge välja ja õpetage kõiki rahvaid. — Kes teid kuuleb, see kuuleb mind, kes teid põlgab, see põlgab mind.«

Teiselt poolt ta ei mõista hukka seda, mis ta nähtavast jumalariigist väljaspool leiab head puhta uskliku meele, armastuse ja valmisoleku poolest Jumalat vastu võtta: Ta laseb oma juhtimisel »kolme tarka« Hommikumaalt tulla kohale, enne kui nähtavat kirikut üldse on olemas. Ta ei keeldu andmast oma armu samaria naisele Jakobi kaevu ääres, sest selle naise süda on avatud kõrgemale valgusele. Ta lubab kananea naisele »raasukesi.« Ta juhib ka paganausulise sõjapealiku Kapernaumast usu juure ja ütleb need paljutõotavad sõnad: »Paljud tulevad idast ja läänest ja istuvad lauas üheskoos Abrahami, Isaaki ja Jakobiga.«

Ja seda ülemaailmset ulatust ei ole kirik kunagi lasknud silmist kaduda. Juba Peetrus, valgustatud Püha Vaimu poolt, võtab pagana Korneliuse vastu ja ütleb siis neid tähtsaid sõnu: »Nüüd ma mõistan seda tõde, et Jumal ei tee vahet isikute vahel, vaid kogu maailmas on temale meelepärast see, kes kardab teda ja teeb õigust.« Ja Paulus võtab oma usundliku veendumuse kokku sõnadega: »Tõesti, Jumal ei ole kunagi end jätnud ilma

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

tunnistajateta«, ja paganad=ateenlased olevat tema sõnade järgi »vaga rahvas.«

Nagu Kristuski, nõnda nõudleb ka kirik enesele õigust ühelt poolt õpetada tundma tõde, ise ainuüksi omada täielikku tõde, ja heidab selles äratundmises eksimused kõrvale. Kuid see=juures ta on alati hoidnud kõrgel veendumuse, et Kristuse arm ei ole piiratud nähtava kiriku raami=dega. See tõsiasi tuleb täitsa selgesti nähtavale õpetuses »vaimsest ristimisest«, mida mööda mitte tunnetus ei ole siin otsustav, vaid usklik meel ja südame andumus sellele, mis on tunnustatud pühaks.

Katoliku kiriku õpetus on selle tagajärjel kalvinistlik=jansenistliku õpetuse Kristuse osalisest päästetööst — Lunastajast, kes peab silmas ainult üht osa, ette äramääratud osa Adama lastest — tembeldanud ketserlikuks. Kui »liiga julge ja ketserliku vaate« on ta heitnud kõrvale ka Quesneli (1713) seisukoha, et »nähtavast kirikust väljaspool ei olevat mingit armu leida.« Samuti mõisteti kiriku poolt hukka Gallikani kiriku moraal=filo=soofide seisukoht, nagu ei saaks »paganad, juudid, ketserid ja teised mingit osa Kristuse mõjuavaldusest ja nagu asuks nendes selle tagajärjel abitu tahe ilma küllaldase armuta.«

Ja nagu Rooma piiskop Clemens kirjutas juba 96. aastal, et »kõigil maailma ajastuil ja kõigis sugupõlvedes on Issand annud nendele, kes on hea tahtega pöördunud tema poole, puhastumise ja paremaks muutumise võimalusi«, nõnda on ka kirik pühalikus kontsiili resolutsioonis Hus'i suhtes korranud Augustinuse vana õpetust, et »on olemas varjatuid kristlasi ja väljavalituid väljaspool kirikut«, nagu leidub »varjatuid paganaid ja nurjatuid otse kiriku rüpes.«

Inkvisitsioon.

Isa dr. Zacharias Anthonisse O. Cap.

(Järg)

6. Keskaegse inkvisitsiooni ohvrid.

Keskaegse inkvisitsiooni ohvrid polnud kuidagi väga arvurikkad. Aastalt 1308 kuni 1323 esines näiteks Toulouse'is inkvisiitorina Bernard Guy, keda arvatakse olevat üht karmimaist. Ta tegi sel ajavahemikul 930 kohtuotsust. 139 neist otsuseist nõudis kaebealuste vabakslaskmist, 42 süüdlast anti inimlikkudele asutustele üle, 307 isikut mõisteti vangi, kõik muud, nimelt 442, s. t. peaaegu pool koguarvust, karistati kergemate karistustega. Aastail 1318 kuni 1324 tegi Pamiers'i inkvisiitor 98 otsust, millede seas on olnud 28 vabakslaskmist, 5 surma=otsust, 35 mõistmist vanglasse (35). Inkvisitsiooni vastane, Lea, peab tunnistama, et »inkvisitsiooni tuleriit on nõudnud suhteliselt vähe ohvreid« (36). Mis puutub Liivimaale, siis ütleb tuntud ajaloolane dr. L. Arbusov: »Ametlik ketserinkvisitsioon . . . oli ka Liivimaal olemas, aga siin ei tunta tema tegevuse objekte« (37).

Peale selle kroonikad teatavad meile palju juhtumeist, kus karistused täiesti või osalt võeti tagasi või kus kõiksugustest põhjustest anti suure=maid kergendusi. Eelmainitud Lea leidis niipalju selle halastuse näiteid, et ta kirjutab: »Nii sagedasti mainitakse seda, et teda võib pidada kindlaks harjumuseks« (38).

Jan Hus.

Keskaegse inkvisitsiooni ohvrina loetakse sage=dasti Jan Hus, kes pidi 6. juulil 1415 surema tule=riidal. Tõepärast tema asjal pole tegemist inkvi=sitsiooniga, kuna ta mõisteti hukka üldiselt kiriku=koosolekult. On aga tõsiasi, et tema kohtuprotsess viidi läbi inkvisitsiooni juhiste järele.

Teda võeti vastutusele, kuna ta oli levitanud inglise eksiõpetaja Wiclif'i väärõpetusi, ja kui ta keeldus neid tagasi võtmast, pandi ta kirikuvande alla. See sündis aastal 1410. Hus apelleeris üldi=sele kirikukoosolekule ja kui aastal 1414 algas Konstanzi kontsiil, mõjutas teda keiser Sigismund sinna sõita, andes talle saatekirja. Kuigi need eksiõpetused, mis kontsiil heitis Husile ette, leidusid tema raamatutes, siiski ta ei tunnistanud end nende levitajana. Mittekatoliiklik ajaloolane Lea peab tunnistama, et sünod on kõik teinud Husi pääst=miseks (39). Oma kangekaelsuse pärast eksiõpe=tuste kinnipidamises anti Hus inkvisitsiooni kombe järele inimlikele asutustele üle, kes mõistsid ta tuleriidale.

Kontsiilile tehakse muuseas ka etteheide, nagu poleks ta mitte hoolinud tollest saatekirjast. On aga selge, et keiser selle saatekirjaga ei kavatsenud kaitsta Husi õiglase kohtuotsuse tagajärgedest, mille pidid tegema need kohtunikud, kellede poole Hus vabatahtlikult pöördus. Nagu kõik muud sellised ürikud kindlustaski see saatekiri Husile vaba pääse sünodile, ja vabaksmõistmise puhul samuti vaba tagasitee. Sellist dokumenti vajas ta, kuna tal olid kõikjal palju vaenlasi ja vastaseid. Mittekatoliiklik ajaloolane Palacky kirjutab: »Mitte seda böömilased ei pannud pahaks Sigismundile, et ta ei kaitsnud Husi hukkamõistmise ja hukatuse vastu ketserina, — see sugugi polnud paljumainitud saatekirja mõte, mispärast ka ei tule kõne alla saatekirja sõnamurdmist keisri poolt — kuid seda nad iialgi ei suutnud temale andestada, et ta, selle asemel et olla Husile eestkostjaks, koguni õhutas kontsiili isad tema hukkamõistmisele« (40).

Girolamo Savonarola.

Seoses keskaegse inkvisitsiooniga mainitakse sagedasti Girolamo Savonarolat. Teda loetakse Luteri eelkäijate hulka, kelle kirik olevat mõistnud tuleriidale selle eest, et ta julgesti jutlustas kiriku pahede vastu.

Selle kuulsa jutlustaja mõju all, kes ise elas eeskujulikku askeetilist elu, oli Firenze elanikkonna kõlbelises elus tekkinud täieline pööre. See edu ahvatles Savonarolat pidada ennast ikka enam prohvetiks. Kui aastal 1494 prantslased tungisid Itaaliasse, tervitas ta nende tulekut ja ütles, et nad peaksid puhastama niihästi Itaaliat kui ka kirikut nende pahedest. Valitsev Medici sugukond aeti Firenzest välja ja Savonarola sai tegelikult linna peremeheks. Tema õhutusel anti karme seadusi, mis pidid avalikku kõlblust parandama ja neid,

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kes oma ebakõlbelise elu läbi rikkusid seltskonda, karistama.

Aastal 1495 paavst Aleksander VI kutsus Savonarola Rooma vastutusele tema »ennustuste« eest. Savonarola aga ei sõitnud sinna, vaid piirdus kirjalise endakaitsmisega. 8. sept. paavst keelas tal edaspidi jutlustada. Alguses Savonarola andus alla; aga 1496. a. paastuajal esines ta valju jutlusega rooma pahede vastu. Paavsti keelu pidas ta tühjaks. Järgmisel aastal paavst pani ta kirikuvande alla tema kangekaelsuse pärast, aga ta ei alistunud.

Kuid vaheajal ta oli juba Firenzes palju kaotanud oma lugupidamisest. Põhjused selleks on olnud mitmesugused: Tema despootiline karmus, sõbrustamine prantslastega, mis tõi linnale palju vaenlasi ja põhjustas suuri raskusi, tema vastupanu paavstile, keda ta püüdis aujärjelt tõugata, ja viimseks tema ennustuste mittetäideminek. Rahvas tahtis tulekatse läbi kindlaks teha, kas Savonarola vääriks usaldust või mitte. Üks dominiiklane pidi Savonarola nimel, üks frantsisklane tema vastaste eest sammuma tulest läbi. Katse ei leidnud aset. Seeläbi rahvas, kes oli oodanud imet Savonarola heaks, hakkas kahtlema tema jumaliku kutse kohta. Tema vaenlased said ülekaalu, nad tungisid kloostri, võtsid ta kinni ja viisid ta kohtu ette. See polnud kiriklik, vaid ilmlik kohus, mis Savonarola üle otsustas kui poliitilise vastase üle, kuigi ettekäändega, et ta olevat ketser. 22. mail 1498 poodi ta ja tema laip põletati.

Savonarola polnud eksiõpetaja; ta iialgi ei salanud ühtegi katoliku usu tõtt. Ja seepärast koheldakse teda ebaõiglaselt, nimetades teda reformatsiooni eelkäijaks. Tema süü oli esiteks, et ta olles preester astus poliitilise rühma etteotsa ja nõudis oma vastaste surma, mis asjaolu põhjustas tema enda kukutamise. Teiseks aga ta ei osanud ohjeldada oma agarust. Ta unustas, et ükski reformatooriline tegevus ei või olla õigustatud ega Jumalalt sisendatud, kui see toimub vastolus kiriku karjaseametiga (41).

Inkvisitsiooni halvenemine.

Prantsuse kuningas Philippe IV Ilus (1285 — 1314), kes pidas oma autoriteedi olevat sõltumatu igasugusest teisest võimust, pani oma määrustega aastailt 1291 ja 1295 inkvisitsiooni Prantsusmaal täiesti oma kontrolli alla. Sest ajast saadik inkvisitsioon Prantsusmaal enam-vähem lakkas olemast kui rippumatu kiriklik asutis. Paljudes juhtumeis jäi talle vaid väline kiriklik aupaiste, aga tõepärast oli ta juba saanud riistaks, mida kuningas tarvitas mitte harva puht poliitilisteks otstarveteks. Seepärast ei tohi kõike, mis juhtus inkvisitsiooni nimel, panna kiriku arvele. Nii näiteks need templirüütlid, kes aastal 1314 surid tuleriidal, polnud inkvisitsiooni ohvrid, vaid prantsuse kuninga ahnuse ohvrid. Jeanne d'Arc, kes põletati aastal 1431, polnud inkvisitsiooni, vaid poliitilise reetmise ohver (42).

Nõiaprotsessid.

Need nõiaprotsessid pole juba seepärast mitte etteheide inkvisitsiooni vastu, sest luterlased ja kalvinistid ei kiusanud mitte vähem nõidu kui katoliiklased. Nii kirjutab näiteks protestantlik ajaloolane Paulus: »Kontsiilid ja sünodid, piiskopid ja eriti paavstid keskaja karmi kohtumõistmise kiuste on alati rohkem tarvitanud heldust kui karmust. Igaüks peaks teadma, et inkvisitsioon Roomas oli palju heldem eksiõpetuse või nõidade vastu kui protestantlikus Saksis« (43).

---

35. C. Douais, Documents pour servir à l'histoire de l'Inquisition dans le Languedoc, Paris 1901, I, doc. CCV; Vidal, Le tribunal d'inquisition de Pamiers, Toulouse 1906.
36. Lea, A history of the Inquisition in the middle ages, New York 1888, I, lk. 480.
37. Dr. L. Arbusow, Die Einführung der Reformation in Liv-, Est- und Kurland, Leipzig 1921, lk. 159.
38. Lea I, lk. 492.
39. Lea II, lk. 588/9.
40. F. Palacky, Geschichte von Böhmen, Prag 1845, III, lk. 357.
41. L. von Pastor, Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters, Freiburg i. B., III, lk. 158—192 ja 467—518.
42. H. Finke, Papsttum und Untergang des Templerordens, Münster 1907; J. Quicherat, Procès de condamnation et de réhabilitation de Jeanne d'Arc, Paris 1841/49.
43. N. Paulus, Hexenwahn und Hexenprozess vornehmlich im 16. Jahrhundert, Freiburg i. B. 1910, lk. 248—276.

Inimesi, kes tulid kiriku juure.

3. Rudolph A. Mndaweni.

Kuigi ma ei kirjuta oma elulugu, on mu elus ometi asju, milledest ei või mööduda kahjustamata minu konversiooni kirjeldust.

Sündinud protestantismis (Wesleyan Church), olid minu teadmised Jumalast ja tema käskudest protestandi omad. Enne kui ma seitseteistkümneaastasena käisin gümnaasiumis (college), ma ei teadnud sedagi, et on veel teisi usuühisusi olemas. Enne astumist gümnaasiumi tahtsin ma saada jutlustajaks ja ma palvetasin sagedasti selle pärast salajas. Juba olin palunud vastuvõttu ühte protestandi gümnaasiumi, kui ma muutsin oma mõtte ja astusin ühe sõbraga, keda ei võetud vastu sinna, katoliku gümnaasiumi. Selles koolis — see oli »Marianhill Training College« Natal'is — puutusin esmakordselt kokku katolitsismiga.

Pikema jututa ma heitsin kõrvale katoliku usu ja katoliku kombed. Nagu kõik eelarvamistega inimesed pookisin külge katoliiklastele mõningaid asju, milledel puudus igasugune põhjendus. Jah, ma pean tunnistama, et esimeste aastate kestel gümnaasiumis olin otse katólikuvastane. Kahtlemata oli see — nagu ma märkasin hiljem — minu teadmatuse tagajärg katoliku õpetuses.

Aja jooksul tutvunesin paremini katoliku jumalateenistuste kommetega. Ka laiendasin aega-mööda oma teadmisi usupuhastuse ja tema kurvastavate järelilmuvuste kohta. Küsimus, miks nii paljud lahkusud jätsid katoliku kiriku maha, tegi mind väga rahutuks. Seepärast ma katsusin mitmesugusel viisil leida tõtt selles asjas. Teisest küljest lohutas mind mõte, et teised kirikud, olgugi nad hülgasid esimese kiriku, samuti võiksid olla Kristuse kirikud. Selle asemel aga, et mulle jätta soovitud lohutust, kuulsin teistelt õpilastelt mitte harva mahasuruvaid sõnu protestandi usu kohta.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Mõteldes paljudele kirikutele maailmas, mis kõik nõuavad olla tõelised Jumala kirikud, sattusin suurde vaimsesse segadusse. Minu veendumuse tagajärjel katoliku kiriku prioriteedist, hakkas haihtuma minu usk protestandi kirikusse kui õndsaksteemiseasutusse, Mulle ei tahtnud selguda selline kirikute mitmuse vajalikkus. See viis mind sellele, et ma hakkasin sügavamini uurima katoliku õpetust, ja mõne aja pärast ma olin enam katoliiklane kui protestant. Sai mu täieks veendumuseks, et Jeesus Kristus päris kindlasti ei tahtnud olla austatud nii erineval viisil. Üteldes Peetrusele: »Sina oled Peetrus, ja sellele kaljule ma ehitan oma kiriku«, ta ei rääkinud »kirikutest«, vaid ühest kirikust.

Ma avaldasin oma kavatsuse saada katoliiklaseks kooli juhatajatele, ehkki mul oli kahtlusi, kui kaugele ma võisin jätkata alatud teed, kuna mul oli veel nii mõndagi ebaselget kirikus. Kuid protestandiks jääda ma enam ei võinud. Pärast katoliku usu põhjalikku uuringut ma tundsin koguni vastumeelt protestandi kommete vastu. See on seda tähelepandavam, kuna ma varem arutlustes katoliku õpilastega läksin peaaegu käsitsi kokku, kui minu tõendused ei löönud läbi. Tõenäoliselt tuli see sellest, et ma tahtsin olla pigemini võitja kui võidetu. Pärast kolme aastat lahkusin gümnaasiumist kindla otsusega saada katoliiklaseks.

Pärast lahkumist gümnaasiumist puutusin kokku veendunud ja üliagarate protestantidega, kes mind ründasid. Mina aga tegin katse läbi ja püsisin oma otsuses. Õnneks jätsid minu vanemad mulle täie vabaduse. Mitu protestantlikku koolivenda järgnesid minu eeskujule. Mina olin esimene suures protestandi misjonis, kes sai katoliiklaseks. Mulle kui katehuumenile polnud kerge tunnistada katoliku usku tugevate ja teravate vastaste seas. Siiski ma tegin oma parimat, et jääda ustavaks oma usundile.

Kogu aeg ma palvetasin hoogsalt ja palusin meie Issandat mulle näidata teed, millel ma peaksin teda teenima, ja — juhul, kui katoliku kirik olevat tõeline kirik — mulle anda julgust otsustavalt vastu astuda kiusatustele, mis võiksid järgneda minu konversioonile ja mis tõepärast järgnesid. Kõik halb, mida toodi ette minu uue usundi vastu, oli mulle kihutuseks teda kaitsta, mida ma nüüd võisingi edukalt teha.

Aasta pärast minu õpingu lõpetamist sain koha bürooabilisena paigal, mis oli kolm miili eemal katoliku misjonist. See oli mulle õigupärast väga teretulnud koht, kuna sääl konversiooni võimalus nihkus käega katsutavasse lähedusse. Ma olin ülirõõmus, kui mulle aasta pärast pakuti õpetajakoht sellel misjonil, mis kuulus benediktlastele. Siin veendusin mõistuse ja südamega selles, et katoliku kirik on ainuke, Kristuse tahetud päästeasutus. Selle järeldusel võtsin suure agarusega katoliku usuõpetust ja minu pühim ettevõte oli saada heaks katoliiklaseks.

Need kaunid päevad, millal ma võtsin tõelise kiriku pühi sakramente vastu ja võeti minu silmilt taedmatuse loor, jäävad mulle alatiseks unustamatuks. 16. aprillil 1927 oli minu esimene piht, 24. apr. minu esimene püha armulaud ja 5. juunil minu kinnitamispäev. On võimatu kirjeldada rõõmu, mille ma tundsin neil tähtsail päevil.

Sestsaadik ma tunnen, et ma tõesti sain uue, kõrgema elu. Rahu ja rahulolek voogasid minu hinge. Noore konvertiidina olin ma niivõrd vaimustatud, et ma ei suutnud kujutella midagi õilsamat, kui katoliiklasena töötada Jumala auks. Teadmine, et katoliku kirik on eksimatu, ehtne ja püha, annab minu elule kõrgemat pühitsust ja eluaega kestvat sügavat mõtet ning varjulolekut. Praegu ma olen kateheet ja õpetaja ja pean seda rasket ametit umbes neli aastat. Ma tulin siia Kristuse väikese pioneerina ja minu tööd õnnistati eduga. Algul polnud siin ühteainsatki katoliiklast, ja nüüd on tekkinud juba alatasa kasvav kogudus, mis õigustab häile lootustele.

Paavsti esindaja

Vabariigi aastapäeva pühitsemiseks Tallinnas.

Püha Tooli nuntsius, ülempiiskop dr. Antonino Arata, tuli Eesti vabariigi aastapäeva väärikaks pühitsemiseks Tallinna, et osa võtta pidulikust jumalateenistusest. Meie ülemkarjane ülempiiskop Eduard Profittlich pidas 24. veebr. kell 1/2 10 pontifikaalmissat, kusjuures assisteeris nuntsius Arata.

Toome alljärgnevalt Msgr. Profittlich'i jutluse, mis oma sisu pärast puutub meisse kõikidesse:

Kui Israeli rahvas Makkabeide ajal oma suurimas hädas ja kitsikuses pidas kangelaslikku võitlust oma usu ja oma rahvusliku vabaduse säilitamise eest, kogus Juudas Makkabeus ühel päeval oma rahva pojad enese ümber kokku, et vaenlasele vastu astuda. Kui aga tema mehed, nähes vaenlase määratu suurt ülekaalu nii sõjameeste rohkuse kui relvastuse poolest, pidid peaaegu juba kaotama oma julguse, virgutas ja vahvustas neid Juudas usaldusega Issanda abile ja õhutas nendes lõkkele uue julguse. Siis aga kutsus ta neid üles ühisele palvele, nende sõnadega: »Hüüdkem nüüd üles taeva poole, et ta näitaks meile oma halastust . . . Siis peavad paganad näha saama, et Israelil on oma päästja ja lunastaja« (1 Mak 4, 10/11). Ja Issand võttis Israeli meeste härda palve kuulda ja kinkis neile võidu.

Mu vennad ja õed! Suur kitsikus ja ahastus on tänapäeval tulnud kõigi rahvaste üle Euroopas. Ja kuigi nad kõik ei seisa veel võitluses, on ometi kõiki neid ähvardamas suurim hädaoht. Ja mitte ainult suured rahvad ei ole tänapäeval võitlemas selle eest, kas olla või mitte olla. Vaid siin on tõsiselt juba karta, et ka väikestel rahvastel tuleb astuda võitlusesse oma vabaduse eest, astuda võitlusesse vahest koguni oma usundi ja kultuuri eest.

Kui meie nüüd selleks oleme täna kogunenud siia jumalakotta, et pühitseda oma vabaduse saavutamise kahekümne-teist aastapäeva, siis on see praegusel ajal meile kõikidele küll väga tähtis tund. Ja sellel tunnil on küll sünnis, et meie siin kõigepealt avaldame Jumalale tänu, mis temale kuulub, tänu selle suure kingituse, vabaduse eest, mis ta Eesti rahvale on annetanud, pärast aastasadasid kestnud igatsusi ja ootusi. See olgu ühtlasi temale tänuks ka selle eest, et ta selle vabaduse on kõigiti möödunud raskustest ja ohtudest läbi säilitanud meile kuni tänapäevani. Ja

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

see tänu peaks käesoleval ajal tulema küll sügavalt liigutatud südameist.

Kuid siin on küll kord ja kohus mitte ainult tänada Jumalat selle eest, mis ta tänini on meile nii armulikult ja heldelt kinkinud. Sama hädatarvilikuna näib meile kõikidele käesoleval ajal astuda Jumala ette veel härda palvega, et ta meid ka edaspidi hoiaks ja kaitseks. Ja sellele härdale palvele ma sooviksin kõiki teid praegusel tunnil kutsuda üles nende sõnadega, milledega Juudas Makkabeus pöördus Israeli meeste poole: »Hüüdkem nüüd üles taeva poole, et ta näitaks meile oma halastust!«

Ja kui ma saaksin, pöörduksin ma selle meeletuletuse ja manitsusega kõigi Eesti rahva poegade ja tütarde poole, kõikide poole ilma erandita. Ja see mu palve peaks olema küll väga tungiv: Hüüdkem kõik, nii mehed kui naised, lapsed kui raugad, hüüdkem üles taeva poole, et ta näitaks meile oma halastust!

Sest tänapäeval tohiks küll meile kõikidele olla selge: Relvad ainuüksi ei suuda nüüdsel ajal väikseid rahvaid kaitsta. Mida meil tänapäeval hädasti vaja, see on erilist Jumala abi, mis üksi suudab kaitsta õigust ja õiglust. Ja kui väikestel rahvastel peaks ka tulevikus õnnestuma elada vabaduses, siis on seejuures küll ainukeseks teeks, et kristlik armastus ja õiglus jällegi leiaksid tunnustamist rahvaste keskel. Ainult selle põhitõe tunnustamine suudab veel Euroopat hukkumise eest hoida.

Sellepärast peavad küll kõik rahvad, kui nad tahavad edasi elada, pöörduma tagasi kristliku eluviisi ja kristlikkude põhimõtete juure. Ja see käib ka Eesti rahva kohta. Kui Eesti rahvas tahab püsima jääda, siis ta peab uuesti saama täiesti kristlikuks. Ja seda mitte ainult lihtrahva kihid, vaid kogu rahvas.

Kas ei ole see tõde mõnedeski ringkondades meie juures jäetud unustusse? Kuidas aga võiksime siis oodata Jumalalt abi, kui meie ise ei võta tõsiselt Jumalat ega Jumala seadust? Jah, kui meie tahame jääda püsima, siis peame meie kõik pöörduma tagasi Jumala juure. Me ei tohi siin piirduda mitte ainult sellega, et praegustel tõsistel päevadel tõstame oma käed palvetades üles taeva poole ja palume säält armu ja abi. Vaid meie peame uuesti äratama endis tõsist tahtmist jällegi saada usklikkudeks inimesteks, jumalakartlikkudeks kristlasteks.

Selles mõttes tahame meie kõik praegusel pühalikul ja tõsisel tunnil virgutada üksteist tagasipöördumisele Jumala juure, härdale palvele Jumala poole nende sõnadega, mida ütles Israeli usklik rahvuskangelane: »Hüüdkem nüüd üles taeva poole, et ta näitaks meile oma halastust!« Siis tohime küll anduda lootusele, et ka meid tuntaks ära kui rahvast, kellel on olemas päästja ja lunastaja — Jumal ise. — Aamen.

Robert.

1. Vanaema.

Temal polnud kortsusnägu ega halle juukseid. Kaame oli ta, õrn ja ahtake. Just nii oli emake, ütlesid inimesed. Robert iial ei tunnud oma ema. Niikaugele kui ta võis tagasi mõtelda, oli ikka vanaema siin. Kõike võis ta temalt küsida, minnes koos läbi linna; vanaema teadis igast asjast just seda, mis Robertit eriti huvitas. Ta teadis aga ka väga palju armsast Jumalast. Ta tundis Jumala ingleid ja palju, palju pühi inimesi, kes olid juba Jumala juures. Nende inimeste kogu elu teadis vanaema, ehkki nad olid ju kaua aja eest elanud. Igas kirikus leidis ta väikese kapikese, milles oli armas Jumal. Ja seistes temaga selle ees ja rääkides armsast Jeesusest, näis ta Robertile nii kaunina, et ta peaaegu argnes.

Mitte kaua enam, laps, siis saab su süda tema elamuks!

2. »Jänes«.

Isake oli juba sageli söögiks kutsunud võõra daami. Sellel olid toredad, heledad kiharad, ja Robert pidi teda suudlusega tervitama. Alati kui daam oli siin, tegi Robert süües midagi valesti, mille üle isake oli pahane. Kuid vanaema noogutas ikka armsasti. Ta ei võinud ju üldse muud teha kui olla armas. Kui daam oli läinud, voolas ikka vesi vanaema silmist. Kuid siiski oli ta Roberti vastu hea, väga hea.

Siis jäi daam hoopis siia. Vanaema sai isakeselt puhkuse. Ta ütles Robertile »jällenägemiseni«, surus ta peaaegu surnuks — ja nüüd ootas Robert iga päev seda jällenägemist. Ta küsis võõralt daamilt, keda ta pidi kutsuma »Muši'ks«, vanaema järele.

See peab kaua, kaua end kosutama!

Ta küsis isakeselt, kes aga lohutas: Sul on ju nii armas, lõbus Muši, milleks siis veel vanaema?

Jah, aga Muši ei tea midagi armsast Jumalast, ja liivaaugul on tal hirm usside eest!

Siis läks Robert — teda hüüti nüüd Bob'iks — kooli. Usuõpetustundi ta ei tohtinud jääda. Igakord tuli toatüdruk Maali tema järele. Ükskord ta oli tugevasti hilinenud. Siis jäi Robert tundi. Härra kateheet kõneles õpilastele, kes valmistusid esimesele pühale armulauale. Robertil hõõgusid palged. Just nii oli rääkinud vanaema. Tuleks ta ometi tagasi puhkuselt!

Kateheet nägi, kuidas Roberti näokesel asus helge igatsus.

Palu ometi oma ema, Robert, ehk tohid tulla! — Ta hääles voogas enam kaastunne kui lootus. Ta tundis olusid Roberti perekonnas.

Kuid mul ei ole emakest — või arvate Mušit? See on aga väga kuri armsale Jumalale!

Tüdruk hilines teist korda ja Robert elas jälle õnneliku tunni üle. Jällegi tuli talle valus igatsus vanaema järele. Kui ta nüüd võiks temaga rääkida selle üle, mida ta siin kuuleb!

Maali, kas sa ei tea, millal tuleb jälle vanaema?

Ah, rumal poiss, sa nägid ometi, et su vanaema on su võõrasemale vastik. Kahjuks pole enam temal meie juures midagi otsida!

Roberti käed langesid. Ta tundis end äkki nii väsinuna. Niisiis oli Muši ometi tema ema ja selle eest pidi ta andma oma vanaema. — — —

Tähelepanu! raputas ta tüdruk, kuna ta ühtelugu tõukles matkajaid. — Robertil aga meenus õpetlik lugu:

» . . . Kui laev juba ühe ööpäeva sõitis ulgumerel, tuli äkki lagedale üks nooruk. . . . Kapten oli ülikuri.

Kus sa olid peidus? — Tagavaralaos!

Sind antakse esimesele aurikule, mis ristleb meid, ja siis saad karistuse!

Laevareisijad seisid uudishimulikult nooriku ümber.

Jänes! läks suust suhu.

Jätke ta! Jätke ta! rünnati kaptenit.

Ja poiss tohtis jääda ja sai kogu laeva lemmikuks. . . «

Seda laevalugu oli vanaema sageli jutustanud Robertile. Ta ei võinud seda unustada. — Homme tohtisid tema väikesed seltsilised esimesest klassist vastu võtta armsat Õnnistegijat.

Nad tohivad, neil on reisiraha, nende vanemate luba — mõtles Robert. — — —

Õhtul kähardas Muši tema juuksed: Homme kell 11 võtan sind kaasa autos, kui ma sõidan isa järele!

Robert kannatas askeldust oma pea kallal ja kordas tasa: Kell üksteist!

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Isa Wiercinski surnud!

Alles 30. okt. 1938 lahkus Eestimaalt meie vanim katoliku preester, dr. theol. et phil. Felix Wiercinski, et asuda uuesti Rumeeniasse, kus ta oli juba varem kümmekond aastaid leidnud armastatud tööpõldu. Ta oli meile Eestisse tulnud lühikeseks ajaks 1924. a., lõplikult aga sügisel 1934 ja võttis kohe hingekarjase ameti üle vastehitatud Rakvere katoliku kiriku juures. Oma agaruse tõttu võitis ta sääl kohe elanikkonna lugupidamise ja poolehoiu. Et vastu tulla oma väikesele, mitmerahvuslikule kogudusele ja kuulajaskonnale, oli tal kombeks pühapäeviti kolmes või isegi neljas keeles lühikesi jutlusi pidada.

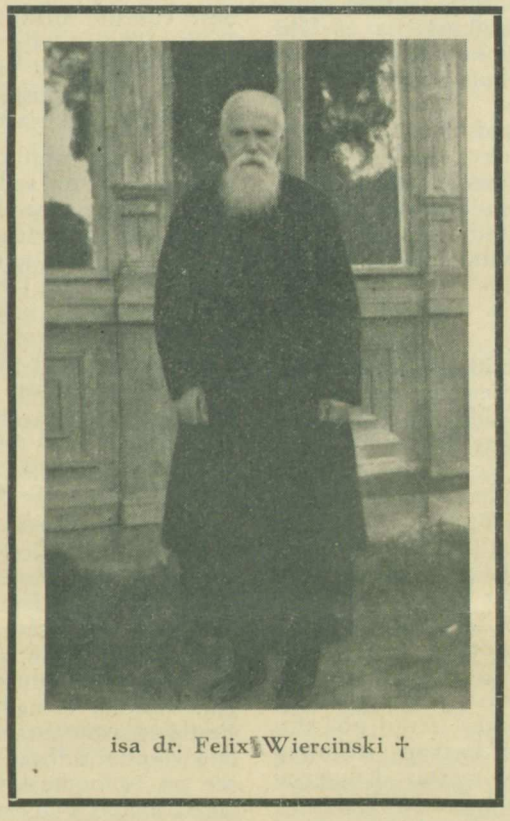

isa dr. Felix Wiercinski †

Juulil 1935 asus ta Pärnu, kus katoliku kogudusel oli juba paar aastat Possieti tän. 12 üüritud korter väikese palvelaga. Isa Wiercinski väsimatuile püüdeile õnnestus juba pärast aastat (1936) võimaldada oma majas pidada püha missat, kuna Ap. Administratuuri korraldusel osteti ruumikas maja Possieti tän. 2. Isa Wiercinski peahuvi oli nüüd palvelat võimaluse järele ümberkujundada esinduslikuks pühamuks, kus katoliiklased võiksid endid tunda kodusena. Et jõuda oma sihile, tegi ta veel reisi välismaale ja nägi üldse palju vaeva, et kindlustada kabelile vajalikku liturgilist varustust ja ilu.

Samuti ta pühendas end kogu jõuga hingehooldamisele. Ta tegi jalgsi isegi pikki teid sinnatänna Pärnus ja ümbruses, et oma laialipillatud koguduse liikmeid üles leida ja usulisele ning kiriklikule elule võita. Seejuures ta leidis tõhusat toetust kohaliku hollandi konsuli hr. J. P. Dorff'i poolt, kes juba alates jõulupühadest 1924 osutus Pärnu koguduse suureks abistajaks ja nõuandjaks. Samale sõbrale ja heategijale oligi mõeldud lahkunud isa Wiercinski viimne kiri Eestisse, jaanuari lõpu poole, milles ta veel suure huviga päris koguduse tegevuse ja saatuse järele.

Siiski sai töö vanale auväärsele raugale liig vaevarikkaks. Sündinud juba 20. aug. 1858, tundis ta nüüd vanaduse tagajärgi ikka rohkem. Lõpuks oli ta sunnitud lahkuma, et vastu võtta töökohta tuttavas Rumeenias, ühe vaimuliku asutuse juures, Bukarestis. Küll see klooster pidi saama puhkepaigaks teeneterikkale preestrile. Kes aga vähegi tunneb meie isa Wiercinski't, teab ja saab aru, et ta sääl ei andunud rahulikule elule, vaid pidi rändama ka seekord läbi kogu Rumeenia, et siin ja sääl pidada jutlusi ja vaimulikke ettekandeid preesterseminares, kloostreis, kirikuis. Niisuguse kaunis vaevalise töö puhul — nagu kuuleme — kutsuski Issand oma väsimatu sulase enda juure, otse töölt vastu võtma igavese tasu.

Lugupeetud preester ei rända enam maa peal, kus ta nii sagedasti matkas töötades Jumala veiniaias. Danzig oli tema kodulinn, aga samuti oli ta kodu, tema tegevuse järele otsustades, laias Saksas (Sileesias, Bremenis, Hamburgis), Venes (Moskvas), Rumeenias, Austrias, Poolas, Daanis, Rootsis ja meil Eestis, ja eriti Eestis! Itaalias, igaveses linnas — Roomas, sai ta oma ülikooli-hariduse alguse (juba ammugi oli möödunud tema 50-aastane doktorijubileum), siirdus siis Krakovi ülikooli, et sääl lõpetada usuteaduslikku õppeaega ja kogu innuga alustada hingehooldamist. Nüüd aga leidis see eeskujulik tööharrastaja oma lõppjaama surmas!

Isiklikult oli lahkunu armastusväärne ja lahke — muidu väga täpne, mis puutub kõige väiksemaisse asjusse, andekas ja, mis kaalub jumalariigis kõige rohkem, jumalakartlik ja veendunud kristlane viimse hingepõhjani. See vagadus ehtis vana preesterrauka kõige ilusamini ja andis tema sõnadele kirikus kui ka eraelus vastava rõhu. Kuulsaks sai ta oma keeletundmisega, kuna ta tõesti imestamapaneva kergusega oskas rääkida vene, poola, saksa, prantsuse, itaalia, rumeenia ja ladina keelt ning viimati isegi päris hästi eesti keelt, aga ka küllalt ungari ja inglise keelt. Preestritele pidas ta ka siin Eestis paar aastat konverentside puhul vastavad vaimulikud jutlused, muidugi igakord soravas ladina keeles. Muuseas dr. Wiercinski täitis ka oma pika elu kestes õppeülesandeid kõiksugu kõrgemates vaimulikes koolides.

Neljapäeval, 15. veebr., kogunes nüüd Pärnu katoliku kogudus, et sama altari ees, kus isa Wiercinski nii meeleldi palvetas ja ohverdas oma koguduse eest, tänada meeleolurikkas leinajumalateenistuses oma endist agarat juhatajat. Tallinnast oli saabunud seks puhuks preester H. A. Verling, kes pidas püha missat, kuna praegune kohalik preester isa Robert juhatas liturgilise koraali ettekannet. — Samal päeval toimus ka Tallinnas pidulik Rekviemmissa lahkunud armsa ametivenna mälestuseks.

R. I. P.

Järgmisel hommikul trügis õrn poisike suurte, hirmunud silmadega läbi inimeste, kes suures kirikus voogasid altaripingile ja säält tagasi. Aeg-ajalt vajutas ta kunstlikult üleskuhjatud juuksesalke siledaks.

Lõpuks oli ta eesotsas. Veel üks sügav kummardus, — mingit palvet, selleks oli ta liig erutatud, ainult igatsus oli tal — siis ta põlvitas suurte keskel. Preester vaatas nii eriliselt talle silma, et ta ühe hetke pidi mõtlema: Nüüd märkab ta »jänest«, — kuid siis pandi ta keelele valge Hostia.

Robert laskis inimhulgal end tagasi kanda ja põlvitas siis kuhugile pingile.

Juuksetutti tegi mulle Muši, aga siidsärgi tõmbasin selga ise, armas Õnnistegija! sosistas Robert poolvaljult. Siis aga pidi ta mõtlema »jänesele« . . .

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Ja taevane kapten hoidis otsatus armastuses oma embuses oma väikest »jänest«.

3. Ei iialgi jälle!

Kolm minutit enne kella ühtteist Robert istus Muši autos, juhi kõrval. Auto seisis veel kuuri ees. Robert hoidis veel ikka käsi rinnal. Ta kuulatas salajast, sisemist õnne.

Muši tuli. Tema lõhn täitis auto: Pah! Sa lõhnad viirukist, Bobi. Kas sind Maali äratas? — Ei, ma ärkasin ise.

Noh, hea küll! Teinekord sa tood endale pildiraamatu, kui sul hakkab igav; kirikusse sa ei lähe mulle enam iialgi! Kui seda teaks isake! Ja karistuseks ma ei võta sind iialgi enam kaasa, kui sõidan isa järele. Kas kuuled: Ei iialgi!

Paar ülimoodsaid nahkkindaid lendas Roberti kõrvale istmele ja Muši tegi vihaselt käänaku.

Hajameelselt vaatas Robert väikesele, valgele käele, mis hoidis tüüriratast ja juhtis vankrit osavalt läbi suurlinna. Vääriskividega sõrmused välkusid sellel käel. Vanaemal oli ainult kaks kivita sõrmust sõrmes, tema oma ja vanaisa oma.

Mis ütleks küll vanaema, kui ta teaks, et ma täna tegin »jänest«? —

Lõpuks oli linn seljataga. Nüüd võis Muši sõita, nagu ta seda armastas. Ikka harvemaks jäid majad. Lõpuks tulid vaid üksikud pered. Oli veel tubli tund sõita kohani, kus asus isa uus tehas ja kus ta veetis kaks viimast nädalapäeva. Muši kiharad olid täna tõrkjad. Ühed pidid jääma nahkmütsi alla, ei tahtnud aga; teised pidid meelekohtadel rõngasse tõmbuma, lipsasid aga ikka jälle mütsi alla. Muši soris neid kiires sõidutempos tigedalt ühe käega. Äkki ronis ühe väikese maja tagant põllurajalt talupojavankrike maanteele. Muši ehmus ägedasti. Ainult kiire tagasitõmbega autolt võis vältida kokkupõrget.

Mitte nii tugevasti, Muši! hüüdis Robert hirmuga — kuid samal hetkel lendas auto vastaspoole üle kraavikalda. See polnud väga kõrge. Auto pöördus kummuli ja Robert lamas sügava haavaga otsmikul kesk lõbusaid pääsusilmi. Mõni meeter kaugemal lamas Muši luumurdega. Talupoja hobune oli peruks läinud ja lõhkuma hakanud. Vältas kaunis kaua, kuni mõlemad mehed tagasi tulid õnnetuse kohale.

Vaheajal keegi pole näinud õnnetust. Esiteks kandsid talumehed valjult hädaldava naise tema vankrisse. See läks pikkamisi, jalg valutas kohutavalt. — Poisike! Korjake laps, palun! Ah, mu mees! Tema ainus laps!, hädaldab Muši.

Robert oli aga veheajal juba saanud abi. Armas Jumal ise oli teda ära korjanud. Taevane kapten hoidis teda kaenlas ja ütles talle, et ta on tema lemmik ja et ta sellest tohib rõõmustada terve igavik. — — —

Ühes väikeses linnas korraldas just samal tunnil vanaema raamatukappi. Ta otsis midagi pühapäevaseks lugemiseks. Üle raamatu, mida ta parajasti lehitses, piilus üks lastejuturaamat.

Ah, »jänes«, ütles ta. Kui meeleldi kuulas Robert seda lugu. Ärgu andku see lugu talle põhjust jõledaks seikluseks, kui ta, mille eest Jumal teda hoidku, kannatab oma hinge laevahukku! — Vanaema ei aimanud, et Roberti seiklus oli juba möödas.

EHITUSKIVE.

Sugemeid Baltimaa kirikuajaloost.

1. Ükski paavst ei lubanud kunagi rüütlitel ei Liivi- ja Eestimaad ega Venemaad rünnata. See, mida teatab »Novgorodi kroonika« Bütsantsi linna vallutamise kohta ristisõdijate poolt, nimelt, et »frankolased ei hoolinud keiser Filippi ega paavsti käsust ja alustasid nende keelu vastu rünnakut ja laastamist«, on maksev ka rüütlite kohta, kes ründasid Balti maad ja tungisid üle Vene piiri. Ja siin on see ometi veel silmatorkavam. Sest rüütlite ordu ei olnud asutatud paavsti poolt. Paavst andis neile luba tegevuseks ainult juhul, kui oleks tarvis vastu panna paganate rünnakutele vastasutatud ristikoguduste vastu, nagu selgub näiteks paavst Innocentius'e kirjast Bremeni ülempiiskopile 1204. a.

Kui aga rüütlid hakkasid siiski Liivi- ja Eestimaad vallutama ja on seda pärast ka teinud Preisimaal, kus rahvas poola maa-aladel oli juba pöördunud katoliku usku, siis nad tegutsesid teadlikus vastolus paavsti käskudega ega hoolinud tema korduvast keelust. Nad pöördusid keiser Otto poole ja võtsid juba aastal 1212 oma senised ja tulevased vallutused keisri käest kui lääni vastu. Paavst Innocentius aga heitis neile aastal 1213 ette, et »teil pole nii väga südames ristiusu nime levitada kui kuhjata varandusi küüsides majad ja põllud maapiirini, nagu peaksite üksi sel maal elama«. — Ja paavst Honorius III rõhutas 1218. a. uuesti: »Püüdke paganad pöörata Issanda poole, aga mitte endid teha nende isandaks!«

Niisugune oli kiriku hoiak rüütlite sõjategevuses! Olles kaugel sellest neid kasutada kui oma käsilasi Baltimaade ja Venemaa vastu, ta ei lubanud rüütlite vägiteod ja vallutamisretked, vaid on neid hukka mõistnud ja keelanud. Kes vähegi tunneb ajalugu, teab, et nende rünnakute taga peituv tõukejõud polnud »kiriku võimuahnus«, vaid rüütlite poliitilised püüded. Kui asjaolu, et need olid õnnetul kombel ühendatud Eestimaa ristiusustamise ajaga, tahetakse kasutada selleks, et kirikut süüdistada võimuahnuses, julmuses jne., siis see on iseloomustav kiriku vaenlastele, kes ei kohku tagasi ajaloo võltsimisest.

2. Teine asjaolu, mis väärib meie tähelepanu, on see, et Venemaa suhted paavstiga polnud halvad. Kiievi vürst Vladimir võttis varsti pärast ristimist paavst Johannese XV saadikute auavalduse vastu (991). Isjaslev, Jaroslavi poeg, palus paavst Gregorius VII-ndalt abi ja autoriteeti oma mässuliste vendade vastu. Aastal 1075 kirjutas paavst temale: »Meie anname teile sellega valitsust teie riigi üle püha Peetruse võimus. Tema kaitsegu seda ja hoidku teid selle omanduses elu lõpuni!«

Smolenski vürst Roman kutsus läänest õpetajad oma vaimulikkude seminari. Ja Novgorodis olid XII sajandil kolm ladina riitusega kirikut, kuna vastupidi vene kaupmeestele oli Ojamaa saarel oma ida riitusega kirik. Läti Hendrik teatab oma kroonikas, et vene vürstid palusid paavsti vahetalitust tülis rüütlitega. Nõnda siis oskasid nad juba vahet teha rüütlite ja kiriku vahel!

koostanud G. St.

* * *

Uus Testament

Ülestõusmise pühadeks ilmub uudisena **EVANGEELIUM püha MATTEUSE järele,** 106 lk., köidetud, hind 20 s (postiga 25 s). Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. — Preester H. A. Verling on valmistanud teksti greeka keelest ja lisanud rikkalikke seletusi. See püha raamat peaks igal katoliiklasel olema ning temale kõige armastatumaks raamatuks saama. Koolinoortele on see hädavajaline usuõpetusel, suurtele liturgilisel jumalateenistusel, piiblitundidel või jutlustel! Esimest korda ilmub Evangeelium seletustega, mis vastavad kõige uuematele teaduslikkudele nõudmistele ja tulemustele. — On loota, et lähemal ajal ilmuvad ka teised kolm Evangeeliumi ja koguni terve Uus Testament.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Maailmakirikust.

Rooma. Terves maailmas mälestati paavst Pius XI surmapäeva 10. veebr. Milanost tuli isegi paar tuhat inimest igavesse linna tema hauda külastama. — Ameerika president Roosevelt saatis oma isikliku esindaja Vatikani Myron Taylor'i, et olla tihedas ühenduses paavsti rahupüüetega. — Juba 11. XII nimetati kardinal Laurenzio Lauri »püha kiriku Camerlengo'ks.« See amet, mille täitis praegune paavst ise enne oma valimist, annab õigust juhatada kirikut »sede vacante« pärast paavsti surma ja teostada uue paavsti valimist ja hoolt kanda kiriku varanduse eest. Sagedasti valitakse neid camerlengo'sid paavstiks. — »Osservatore Romano«, Vatikani ametlik häälekandja, toob uusimat statistikat. Praegu on olemas 57 kardinali (72 asemel), 221 metropoliiti ning 940 piiskoppi. Nende (ülem-) piiskoppide juure, kes valitsevad teatud piiskopkonna üle, tulevad veel kõik need titulaar-(ülem-)piiskopid, kes kuskil maailmas esindavad paavsti või võtavad osa kiriku valitsemisest kõrgeimas seisuses Roomas või väljaspool või misjonites. Paavst Pius XII asutas oma esimese valitsemise aastal 10 piiskopkonda, 2 sõltumatut prelatuuri, 19 apostlikku vikariaati ja 5 prefektuuri. Püha Tool omab 38 riigi juures oma esindajaid ja teiste riikide juures 25 apostlikku delegaati. 35 riiki on esindatud Vatikani juures. — Milano r. kat. ülikool andis välja end. kardinal Eugenio Pacelli kõned, mida ta on pidanud kardinalina. Paksu raamatu tiitel on »discorsi e panegirici.« Samuti ilmusid tema saksakeelsed kõned. — Püha Peetruse basiilikas asendatakse akende puuraamid uute rauast valmistatud raamide vastu. See töö on vajaline, et säilitada kirikut, on aga ka äärmiselt raske ja hädaohtlik, eriti hiiglakõrge kupli kohal. — Rooma kindralkuberner andis hiljuti ühe väärtusliku lambi üle, püha Franciscuse haua ehtimiseks Assisis. See kink pidi olema kogu itaalia rahva auavaldus armsale kaitsepühakule. — Milanos pühitsetakse sel aastal püha Ambrosiuse 1600. aastapäeva. Püha kirikuisa ülempiiskop Ambrosius on sündinud umbes aastal 333 ja surnud 4. apr. 397, nii et juba 1600 aastat on täis tema sünniaastast saadik.

Läti. R. kat. usuteaduse fakulteedi dekaan, piiskop Joosep Rancans, andis välja kaks tähtsat dokumenti läti kirikuloost: »Kaks piiskoplikku aruannet Pühale Toolile Liivimaa ja Piltene kiriku seisukorra kohta.« See ladinakeelne teos käsitleb piiskop Šembek'i (1715) ja piiskop J. D. Puzina (1749) aruannetest nähtavat kiriku võitlust oma õiguste eest Liivimaal 18. sajandil. — Kat. üliõpilasselts »Fraternitas catholica« võttis 16. novembril vastu 16 usuteaduse üliõpilast. Piduliku tseremoonia juures viibisid ka piiskopid-professorid Rancans ja Sloskans, kui ka teisi professoreid ja üliõpilasi. — Mainitud teaduskond on arvult küllalt suur: 61 õpilast, nendest 48 preesterkandidaati ja 13 preestrit, kes täiendavad oma õpinguid akadeemiliste kraadide saavutamiseks. — Praegu on vaimulikus seminaris 7 diakoni. Aastal väljub umbes 6—8 preestrit seminarist, mis asiolu ei võimalda siiski veel mitte kõigi ülesannete läbiviimist kogu ülempiiskopkonnas. — Ajakiri »Gaisma« pidutseb oma 10-aastast juubeli. Ajakirja asutaja ja toimetaja on Võnnu (Cesis) preester Albert Piebalgs, kes nägi palju vaeva ajakirja trükkimisega ja kujundamisega väärikaks usuliseks häälekandjaks. — Ilukstes, kus maailmasõja ajal läks hukka tore (jesuiitide) klooster ja kirik, õitseb nüüd uus kevad, sest remonteeritakse esialgu klooster uue kirikuga ja kavatsetakse asutada internaat Liepaja piiskopkonna tarvis. — Liepaja katedraalkirik sai omanduseks uusi ja ilusaid missaornaate. — Kogu Lätis on olemas 22 913 leedulast, kes enamjaolt (96%) on katoliiklased. Nende jaoks on Riias leedu gümnaasium, mille juhatajaks nimetati endine Kraslava praost preester Joosep Kiselis. — Surnud on jaanuaril läti luuletaja Vilis Pludonis, kes nii soojalt oskas ka laulda »Maarjamaa« minevikust. Mälus on eriti luuleke, kus ta anub Püha Neitsit ja püha Joosepi Maarjamaa eest. — 2. veebr. suri preester Anton Macuks (sd. 1864 Leedus). Aastail 1899—1935 oli ta sunnitud viibima ja töötama Siberis, kus ta kaotas ka oma tervise. Viimasel 5 aastal töötas ta Znotini koguduses Latgales praostina.

Leedu. Panevežys'i piiskop korraldas 6.—17. veebr. kursuse katoliku noorte juhtide jaoks ning andis välja karjasekirja, milles ta võitles protsessimise vastu, mis olevat suur pahe ja kahjur kristliku rahva seas. — Jesuiidid peavad sel paastuajal kogu Leedus 60 konverentsi (misjonid), et elustada kristliku vaimu ja katoliiklaste iseteadvust. — Preestrikandidaate (üliõpilasi) on õppimas praegu Leedus: Kaunase seminaris 152, Telšiai seminaris 83 ja Vilkaviškis'e seminaris 62, kokku 297 kandidaati. — Kaunase ülempiiskop metropoliit J. Skvireckas kutsus komisjoni kokku, et asutada kõrgema usulise kultuuri instituuti välismaa katoliiklaste eeskuju järele.

Soome. Katoliku kirik, nagu aimata, võitleb praegu suurimate raskustega. Küll sai piiskop Cobben hiljuti oma kodumaalt rahalist teotust ja isegi paavstilt 6000 dollari jagamiseks vaestele inimestele, aga, nagu kuulda, on Terijõki ja Viipuri linna katoliku kirik juba rusudes ja kõik katoliiklased evakueeritud. Soomes viibivad piiskop Cobben ise ja 5 preestrit, peale selle 6 (ameerika) õde. Et katoliiklased (ka Helsingist) on laiali pillatud, on hingehooldamine väga raskendatud, aga ka seda hädavajalisem.

Daani. Daanlase piiskopi dr. Suhr'i esimene tegu oli, et ta ühendas endised kaks katoliku ajakirja: »Nordisk Ugeblad für katolske kristne« (mis on olemas juba 87 aastat!) ja »Katolsk Ungdom« (noorte jaoks) ühte ajakirja »Katolske Ugeblad«. Vana auväärne traditsioon hoitakse alal, kuna stiil, sisu ja kuju moderniseeruvad täiesti. Daanis on umbes 25 000 katoliiklast, kes töötavad väga agarasti ja eeskujulikult.

Šveits. Katolitsism kogu maailmas kaotas ühe oma suurimaid mehi Šveitsi endise liidupresendi dr. Giuseppe Motta surma läbi 31. I. Dr. Motta, kes on sündinud 1871. a. Airolo's ja saanud Freiburgi (Šveitsis) katoliku ülikoolis õigusteaduse doktoriks, omandas välismaal Müncheni ja Heidelbergi ülikoolides kui ka oma advokaadipraaktikas vajalikke kogemusi, et varsti osa võtta Šveitsi poliitilisest elust katoliiklaste rühmi juhatajana. Ta valiti viis (!) korda šveitsi liidupresidendiks, poliitilise departamendi juhiks (välisministriks) ja rahvasteliidu liikmeks või koguni ajuti juhatajaks. Kõikjal leidis ta suurt poolehoidu, ka oma vastaste poolt, kes austasid ausat, andekat ja lahket riigimeest.

Prantsuse. Lisieux kloostris on surnud püha Teresia vanim õde Maria, perekonnanimega Martin, 80-aastasena. Samas kloostris elavad veel kaks õde karmeliidi naisordu liikmetena: õde Agnes (maailmas Pauline), kes on Lisieux karmeliidikloostri ülemõde, ja õde Genoveva (maailmas Céline). Üks teine õde Frantsiska (maailmas Marie-Léonie) on ühe teise kloostri ülemõeks. — Maginotliinil on suur katoliiklik liikumine. Mitte ainult, et palju preestreid teenivad sääl oma sundteenistust, vaid ilmlikud võtavad rohkesti igal päeval peetavate jumalateenistustest osa. Inimesi, kes juba kaua ei hoolinud liig palju usulisist asjust, õpivad nüüd paremini oma usku tundma ja pöörduvad tagasi.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S G114

Inglise. Viimsed andmed tõendavad, et katoliiklaste arv Inglismaal on suurenenud 2 406 419-le. Juurekasv viimasel aastal on 31 225 hinge. Admiral Sir Henry Harwood, kes võitles taskulahingulaevaga »Admiral Graf Spee« olevat ka katoliiklane. — Šotimaa katoliiklaste arv on ülalmainitud arvust 614 469. Nendest asub 450 000 katoliiklast Glasgow piiskopkonnas, kuna St. Andrew ja Edinburgh'i piiskopkondades viibib 82 000 katoliiklast. Kiriklik organisatsioon Šotimaal arvudes: 112 kogudust, 172 misjonipunkti, nende käsutuses 477 kirikut ning palvelat.

Ameerika. Kiriklik protsess on alatud ühe indiaanlasest neiu pühaliku elu kohta. Katariina Tekakwitha, kuulsa irokeeside suguharu tütar, on sündinud 1856, mõningaid aastaid pärast jesuiidimärtri püha Jogues'i surma. 20-aastasena sai ta püha ristimise osaliseks ja siis ta oli Caughnawaga asundis (Kanada) oma pühaliku elu pärast kõikide kaitseingliks. 24-aastasena ta suri, seni kõrgesti austatud kõigilt rahvakihtidelt. Ühendriikide ja Kanada katoliiklased loodavad teda varsti näha ümbritsetuna altarite auga (pühakuna).

Chicago ülempiiskopi, surnud kardinal Mundelein'i asemele nimetati Milwaukee ülempiiskop dr. S. Stritch tema järeltulijaks. — New York'is asutati hiljuti hiiglasuur katoliku haigla, mille kulud olid umbes 1 milj. dollari. Ülempiiskop dr. Spelman õnnistas haigla ja andis tarvituseks üle.

Misjonitest. Kuna veel aastal 1800 üldse oli olemas ning tegutsemas paganate seas vaid 1000 euroopa misjonäri, on nüüd juba 13 000 rakendatud misjonitööle. Seevastu on tähelepanemisväärne, et pärismaalasist preestreid on nüüd koguni 5 500! Nendele usaldatud kristlaste arv on 25 milj. — Hiinas on näiteks 1 743 pärismaalasest preestrit, Indias 2 503. Indias on sellega pärismaalasist preestrite arv suurem kui misjonäride oma, mis ulatub vaid 2 142-ni. — Aafrikas on olemas 281 neegrisoost preestrit, kuna neegrisoost kandidaatide arv on aga 3 900! — Ärgu arvatagu, et uustulnukute usk on vaid kergesti sütitav tuli: vastupöördunute meel on kindel! Tung preestrikutse järele on palju suurem, kui eeltoodud arvud seda lasevad ära tunda. Nii tõrjutakse näiteks Ruandas-Urundis neli viiendikku kandidaate tagasi, mis võimaldab preestrikandidaatide taseme võimsat tõstmist. Pärismaalaste kleerus on tõepärast eeskujulik.

Hiinas on näha samuti suur tõus. Kolmas miljon on juba ületatud. Seejuures ootab umbes 1 miljon ristitavat misjonäride andmete järele. — Šanghai katoliku ülikooli asutaja Ma Liang suri kõrges vanuses (100 aastat!) maapaos Indohiinas. Ta oli suur katoliku kirjanik, silmapaistev poliitikamees ja eeskujulik kristlane. Hiina vabariigi asutamisel on temal suuri teeneid. Ta tõlkis 4 evangeeliumi hiina keele. — Arst dr. Ma Šanghaist astus katoliku kirikusse ühes oma naise ja lapsega. Varemini, kui ta oli veel 7 aastat tagasi Saksas praktikant, ta ei hoolinud palju usust, kuni ta pani tähele katoliku orduõdede ennastsalgavat elu. Ta küsis, palju palka nad saavad oma töö eest. Vastus »ei midagi« üllatas teda niiviisi, et ta hakkas pärima katoliku usu õpetuse kohta. Ja nii sai tee vabaks. — Rooma kongregatsioon usulevitamiseks otsustas — nagu juba jaapanlaste asjus — ka hiina katoliiklaste kasuks, et esivanemate, eriti Konfutse austamine olevat puht rahvuslik ja loomulik auavaldus niikaua, kui ei tehta midagi usu vastu. — Pekingi (Peiping) katoliku ülikoolis õppib praegu 2506 õpilast, nendest aga on 921 ettevalmistuse kursuses. Vaid 12% koguarvust on katoliiklasi.

Tähelepanuks.

1. Kohustusliku **pihtimise ja armulaualkäimise aeg** on sel aastal alates 3. märtsilt kuni 19. maini, kusjuures on väga soovitav juba Ülestõusmise pühade eelajal neid pühi sakramente vastu võtta. Kes sel ajal ei saa tulla, peab siiski esimesel võimalusel oma kohustusi täitma!

2. Tuletame meele **kiriku pühi,** et me võiksime vaimus läbi elada ja kaasa tunda, mis on meie eest juhtunud:

Kristuse kannatamisaega mälestatakse viimsel kahel paastuaja nädalal. Kannatamispühapäev 10. märtsil (Jo 8, 46—59); püha Neitsi Maria kui valurikka Ema mälestamine reedel, 15. märtsil.

Palmipuude pühaga (17. märtsil) algab vaikne nädal. Terve liturgiline toiming kirjeldatakse meie palveraamatus »Au olgu Jumalale«, lk. 249—260! Ilma selleta on võimatu jälgida preesterlikku tegevust altaril ja liturgiliste tseremooniate tähendust. Kes suudab, aitab kaasa kas jumalateenistustel või kiriku ning altari ja Püha Haua ehtimisel, või laulmisel.

Ülestõusmise püha on suurim püha kirikuaastal ja tähtsaim ühtlasi meie usu alusena. Jäägu see püha esialgu usuliseks pühaks!

Püha N. Maria kuulutamise püha, mis oleks 25. märtsil, peetakse 1. apr., ja püha Joosepi püha, mis oleks 19. märtsil, peetakse sel aastal 2. apr. — Paastuaeg lõpeb vaiksel laupäeval kell 12 päeval.

3. **Kiriklate** asukohti:

Tallinn, Munga 4/3 Apost. Administratuur, tel. 432 88
Tallinn, Munga 4/4 r. kat. kirikla, tel. 432 88

Tartu, Veski 1 tel. 43 60	Nõmme, Rahu 17
Narva, Must 9/2	Kiviõli, Koidu 10
Rakvere, Vilmsi pst.	Pärnu, Possieti 2
Valga, Maleva 5/3	Petseri, Poska 55

4. **Kirjandust:**

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.

On saadaval:

Ajakirja »KIRIKU ELU« köidetud aastakäigud: 1933/4 à 50 s; 1935/6 ja 1938/9 à 80 s (postiga 1 kr.).

Ajakirja »ÜHINE KIRIK« köidetud aastakäigud: 1935/6 à 50 s; 1937/9 à 80 s (postiga 1 kr).

Palveraamat »AU OLGU JUMALALE«. Hind (postiga) 1,10 kr.

»RISTIUSU OLEMUSEST«, kas katoliku või luteri kristlus? Hind 25 s.

»UNIO RUTHENORUM«, koost. isa dr. Zacharias Anthonisse O. F. M. Cap. Hind 2,50 kr.

»USK JA RAHU«, karjasekiri 1939. 8 lk., 3 s.

»KRISTLIK ABIELU«, karjasekiri 1940. 8 lk., 3 s.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 6. III 1940.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu. S 6114

Nr. 4 | Aprill 1940. a. | VIII aastakäik

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Tegelik toimetaja: Robert Lenzbauer, Pärnu, Possieti 2.

Tellida: Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.
Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

Ülestõusmise ime.

Ikka jälle **ärritab ülestõusmise ime skeptikuid,** ajab kimbatusse ratsionalismi. Loomulikult, kui Kristus oli vaid inimene, siis ülestõusmine pärast kolme päeva on seletamatu. Siis ei jää muud midagi üle kui tarvitusele võtta evangelistide tekstivahelepistmisi, naiste hüsteeriat haua ääres, autosugestiooni, õpilaste viirastusi.

Kui Kristus aga oli tõeline **Jumal,** siis on tema **ülestõusmine iseendastmõistetavaim asi!** Sest see, kes algusest peale kandis kaasas loomingu plaane, kelle läbi planeetide, molekulide ja aatomite, lillede ja meresügavuste seadused on saanud oma määrused, — **see ei saanud lõppeda looduseseaduste orjana,** ta pidi pigemini, pärast seda kui ta oli täitnud maa peal oma ülesande, lahkuma oma lavalt nende seaduste isandana.

See, kes **rääkis** vana aja **tarkade suu läbi,** kes kuulutas end tulevase kohtumõistjana, kes väitis evivat sama võimust kui Isa, kes tõendas oma maapealset õpetamist imetegudega, — see ei saanud siit maailmast lahkuda kui keskmine inimene, olgu ta kes teab kui suur: Ta pidi teda maha jätma nagu Jumal, kellele haud on vaid lühike läbipääsmisvärav hiilgavale võidule.

Kes alati esines kui **»elupuu«, »eluleib«,** kui »elu liha ja veri«, kes pidas oma peaülesandeks usklikele tõotada igavest elu ja neid ette valmistada sellele elule, see ei saanud pärast oma maist teekonda lõppeda kuskohtes hauas: Sääl peab ülestõusmise ime seisma kõliseva kellukesena, helkiva sümbolina ja hõiskava tõotusena usklikkudele. Kes ime läbi astus inimlikku ellu, pidi ka ime läbi temast lahkuma!

Me saame **evangeeliumi** tekstidest õigesti aru vaid usuga ülestõusmisse ja me mõistame kogu järgmist ajalugu vaid kinnipidades sellest veendumusest. Too suur usuind, agarus, **sangarlikkus,** usklikkude võitmine järgmistel sajanditel lööb ometi lõkkele usust Ülestõusnusse. Ja see usk pidi olema enesepetmine? Siis peaks iga ajaloo mõtet eitama! Siis seadus küllaldasest põhjusest, mille järgi tagajärgede suurus oleneb põhjuste suurusest, oleks täiesti ümber lükatud. — Kui võiks nii juhtuda, et hüsteerikud võidurõõmutsevad, autosugestiooni orjad saadavad korda ligimesearmastuse suurimaid tegusid, ka kunsti ning kirjanduse alal, kuna kained targad jäävad jõuetuks: Mis kasu oleks siis veel igasugu vaevanägemisel siin maa peal? Ei, me usume, et õpilased mõtlesid õigesti ja et salgajad on lühinägelised filistrid, eitades ülestõusmise imet.

Ülestõusmiseime, Kristuse ellu ärkamine, on ristiusu ja kristliku tulevikulootuse peatükk, kristlaste »magna charta«, nende lohutus tumedail päevil, nende teejuht maise olemise mõistatuste ja pimeduste keskel, nende agaruse elustamine maiseks eluks, nende kõrgema elu pant teises maailmas. — Siin vaimse surematus pole mitte vaid mõtteliselt ette pandud, vaid ka nähtaval viisil läbipaistvalt täide viidud. Siin nähtav kõrgem maailm pole mitte paljas mõte, vaid **konkreetseim ilmutus.** Siin tõelise, hea ja ilusa lõplik võit, kuigi kõik põrgu võimud selle vastu ühiselt välja astuvad ja näivad teda aeg-ajalt hävitada võivat, maakera elanikkudele on mõjukaimalt sisse taotud. Siin saab inimese viimne siht, tema viimne elumõte, maarändaja lõplik kodu ilmsiks!

Tõesti, on arusaadav, et **ülestõusmispäeval helisevad kellad,** et alleluja-laulud täidavad juubeldades kirikuruume, et suurte ja väikeste ristikandjate nägudel lööb särama kõrgema maailma aupaiste ja muudab kõik valu rõõmulootuseks, kõik kõhklemise tulisteks otsusteks virkadele tegudele!

(Väljavõte dr. J. Eberle vaimukast kirjutusest, »Schönere Zukunft«, 17. märtsil 1940.)

Uus Testament

EVANGEELIUM püha MATTEUSE järele,
106 lk., köidetud, hind 20 s (postiga 25 s). Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.

Preester H. A. Verling on valmistanud teksti greeka keelest ja lisanud rikkalikke seletusi. See püha raamat peaks igal katoliiklasel olema ning temale kõige armastatumaks raamatuks saama. Koolinoortele on see hädavajaline usuõpetusel, suurtele liturgilisel jumalateenistusel, piiblitundidel või jutlustel! Esimest korda ilmub Evangeelium selestustega, mis vastavad kõige uuematele teaduslikkudele nõudmistele ja tulemustele.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Religioosuse tunne inimkonnas

7. Usutunde väärikas hindamine.

5. Nähtav ja nähtamatu kirik.

Kuidas tuleb siis katoliiklikult seisukohalt lähtudes kujutella pääste vahendamist nähtavast kirikust väljaspool?

Päästevõimalus näitab, et inimene on suuteline pärima üleloomulikku õndsust. See viimane peab aga katoliikliku õpetuse järgi juba siin maises elus olema ette valmistatud, uue elu, »armu« evimise läbi. Kuidas aga suudavad inimesed — nõnda kõlab siin siis küsimus — kirikust väljaspool seistes jõuda selle uue elu, selle armu valdamisele?

Järgmised mõtted kirikuõpetuses aitavad seda teha meile arusaadavaks:

1. Kõik pääste ja kõik arm langeb inimesele osaks mitte tema enese jõudluste ega saavutuste läbi, vaid Jumala vabast headusest, taevaliku valguse ja armu toimel ja jõul.

Siin tuleb aga tähendada, et see Jumala arm on aktiivselt tegev kõikjal sääl, kus leidub inimesi, kelledel on hea tahe. »Kõigis paigus, kus iseteadvus hakkab end liigutama, kus inimene lööb oma silmad lahti, et vaadelda Jumalat ja tema püha tahet, sääl on ühtlasi juba ka töötamas kaasa Kristuse arm, mis asetab uue, üleloomuliku elu algeod inimhinge« (K. Adam). »Neid aga, kes armuabi mõjutusel hakkavad saama headeks inimesteks ja jatkavad siis siin maises elus truult oma kohuste täitmist, niisuguseid . . . Jumal ei lase mitte Paabelis hukkuda, vaid need on määratud saama taevase Jeruusalema kodanikeks« (Augustinus).

2. »Pääste aga tuleb kõigile inimestele ainuüksi Kristuselt, sest tema sai inimlapseks, et meid teha jumalalasteks«, sest tema »on valgus, mis valgustab iga inimest, kes tuleb siia maailma«. Kuidas osutub see aga võimalikuks, kuna ometi miljonid inimesed ei tunne Kristust?

Jumala armutahe ja Kristuse lunastusarm seisavad üle ruumide ja aegade »igaveses praeguses.« Ja samuti ka inimese vaimus Jumala arm ületab kõik aegade vahemaad ja kuristikud: Jumalat otsiv hing võib ajaliselt tulevast ja ruumiliselt kauget tõmmata enese juure oma usulise igatsuse läbi ja oma usalduse läbi armulisesse ja halastajasse. Nõnda võis siis juba enne seda, kui Kristus ilmus siin lihas, Jumala lunastustahe tuua Kristuses päästet ja õndsust kõigile neile, kelledel oli küll ainult kahvatu kujutlus lunastustööst, kes aga siiski uskusid jumaliku armastuse, armu ja halastuse sisse. Ja see Kristuse arm võib ka pärast Kristuse tulemist olla aktiivselt tegev kõigi paganate juures, kes usuvad Jumala armu ja halastusse juba enne seda, kui nad on õppinud Kristust tundma.

3. Kuna nõnda kõigile inimestele on objektiivseks päästeallikaks Jumal-inimene Jeesus Kristus, siis toimub isiklik pääste omandamine uskliku armastuse kaudu.

Usulisest meelsusest oleme eelpool juba juttu teinud. Tema juures on Jumala arm juba tegev. Seda sisemist armu usulise meelsuse omandamiseks Jumal pakub igaühele, kes alandliku meelega teda otsib, olgu looduse häälest, teiste inimeste poolt antavaist juhatustest, või seesmisest jumalikust valgustusest.

Niisuguses usulises meelsuses on juba leida teatavaid armastuse elemente. »Sa ei otsiks mind mitte taga, kui sa ei omaks juba mind oma südames.« See on usklik armastus, kui inimene oma igatsust mööda avab end »pühale«, »heale«. Jumala armu läbi tugevaks tehtud, jõuab siis inimese tahe ka hea teostamisele. »Kõik inimesed ja kõik vaimud, kes alandliku meelega otsivad taga Jumala au ja eneseandumuses avaldavad temale oma hea tahte vaga valmidust (pietas), kuuluvad ühte jumalariiki« (Augustinus).

Selle uskliku andumusega Jumalale, uskliku armastusega, on inimese poolt kõik juba ka tehtud: Ta on võtnud vastu armu, millega Jumal teda liigutas. Jumalik printsiip, jumalik elu on astunud inimloomusesse ja võtnud sääl aset. Ja sellele uuele põhimõttele vastavad siis ka ilma pikemata pääste teod, vili, Jumalale meelepärases elus.

4. Sedamööda inimene võib saada armu osaliseks, võib saada jumalariigi kodanikuks ka ilma välise ristimiseta ja sakramendita. Küll osutub siin katoliikliku õpetuse järgi sakramentaalne nõue (votum sacramenti) vajalikuks. Kuid see nõue ristimise järele võib ka ebateadlikult leida aset, misjuures Jumalat armastav inimene on valmis tegema kõik, mis Jumal tahab. Selles seisneb ka otsustus võtta ristimine vastu, kui selle hädavajalikkust ära tuntakse. Kus selline meelsus leiab aset, sääl asub tööle nähtaval kujul vastuvõetud sakramendi reaalne toime. Juba Augustinus selgitab seda, tuues näiteks ette röövlit, misjuures ta seletab, et sakramendi toime tuleb oma täies armujõus avaldusele siis, kui sakrament küll võimalikkuses puudub, kuid on olemas südame vagaduses. Ei ole ju Püha Vaim oma tegutsemises seotud nähtavate raamidega ega ka nähtavate armuvahenditega: »Ta puhub, kus ta tahab.«

5. Sellest järeldub õpetus nähtamatust kirikust, mille moodustavad head ja armuosaliseks saanud inimesed ka väljaspool nähtavat kirliklikku osadust. »Asub ju kõikjal meie juures see, kes mitmesugusel viisil kutsub kaugel viibijaid, annab juhatust usklikkudele, lohutab lootjaid, julgustab armastajaid, toetab surijaid, võtab kuulda härdasti palujaid« (Augustinus). Kõikjal maailmas asuvad jumalalapsed maailmalaste kõrval, nähtamatu jumalalinna kodanikud »civitas diaboli« kõrval. »Kõik, kes alandliku meelega otsivad taga Jumala au ja täidavad tema tahet, kuuluvad ühte ja samasse jumalariiki, samasse kiriklikku osadusse. Kõik nad on sellesama usulise meelsuse läbi ja sellesama armu, Püha Vaimu armu läbi meiega seotud, kuigi nad ei kanna kristlaste nime. Kõik need, kes kunagi on olnud head, pühad inimesed, kuuluvad õigupoolest kirikusse — näivad küll seisvat väljas, kuid asuvad sees« (Augustinus).

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

See Augustinuse käsitus on saanud katoliku kiriku õpetuse ühisvaraks: niihästi nähtav kui nähtamatu kirik.

Nähtamatu kirik ei ole aga mingi teine kirik nähtava kiriku kõrval, vaid siin on tegemist ühe ja sama päästekorralduse kahe erineva küljega. Üldisel Kristuse kirikul on oma nähtav külg, mis allub organisatsioonile, ja oma nähtamatu külg, mis organisatsioonile mitte ei allu. Nähtav korraldus mahutab enese alla ristitud ja kristlikud usklikud Peetruse all — olgu armus, olgu patus — ja ulatub sama kaugele kui kirikuõiguski. Nähtamatu korraldus mahutab enese alla need, kes on saanud armu osaliseks — olgu nad hierarhiliselt organiseeritud või mitte — ja ulatub nii kaugele nagu seda teeb usuline meelsus. Nähtav korraldus on olemas armu vahendamise jaoks — kuid arm ei piirdu siin mitte nähtava organisatsiooniga. Niisiis on kiriku eesmärgiks see jumalik armumaailm — Kristuse müstilise ihu jumalik tõelisus — ja see jumalik tõelisus algab peale alles säält, kus meeled lakkavad.

6. Kui nähtav kirik on nõnda olemas ainult nähtamatu kiriku jaoks, siis on ümberpöördult nähtamatu kirik kogu oma olemiselt pärit nähtavast kirikust. Kogu sellel jõul ja armul, mis on võimalik ja reaalne ka väljaspool nähtavat kirikut, on oma põhialus ja oma ammutamatud reservid aastasadasid läbi, nii Kristuses Jumal-inimeses kui Kristuse asutises, tema »armu ja tõe« deposiidis.

Sellest siis selgubki muu-usuliste institutsioonide mitte-tunnustamine. Nad heidetakse kõrvale, sel määral mil nad ei ole katoliiklikud või käivad katoliku kiriku vastu. Sest kuivõrd nad seisavad tõe vastu, mis on ainult üks tõde, on nad tõe kärpijad, ühekülgseks tegijad — või koguni otsesed vastandid tõele.

Kui tõe eitajad või kärpijad ei saa nad ka olla armu ja pääste vahendajad. Kuivõrd aga nad sisaldavad veel katoliiklikke tõdesid — olgu see usk ühte jumalikku olevusse paganate usundeis, olgu see usk ainsasse Jumalasse juutide juures, või usk Kristusesse ja tema armu, või tema sakramentidesse teiste kristlikkude usuühingute juures — on nad selle poolest ebateadlikult katoliiklikud ja sel määral nad suudavad ka armu ja päästet esile kutsuda. Kuid ka siin nad võivad tuua päästet mitte iseenesest, kuivõrd nad on lahutatud katoliku kirikust, vaid sel määral mil nad mitte ei ole lahutatud: võivad tuua päästet tänu oma ebateadlikele, kuid reaalsetele suhetele, oma ühtsusele ja kooskõlale õndsusttoova katoliku kiriku päästevaradega.

Nõnda ei tähenda katoliku kirik mingit vastandit millelegi eht usundlikkusele, ei mingisugusel viisil, küll aga jaatab ta kõike seda, mis on eht usundlik, ja — võtab koguni enesesse vastu kõike positiivset.

Inkvisitsioon.

Isa dr. Zacharias Anthonisse O. Cap.

(Lõpp)

7. Uueaja inkvisitsioon.

a) Rooma inkvisitsiooni-kongregatsioon.

Et saada keskvalitsust, millest kõik inkvisiitorid pidid ära rippuma ja mis ise pidi alluma otse paavstile, asutati aastal 1542 rooma inkvisitsiooni-kongregatsioon.

See instituut arendas kohe suurt tegevust eriti Lutheri ja Calvini pooldajate vastu. Paljud mõisteti süüdi, aga harva keegi anti üle ilmlikule ülemusele ja surmaotsused olid seepärast väga harvad. Endine paavstlik legaat Pietro Vergerio, kes ise inkvisitsioonilt kiusati taga ketserluse pärast, kirjutas Calvinile: »Võiks arvata, et igal päeval põletatakse sada inimest. Aga see ei vasta tõele; vastuoksa ei põletata kedagi, kuigi siin ja sääl on alatud mitte väga tugev tagakiusamine« (44).

Paavst Pius V valitsuse ajal suurenes protsesside ja süüdimõistmiste arv tugevasti. Aga tol ajal inkvisitsioon ei astunud välja mitte ainult ketserite vastu, vaid ka kõikide vastu, keda süüdistati raskes kuriteos. Surmaotsuseid oli aga siis harva ja surmanuhtlus ei viidud igal juhul läbi põletamise teel, vaid ka pea maharaiumise teel.

b) Giordano Bruno.

Kõige tuntumate rooma inkvisitsiooni ohvrite hulka kuulub Giordano Bruno. See äralangenud endine dominiiklane õpetas panteismi. Genfis kalvinlased olid ta oma kogudusest välja heitnud, luterlased Helmstadt'is tegid sama. Hiljemini ta aeti välja Londonist, Pariisist ja Strassburgist. Ta pöördus tagasi Veneetsiasse, kus aastal 1592 võeti ta rooma inkvisitsioonilt kinni, kuna ta levitas oma eksiõpetusi. Järgmisel aastal toodi ta Rooma. Pärast kauaaegset vanglat mõisteti ta lõpuks surma. 17. veebr. 1600 suri ta tuleriidal.

17. ning 18. sajandil räägiti temast väga vähe. Aga 19. sajandi vabamõtlejad hakkasid teda austama kui oma suurt eelkäijat, kes pidi surema katoliku vaimulikkude hirmuvalitsuse ohvrina, kes alati võitlevad edu vastu. Õigupärast Bruno õpetus ei moodusta üldse mingit edu! Mitte ainult, et see õpetus oli juba ammugi enne Bruno't olemas, vaid eriti sellepärast, et panteism kujundab otseteed täielikule jumalatusele. Kuidas siis siin võiks rääkida edust? Muide isegi Giordano Bruno pooldajad tunnustavad, et tema teosed on »talutamatu igavad« ja »nii segased, et kirjanik ise arvatavasti ei saanud nendest õige aru.« Teised väidavad: »Ta oli inimene suure mõistusega, aga ta kasutas seda halvasti« (45).

c) Galileo Galilei.

Ka tema protsess on üks kuulsaimaid rooma inkvisitsiooni protsesse. Alates aastalt 1611 esines ta avalikkuse ees kopernikuse süsteemi pooldajana, mille kohaselt, nagu teada, Maakeral on kahekordne tiirlemine, üks oma enda telje ümber ja teine ühes kõigi planeetidega Päikese ümber, mis ise on

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

liikumatu. Samal aastal viibis Galilei Roomas, kus ta võeti paavsti ja kardinalide poolt väga südamlikult vastu. Muide kiriklikud asutused juba 60 aasta kestel ei pidanud vajalikuks Kopernikuse arvamisele vastu vaielda. Õnnetuseks Galilei hakkas puudutama küsimuse usuteaduslikku külge katsudes Pühakirja kooskõlastada oma veendumusega, kuna teatavasti Pühakirjas leidub kohti, kus öeldakse, et Päike liigub. Kahe raamatu ilmumise puhul selle küsimuse kohta rooma inkvisitsioon uuris Kopernikuse õpetust ja 19. veeb. 1616 ta avaldas, et õpetus Päikese liikumatusest olevat filosoofilisest vaatekohast ebaõige ja et ta sisaldavat peale selle veel ilmset (formaalset) eksiõpetust, kuna ta mitme Pühakirja kohaga, neid võttes nende oma tähenduse ja tavalise (traditsioonilise) seletuse kohaselt, seisvat vastolus. Selle järelduseks eelmainitud raamatud kui ka Kopernikuse teosed keelati ära. See otsus teatati ka Galileile ja temalt nõuti tõotus Kopernikuse teooriat mitte enam õpetada ega muul viisil levitada. Galilei, kes ikka veel väitis, et ta tahtvat tingimata alistuda kiriklikele asutustele, nõustus.

16 aastat pidas ta oma lubadust vaikida. Aga aastal 1632 andis ta suure raamatu välja, et kaitsta oma veendumust. On tõsiasi, et ta oli saavutanud paavsti loa raamatu trükkimiseks, aga tingimusega, et ta esitaks Kopernikuse õpetust mitte kõikumatu tõena, vaid oletusena (hüpoteesina). Raamatu ilmumisel aga selgus, et Galilei ei pidanud kinni sellest tingimusest: Ta kaitses pooldavalt kopernikuse süsteemi ja pilkas tema teaduslikke vastaseid. Ta kutsuti inkvisitsioonilt vastutust andma, aga ta ei heidetud vangla, vaid ta nautis teatud vabadusi ja mugavusi; ka ei võetud tarvitusele tema vastu piinapinki. Ülekuulamisel ta väitis, et ta ei olevat esitanud Kopernikuse õpetust kui kindlat tõtt. Kuna see aga seisis selges vastolus sellega, mida ta oli kirjutanud oma raamatus, mõisteti ta süüdi otsuse põhjal aastal 1616, igatahes mitte ketserina, vaid kahtlustatavana ketserluses. Juba päeval pärast tema taunimist vabastati ta vanglakaristusest ja talle lubati — küll ikka inkvisitsiooni kontrolli all — vabalt elada oma sõprade juures või oma majas Firenzes, kus ta suri aastal 1642.

Inkvisitsioon enesestmõistetavalt on eksinud, mõistes õpetust Päikese liikumatusest ebaõigeks. Seejuures on seda kahetsetavam, et ta oma hukkamõistmises tarvitas väljendust »formaalne ketserlus«, sest ta ei kavatsenud otsustada usuküsimust või usklikkudele ette kirjutada usureeglit. Ta polnud nimelt õigustatud ei ühele ega ka teisele. Inkvisitsioon oli kohus ja tema otsused olid kohtulikud otsused. Meie juhtumil see otsus määras, et Kopernikuse õpetus oli keelatud. Oma otsuse põhjendamiseks väitsid inkvisiitorid, et see õpetus olevat vale, kuna ta vaidlevat vastu Pühakirjale. Asi seisab nimelt selles, et ei Kopernikus ega Galilei ei suutnud oma iseenesest õiget veendumust lõplikult tõestada. Isegi Galilei austajad, nende hulgas kuulus saksa täheteadlane Kepler, ei arvanud, et need tõendused olevat veenvad. Otsustavad tõendused leiti alles 18. ja 19. sajandil. Sellise puuduliku tõendamise juures inkvisitsioon poleks täitnud oma kohustusi, kui ta üldise seletuse ja tõenäolikkuse vastu poleks kaitsnud Pühakirja autoriteeti. Kui aga uus õpetus oli küllaldaselt tõestatud, tühistati otsused aastailt 1616 ja 1633. See aga ei tähenda mitte, et kiriku õpetus siis muutus. See tähendab vaid niipalju, et tänu teaduse arengule oli saanud võimalikuks ütelda: Kui Pühakiri väidab »Päike liigub«, siis öeldakse seda vaid asjade välise nähtuse järele. Ennem s. t. ka Galilei ajal polnud lubatud nii ütelda looduse puuduliku tundmise tõttu (46).

d) Hispaania inkvisitsioon.

13. ja 14. sajandil inkvisitsioon Hispaanias on näidanud vähest tegevust. Aastal 1481 uuendati teda võitluses maranide vastu s. t. ristitud, aga salaja oma usule truuks jäänud juutide ja muhameedlaste vastu (viimased nimetati ka morisko'deks).

Juba algusest saadik see polnud puht kiriklik, vaid rahvuslik, poliitiline asutus, mis olenes hispaania kuningatelt. Inkvisitsiooni abil need lootsid saavutada oma riigi rahvuslikku ja usulist ühtlust. Seepärast rooma paavstid, nagu Sixtus IV, Aleksander VI, Julius II, Clemens VII, Paulus III ja Pius V, noomisid korduvalt inkvisiitoreid ja nende kaitsjaid, kuningaid, nende iseseisva ning omavolilise käitumise pärast.

Paavstid kaebasid ka selle üle, et hispaania inkvisitsioon oli toores (47). Tõsiasi on, et eriti esimene hispaania kindralinkvisiitor Thomas Torquemada esines liig karmilt. Tema käsiraamat inkvisiitorite jaoks on palju karmim kui need, mis olid tarvitusel teistes kohtades. Nii näiteks tegutseti tema juures ilma nõunikkudeta.

Aga teiselt poolt on levitatud hispaania inkvisitsiooni kohta palju valeteateid ja laimdusi. Väidetakse, et Torquemada üksi olevat saatnud 114 401 inimest tuleriidale. Tõepärast neid oli vaid 2000 (48), mis on küll väga palju. Aga selle vastu paavstid mõistsidki tema karmust korduvalt hukka ja temalt võeti lõpuks kõik volitused. — Väidetakse muuseas ka, et hispaania inkvisiitorid Hollandis 16. sajandi jooksul olevat surma mõistnud 50 000 ketserit. Protestantlik ajaloolane Blok kirjutab aga: »Läbi uurides protestandi märtriraamatuid, siis ka väga laialdase arvestamise juures neid ei suudeta rohkem leida kui 2000« (49).

Selle ja selletaoliste valeteadete allikaks on Llorente raamat »Histoire critique de l'Inquisition espagnole« (Pariis 1815/17). See »ajaloolane« oli äralangenud katoliku preester, kes aeti riigireetmise pärast Hispaaniast ja tendentsiliste, laimavate kirjutiste pärast Pariisist välja. Ta kirjutas kõlblusevastaseid teoseid ja oli ühe vabamüürlaste looži sekretäriks. Ta isegi ei häbenenud kirjutada, et ta olevat ära põletanud neid dokumente, milliseid ta olevat tarvitanud oma »ajaloo« koostamisel!

8. Lõppsõna.

Nagu öeldud, polnud meie siht üksikasjalikult kirjeldada inkvisitsiooni ajalugu ja tegevust. Kui meil nüüd oleks õnnestunud näidata, et ei tohi hooletult ja ettevaatamatult kirjutada inkvisitsioonist,

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

ilma et teenida parajat etteheidet olla ebateaduslik ja ebaõiglane, siis me oleme rahul. Sest siis need read on kaasa aidanud pikkamisi kõrvaldada üht neist arusaamatusist, mis veel valitsevad katoliiklaste ning muusuliste vahel.

44. Calvini Opera, XIV, lk. 636.

45. Spaventa, Saggi di critica filosofica, 1867, I, lk. 142; Brucker, Historia criticæ filosofiæ, 1744, V, lk. 12; Bayle, Dictionnaire historique i. v. Brunus.

46. A. Müller, Galileo Galilei und das kopernikanische Weltsystem, Freiburg i. B. 1909; idem, Der Galileiprozess, Freiburg i. B. 1909.

47. C. J. von Hefele, Conciliengeschichte VIII, Freiburg i. B. 1887, lk. 266.

48. Mariana, Histoire d'Espagne I, XXIV ch. 17.

49. P. Blok, Geschiedenis van het nederlandsche volk I, lk. 597.

Kas kirik põlgab keha?

Dr. Grentrup'i raamatus »Rahvus ja rahvuslus religiooni valguses (Volk und Volkstum im Licht der Religion)« leiame järgmised laused: »Kes püüab hävitada rahva aluspõhja, mille moodustab kehaline element, on hädaohtlik kahjur; kes teda kaitseb ja hindab, on rahva sõber.«

Milline seisukoht on kirikul? Siin ja sääl tõstetakse tema vastu kaebust, et ta põlgab kehalikloomulikku elementi. Kristlus, nii kuuleme sageli, taotleb vaimsust, mis loodusele jääb võõraks, millel pole kehalikkuse suhtes mingisugust arusaamist. Ka Willy Hellpoch räägib oma raamatus »Wittenbergi ja Rooma vahel«, et ristiusk on selles küsimuses lõhestatud. »Lõhe läbistab iga kristlikku konfessiooni, ta läbistab kristluse ürgelist olemust.«

Kui need küsimused tulevad kõne alla, vihjavad ristiusu vastased meeleldi üksikute suurte patukahetsejate teguviisile ja õpetusele. Muidugi ei ole see meie püüe, igaühe minevikuaja kristliku askeedi eest vastutada. On võimalik, et üks või teine liiale läks oma abinõudes ja esitas tohutuid suuri nõudmisi kaasinimeste suhtes. See ei anna meile veel põhjust ülekolevaks kohtumõistmiseks.

Mida üksikud askeedid liialdasid oma heas püüdmises, see tehti jälle suurel määral tasa nende poolt, kes ei hoolinud lubavatuse piiridest luksuses endavalitsemise puuduses. Teatud norm vabatahtlikult valitud karmust enese vastu on rahvale ikkagi veel kasulikum kui ebamõõdukas enesehellitamine. Askeedi iseloomus avaldub igatahes kindlust ja ohvrimeelsust, kuna elunautija on suur ainult egoismis. Kui meie selles küsimuses mainime tõsiasju, siis ärgu unustatagu seda, et on olemas lugematu palju sportlasi, kes tõsise kristliku eluga ühendavad kõrgeimat meisterlikkust omal alal. Olümpiamängude puhul Berliinis ja Garmisch-Partenkirchen'is 1936 a. oli võimalus näha võistlejaid, kes hommikul hardumusega võtsid osa pühast missast ja käisid armulaual — pärastlõunal aga tuhandete juubeldades endile teenisid kuldse auhinna. Nad ei näinud mingisugust probleemi ristiusu ja kehakultuuri üksteise suhtumises. Me peame aga siiski sellesse küsimusse süvenema.

Ajaloost selgub, et kirik otsustavais silmapilges nende vastu välja astus, kes alahindasid füüsilise elu avaldusi. Kolmandast sajandist alates kuni keskajani ründas manihheistide usulahk kristliku maailma kantsi. Nad katsusid inimestele selgeks teha, et keha samuti kui kõik nähtav maailm pole muud midagi kui kurja avaldus. Inimesel tuleb, see oli nende õpetus, häbi tunda oma keha pärast. Vaimselt olid nende sugulased katharid ja albilased, kes 12. sajandil tegid suuri pingutusi, et õhtumaad oma võrkudesse meelitada. Ka nende õpetuse järele oli see kindel, et terve nähtav maailm on loodud kurjast vaimust, ja et inimese ihu on kuradi looming, mille läbi ta tahtis pilgata vaimu ja valguse Jumalat. Katoliku kiriku teene oli see, et ta sai võidu sellest meeltesegadusest, mis ohutas kogu kultuuri. Kahetsusväärne ja piinlik on see, et riiklik võim selles vaimuvõitluses tahtis abiks olla tule ja mõõgaga.

Kiriku väljaastumine selles küsimuses on tingitud kristlikust tõekspidamisest. Neli tõsiasja lubatagu meil siinkohal mainida.

1. Kristlik usutunnistus algab lausega, et Jumal on taeva ja maa Looja. Seepärast on ka võimatu väita, et nähtav maailm on kurja vaimu töö. Usklik kristlane taipab seda, mis tähendab »elu ime«, mis on avalikuks saanud inimeses; ta teab, et see on jumaliku loomingu tegu, mis kohustab aukartusele ja tänumeelsusele. See vastab vägagi kristliku rahva tõekspidamisele, et Michelangelo Sikstiini kabeli maalides kujutab Aadamit kõiges iluduses ja toreduses, mida omab inimese keha. Esimest inimest suudab enesele usklik ainult vaimselt ja kehaliselt viimistelduna ette kujutada. Muidugi on see imeteos, mille Jumal aastatuhandete eest maailmale kinkis, aja jooksul rännanud miljonite inimkäte ja saatuste läbi, mis kord edustavalt kord takistavalt sellele jumalikule meisterteosele mõjusid. Iga mõistlik inimene püüab sellele jõuda, et sellest eluimest kaoksid kõik pahed, mida tekitasid ebasoodus saatus ja inimlik lühinägelikkus. Usklikule kristlasele on niisugune töö austav jumaliku loomingu kaitsmine ja edustamine.

2. Kristlased palvetavad usutunnistuses: »Kes on sündinud Neitsi Mariast.« Te Deum'is leiame järgmise lause: »Võttes enda peale inimese vabastamise, sa ei kohkunud Neitsi rüpest.« Evangelist Johannes kirjutab: »Ja sõna on lihaks saanud ja on meie keskel elanud.« Peale seda, et Jumala Poeg on inimesena ilmunud, ei saa meele tulla ühelegi kristlikule mõtlejale, et inimese keha on põlastav, abielu alaväärtuslik ja ema lapsega auavaldust mitte vääriv.

3. Ülestõusmise püha asetab need mõtted veelgi selgemasse valgusse. Kristuse ülestõusmine ei käi mitte tema hinge ja jumaluse kohta, sest nad ei olnud suutelised surema ega üles tõusma. Suremine ja ülestõusmine puudutab ainult kehalikku elementi. Seepärast ütleb ka usutunnistus Kristusest: »Surnuist üles tõusnud« — ja lõpeb sõnadega, mis käivad kõikide inimeste kohta: »Liha ülestõusmist ja igavest elu.« Usk ülestõusmisesse valgustab omakord »elu imet«, mille Jumal kinkis kehale.

4. Katoliku kirik hoiab ülal oma altaritel Kristuse ihu ja vere sakramenti. Selle püha sakramendi sissesseadmine väljub aga kehalikust elemendist: »See on minu ihu, mis teie eest antakse«, ja »see on minu veri, mis teie eest valatakse.« Ihu ja verega kingib meile Kristus oma terve olemuse, kaasaarvatud nähtamatu hing ja jumalus. Just katoliku kirik, kes iial pole lubanud kahtlemist selle lause sõnalises mõttes, ühendab altarisakramenti ihu ja hinge kokkupuutuvusega. Ihu ja vere sakrament leiva ja veini kujul ühineb nii sügavalt looduslikkude elutingimustega, et ei ole mõeldav sügavam ühinemine inimliku ja jumaliku, kehaliku ja hingelise elemendi vahel.

See neljakordne vihje tõendab küllaldaselt, et tõeline kristlik vaim ei ühtu keha põlgamisega.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Giordano Bruno, vaimuvabaduse eesvõitleja?

Laupäeval, 16. märtsil, pidas härra Karl Jungermann raadios kõne: »Giordano Bruno, vaimuvabaduse eesvõitleja.«

Kõne sisu oli umbes järgmine: »Giordano Bruno oli filosoof. Tema filosoofilised veendumused olid niivõrd uued, et nad ei mahtunud kitsaisse skolastika mõisteisse. Tol ajal oli skolastika ainuvalitsev katoliku kiriku filosoofia. G. B. oli Aristoteles'e filosoofia vaenlane ja kuna ainult see filosoofia oli maksev, sattus ta kirikuga vastolusse; teda jälitati maast masse ja viimaks lõppes tema elu Roomas inkvisitsiooni otsusel tuleriidal.

Giordano Bruno on mõtlemisvabaduse märter. Ainult seepärast sattus ta katoliku kirikuga vastolusse, et katoliku kirik ei tahtnud tunnustada teist filosoofiat kui ainult Aristotelese oma. Seepärast on G. B. eesvõitleja katoliku kiriku vaimse sallimatuse vastu.

G. Brunol oli kõrge arusaamine kõrgeimast olendist. See olend pole väljaspool maailma, vaid maailmas. Iga inimene on jumalik. Seepärast on inimese eluloosung: Saa jumalikuks! Sellele kõrgele arusaamisele Jumalast vastab ka kõrge eetika: Inimene olgu abirikas ja hea!« — — —

Katse, G. Brunot kirjeldada vaimuvabaduse eesvõitlejana, ei ole uus. Aga viis, millega kirjeldati seda võitlust vaimuvabaduse eest eelmainitud kõnes, oli nii pealiskaudne ja ühekülgne, et peab imestama, kuidas niisugune kõne sattus raadiokavasse.

Kõneleja osutus väga nõrkade teadmistega keskaegse filosoofia suhtes. Muidu poleks seletatav, et ta samastas skolastika Aristotelese filosoofiaga. Skolastika sisaldab Aristotelese vaimuvara kõrval ka platoonilisi ja Augustinuse mõttekäike.

Ka see ei vasta tõele, et Giordano Bruno on sattunud vastolusse kirikuga ainult oma vaenuliku suhtumise pärast skolastikasse. G. B. sattus sellepärast vastolusse kirikuga, et ta heitis kõrvale kõik ristiusu alused. Sellest oligi tingitud, et mitte ainult katoliku kiriku valitsus polnud rahul tema õpetusega, vaid ka tema pärastised sõbrad, kalvinistid, kellede pooldajaks ta oli pärast hakanud. Kuna teda nimelt karistati ühe laimukirja pärast kalvinistliku professori vastu Genfis (1579), kasvas tema viha kalvinismi vastu peaaegu veel suuremaks kui katoliku kiriku vastu.

Isegi tema imetleja, Arthur Drews, peab tunnistama, et G. B. ei asunud vaenulikule seisukohale mitte ainult katoliku kiriku suhtes, vaid ka kõige otsustavamalt terve ristiusu suhtes« (‚Allgemeine Zeitung', 1900, nr. 4.)

Küll võime inkvisitsiooni asutuse karmi ja toore võitlusvahendina tolleaegse uskmatuse vastu hukka mõista. On vaid omapärane, et mõned muu-usulised ikka jälle katsuvad niisuguseid vahendeid panna üksi katoliku kiriku arvesse, ja kas ei tea mitte või ei taha heameelega sellest rääkida, et protestantlik kirik Inglismaal, Rootsis, Norras, Daanis ja Saksamaal tarvitas osalt veel karmimaid vahendeid katoliiklaste vastu. Seda ei saa nimetada objektiivseks ja asjalikuks ajalooliste küsimuste käsitamiseks.

Kui me peame ka hukka mõistma kiriku võitlusviisi uskmatuse vastu, pole siiski see võitlus vaimuvabaduse puudumise tunnusmärk. Ka inimese vaim pole absoluutselt vaba. Ta on seotud tõe külge. Ja kes tõe seaduste suhtes (näiteks »kaks korda kaks on neli«) tahaks toetuda oma vaimuvabadusele, mõtelda ka teisiti, seda viiaks peagi Seevaldisse! Võimalik, et moodne inimene ei tunnista ristiusu tõdesid kohustavaiks, seejuures alistudes panteismile. 16. sajandil mõtlesid aga katoliiklased niihästi kui luterlased, kalvinistid, zwingliaanid teisiti. Tänapäevil võib sellesse suhtuda küll mitmel viisil. Kui aga ristiusk tunnustaks end võrdseks panteismiga »vaba vaimu« samaõigusliku õpetusena, siis ta loobuks oma olemasolust.

Kõige rohkem imestust kutsus kõneleja esile oma väitega, et G. Brunol olevat olnud kõrge eetika. Selle vastu aga peame nentima, et mõned teosed [näiteks tema komöödia »Il Candelaio« (küünlategija) ja »Võidurõõmutseva elaja äraajamine«] häbematustest otse kubisevad ja kuuluvad oma roppuste pärast kuri-kuulsaimate toodete hulka.

Kas hr. Jungermann ei tea sellest midagi? Või mispärast vaigitakse seda tõika surnuks ja väidetakse vastupidist?

Giordano Bruno kaitseb eetiliste põhiseadustena hooramist ja mitmenaisepidamist. Siin saab vaimuvabadus nagu nii mõnigi kord lihavabaduseks! Ja see »kõrge eetika« teostati ka elus: Nii see selgub Veneetsia tribunaali süüdistuskirjast: »Tal olevat olnud naistest suur heameel ja polevat tunnistanud patuks, looduse sunnile järele anda.«

Mis puutub eetikasse, siis võime nimetada Giordano Brunot kõlbeliselt alaväärtuslikuks inimeseks. Ta oli oma pooldajate vastu roomaja ja lipitseja, oma vastaste vastu toores ja ebaõiglane. Ehtsest vagadusest pole palju märgata, sellevastu on tema teosed täis häbematuid jumalateotamisi. Varemini katsuti küll teda kujutada oma veendumuse vankumatu tunnistlejana. Aga tema protsessiaktid Veneetsias on osutanud selle arvamise vastuvõetamatuks. Nendest selgub täielikult, et Bruno mängis haledat osa. Ilmselt vastuolusse sattudes oma endiste kõnede ja teostega oli ta valmis kõik maha salgama, mida temalt nõuti. Ta väitis isegi, et ta polevat iialgi üle astunud kalvinismi, mis otse vaidleb tõele vastu, nagu oskas tõendada õpetlane Dufour (Documents inédits, Genève 1884). Nii on need protsessaktid G. Brunole otse kompromitteerivad.

Kui juba tahetakse inimest leida, keda võiks esitada vaimuvabaduse eesvõitlejana, siis otsitagu mõnigi parem! Giordano Brunoga igatahes ei saa kuidagi hoobelda!

E. P.

Maailmakirikust.

Rooma. Paavst Pius XII isik ja isiklik tegevus seisis möödunud nädalatel üldise huvi keskpaigas. 2. ja 12. märtsil mälestati rohkesti ja pidulikult tema valimise- ning kroonimise aastapäeva, kuna diplomaatilised läbirääkimised kõiksuguste saadikute või ministritega olid täies hoos (Sumner Welles, Ciano, Ribbentrop 11. III). Muuseas külastasid paavsti ka Ungari välisminister krahv Teleki ja Rumeenia välisminister. Temaga üheskoos võeti jutule ka Rumeenia katoliku piiskopid: metropoliit Blaj'i ülempiiskopkonnast, Oradea-Mare ja Cluj'i piiskopid j. t. Rumeenia riigi vahekord Vatikaniga on praegu eriti hea, ja katoliku kirik Rumeenias väga lugupeetud. — Räägitakse, et paavst püüab saavutada rahu ja paremaid tingimusi kirikule teatud mail. — 18. jaan. võttis Püha Isa audientsile 600 noorpaari ja 1000 palverändajat, kelledele ta rõhutas püha Peetruse »cathedra«, mis säilib Peetruse basiilikas peaaltari kohal, tähtsust, kuna tema ühtlasest ja kindlast õpetusest oleneb katoliku kiriku kaljukindlus. — »Osservatore Romano« kuulutab Vulgata 4. köite ilmumist, mis sisaldab Vana Testamendi 3 raamatut Josue, Kohtunikud ja Rut. Tekst valmistati 33 käsikirja ja 7 vanema väljaande põhjal. — Paavstlik Tea-

duste Akadeemia kavatseb kõiksuguseid teaduslikke küsimusi nn. õppenädalate abil võimalikult lõplikule otsustamisele ja lahendamisele viia. Esimene küsimus oli maailma vanuse kohta, niipalju kui võib järeldada täheteadusest ning astrofüüsikast. — Vatikani raadiosaatejaam saadab oma programme uuest aastast saadik juba hispaania, portugali, inglise ja prantsuse keeles Põhja- ja Lõuna-Ameerika jaoks. — Viimaste 10 aasta kestel asutati Roomas 36 kogudust, peale selle veel ehitati arvukaid kirikuid ning palvelaid. Linn kasvab hiiglaslikult ja veel palju tuleb seepärast teha. 12 kogudust asutatakse ligemal ajal, 16 uut kirikut ehitatakse juure või viiakse lõpule. Peale selle määrati 24 abikirikut, mis peavad 60 000 hinge hooldamist võimaldama. — Ülestõusmise suurpühal pidas paavst isiklikult püha Peetruse basiilikas jumalateenistuse ja andis oma õnnistuse tervele maakerale (urbi et orbi) basiilika välisest loggia'st. — Vatikani riik andis välja ja laskis liikvele uued mündid ja postmargid paavsti mälestuspäevade puhul.

Soome. Kindral Mannerheim'i tütar, kes on katoliiklane, kirjutas hiljuti inglise ajakirjas »Tablet«: »Nii mõnigi kord unustatakse, et Soome pole uus riik, vaid mainitakse juba aastal 1154. Kuigi praegune Soome on suures enamuses protestantlik, oli siiski esimene, kes tunnustas tema sõltumatust, Püha Tool, nimelt paavst Benedikt XV. Tol ajal oli Soomes vaid paar sada katoliiklast, kes aga kasvasid ruttu 1500-ni. . . . Enamus soomlasi on sügavalt usklikud. Nad tunnevad hästi piiblit ja armastavad palvetada. Soomlased on head vanemad ning säilitavad perekonna traditsioone. Usuõpetus on sunduslik koolides. Sellega uue ja rippumatu Soome asutajad näitasid, et nad väga tõsiselt hindavad kasvatust ristiusu põhimõtete järele.«

Läti. Paavst Pius XII annetas Riia Kristus-Kuninga kiriku hääks väärtusliku risti. — Püha Isa mälestuspäevi pühitseti Riias ja Liepajas erilise pidulikkusega ja suure osavõtuga niihästi katoliku rahva ning vaimulikkude poolt kui ka eriti valitsuse ja ametasutuste poolt, 3. märtsil. Riias pidas kõnet ülikooli lektor preester Br. Kokins, Liepajas preester dr. L. Varna. — Märkimisväärne on lugu Läti kuulsaima luuletaja-lüüriku Edvart Virza viimsetest päevadest. Juba ammugi töötas ta katoliku kiriku kasuks, rikastades lauludekogu ehtsete poeesia-pärlitega. Viimasel ajal, kui ta oli juba raskesti haigestunud, kutsus ta oma koolivenna prelaat Ed. Stukels'i enda juure, kellele avaldas soovi üle astuda katoliku usku ja kirikusse: kohe pärast tervekssaamist tahtvat ta ka formaalset külge läbi viia. Aga äkiline surm segas end vahele, luuletaja ei saanud enam avalikkuse ees teha otsustavat sammu. Virza (sd. 27. dets. 1883) oli hiilgav romaani vaimuvara ja kultuuri, ning sellega ka loomulikult katoliku kiriku, tundja ja austaja. Tema luuletised, mida ta kinkis kirikule kodumaal, on tõesti kõrgeväärtuslikud loomingud ja sügavasti kaasatuntud. Kuna Virza juba tahtis üle astuda, mälestati tema surma (1. III) ka tema sõbra prelaat Stukels'i ja kogu perekonna poolt katoliku kirikus (15. III). — Riia ülempiiskopkond leinab kahe preestri haua ääres: 29. II suri Vidsmuiža's preester Peeter Bružas (sd. 5. XII 1864 Leedus), ja 16. III Ventspils'is mag. theol. Dominik Tavjenis (sd. samuti Leedus). — Eglaine's, Leedu piiri lähedal, ehitatakse praegu uus kirik.

Daani. Katoliku naiste ühing, mis tegutseb juba 15 aastat, peab 12 suuremas daani linnas ettekandeid, milledest osavõtt on rohkene, ka muu-usulistelt. Edasi asutati palju lasteaedu, lugemissaale, pühapäevakoole, kursusi kateheetidele ning majapidamisele. Teised tööotavad kirjanduse levitamises. Nad püüavad ka riiklikku seadlust mõjutada, mis puutub kristliku abielu tõstmisse ja kindlustamisse, ja kontrollivad kooliraamatuid ühenduses katoliku küsimustega, et kõike ebaõiglast ja tõele mitte vastavat ajaga eemaldada. — Islandis asutati hiljuti esimene nais(karmeliidi)-klooster. — Norra konvertiit Lars Messel, kes tahtis Rooma sõita, ei saanud luba läbisõiduks Saksamaal, tegi suuri pingutusi, et siiski saavutada oma sihti: Vaevarikka ja hädaohtliku meresõidu järele sattus ta Belgiasse, ja säält õnnelikult Rooma: Niisiis ka miinid ei suuda takistada teed Rooma!

Saksa. 24. aprillil saab 600 aastat täis, kui pühitseti (osaliselt) Viini maailmakuulus katedraalkirik Sankt Stefan. Sel puhul on vaatamata sõjaolukorrale siiski suuremad pidustused ette nähtud, mis aga piirduvad kirikutega. — Huvitav on hiljuti surnud kaputsiiniordu preestri isa Bernhardi elukäik. Dr. phil. Bernhard Barth oli nimelt 40 aastat gümnaasiumi professor vanade keelte alal. Tema poeg lõpetas omal ajal õigusteaduskonna ja sai benediktiini ordupreestriks. Kaks tütart samuti astusid kloostrisse, lõpuks ka tema abikaasa, kõik benediktiini ordusse. Viimsena võeti filoloog ise kaputsiini kloostris vastu, kus ta veel tegutses 13 aastat. — Kuna viimasel ajal räägitakse nii sageli sellest, et Saksa nõuab oma asumaid tagasi, on huvitav lugeda, kuidas katolitsism on arenenud vaheajal nimetatud asumail: Ida-Aafrikas, Togo's, Kamerun'is, Edela-Aafrikas, Lõuna-mere saartel ja (Hiina) Kiautšou's. Praegu elab selles territooriumis (endisil saksa asumail) umbes 15 127 453 hinge. Nendest on:

	1939	1914
katoliiklased	1 512 829	143 797
ristitavad	462 659	56 000
kat. misjonikoolid	8 121	158
misjoniõpilased	444 966	86 257

Belgia. Katoliku maailma suureks kaotuseks kujunes Leuven'i katoliku ülikooli rektori, Msgr. dr. Ladeuze'i surm (11. II). 30 aastat juhatas ta teaduse-mehena, aga ka hiilgava peremehena kuulsat ülikooli. Tema põhimõte oli, et ülikool on esijoones spetsiaaluurimise asutus, alles teisel järgul õppeasutus. Oma õpilastele oli ta eeskujulik ja kaasakiskuv vaimne juht, teaduse alal kuulus kiriku-ajaloolane ja kirjanik. Et tema ülikool oli tõesti laias teaduslikus maailmas leidnud suure lugupidamise, tõendas ülikooli 500-aastane juubel 1927 a., millal kõigest maailmast tulid auavaldused ja õnnitlused. — Belgia tõsised katoliiklased omavad 60 % kõigist ajalehtedest ja 25 % nädala-ajakirjadest, rääkimata määratu paljudest piiskopkonna- või koguduseajakirjadest.

Prantsuse. Ei tohi unustada, et Prantsusmaal nii mõnigi kirikuvastane seadus pole veel kõrvaldatud. Tegelikult aga naudivad katoliiklased eriti viimasel ajal suurt vabadust. Nad omavad juba 12 000 kooli 32 000 õpetajaga ning üle ühe miljoni õpilasega! Need on algkoolid; keskkoolides on aga katoliiklastel niisama palju õpilasi kui riiklikes kooles. — 13 000 prantsuse katoliku inseneri on organiseeritud ühte ühingusse. — Mitte vähem kui 17 077 katoliku preestrit on praegu prantsuse sõjaväes ja frondil. Mõned on sõjakaplanid, teised ohvitserid, suurem osa lihtsõdurid. Võimaluse järele võimaldatakse neile igal päeval pidada püha missat, või määratakse neid kõiksugu kultuuriliste sihtide jaoks.

Hispaania. Uus konkordaat on valmimas. Vana konkordaat on aastast 1851 ja töötati paar korda ümber. Ette nähtud on abielulahutuste võimatuks tegemine ja nende laulatuste tühistamine, mis ei vasta kiriku seadustele. Keelatakse kõik vabamüürlaste loožid ja sala-organisatsioonid. 18. I anti seaduse teel jesuiitidele kõik nende omandused tagasi, mis neil olid 1932 a. enne nende paljaksröövimist. Muuseas jesuiidid saavad tagasi Loyola pühamu, Deusto ülikooli, polü-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 6114

tehnikumi Madrid'is, meteoroloogilise observatooriumi, kõik kollegiumid ja kõik ehitused, mis olid õpetuse või heategevuse kasutusel. — Kohtuministeerium teatab nüüd preestri-märtrite lõpliku arvu revolutsiooni ajalt. Selle järele tapeti 6000 ilmlikku preestrit hirmuvalitsuse all. Munkade ja kloostriõdede arv pole veel lõplikult kindlaks tehtud! — Ühest tunnelist leiti 78 laipa. Need isikud meelitati tunnelisse ettekäändega, et säält olevat vaba pääse Franco sõjaväe juure. Petetud vaesed pidid hirmsasti nälga surema!

Jugoslaavia. 1300 aastat täitub tänavu sest ajast, millal tuli ristiusk neisse maa-aladesse. Ühtlasi mälestavad serblased oma vabastamise juubelit. Õigeusulisi on 6 785 499, kuna katoliiklasi on 5 854 313. Peale nende elavad sääl ka muhameedlasi j. t. Jugoslaavias leidub 12 meesordu ja 6553 õde, kes juhatavad 74 kõrgemat kooli, 90 keskkooli, 147 lasteaeda, 97 haiglat ja 98 vaeslastekodu. Katoliiklased omavad 3 ajalehte, 24 ajakirja.

Ameerika. Myron Taylor'i nimetamine isiklikuks saadikuks Püha Tooli juures leidis lahket vastuvõttu ka ameerika mittekatoliiklikes ringkonnis. »New York Times« kirjutab sel puhul: »Kui tihedam ühendus, mida president kavatseb luua Püha Tooliga, on ühiste aadete väljendus ja saab viima soodsal ajal ka ühiseks tegutsemiseks, siis ei tule meil kahelda nende pingutuste mõjuvuses.« — »Herald Tribune« lisab sellele: »Saadiku nimetamisega on president õige tee leidnud selle tõestamiseks, et rahu ja rahvaste üksteise hea suhtumine on ka tegelikult teostatavad.« — Tuntud senaator Borah seletas mõni päev enne oma surma: »Ma kiidan heaks kõigest südamest selle otsuse, mille läbi tugevneb rahuliku koostöö põhimõte, ja ma abistan teda täiel määral.« — Veelgi tähelepanuväärsem on demokraatliku saadiku Boom'i seletus: »See on märkimisväärseimaid abinõusid, mis Ühendriigid on võtnud kasutamisele. Peaaegu kõigil mail on oma saatkonnad Vatikani juures. Seepärast on see ka loomulik ja õige, et maailma suurim riik on sääl esindatud.«

Katoliiklik ajakiri »America« korraldas ringküsimuse 182 katoliiklikus üli- ning keskkoolis. Küsimused käsitasid õpilaste ja üliõpilaste suhtumist Euroopa konflikti. 90% nimetatud õppeasutustest võttis osa hääletamisest. Esimesele küsimusele: »Kas pooldate Ameerika osavõttu Euroopa konfliktis?« vastas 2% jaatavalt, 97% eitavalt ja 1% jäi otsustamata. Järgmiseks küsimuseks oli, kas relvaga vaheleastumine suudab jalule seada rahu pikemaks ajaks. Sellele küsimusele vastas 79% eitavalt, 7% jaatavalt ja 14% jättis küsimuse otsustamata. Küsimuse peale, kuidas üksikud reageeriksid relvastatud vaheleastumise puhul, vastas 23% õpilasist, et nad läheksid sõtta vabatahtlikena, 41% oleks seda ainult sundkorral teinud ja 36% väitis, et neile südametunnistus, praegusi asjaolusid arvestades, ei lubaks sõjast osa võtta.

Indiaanlaste hingehooldamist Ühendriikides teostatakse 81 punktis, kus tegutseb 225 preestrit, 527 õde, 85 venda, 38 õpetajat ja 169 ilmikkatehisti. Asutati 408 palvelat; 69 koolis õpib 4582 õpilast, kuna 36 päevakoolis õpib 2372 last. — Tööliste jaoks asutati koole, kus neil võimaldatakse edasiõppimist ühistegevuse alal. — Uruguais (Lõuna-Ameerikas) võeti vastu esimene paavstlik nuntsius pärast seda kui mitu aastat Uruguai ja Vatikani vahel suhted olid katkestatud. — Uusima statistika järele hinnatakse Brasiilia katoliiklaste arvu isegi 48 miljonile!

Kodumaalt.

Riigi valitsuse otsusega usaldati esindust Püha Tooli juures Eesti esindajale Genfi Rahvasteliidu juures, hr. Selter'ile, kuna senini Pariisi saadik täitis selle ülesande.

Preester Luzian Ruszala (Petseri) ja 3 õde Pärnus on sooritanud heade tulemustega samariitlaste kursuse eksamid, kuna teised õed on ette valmistumas (Tartus).

Nagu me täiendavalt kuuleme, on isa dr. Felix Wiercinski surnud 20. jaan. Blaj'is (Blasendorf, Siebenbürgen) südame nõrkusse pärast kahenädalast haigestumist. Ta maeti hommikumaa riituse järele, mida ta eriti armastas ja edendas.

Lätist tuleb teade, et Ventspils'is on oma hinge Loojale tagasi annud mag. theol. Dominik Tavjenis, kes kord oli ka Tartu koguduse juhatajaks aastail 1909/10. Sündinud Leedus, õppis ta Petrogradis akadeemias, mille noor preester 1903. a. magistrina lõpetas. Peaaegu terve oma elu ea oli ta vahetpidamatult keskkoolides ja gümnaasiumides õpetajaks (Petrogradis, Tartus, Riias, Tulas ja Ventspilsis). Pärast maailmasõda asus ta Ventspilsi, kus ta tegutses ka ladina keele õpetajana. Kui head tema suhted on olnud gümnaasiumi direktoriga, praeguse Riia ev.-luteri ülempiiskop dr. Grinberg'iga, on preestri isikliku märkuse (toimetajale) järele sellest näha, et preester Tavjenis poleks suutnud endale hankida ülalpidamist, kui dr. Grinbergs poleks vabatahtlikult pakkunud ladina keele õpetaja kohta!

Korraline konverents peeti seekord 12. märtsil Tartus. Konverents avati isa Berardi vaimuliku ettekande järele (preestri südametunnistus) paater Bruno Borucki (Tallinn) usuteadusliku referaadiga.

Tallinnas pidas isa Vassiili (Kareda'st) prantsuse kolonii'le paastujutlusi ja sõitis siis Riiga samaks otstarbeks. — Vaikse nädala tseremooniaid peeti väärika pidulikkusega, kusjuures Ekstsellents ülempiiskop Eduard Profittlich pühitses suurel neljapäeval pühi õlisid. On ka sõjaaja tunnus, et seekord tekkis suuri raskusi hankida vajalikke õlisid! Ka suurel reedel teenis ülempiiskop ise, kuna vaiksel laupäeval Tallinna ülempreester Borucki pühitses ristimisvett. Pühal ööl pidas suurmissat paater Borucki, ülempiiskop aga päeval kell 11 pontifikaalmissat. — Paater V. Dejnis külastas Kiviõli ja Narvat, et aidata säälseid preestreid ja kogudusi.

Tartu. Vaikse nädala ja suurte Ülestõusmise pühade ettevalmistamiseks esines meie noorte rühm draamaga: »Viimne tants.« Näitemäng on koostatud kuulsa Krane romaani järgi: »Magna peccatrix« (Suur patune) ja käsitleb p. Maria Magdalena elu. Oma tõsise ja sügava sisuga, oma psühholoogilise ülesehituse ja meisterliku isikute iseloomustamisega haaras ta näitlejaid ja vaatlejaid; eriti viimne pilt mõjus oma müstiliste ja visionäärsete mõtetega õige sügavalt. Mäng ja lavastus leidsid üksmeelset kiitust.

Kiriklik elu talvel oli küll natuke kannatanud pika ja pakase külma all. Kuid suurel reedel, vaiksel laupäeval ja Ülestõusmise pühal oli osavõtt jumalateenistusist väga elav. Teisel pühal sõitis kohalik preester maale, et võimaldada p. sakramentide vastuvõtmist esmaspäeval Viljandi, teisipäeval Põltsamaa ja Lustivere ja kolmapäeval Jõgeva katoliiklasile. 31. märtsil käis ta Pakastes (Jõgeva ümbruses). Samal päeval korrati näidendi »Viimne tants« etendust; saal oli rahvast tulvil täis, mäng suurepärane. Andku Jumal, et ka see töö ja vaev saaks Jumalariigi ülesehitamiseks hingile!

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 5. IV 1940.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu. S 6114 №

Nr. 5 Mai 1940. a. VIII aastakäik.

Väljaandja: Katoliku Kirik Eestis, Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Tegelik toimetaja: Robert Lenzbauer, Pärnu, Possieti 2.

Tellida: Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3.
Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

PÜHA VAIM KIRIKUS

»Saadad sa oma vaimu välja, siis luuakse neid ja sina teed maa näo uueks« (Ps 103, 30).

Lühikese sõnaga on siin kirjeldatud tegevus, mille saatis korda Püha Vaim maailma loomisel. Temas näeme nähtava loomingu korraldajat ja täiendajat. Tema on see, kelle võim, iludus ja hiilgus peegeldub kõiges looduses. Tema oli see, kes kujundas maailma korratust ja tühjust, kes maailma kujundas, kui esimene valgus läideti, veekogud hakkasid kohisema ja ookeanideks kokku voolasid, lagendikud ja kõrgustikud kattusid haljendava taimestikuga, mereveed täitusid elavate olenditega ja inimene, looduse kroon ja tippsaavutis, hingestati.

Siiski oli see kõik ainult eelmäng, eeltöö, kuidagiviisi ainult kava ja joonestus sellest, mis Püha Vaim pidi sooritama kirikus. Meie kirik on tema omapäraseim looming, milles ta avaldub imelisemal viisil kui nähtavas maailmas. Tema on see, kes juhatas kiriku hiigelsuurt organisatsiooni ligi kahetuhande aasta vältel, nii et ta osutas vastupanu kõigis võitlusis ja kõigi rünnakute kiuste ei lakanud olemast ja igal ajal julges väidata, et ta omab tõe. Tõde, meie püha usk, ja julgus tõe tunnistamiseks, usukindlus, — see on Püha Vaimu tegutsemine kirikus.

»Mis on tõde?« — see on ürgaegadest inimkonna küsimus. Tõsiselt — kaalutlev küsimus, ängistav küsimus, meeltheitev küsimus ja lõplikult ainult skeptiliselt ettepandud küsimus. Ja inimkond on teinud katseid selle küsimuse lahendamiseks — ja tänapäevil täituvad kõited inimvaimu eksiteede ajalooga. Õpetlased ja õpetlaste põlved on teinud pingutusi selle küsimuse lahendamiseks — aga nad on maailma rikastanud küll uute vaadetega, küsimus tõe järele jäi aga ka edaspidi põlevaks küsimuseks. Sääl otsustas Jumal ise inimkonnale ilmutada oma tõe. Aga kes olid siis need esimesed tõe teadjad Jumala kirikus? Kas nad olid õpetlased, kes olid teadlikud aastatuhandetevanast vaimuvarast, kes ise evisid kõiki teadmisi, millede tunnetamiseks inimvaim on suuteline. Need inimesed pidid ju olema väärikaimad, kelledele Jumal oma tõdesid oleks pidanud ilmutama?

Ei, hoopis teissugused on need mehed. Kalurid Galileamaalt, kes maailmatarkuse teist vähe teavad, keda loeti tooaegse rahva harimatu kihi hulka. Ja nemad peavad olema need, kelledes saab peituma tõde? Nendele tahab Jumal usaldada oma ilmutuse? Nemad peavad sügavaimate küsimuste lahendust teadma, selle üle, kust tuleb inimene ja kuhu ta läheb, inimese kohustuste ja õiguste, õigluse, patu ja lunastuse üle? Nemad, lihtsed mehed, kes tollani tundsid ainult oma ametit, jah, keda isegi Kristus nimetas arusaamatuiks ja kõva südamega inimesiks?

Siiski nad olid suutelised seda tegema, siiski nad tulid Jumala kasvatusile vastu, siiski on nende läbi kirik saanud »tõesambaks«. Siin seisame küsimuse ees, millele meie inimmõistus ei ole enam suuteline andma vastust, kus tõsiasjad ületavad meie taipamis- ja mõtlemisvõime. Siin seisame jälle kord tõsiasja ees, et Jumala Vaim on suuteline ületama tühjust ja korratust, et Püha Vaim on uuendanud maailma näo, maailma vaimse näo, et see on õige, mida ütleb Pühakiri: »Saadad sa oma vaimu välja, siis luuakse neid ja sina teed maa näo uueks (Ps 103,30).

Püha Vaim teeb neist harimatuist mehist vankumatuid tõesambaid. Nii oli see ju Kristuse otsus: »Veel palju ütlemist oleks mul teile, aga te ei suuda nüüd aru saada sellest; aga kui tema, tõe Vaim tuleb, see juhatab teid kõige tõe sisse, sest tema ei räägi mitte iseenesest, vaid mis tema kuuleb, seda räägib tema teile« (Jo 16,12). See tõe Vaim on ka see, kes teeb kiriku tõe omanikuks; tema mõju on see, et kõik inimeste otsimine ja küsimine leiab täitumist, ta on suuteline tegema lõppu kahtlustele ja skeptitsismile. Juhitud Kristuse vaimust, võib kirik vastust anda suurimaile ja

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

otsustavaimaile küsimusile, õnnerikast ja õnnistusrikast vastust. Tõe juures, mida tahab kirik inimestele kuulutada, pole ju ainult tegemist teadmisega, mis rikastab mõistust, vaid on tegemist tõega, mis teeb väärtuslikuks inimese terve olemise, mis viib inimese terve oma armastusega tõe ürgallika, Jumala juure. Ja nii saab see tõde armurikkaks ja õnnistavaks. Nii kui kirjeldab Johannes Kristust, Jumala igavest sõna, »täis armu ja tõtt«, nii tohib ka kirik enesest ütelda: »Kes mind leiab, see leiab elu ja pälvib Issandalt õndsust« (Õp 8,35).

Aga Kristus ei taha oma kirikus näha ainult tõe omanikku, ta tahab oma kirikut ka varustada jõuga ülevalt, nii et ta on suuteline seda tõde esindama maailma ees, mis on täis kahtlust ja uskmatust. Pidi ju isegi Kristus Jumala Sõnana seda nägema, et »omaksed ei võtnud teda vastu« (Jo 1,11). Seda rohkem pidi see kiriku saatus olema, kiriku juures, mida esindasid nõrgad ja patustamisvõimelised inimesed. Kuidas pidid need kartlikud mehed leidma julgust, et astuda avalikkuse, ülempreestrite ja selle maailma valitsejate ette, et tunnistada tõtt? Polnud ju sellest veel mitte palju aega möödunud, et nad kõik põgenesid ja kellelgi polnud niipalju julgust, et Kristusega koos astuda vaenlaste ette. Küll arvas Peetrus omada seda julgust, aga liigagi varsti pidi ta selles suhtes läbi elama kibeda pettumuse. Isegi pärast Kristuse ülestõusmist jutustab meile evangeelium, et apostlid istusid suletud uste taga, kartusest juutide ees.

Ja siiski on ka siin see juhtunud, millest me inimmõistusega ei suuda aru saada. Kui nelipüha imetegu on korda saadetud, avanevad kartlikult suletud uksed. Peetrus üheteistkümmne apostliga astub välja ja räägib vabameelselt Jeesusest, Issandast ja Messiast, keda juudid on löönud kuritahtlikult risti. Ja sellest ajast saadik on apostlite kartus kadunud. Jumala Vaim on »maailmale märku annud patu pärast ja õiguse pärast ja kohtu pärast« (Jo 16,8). Nüüd astuvad apostlid välja, võimelised rääkima võõraid keeli ja korda saatma imetegusid. Nad on nii kartmatud ja julged, et see äratab tähelepanu kaasinimestes. Isegi kirjatundjad ja ülempreestrid peavad seda tunnistama: »Aga kui nemad Peetruse ja Johannese julgust nägid ja teada said, et nemad kirjatundmata ja õppimata mehed olid, panid nad seda imeks ja tundsid neid, et nad olid Jeesusega olnud« (Ap 4,13).

Ja nüüd pole apostlite tegutsemisel enam piire ega takistusi. Nad jutlustavad kantsleilt ja katuseilt, imekiirusega tõttavad nad maailma. Need samad mehed, keda kirjeldab Pühakiri kartlikena, on nüüd rõõmsad, »et neid oli väärt arvatud, Jeesuse nime pärast teotust kannatama« (Ap 5,41).

Ja sellest ajast saadik annab Püha Vaim kirikule jõu ja tugevuse kõigi takistuste ületamiseks. Küll tormab põrgu raevustades vastu Peetruse kaljut, aga Püha Vaim annab julgust ja abi, nii et isegi põrgu väravad ei suuda purustada seda kaljut. Püha Vaim oli ka märtrite ja usutunnistajate tugevus, kes oma elu ohtlikel silmapilgel tunnistasid usku hiilgavalt. Püha Vaim oli see, kes pärast kolmesaja-aastast paganluse poolt toimepandud kristlaste tagakiusamist, kaitses Kristuse pärimust rahvasterändamise tormides. Tema oli see, kelle läbi kirik sai oma kindluse, millega ta astus välja kõigi järgmiste sajandite eksiõpetustele vastu ja niiviisi hoidis võltsimatuna jumaliku ilmutuse aarde. Tema oli see, kes ka siis oli kirikuga, kui terved rahvad end lahutasid usuühtlusest. Tema on lõpuks ka see, kes neis aegades, milledes paganlus ähvardab uuesti tõusta kõigi ilmavaateliste ja usuliste tagajärgedega, mõjub elustavalt, et vaatamata kõigele rikkumusele uuendada maailma Kristuses.

Ja nii tihti kui kartus peaks tõusma meie südameis, kui näeme, et kahtlused ja uskmatus on vallutanud maailma, nii kuidas seda kaua enam pole nähtud, kui võib-olla võidutsedes räägitakse isegi kristluse lõpust, siis ärgem unustagem, et me omame abistaja, kelle saatis meile Kristus. Ärgem unustagem, et tema tegutsemine kõigi ekslikkude arvamiste kiuste meile säilitab tõe, et kõige vaenluse ja võitluse kiuste, Kristuse kirik ei saa lakkama olemast. See on tema tegutsemine, tema abi, tema lohutus, tema ligiolek kirikus maailma lõpuni.

A. D.

Religioosuse tunne inimkonnas

7. Usutunde väärikas hindamine.

6. Ususallivus ja sallimatus.

Kardinal Lavigerie'st jutustatakse, et ta olevat igal korral, niipea kui ta oma piiskopkonnas Alžeerias sattus oma retkil mošeede alale, astunud oma sõidukist välja ja sammunud edasi jalgsi. Kahtlemata ei teinud ta seda interkonfessionaalsete vaadete tõukel või väära »tolerantsuse«, ususallivuse mõjul. Tolerantseks nimetame niisugust inimest, kelle silmis kõik usundid on võrdse väärtusega, sest et ta kõige nende vastu on ükskõikne. Usklik inimene aga ei ole teiste inimeste usundlikkude tõekspidamiste vastu ükskõikne, vaid ta tunneb lugupidamist ja austust teiste veendumuste vastu, ta armastab koguni ka teistesse uskudesse kuuluvaid inimesi. Ja kristlane võib ka teiste uskude pühakodasid kõrgelt hinnata, mil määral neis viimastes Jumalat tõesti austatakse ja kummardatakse.

Kelles sellised tunded leiavad aset, see ei seisa muidugi mitte mingi ähmase, segivalgunud interkonfessionalismi kütkeis. See tunnistab end selgelt kuuluvaks Kristuse kirikusse. Viimane aga mahutab endas Jumala poolt Kristuse läbi esile kutsutud jumaliku elu kogu tõelisuse, leidugu seda elu kus iganes tahes.

Kuid mitte ainult jumalikku elu ei leidu kõikjal kogu üle maailma, kõigis usundeis. Vaid sääl leidub ka jumalikku tõde. See jumalik tõde, mis oma päritolult ulatub ühel ehk teisel viisil tagasi jumalikule ilmutusele, on paganausundeis küll paljude eksiõpetustega segatud ja teisteski kristlikkudes usutunnistustes ta ei avaldu oma täies külluses. Katoliku usus aga leidub seda tõde tema täiuses. Katoliku kirik nõudleb enesele õigust pidada kõiki usundlikke tõdesid ja tervet usundlikku elu selles mõttes oma omandiks, et see kõik lähtub

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

sellest jumalikust jõust, mis leidub oma täies külluses katoliku kirikus.

Aukartus teiste usundite ees tähendab sedamööda aukartust jumalikkuse ees, kuivõrd seda viimast leidub teistes usundeis.

Mis aga puutub muu-usulistesse, siis on küll õige, et kiriku killustajate vastu, usulahkude üritajate vastu on sageli langetatud väga teravaid sõnu. Kõiki neid sõnu kaitsta ei saa. Kuid vähemalt tuleb püüda inimlikult mõista neid ettehei-teid. Neid sõnu on ju inimesed ütelnud meelte-ägeduses, ärevail aegadel, sellel väljendamata jäetud eeldusel, et siin on tegemist teadlikkude tõe vastastega, tähendab isikutega, kes oma enese süü läbi on sattunud eksiteele ja oma kõrkuse ning egoistlikkude kaalutluste tõukel jäävad ka sinna püsima, vastu oma sisseteadu parimat äratundmist. Mil määral see eeldus leiab aset, sel määral peab ka paika anateema, kirikliku neede alla panemine. Konkreetse isiku vastas kirik hoidub tegemast lõplikku otsust tema hingelise seisundi üle, isegi kui ta inimese eksimuse kui niisuguse mõistab hukka. Ei saa ju kirik ka kellestki ütelda: see inimene on subjektiivselt süüdi oma siseteadus. Ta võib ainult ütelda: sellel inimesel ei ole objektiivselt õigus. Küll võisid üksikud tõe eest võitlejad minna sellest kaugemale. Kuid seejuures nad astusid sellest piirist üle, mis asjade loomu ja Jumala käskude läbi on ette tõmmatud. Ainult Jumal üksipäini on kohtumõistja hingede üle, sest tema üksi teab, kuidas see kõik on sündinud, sest »tema üksi uurib südamed läbi«.

Kirik mõistab kohut ainult objektiivse üle, asjade õiguse ja ebaõiguse üle, kuid mitte subjektiivse üle, isiku õiguse ja ebaõiguse üle. Sest kirik ei saa ju näha inimese meelsust, mis siin on otsustav. Isegi väljaheitmine nähtavast kiriku-osadusest tähendab katoliikliku õpetuse järgi iseeneses ainult tagandamist nähtavaist suhteist kirikuga, nähtavate armuvahendite kasutamisest. Objektiivne süü eeldatakse asjade seisundist, kuna subjektiivne vastutus antakse jumaliku foorumi, »Jumala halastuse« otsustada.

Veelgi vähem vastaks kiriku seisukohale anateema rakendamine heatahtlikkude muu-usuliste kohta. Meil on kõik põhjused olemas, et niisuguste isikute juures eeldada nende head tahet. »Säärased isikud on meist lahutatud rohkem oma teadmatuse kui oma tahte tõukel« (Leo XIII). Nad kuuluvad, kuivõrd nad tõesti omavad head tahet, oma hinge poolest katoliku kirikusse, isegi kui nad oma eelarvamustes võitlevad selle kiriku vastu.

Tähelepanu väärivad siin Augustinuse sõnad: »Sõna ‚ketser, väärusuline' peaks tarvitatama ainult nende kohta, kes omakasupüüdlikel huvidel, eriti kuulsuse ja esikoha taotlemise ihas, toovad esile vääraid arvamusi või egoistlikel motiivel pooldavad neid. Kes aga usub neid vääraid arvamusi ainult selle tõttu, et ta on näilise vagaduse ja tõe abil viidud eksiteele, kes kaitseb eksiõpetusi, olgu need viimased nii absurdsed kui tahes, mitte pahatahtlike kirgede ja ülbuse tõukel, vaid kes on pärinud need oma vanemailt ning seejuures püüab mõistliku, rahuliku hoolsusega otsida tõde ja on valmis jälgima tõele, kui ta selle leiab — selliseid inimesi ei saa meie sugugi mitte pidada meist lahutatuiks.« Need on »heatahtlikud, usaldatava meelsusega vaimsed inimesed« ja väärilised osa saama »igavesest pärandist« — ennemgi veel kui niisugused isikud, kes kiriku rüpes on sündinud ja üles kasvanud, kuid raiskavad oma paha eluviisiga oma ema varanduse ära. »Kui asetame ühe ehk teise inimese kohta küsimuse, kas ta üldse on hea inimene, siis ei ole siin sugugi tähtis, mida ta usub ja millele ta loodab, vaid tähtis on siin, mida ta armastab. Sest kellel on armastust, sellel on kahtlemata ka õige usumeel ja õige lootus. Kellel aga armastus puudub, selle usk on tühine, kuigi see võib olla tõde, mida ta usub.«

Kardinal Manning tunnistleb: »Olen muu-usuliste hulgast leidnud ja õppinud tundma niisuguseid, kes elasid usust, lootusest, armastusest ja Jumala armust, elasid alandlikkuses, puhtuses, aususes, järelemõtlemises Pühakirja üle, pidevas palves, enesesalgamises, isiklikus armastustöös vaeste eest — lühidalt, kes elasid ilmse pühitsemise elu, mis on kahtlemata Püha Vaimu töö.« Kes avasilmi elab maailmas ega saa midagi sarnast ütelda oma enese kogemuste põhjal, see peab olema küll väga piiratud, kas oma kogemuste ulatuselt või oma otsustamisvõimelt.

Siin peab möönma, et mitte kõik katoliku kiriku liikmed ei ole muu-usuliste suhtes alati omanud niisugust otsustamise ja armastuse avarust. Kuid suured katoliku usu kandjad — Paulusest, Clemens I, Gregorius I, Augustinusest alates kuni Newmanni, Manningi ja Lippertini meie ajal — ei ole kunagi jätnud kahe silma vahele seda suurt ja jumalikku nähet, et Jumala arm on olnud aktiivselt tegev ka väljaspool katoliku kirikut ja on seda ka praegugi. Nad ei olnud »ühe püha katoliikliku ja apostliku kiriku« mitte vähem veendunud esindajad, aga nad ühendasid oma armastusega tõelise kiriku vastu avatud meeled selle üleva ja austamisväärse vaatlemiseks ja hindamiseks, mis on leida maailmas kristlusest väljaspool. Katoliiklikku õpetust nähtavast kirikust nad nimetasid meeleldi alati seoses teise tõega, mida mööda »kõik, kes Jumala nõu järgi on kutsutud« otsima »õiglust«, püha jumalatahet, ja seda ka südamest otsivad — kuuluvad õigupoolest katoliku kirikusse. Ja kui apostel nimetab »pea ja keha« koos »üheks Kristuseks«, siis ta võtab selle sõnaga kokku kõik inimesed, mitte ainult ühes teatavas paigas, vaid kõikjal kogu üle maailma, mitte ainult teataval ajal, vaid kõigil aegadel, õiglasest Abelist kuni maailma lõpuni, niikaua kui inimesi üldse sünnib maailma, niikaua kui kusagil veel õiglasi rändab läbi siinse elu: Kõik need kokku on »Kristuse ihu«, üksikud inimesed aga on »Kristuse liikmed« (Augustinus).

Nõnda siis tuleb katoliiklikul maailmavaatel jääda selle juure, et nähtamatu ja nähtav kirik asuvad teineteises. Teine ikka teise eest — kõik aga Kristuses igavese Jumala auhiilguseks.

Üldvaade religioosusele.

Kogu inimkond, nadu ta loomupäraselt esineb ja areneb, viibib vana süükoormatuse all — »pimeduses ja surmavarjus.« Kuid sellesse pimedusse langeb jumalik valgus. Igavese äramääramise läbi on antud lunastuskogu inimkonnale üldse ja igale üksikule inimesele, kes on valmis avama end valgusele, mis temale paistab.

Keegi ei lähe hukka ilma oma isikliku süüta. Igaüks võib saada õndsaks. Kristus katoliku

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kirikus on pääste ja õndsuse allikaks kogu maailmale. Kristuse kui ainukese Päästja ümber on kaks valguseringi: üks lähem, ümbritsetud nähtavate piirijoontega, ja teine kaugem. On olemas üks, lähem vööde, milles usklikud hinged tunnevad Kristust, Jumala pühaduse, headuse ja inimsõbralikkuse ilmutust, ning austavad ja armastavad teda kui pühaduse eluvormi — ja teine, kaugem vööde, milles Kristust veel mitte ei tunta ega armastata, ehk olgu siis ainult ebamääraselt, Jumalale meelepärase elu igasuguste eeskujude all. On olemas lähem vööde, kus tunnetuse ja armu veed voolavad täies külluses ja kus selliste õnnistuste jõul »õiglased«, Jumala pühad, »õitsevad otsekui puud veeojade ääres« — ja teine, kaugem vööde, kus nad ainult napilt leiavad toidust veepuuduse all kannatavast maapinnasest, kuid siiski sageli omavad omapärast teravat kaunidust jumala- ja ligimesearmastuse väärtusliku viljaga, mida nad kannavad.

»Jumala au ja auhiilgus«, nõnda siis ka hingede õndsus ja pühitsus on võimalik ja teostatav kogu maailmas: kus iganes inimesed oma ihkamise läbi igavese elu järele, oma palvete, lepitamispüüete, enesesalgamise, armastuse läbi tungivad oma maisest inimpildist kaugele üle ja ilmutavad kõrgemat, üleloomulikku, ilmutavad »uue inimese jumalapilti.« Ja Lunastaja arm kutsub selle esile, kuigi inimesed teda otsekohe alati ei tunne, kutsub esile inimeste maiste silmade eest varjatud vaimsete suhete kaudu temaga ja oma päästekorralduse, püha kiriku kaudu.

»Jumala suurem au« aga on sääl, kus seesmine valgusering asetseb Kristuse ümber, kus Kristust vaadeldakse ja armastatakse, kus ta on oma usklikkudele teadlikuks eluvormiks, kus inimesed sakramentaalsest ja hingelisest lähedusest temaga ammutavad endile jõudu ohvrite kandmiseks, järelekäimiseks ja pühaduse taotlemiseks — ja Kristus on see, kes kutsub selle esile pühas kirikus ja kiriku kaudu.

»Jumala suurim au« aga on sääl, kus asetseb valguseringi kõige seesmisem keskpunkt, kus Dante vaatles taevase roosipõõsa lehti, kus tuksub Jumala pruudi süda: tema pühade inimeste elavas kõrgeimas kiituse ja ülistuse laulus, nende pühakute omas, kes teos ja tões absoluutselt jaatavad pühadust ja sel teel kasvavad oma ürgpildi täiusele: kes on saanud Kristusest tõelisteks kristlasteks, Pühast pühadeks, Jumalinimesest jumalinimesteks, kes on saanud temaga üheks elus ja surmas oma uskliku armastuse läbi — ja Kristus on see, kes kutsub selle esile oma pühas kirikus ja kiriku kaudu. Kuid müstilisel jumalariigil puudus keskpunkt, allikas, tuum, elava tunnistusjõu tagatis ilma lihakssaanud Kristuseta — lihaks saanud eelkõige Püha Vaimu läbi Neitsi Mariast, edasielav oma maises pruudis, Ecclesia Sancta Catholica's, kelle suuks on ametisse seatud õpetajad, kelle õnnistavaks käeks on preesterkond, kelle südameks on pühakud.

Kristus on katoliiklikkude arusaamade järgi loonud vahenditult ainult ühe asutuse, oma koguduse, mis oma ülesannetelt ja oma peidusoleva õnnistuse rohkuselt on niisama suur kui kogu inimkond. Ja »ta jääb tema juure igal päeval«; tema usus, tema armastuses, tema kultuse müsteeriumes, elades edasi nähtava katte all, nagu tema jumalaolemus oli omal ajal peidus inimese näol.

Nõnda kirik tunneb end kui Kristuse nimele ristitud isikute nähtavat, Jumalast seatud ühiskonda. Kuid sellest üle, väljaspool, siiski nähtavast kirikust sisimalt tingitud, ta näeb veel nähtamatu jumalariigi ühiskonda, kes võtab varjatult osa nähtava kiriku usust ja tema kultuse müsteeriumidest ning elab sellest osavõtmisest. See nähtamatu jumalariigi ühiskond on »väljavalitute kirik«, nende inimeste kirik, kes on vaimselt ristitud, armu saanud, kes püsivad ühenduses Jumalaga või pöörduvad sellesse tagasi, »nagu see on Jumala ette teadmises ära nähtud« (Augustinus).

Seega ei ole asi mitte nõnda, et need, kes asuvad kirikus, omavad kõik, kuna teised, kes seisavad »väljas«, ei oma midagi. Kuid mida need teised omavad õiget ja head, püha ja õndsust toovat, see on üks osa temast, sellest õndsakstegevast ühest »Catholica'st«. Lähtudes sellest »Catholica'st«, millesse on asetatud Kristuse armujõud, »levib lihas end ilmutanud Logose valguse küllus üle kogu inimkonna« (Augustinus): tagasi kuni Adamani, edasi kuni aegade lõpuni, kõrvale kuni maailma rajadeni.

»Õigupoolest on olemas ainult üks religioon«, kuid mitmesuguste väliste vormide katte all. Nõnda ütlesime eelpool sissejuhatuses. Ja nüüd me näeme: See religioon on katoliku usund, mis kõikides elab ja kõikidele toob õndsust, sel määral, mil nad saavad osa selles usundis külluses leiduvaist tõe ja armu varadest. Selles mõttes ta on katoliiklik, et ta on üldine kogu maailmas, ja samas mõttes ka »õndsakstegev«.

Eriline armusaamise eelis, mis iseloomustab katoliiklase usuteadvust — olles kaugel sellest, et täita teda uhkeldamisega teiste vastu — võib tõeliselt usklikku inimest häälestada vaid tänumeelele ja aukartusele — sellele »värisemisele ja kartusele«, millest kõneleb Paulus. »Värisemine« mitte hirmu pärast, vaid suurest imestusest ja hämmastusest jumaliku armu imede ees. »Kartus« — mitte orja kartus, vaid alandlik meel, nagu see täitis Mariat, kui ta leidis end kõnetavat kui pälvimatu armusaamise astjat. Sest suur vastutus lasub siin meie peal, kes oleme »Jeesuses Kristuses pühitsetud ja pühade hulka kutsutud«, kuid viibime oma poolt alles »Issandast kaugel« ja oleme »laialipillatud võõrad«, et võtaksime kuulda seda kutset ja väljendaksime tegelikult seda kuuldavõtmist, elades inimväärikat elu, Jumala ja ligimeste armastuses. Siin tuleb meil kanda ka vastutust, et meie, kes »oleme saanud armu armu peale«, sooviksime seda valguse ja armu küllust ka nendele, kes on meist lahutatud ja väliselt kauged, ning oleksime nendele jõudu mööda abiks kui vennad, kui ühe Isa lapsed, aukartuses, alanduses ja armastuses.

(Lõpp)

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Inimesi, kes tulid kiriku juure.

M. M.

Katkendeid ühest eluloost.

Kaugel Jumalast?

Revolutsioon 1905. aastal, vene valitsuse ajal, jättis sügavad jäljed meie noorsoo usuellu, eriti nende juures, kelledel kodus puudus usundlik suund. Nii sageli kuulsin vanemaid kooliõdesid ütlevat, et Jumalat ei ole. Ise olin tol ajal väga huvitatud darvinismist.

Usuõpetust õppisin koolis mehhaaniliselt. Kunagi ei tulnud mul tol ajal meele mõtelda usuküsimuste üle sügavamalt järele ja keegi ka ei juhtinud mu tähelepanu sellele. Peaasi oli, et koolitunnistusel seisaks usuõpetuse kohta hea märkus.

Leeriõpetuselt tean meie tütarlaste hulgast ainult üht leeriõde, kes usuõpetust ja ettevalmistust armulauale võttis tõsiselt. Sageli ta kutsus meid hoolimatuse pärast usuküsimuste vastu noomida, mille tõttu hakkasime teda nimetama »valgeks vareseks.« See nimetus oli mõeldud muidugi heatahtlikult ja nõnda ta võeti ka tütarlapse poolt vastu, kes ei tunnud end sugugi solvatuna. Tema noomitustele meie reageerisime sõbralikult, olgu siis, et mõni vahest üleolevalt naeratas.

Õpetajale ei esitanud meie, tütarlapsed, küll kunagi ebasündsaid küsimusi, kuid seda agaramad olid selle poolest poisslapsed — meil oli segaleer — kes tüütasid õpetajat igasuguste rumalate küsimustega piibli suhtes. Eriti püüdis sel alal näidata oma teravmeelsust üks leeripoiss, kes kandis vene üliõpilase mundrit ja kes oma ülbe käitumisega pani nii sageli õpetaja kannatuse proovile. Hiljem ta armastas ikka hoobelda, et on saanud õpetaja jälle sõnadega kotti ajada. Meil kõikidel oli teada, et sama õpetajat taheti revolutsiooni päevil kirikus kantslist ajada kotti, et sundida teda õpetajakuube jäädavalt maha heitma. Kuid truud kirikulised ajasid selle kurja nõu nurja, astusid jumalateenistuse ajal õpetajale appi ja päästsid tema revolutsionääride käest.

Näis, nagu oleks õpetaja, kes varemail ajul oli oma ägeduse poolest tuntud, jäänud sellest vahejuhtumisest saadik passiivsemaks. Leerilaste pärimistest, eriti selle sotsialistlikkude vaadetega noormehe targutustest läks ta täitsa rahulikult mööda. Meil, tütarlastel, läks õpetaja sagedane tüütamine selle taktitu noormehe poolt lihtselt vastikuks ja mida rohkem õpetaja oli tagasihoidlik, seda suuremaks kasvas meie poolehoid tema vastu. Noormeest aga hakkasime hüüdma »punaseks tušurkaks« (vene üliõpilase vormikuub). Protestiks tema ebasündsale käitumisele meie, tütarlapsed, ei võtnud viimaks enam tema tervitusi vastu. Nõnda oli meie leerilaste keskel kaks äärmust: Tütarlaste hulgas sügavalt usklik õpilane ja poisslaste hulgas puht ateist.

Õnnistamise päeval olin võtnud ette usutunnistuse tõotust püha altari ees mitte anda. Kuigi olin teadlik, et kirik on paljudelegi püha, ka minu emale püha, kelle elupäevad olid sel ajal juba loetud — raske tiisikusehaigena ta lamas voodis ega saanud nõnda mu õnnistamise päeval kirikusse tulla — ei suutnud ma siiski usutunnistuse tõotust anda, sest mul puudus usk. Mõtlesin, kui õpetaja peaks vahest küsima mind üksikult, siis vastan temale avameelselt, et ma ei hooli usust ega usu Jumalasse. Nii seisin õnnistamise päeval kirikus altari ees. Püha sakramendi võtsin rahulikult vastu.

Jubeduse tunne läbistas meid leerilapsi, kui »punane tušurka« võttis sakramendi vastu ja sülitas selle kohe suust välja. Kas õpetaja seda nägi, ma ei tea.

Kui õpetaja pärast õnnistamist surus meile kätt ja palus meid käia Kristusega oma eluteed, siis »valge vares« oli ainuke, kes sügava kummardusega suudles tema kätt, mida meist keegi peale tema ei teinud. Säärasele teguviisile vaatasime üleoleva pilkega.

Kui olen mõtelnud »punase tušurka« käitumisele, siis seda ikka hukkamõistvalt, seades end variserlikult märksa kõrgemale, nagu oleks see teguviis olnud õigem, et võtsin sakramendi vastu täiesti ükskõikselt, uskumata tema suurde tähendusse. Kui aga haaras mind elus patukahetsus, siis meenus mul ikka mu õnnistamise ehk leeripäev. Ja valus etteheide läbistas mu hinge: Mu teguviis võis Jumala ees olla palju jõledam kui »punase tušurka« oma. Ja ma ei saa nüüd muud teha kui astuda Issanda palge ette ja ütelda: »Issand, ole mulle vaesele patusele armuline!«

Noorus möödus kiiresti. Usundi küsimus jäi mulle ükskõikseks. Võib-olla on Jumal olemas, nii mõtlesin, aga missugusel kujul, see ei huvitanud mind kuigi palju.

Aga »kui imelised on, Issand, sinu teed« — siis juba, kui käisin oma elurada võhikuna usuelus, ainult maised huvid südames! Ei olnud mul usku, ei teadnud, kes on Kristus, kus on Jumal. Mu usuelu kattis tume loor. Oli tunne, nagu ei puutuks see üldse minusse, mis on usund. Mäletan, et keelasin oma pojal usuõpetuse koolis. Mõtlesin, milleks viita aega muinasjuttudega. Nõnda ei ütelnud usk mulle midagi, ainult igavana tundus ta mulle. Küsimusele, kes on Kristus, ei tahtnud ma kunagi pikemalt mõtelda.

Kui mul elus äpardused, kibedused, pettumused surusid hinge, siis läksin mõnigikord roomakatoliku kirikusse. Ma teadsin, et katoliku kiriku uksed seisavad alati palvetamiseks lahti.

Palvetasin, tüütasin Jumalat oma maiste huvidega. Aga, et otsida lepitust Jumalaga, katsuda parandada oma eksimusi, anda end Kristuse kätesse, seda ei tulnud mul kunagi meele. Kui mu soovid mõnikord täitusid, kunagi ei tänanud ma Jumalat. Kui vahel tärkaski hinges tunne, et tarvis on temale tänulik olla, siis mõtlesin kohe, kui on Jumal olemas, kui ta on mind loonud, eks ole siis tema kohus abistada ja juhtida mind.

Ei oleks kunagi võinud aimata, kui käisin algul katoliku kirikus palvetamas, et Jumal ise juhib ja viib mind katoliku kiriku rüppe ja mul saab siis selgeks see udune küsimus: Kes on Kristus?

Olles asetanud oma ainsa poja maamulda, kerkis minu ette küsimus: »Kus ja millises olu-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

korras viibib inimhing pärast maist elu?« Sageli istusin poja haua juures murtuna.

Meenub talveõhtu, kui jällegi viibisin poja haual. Kalmistul lasus sügav pimedus. Isegi kalmistuvahi majakeses ei põlenud tuld. Hinge rõhus niivõrd sügav tühjus ja meeleheide, et olin otse füüsiliselt nõrkemas.

Koju minnes eksisin kaua haudade vahel, otsides teed väljapääsuks. Komistasin sageli sügavas lumes, naaldudes väsinult võõraste ristide najale. Oli tunne, nagu sosistaks keegi hinges: »Milleks enam minna koju? Siin on väsinud hingel nii hea puhata, saab rahu!«

Üha rohkem ja rohkem süvenesin mõttesse — lähen järele oma pojale. Ja nii enesega raskelt heideldes sammusin sihitult pikkamisi kalmistu müüri äärt edasi, kuni sattusin juhuslikult väravale. Katsusin väravat — see ei tulnud lahti. Siis läbistas mind mõte: Milleks avada see värav? Olen ju otsustanud sellest kunagi enam väljuda!

Elasin üle oma elu kriitilisima hetke, seistes sügava kuristiku äärel. Surm seisis mu kõrval, kutsus mind ja ma ei tunnud mingisugust hirmu tema eest, vaid suur ükskõiksus, apaatsus, valitses minus. Najatasin väsinult väravale. Mu silmade eest möödus kogu mu elu ja eriti haaras mind mõte: Kui on olemas head ja pahad teod, siis peavad olema ka head ja pahad vaimud. Ka mind on juhitud siin kalmistul, surnute riigis, ristide ja haudade vahelt väravani, kas siis ei anta mulle jõudu eluristi kandes leida teed valguse väravani? Ütlesin valjusti: »Miks pean ma pimeduse kuninga ees kokku varisema? Kus oled sina, valguse kuningas?« Tegin vaistlikult ristimärgi ette — siis hoovas minusse nagu mingisugune jõud. Kindlal käel haarasin nüüd värava käepideme — värav andis järele. Väljusin, ja siis algas otsimine uue innuga teid, mis viiksid valguse värava juure.

Jumala otsimisel eksiteil.

Tutvusin antroposoofia, spiritismi, teosoofia ja »Yoga« õpetusega. Antroposoofia loenguil soovitati mulle muretseda dr. Steineri teos: »Kuidas saavutatakse teadmisi kõrgemast maailmast.« Raamat sisaldab praktilisi vihjeid ja harjutusi enesepuhastamise kohta, et nende abil saavutada ühendust kõrgema maailmaga. Kõigepealt tuuakse selles raamatus ette tingimused, mida tuleb kindlasti täita, et jõuda tulemusteni ja saada salateaduse õpilaseks.

Mulle tundus, et antroposoofilise liikumise juht dr. Steiner on liig kindel, kui ta arvab, et ainult see, kes tunneb antroposoofiat ja teeb tema poolt soovitatud harjutusi, võib jõuda ülemeeleliste maailmade tunnetusele. Ja mida rohkem ma lugesin antroposoofilist kirjandust, seda rohkem ma veendusin, et siin on tegemist ainult suure, ääretu sõnade kuhjumisega, millest mõtet on leida vähe. Nõnda tõmbusin kohalikust antroposoofilisest ringist täiesti tagasi.

Antroposoofia näib kõige rohkem olevat levinud Saksamaal ja Šveitsis, kus asetseb dr. Steineri sanatoorium. Arvan, et Eestis ei või ta küll kuigi suurt pinda leida.

Jäin peatuma yogade ja pühakute elulugude juure. Eriti huvitas mind kuulus yoga Shri Sadguru Meher Ba'Ba. Tutvusin ühe daamiga, Mrs. W., kes oli abielus inglasega. Mrs. ja Mr. W. olid mõlemad suured Meher Ba'Ba austajad. Mrs. W. tõlkis selle kuulsa yoga teoseid ja levitas neid Eestis. Ta seisis Meher Ba'Ba-ga isiklikult kirjavahetuses. Viimase õpetused olid valjud: Inimene peab kõigest maisest end lahti ütlema, peab vaikima ja tundide viisi mediteerima jne. Küsimusele, milline on tema usund, on Meher Ba'Ba vastanud, et ta ei kuulu ühegi erilise usundi alla ja kuulub siiski igasse usundisse. Armastus on temal tähtsaimaks tõukejõuks.

Ei puudunud mul ka okultistide hulgas oma tutvuskond. Okultistid on arvamisel, et nende praegune maine elu on nende »karma« (eelmise elu lunastamatud eksimused, patt), nende viimne inkarnatsioon (uus kehastumine, uuestisünd), on selleks Loojalt antud, kuni nad kõik on lunastanud oma eksimused.

Mõnedki okultistid on enestest arvamisel, et nemad on siia maailma saadetud kõrgete ülesannetega, et teisi inimesi päästa, neid õigele teele juhtida. Ning muutuvad selliste vaadete tõukel silmatorkavalt üleolevaks ja kõrgiks. Ja just selle tõttu nad tõukavad nii mõnegi enestest hoopis eemale. Tagasihoidlikke, vaikseid enestesse süvenenud okultiste võib kohata harva.

Need õpetused jätsid mulle mulje, nagu võiksime leida teed Jumala juure enesepuhastuse, pingutuse, oma enese teenete kaudu ja nagu suudaksime sarnaste ohvrite teel ise katta oma elu süüd ja eksimusi. Seda teed käisin ka mina. Mediteerisin, paastusin, palvetasin ja astusin ka Punase Risti õdede kursusele, et haiglas eneseohverdava töö kaudu leida rahu südametunnistuse piinadele, mis olid tekkinud oma pattude tundmisest. Oma kogemustest võisin järeldada, et need teed ei suutnud mind ummikust viia välja ega meeleheitest juhtida valguse juure. Selleks vajasin kõrgemat, täielikumat ohvrit ja ülespoole tõstvat väge. Tohime tänada Jumalat, et seesugune vägi on olemas ja nimelt Jumala enese poolt läkitatud Kristuses ja tema Golgota lunastustöös.

Punase Risti õdede kursusel võimaldati mulle asuda praktilistele töödele haiglas. Pean ütlema, et suurema huvi, tahte ja innuga ei ole ma ühtki tööd oma elus teinud kui halastajaõe tööd. Leidsin ja tundsin, et haiglasse tööle minnes tuleb kõik oma isiklik mure ja rõhutud meeleolu jätta maha haigla väravate taha. Haiglas on tarvis rahulikku, rõõmsat meelt, eneseohverdust, et suudetaks pakkuda haigetele lohutust. Kuivõrd mina vastasin nendele nõuetele, ei julge ega suuda ma siin tõendada. Ainult seda ma tean, et tööl olles ununes mul isiklik mure ja isiklik elu täiesti. Tegevus haiglas mõjus mu meeleolule otsekui sugestioon.

Lühikese ajaga ettevalmistatud õde-praktikant, alles ilma vilumuseta, ei suuda muidugi haiglale pakkuda seda, mis põhjalikkude teadmistega ja praktikas täiesti kogenud õde. Kuid mis minu kohus oli teha, mis minult nõuti, seda ma püüdsin teha suure hoole ja armastusega. Näis, nagu oleks mõni hea käsi juhtinud mind haiglasse tööle, kus vanemad õed suhtusid minusse heatahtlikult, sõbra-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

likult. Ja millise lahkuse ja kannatlikkusega kohtles haigla osakonna juhtiv arst õpilasi-praktikante! Haigete vastu ta oli haruldaselt sõbralik, ikka rõõmsas, säravas meeleolus, püüdes neid alati julgustada. Selline käitumine ja ravimisviis tekitas kõigi haigete juures sügava tänutunde arsti vastu.

Nagu kuulsin, oli tolle arsti ema saanud kasvatuse kloostri-koolis ja ta olnud sügavalt usklik. Muidugi kasvatas ta siis ka oma poega kui usklik ema, õpetades talle armastust ligimese vastu.

Haiglas kodunesin kiirelt. Mõtlesin, et ma ei lahku kunagi haigla töölt. Kuid oma enese jõule loota üksi, see ei vii kaugele. Olin enese vastu hoolimatu, veetsin päevad läbi haiglas söömata. Jõud rauges päev-päevalt. Haigestusin angiinasse. Olles natuke paranenud, ma ei halastanud enesele, ei oodanud täielikku tervenemist, vaid asusin liig vara jälle haiglas tööle. Nüüd haigestusin uuesti, mille tagajärjel sain angiina mürgituse. Suurtele valudele vaatamata võitlesin kõigest jõust haiguse vastu, varjates haigestumist arsti eest. Tagajärg oli, et vajusin terviselt seda raskemini kokku.

Olin küll äärmiselt kurb, kui armsaks läinud haigla tööst pidin nõnda eemale jääma. Küll püüdsid arst ja õed lohutada mind, et kui terveks saan, võin jälle ilmuda tagasi tööle. Kuid mu aimdus ütles mulle õieti; mu jalad ei parane iialgi haiguse tagajärjel, et võiksin seda õilsat tööd teha. Jumalal oli tarvis mind juhtida veel edasi.

(Järgneb.)

Ürgkiriku kangelasi.

Ürikud, aruanded, aktid.

POLYKARPUS.

Elatanud piiskop. — Smürnas, aastal 156 p. K.

Piiskop Polykarpus suri aastal 156 pärast Kristus ühes teiste kristlastega märtrisurma. Filomeeliumi kogudus Früügias palus täpset aruannet asjaolude kohta. Marcion laskis siis Smürna usklikkude ülesandel saata kõigile kogudustele vastava ringkirja. See vanim hagiograafiline dokument kaasaegselt näitab meile apostlite õpilast kogu tema kõlbelises suuruses kui Kristuse veretunnistajat, väärilist apostlitele, keda ta ise oli veel näinud.

Usklikud Smürnas läkitavad oma vendadele Filomeeliumis ja kõikidele, kes kuuluvad meie kirikusse, vennalikke rahutervitusi Jumalas Isas ja meie Issandas Jeesuses Kristuses.

Meie tahame teile, armsad vennad Issandas, saata lähemaid teateid jumalakartliku piiskopi Polykarpuse märtrisurma üle, kes oma heroilise veretunnistuse läbi viis kuulsusrikkalt lõpule tagakiusamised tema vastu. Jumal tahtis temas kinkida meile eeskujulikku märtrit, täiesti evangeeliumi vaimus. Nagu tema jumalik meistergi, nõnda ootas ka Polykarpus oma kojumineku tundi, et oma elu kinkida oma vendade eest. Meie aga tahame tänada Jumalat selle eest, et omame nüüd nõnda suurt ja püha veretunnistajat.

Kes ei seisaks sügava austusega nende Jeesuse Kristuse tunnistajate sangarlikkuse ees? Veriseks ja puruks pekstud kuni luu ja üdini jäid nad kindlaks. Kuna pealtvaatajad täis kaastundmust kahetsesid neid kohutavate piinamiste pärast, ei tunnud nende sangarlikkus vähimatki kaebamist ega hädaldamist, sest keset kõiki piinamisi nad olid täiesti üks Kristusega. Nõnda ei hoolinud nad kõigist neist surmavaludest kuigi palju ja tõmbasid otsekui vägisi taeva endi juure.

See tuli, mis timukad nendele valmistasid, näis nendele nagu kosutavaks joogiks, võrreldes põrgutulega, ja kaunis tühiseks ostuhinnaks taevaliku õndsuse eest. Nõnda nad ületasid kõik piinad, mida nende jaoks suutsid välja mõtelda õelad, rafineeritud timukad, kes olid seejuures arvamisel, nagu omaksid nad võimu Kristuse tunnistajate üle.

Saatan pani mängu kogu oma kunsti. Tänu Jumala armule küll ainult harva teatavate tulemustega. Nõnda näiteks tugevdas julgelt surmale silma vaatav Germanicus oma vendi, andes nendele eeskuju oma kangelasmeele läbi võitluses metsikute loomadega. Prokonsul käis temale peale, et ta mõtleks vähemalt oma noorele elule. Kuid Germanicus püüdis ärritada vihale metsikuid loomi, kellede ette ta oli heidetud, et seda kiiremini pääseda inimeste alatuse käest. Seepeale nõudis raevunud rahvahulk suurt müra tehes Polykarpuse surma.

Ainult üks mees, Cointus, früügialane, kes alles hiljuti oli lahkunud oma kodumaalt, lõi metsikuid loomi nähes araks ja nõrkes. Tema oli ise annud end kohtule üles ja õhutas ka teisi astuma sedasama sammu. Kui aga prokonsul laskis siis naeltega teda torgata, kaotas ta julguse ja ohverdas ebajumalaile. Me ei saa sellega mitte nõustuda, et vennad ise annaksid endid kohtu kätte, sest see käib evangeeliumi vaimu vastu.

Polykarpus, kõige austamisväärsem kõikide hulgast, ei kaotanud tagakiusamiste puhkemisel sugugi oma julgust, vaid selle vastu ta otsustas koguni jääda rahulikult elama linna. Mõnede vendade pealekäimisele järele andes asus ta hiljem maale, kus ta end varjas ühes väikeses majas Smürna linna läheduses. Sääl ta palvetas mõnede oma sõpradega ööd kui päevad püha kiriku käekäigu eest.

Kolm päeva enne oma vangistamist tal oli palvetamisel üks nägemus: Tema peapadi süttis põlema ja põles ära. Siis ta ütles oma sõpradele: Küll teie saate näha, mind põletatakse elusalt ära.

Et politsei eest kindel olla, otsis ta enesele uue pelgupaiga teises kohas. Vaevalt oli ta saanud esimesest peidukohast põgeneda, kui nuuskurid seisid juba sääl ukse ees. Kui nad teda ei leidnud eest, vangistasid nad selle asemel kaks orja. Üks viimastest tunnistas nendele ülekuulamisel üles kõik, mis ta teadis. Reedetud oma enese vendade poolt, ei olnud Polykarpus mitte enam nõnda kindel politsei eest.

Politseiülem Herodes — mitte asjatult ei kannud ta seda nime — ei suutnud enam ära oodata, mil ta saaks Polykarpuse viia areenile, kus ta pidi leidma oma osa Kristuse auhiilgusest.

See oli ühel õhtul, reedesel päeval, kui politseinikud läksid välja, et Polykarpust vangi võtta. Teejuhtideks olid neil kaasas orjad.

Need olid politsei-sõdurid jala ja ratsa, kes oma käskjalgadega tulid, et vangistada Polykarpust, nagu oleks neil tulnud vangistada mõnd röövlit. Südaööl nad jõudsid kohale ja said kuulda, et Polykarpus magavat maja ülemisel korral. Veel oleks ta saanud põgeneda. Kuid piiskop soovis, et Jumala tahtmine tema kohta teostuks. Nõnda ta jäi kohale, tuli alla alumisele korrale ja hakkas sõduritega vestlema. Tema rahulikkus ja tema kõrge vanadus ei jätnud sõduritele avaldamata oma mõju.

Polykarpus laskis valmistada nendele rikkaliku õhtueine ja palus neid lubada temale veel üks tunnike aega palvetamiseks. Täidetud Jumala vaimust, ta kõneles kaks tundi Jumalast ja jumalikest asjust, nõnda et

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

politseinikud ise hakkasid jubu kahetsema, et nendel tuleb nii jumalakartlikku meest kõrges vanaduses viia kohtu ette.

Kui ta oli jõudnud lõpule oma palvetamisega kõigi oma sõprade eest, keda ta üldse oli tunnud, ja kogu kiriku eest, pidi ta asuma teele. Eeslil ratsutades ta jõudis linna. Oli parajasti hingamispäev, sabbat. Politseiülem Herodes ja tema isa Niketes tulid temale vastu, käskisid teda istuda oma sõidukisse ja hakkasid otsekohe teda üle kuulama.

Mis võib selles paha olla, ütlesid nad, kui keegi nimetab Cæsar Augustuse nime? Või mis paha on selles, kui keegi viib ohvrit, et ainult päästa oma elu?

Polykarpus ei annud algul mingit vastust. Viimaks ta lausus: »Minul on võimatu käia teie nõuande järel.« Vihastudes selle üle hakkasid mõlemad võimukandjad piiskoppi mõnitama ja teotama ning tõukasid ta nii hoolimatult sõidukist maha, et ta seejuures vigastas oma jala. Polykarpus aga surus hambad valu pärast kokku ja sammus edasi, ilma et ta midagi oleks lasknud märgata. Kui ta jõudis kohtukotta, valitses sääl niisugune müra ja kära, et keegi ei saanud enese sõnadestki enam aru.

Sel hetkel Polykarpus kuulis üht häält taevast, mis temale ütles: »Julgust, Polykarpus, ole tugev!« Ei võidud mitte näha, kes neid sõnu ütles. Kõik kristlased aga, kes viibisid kohal, kuulsid seda häält.

Kui Polykarpus ilmus viimaks sinna, oli sääl rahva hulgas suur kära ja müra. Prokonsul päris temalt tema nime ja nõudis temalt, et ta oma usu ära salgaks. Ta juhtis piiskopi tähelepanu tema kõrgele vanadusele ja tõi ette veel teisigi motiive, nagu neid armastati kristlastele niisugustel juhtudel ikka ütelda: »Tõota ja vannu keisri nimel, kahetse oma eksimusi ja nea Kristus ära!«

Polykarpus pöördus rahvahulga poole, kes seisis kohtukoja eesõues, selle inimeste karja poole ilma religioonita, vaatas nende peale, tõstis oma käe ja ütles, silmad suunatud üles taeva poole: »Surm tulgu nende ebajumalate kummardajate üle!«

Kohtukoda käis temale peale, et ta Kristust teotaks, ja lubas temale selle tasuks anda vabaduse. Sääl andis Polykarpus lõpmatult ilusa vastuse, mis iialgi ei unune: »Kuuskümmend kuus aastat ma olen teeninud teda ja olen võtnud temalt vastu ainult head. Kuidas võiksin ma nüüd oma Issandat ja Kuningat teotada?«

»Sina pead ohverdama jumalatele«, käis prokonsul uuesti peale.

Sääl vastas Polykarpus: »Sa eksid, kui sa loodad, et mina hakkaksin ebajumalatele ohverdama. Ma tahan sulle avameelselt ütelda, kes ma olen. Mina olen kristlane! Kui sa tahad ristiusku tundma õppida, siis tule minu juure, ma olen valmis igal ajal andma sinule õpetust ja juhatust.«

»Seda võid sa jutustada sellele rahvahulgale sääl, mitte aga minule«, andis prokonsul seepeale vastuseks.

»Minul tuleb ju kaitsta end siin sinu ees, kui riikliku võimu ametliku esindaja ees, mitte aga selle rahvahulga ees. Meid, kristlasi, on õpetatud tunnustama Jumala poolt seatud ülemust ja andma temale, mis temale kuulub.«

Seepeale prokonsul: »Kui sina ka edasi jääd nii kangekaelseks, siis ma heidan sind kiskjate metsloomade ette.«

»Nagu sa soovid«, andis Polykarpus vastuseks. »Surm ei saa meile, kristlastele, midagi paha tuua. Meie võime ainult võita selle läbi, kui meie siinse maailma viletsusest ja hädast siirdume igavesse ellu, kus meid ootab tasu.«

Seepeale prokonsul: »Kui sina oma mõtteid ja meelt ei muuda, siis sa sured tuleriidal, kuna sa kiskjatest metsloomadest kuigi palju ei hooli.«

»Sa tahad mind hirmutada sellise tulega, mis põleb vahest ainult üks tund ja kustub siis«, andis Polykarpus vastuseks. »Kindlasti ei ole sinul aimugi igavesest karistustulest, mis patuseid on ootamas. Miks viivitad sa nii kaua? Täida ometi oma kohust!«

Polykarpus säras sisemisest õnnest ja jumalarahust kogu sellel ülekuulamise ajal, mille juures mitte tema, vaid prokonsul oli see, kes jäi alla.

Viimane laskis oma käskjalgade läbi kolm korda kuulutada rahvahulgale, et Polykarpus on tunnustanud end kristlaseks.

Sääl hakkasid kõik Smürna juudid ja paganad nagu antud käsklusel ühises ägedas raevuhoos karjuma: »See mees on kõigi kristlaste piiskop, kes põlgab meie jumalaid ja tahab valitseda kogu Aasia üle. Tema püüab rahvast esiisade usust ära tõmmata, seda usku rahvale vastikuks teha.«

Otsekohe nad hüüdsid ülempreester Philippusele, et see lasku Polykarpuse peale lõvid lahti.

Philippus aga lükkas selle nõupidamise tagasi, põhjendusega, et metsloomade võitluste aeg olevat juba möödas.

Sääl nõustusid kõik sellega, et Polykarpus tuleb tuleriidal ära põletada. Tema nägemus unes peapadja põlemisest oli seega täitumas. Mitte asjata ei olnud ta siis otsekohe seletanud oma sõpradele, et tema põletatakse kord elusalt ära.

Kõik see sündis väheste hetkede jooksul. Otsekohe kandis rahvahulk kuhja puid ja hagu kokku, mida võeti kaupluste ja supelmajade riitadest. Eriti agarad olid selle töö juures juudid, osutades segelemist, nagu see nende rassile omane.

Kui tuleriit sai valmis, võttis Polykarpus oma riided seljast ja hakkas oma kingapaelu lahti päästma, mida ta ise ammu enam ei olnud teinud. Tavaliselt abistas teda selle juures ikka mõni usuvend, olles õnnelik, et ta saab osutada seda teenet oma jumalakartlikkuse poolest austatud piiskopile.

Timukad panid oma tapariistad Polykarpuse kõrvale ja tahtsid teda siduda kinni. Sääl ütles piiskop: »Laske mind minna, nagu ma olen! Jumal, kes mulle on annud julgust võtta vastu tulesurma tema pärast, annab minule ka armu, et ma ilma köidikuita pean tuleriidal vastu kuni lõpuni.« Nõnda sidusid politseisõdurid küll teda, kuid õige lõdvalt.

Polykarpus, käed selja peale kinni seotud ja nagu väljavalitud ohvriloom valmistatud ette Jumalale meelepäraseks tapaohvriks, tõstis oma silmad üles taeva poole ja hüüdis: »Issand, kõigevägevam Jumal, meie Issanda Jeesuse Kristuse, Sinu armsa Poja, meie Vahendaja Isa, inglite ja taevavägede ja kõigi loodud olevuste Jumal, ma tänan sind, et sa mind oled arvanud väärliseks vastu võtta oma veretunnistajate hulka, ja oled mind kutsunud osa võtma sinu Poja kannatuskarikast ülestõusmiseks igaveseks eluks Püha Vaimu armastuses. Võta mind täna üles enese juure üheskoos kõigi oma märtritega, selle järele kui ma olen otsekui tapaohver annetanud sinu armu läbi oma elu sinule, igavesele ja tõelisele Jumalale. Selle eest tänan ma sind Jeesuse Kristuse, sinu Poja, igavese ülempreestri läbi, kellele kuulub kiitus ja au ühes sinuga ja Püha Vaimuga nüüd ja igavesest ajast igavesti. Aamen.«

Nüüd süütasid sõdurid tuleriida. Kõrged leegid loitsid üles ja nüüd me olime tunnistajaiks ühe haruldase imeasja juures, et sellest oleks võimalik ka teistele teateid anda. Tuleleegid võtsid endile tuulest paisutatud purje kuju, mis lõi end püha märtri keha ümber, mitte et teda ära põletada, vaid nagu oleks ta leib, mis küpsetamisel muutub kuldkollaseks, või nagu kuld ja hõbe, mida sulatuspannil puhastatakse. Meie tundsime seejuures väga head ja meeldivat lõhna nagu kallide vürtside, viiruki ja mürri suitsetamisel.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Ka paganad olid selle imepärase nähtuse tunnistajaiks ja nad nõudsid seepärast märtrile surma mõõga läbi. Timukas tegi, nagu temale oli kästud. Pea maharaiumisel jooksis kehast nõnda palju verd, et see kustutas tule. Jahmunud rahvahulk ei suutnud kuidagi seletada enesele seda imet. Oli ju Polykarpus Jumalast õnnistatud märter, oma aja prohvet ja apostel, kelle juures iga sõna tema suust on läinud täide.

Saatanal, sellel kõigi õiglaste inimeste õelal vastasel ja verivaenlasel, oli teada, et Polykarpus oli oma varaseimaist noorusaastaist peale elanud puhast ja kõigiti laitmatut elu. Nüüd nägi ta selle mehe martüüriumi täit suurust, tema kadumatut taevalist krooni ja tema vastuvaieldamatut võitu.

Nõnda püüdis saatan vähemalt hoida tema püha keha sattumast nende inimeste kätte, kes lootsid neid pühi reliikviaid saada oma valdusse. Nõnda siis viis saatan Herodese isa Niketese mõttele esineda kohtukoja ees nõudmisega, et kohus keelduks Polykarpuse keha kristlastele välja andmast ja hoiaks sel viisil ära Kristuse kultuse edasise levitamise reliikviate austamise varal.

Õieti olid need juudid, kes selle ettepaneku tegid ja tema läbiviimisele kaasa aitasid. Jah, nad läksid isegi nõnda kaugele, et hakkasid meid varitsema, et me ei saaks püha märtri keha võtta tuleriidalt maha.

Aga seda just nad ei teadnud, et me iial ega iganes ei jäta maha Kristust, seda ainukest tõelist tapaohvrit maailma pattude eest, kelle ees ainuüksi me painutame oma põlvi.

Tema pärast meie osutasime tema veretunnistajatele oma täit austust ja armastust, sest viimased jäid temale truuks kuni surmani. Kinkigu taevas meile armu, et meie ka ise tohiksime kord kui Kristuse tunnistajad anda tema eest oma elu.

Kartes juutide viha, laskis pealik märtri keha põleda tuleriidal, kuni see põles peaaegu täiesti tuhaks. Meie kogusime siis pühad säilmed kokku, mis näisid meile kallimaina kui kuld ja kalliskivid, ning matsime väärikalt nad peidetud kohta. Lasku Issand oma headuses meile neid jälle leida, et meie saaksime selle püha märtri surma aastapäeva mälestada pühalikus rõõmus ja et ka teised käiksid tema jälgedel.

Niisugune oli seega nüüd Jumala rahus hingava piiskopi Polykarpuse püha ohvrisurm. Ta võttis enesele martüüriumi palmioksa Smürnas ja temaga koos veel kaksteistkümmend usuvenda Philadelphiast. Meie mälestusse ta jääb alati elama edasi, kuni lõpuni. Isegi paganad kõnelevad nüüd temast suurima lugupidamisega. Meie aga tahame käia selle Jeesuse Kristuse tõelise jüngri jälgedel, kes on võitnud enesele igavese krooni. Nüüd ta võtab ühes kõigi õigetega osa taevalikust õndsusest, kiidab ja austab Jumalat, koigevägevamat Isa, ja tänab meie Issandat Jeesust Kristust, kes on meie Lunastaja ja kogu kiriku pea.

Ampère ja ülestõusmise piht.

Elektri mõistega on tihedalt seotud Ampère'i nimi. André Marie Ampère, kes sündis aastal 1775 kaupmehe pojana, osutus juba poisikesena õppimise ja uurimise armastajana. Eriti pakkus talle huvi matemaatikasse süvenemine ja juba 18-aastasena olid tal samad teadmised sel alal kui suurtel kuulsustel Prantsusmaal. Ja kõike seda oli ta õppinud õpetajata. Lugemise ja kirjutamise oskuse õppis ta oma isalt. Selle kuulsa mehe usuline elu on täis eksiteid, ja alles pärast raskeid võitlusi jõudis ta eeskujulikule ja kristlikule eluviisile. Suurt osa seejuures mängis üks ülestõusmiseaja piht.

Ema laskis oma poja André Marie hea usulise kasvatuse osaliseks saada. Esimene püha armulaud jättis temasse — nii väitis Ampère pärast — sügavaid muljeid. Aga teadusehimuline noormees luges kõike, mis talle sattus kätte, tegemata mingisugust valikut loetava suhtes. Iseäranis huvitasid teda suurte kirikuvaenlaste teosed: Voltaire, d'Alembert, Diderot, Rousseau, keda võime nimetada prantsuse revolutsiooni ettevalmistajaiks. Kuna ta kahjuks ei omanud selleks nõutavat filosoofilist haridust ja iseloomu tugevust, kannatas tema usuline elu nende teoste lugemise all. Ta muutus usuliselt ükskõikseks, ei külastanud enam jumalateenistust ega võtnud vastu pühi sakramente. Alles raskete kannatuste läbi leidis ta tee Jumala juure tagasi.

Esimene hirmus läbielamus oli tema isa hukkamine prantsuse revolutsiooni ajal. Viimane oli tol ajal rahukohtunikuks Lyon'is ja kuulus peale linna vallutamist esimeste ohvrite hulka. Oma jumalagajätukirjas kirjutas ta oma naisele: »Kui mulle see saab olema lubatud igaveses elus, siis saavad olema sina ja su lapsed need, kellede poole on pööratud mu huvi ja mure. Olgu teie saatus parem kui minu oma, pidagu nad alati Jumalat silme ees, teda, kes kutsub meie südames esile õigluse ja puhtuse.« 17-aastane André Marie ei suutnud seda hirmsat saatuselööki taluda ja kaotas peaaegu oma mõistuse. Alles aasta pärast pöördus temas tagasi huvi teaduse ja raamatute, eriti aga matemaatika vastu.

Aastal 1799 abiellub Ampère uskliku tütarlapsega ja nende abielu on õnnelik. Aga tema suur vaim ei leidnud rahu Jumalata. Tema abikaasa kannatas selle all ja manitses teda järelemõtlemiseks usu üle. Kuid ta ei suutnud otsusele jõuda ja lükkas ülestõusmisepüha pihtimise ühest aastast teise. Kord kirjutas ta oma naisele: »Ma tunnen kurvastust oma südames, aga sellel kurvastusel on vähemalt see hea omadus, et ta mind valmistab ette jumalakartusele . . . Sa ütled mulle, et ma peaksin järele mõtlema. Seda ma teen isegi liialdusega. Ma vaatan sellele sammule kui täht-saimale asjale. Kas ma võin teda teha mõtlematult, nii nagu ma poleks teda teinud iialgi, et siis jälle elada vana viisi?« Nii tõsiselt suhtus ta usulisele ümberpööramisele, kuid siiski — ta ei teostanud seda!

Siis tuli uus saatuselöök. Pärast lühikest abielu suri ta abikaasa. Sügavas valus sattus ta palavlikku ärritusse. Sõprade nõu ja lohutust ta ei võtnudki kuulda.

Sääl tarvitas Jumal tema ema abi, et teda viimati õigele teele viia. Ema kuulis poja kurvast olukorrast ja viis teda kirja läbi teistele mõtetele. »Kas see on võimalik«, kirjutas ta, »et hea kristlane, kes peaks seda kõike kandma kannatusega, sel määral allub lootusetusele, nagu sina seda teed? Lange Ristilöödu ees põlvili maha ja palu teda, et ta sulle teeks teatavaks, mida ta sinuga kavatseb. Ma palun kõikide Ema, et ta kostaks sinu eest, et Jumal teeks sind kannatlikuks ja heldeks nende vastu, kes sinule soovivad parimat.«

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Nüüd võitis Ampère kõik sisemised vastolud. Tema päevik ütleb seda mõne sõnaga, mis tol ajal temas sündis. Me loeme sääl järgmiseid märkusi: »15. mail, pühapäeval: esimest korda peale mu naise surma olin ma jälle Poleymieux kirikus. — 19. mail, Kristuse taevaminemise päeval: Suurmissa Poleymieux kirikus. — 28. mail, laupäeval: Olin härra Lambert'i juures pihitoolis. — 6. juunil, esmaspäeval: absolutsioon. — 7. juunil, teisipäeval: See päev otsustas mu elu ülejäänud osa üle.«

Ampère leidis ülestõusmisepüha pihi läbi tee Jumala juure tagasi. Ta alistus nüüd oma terves olemises Jumala tahtmisele ja kirjutas oma päevikusse: »Mu Jumal, ma tänan sind, et sa mind oled loonud, lunastanud ja oma jumaliku valguse läbi valgustanud seeläbi, et sa mind lasksid sündida katoliku kiriku rüpes. Ma tänan sind, et sa mind oled jälle tagasi kutsunud pärast minu eksimisi. Ma tänan sind, et sa oled mulle andestanud. Ma tunnen, et sa tahad, et ma ainult sinule elaksin ja kõik minu elu silmapilgud peavad olema sinule pühitsetud. Ole nii armuline ja aita mind, et see kannatusrikas elu teeniks mulle hea surmatunni, mille väärilseks ma pole ennast teinud.«

Suur õpetlane sai aastal 1804 Pariisis ülikooli professoriks ja neli aastat pärast seda sama ülikooli peainspektoriks. Oma imestustäratavate teaduslike leiutiste eest sai ta kõrgeimate ilmalike asutuste osaliseks. Aga ta jäi ikka alandlikuks Jumala ees, ja tema sõber Ozanam jutustab, et kõik Ampère'i kõnelused lõppesid pilguga ülespoole.

A. M. Ampère suri 10. juunil 1836. Kui taheti temale päeval enne tema surma ette lugeda raamatukesest »Kristuse jälgedes«, ütles ta, et ta teadvat seda peast!

ARVUSTUS.

Lgp. N. N.!

Teie lasksite minu kätte toimetada Jaak Järv'e (sd. 1852, + 1920) romaani »VALLIMÄE NEITSI« seisukohavõtmiseks, sest sääl puudutatakse kiriku ajalugu.

Siinkohal muidugi ma ei räägi romaani stiilist, trükivigadest, ülesehitusest, vaid asjaoludest, mis riivavad katoliku kiriku au, mitte aga, nagu väidate, tema ajalugu!

Üldine ajalooline taust vististi vastab tõele. Kui autoril olnuks vaid osa sellest aukartusest, mis temal on tsaari valitsuse vastu, ka katoliku kiriku suhtes, poleks viga, võiks õiglast pilti loota. Aga katoliku asjade suhtes autoril pole suurt aimu!

Too kõigi pahede kehastus Urban Gamla, keda nimetatakse preestriks, on luuletaja puht väljamõeldis. Olles seepärast lugenud romaani lõpul, et ta kadus Poolasse, soovisin temale — väljamõeldisele — head reisu ja peatset hukkumist. — Tema saamatu (katoliku) vend Albert ja ta haletsev isa ka pole katoliku vaimu hiilgavad esindajad. Alberti ning (luteriusu) Hilda (katoliku) tütar Marta, kõigi vooruste kehastus, »Vallimäe neitsi«, on vastandina Urbanile oivaline ingel, lahkub aga lõpuks oma (luteri) peigmehe ning vanematega suurimas üksmeelsuses Eesti pinnast ja asub Rootsi. — Nime (Gamla) järele otsustades võiks arvata, et Urbani perekond on Rootsist pärit, mis veelkord näitaks, et kujud on väljamõeldud, kuna rootslased tol ajal ei suvatsenud katoliiklased olla.

Kuna preestri kuju on täis kuhjatud pahedega, siis mõistlikule inimesele romaani lugemine ei peaks halba tegema; on ju kaugelt katsutav liialdus ning luuletus. Et aga kõik peategelased nii vähe mõistavad õigest usust ja kristlikust tundmisest, see on juba rohkem kardetav. Urban kui preester, tema (katoliku) vend Albert, (luteriusu) Hilda, ei tea, mida tol ajal siiski teati, et abielu sõlmimine muu-usulise õpetaja juures tol ajal meie maal oli maksev, kuigi kiriku poolt mitte lubatud. (Luteri) Hilda tunneb end vande läbi seotuna vaikimiseks tema ja Marta mineviku kohta, kuigi ta oli vandele sunnitud ja vanne ise oli vaid kuritegevuse ning kuritahtlikkuse katmiseks. Sama muide usklik Hilda ütleb surmasuus (õnneks ta ei sure!), et ta avaldab vande all peidetud saladust, ehkki ta peab kohe põrgusse minema. Veider »dictamen conscientiæ« ehk süümeotsus! — Klooster B. Riia lähedal on samuti kahtlane asutus oma eeskujuliku vanglaga naisvangide jaoks. Ja see kõik kiriku silme all ja näiliselt tema heakskiitmisega! Ajalooline see küll ei ole, vaid lausa pilkepilt tõele! — Ka pihtimine ilmub kord veidras valgustuses rääkimata teisist väärettekujutusist.

Hoolimata sellest valitseb kaunis suur »ususallivus« ehk ususegadus, mis rohkem vastab 19. sajandi vabameelsusele kui ajaloolisele tõele. Kangeusklikud näivad halvad olevat, kuna »üldkristlikud« on head. Lõpuks siirduvad tegelased — katoliiklased niihästi kui luterlased — uuele kodumaale, Rootsi. — Muide ei saa ütelda, et autor tahtis sihilikult laimata katoliku usku; ta vist ei teadnud rohkem ega paremat temast.

Romaan on ilmunud tsaariajal esmalt 1885 ja siis 1902. Sest ajast saadik on kirikuloo teadmine ja eriti katoliku kiriku ajaloo käsitlemine õiglasemas valguses loodetavasti arenenud ka meil. Kirik ei tarvitse karta ajalugu (paavst Leo XIII väljenduse järele), küll aga ajaloolise tõe salgamist või moonutamist!

Austusega!

isa Robert.

EHITUSKIVE.

VIGALA. (Lääne).

»Vigala kogudus on vanimaid . . . kogudusi Eestis. Koguduse asutamise ja esimese kiriku ehitusaeg ulatub kaugesse katolikuusu ajastusse. Esimene kirjalik jälg leidub 14. sajandist. 1339. a. oli Dominikaani ordu konvendil tüliasi lahendada Padise kloostrivendadega. Oma protestikirjas orduülem Johannes v. Velin mainib tunnistajana preestervenda Johannest Vigalast. Vaimuliku olemasolu tähendab ühtlasi ka koguduse — olgugi katoliikliku — olemasolu.

Vigala kihelkond tuleb esmakordselt mainimisele 1390. a., kui määrati kindlaks Velise mõisa ja Märjamaa kihelkonda kuuluva Sulu mõisa piirid.

Kiriku täpne ehitusaeg on teadmata, selle kohta pole säilinud ainsatki dokumenti kiriku algpäevilt. Kivi-Vigala mõisa tulekahjus 1786. a. hukkus suur osa kirikuarhiivist, mis oli ajutiselt mõisa hoiule viidud. Teistkordselt kannatas arhiiv kirikumõisa tulekahjus 1880. a.

Esimese kiriku säilinud osa — praegune käärkamber — näitab, et see on püstitatud hiljemalt 15. sajandi alul. Kiriku nimeks oli Püha Maarja kirik. Kirik oli vanasti laenu- ehk läänikirik, millest selle pidaja hankis tulusid. 1465. a. pärandas Vigala lossi vasall Conrad Üxküll oma vanemale pojale ka kiriku-lääni. Vaevalt oleks ka ühe eelmise vasalli poegi Henricus pidanud 19 aastat preestriametit.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Esimene kirik, samuti ka praegune, oli paekivi-ehitus ja kaetud punaste katusekividega. Torn asetses kirikust lahus, kalmistu väravas, ja oli madal, nelja-kandiline ehitus.

Sõjakeeristes on vana kirik kannatanud 1581. a. venelastelt, kes süütasid kiriku. Põhjasõja ajal riisusid Vene väed 1710. a. kirikukella ja hõbedast kirikuriistu . . . Kirikla (kirikumõis) oli vanasti teisal . . . Andmed vanema aja kohta puuduvad . . . Vanasti maeti mõis-nikud kirikusse.

Käärkambris hoitakse alal kivirist, mis uue kiriku ehitamisel vana müüri seest leiti. Kivil puudub aasta-number ja nimi, on aga sisse raiutud piiskopi ameti-riietuses isiku kuju. Ajaloolased peavad seda kiviristi haruldaseks.

Abikirikutest või kabelitest pole jäänud jälgi ürikutesse. Rahva mälestuste järele on muiste olnud Vaguja ja Paka kabelid, mis on hävitatud sõdade ajal . . . Vaimulikke — katoliku preestritega alates — on Viga-las olnud: 1. Preestervend Johannes 1339. a. 2. Henricus Ixkull (Üxküll), vasall 1400. — 1419. aastani . . . «

(kirjutanud M. Aitsam, ‚Päevaleht' 19. aug. 1939)

Maailmakirikust.

Rooma. Paavst Pius XII kutsus uuesti üles mai-kuu palve puhul eriti palvetada, et rahu saavutataks rahvaste vahel. — 7. märtsil peetud konsistooriumi kohta on nii palju teada, et koosoleku esimene jagu jäi täiesti kinniseks, kuna avalikul koosolekul nimetati uusi piiskoppe ja viidi läbi õndsa Gemma Galgani ja õndsa Maria Pelletier pühakukskuulutamise protsess (lõppotsus oli 4. apr.). — 2. III võis Püha Isa ühes oma kardinalriigisekretäriga Luigi Maglione'ga pidutseda oma sünnipäeva, kuna kardinal on täpselt ühe aasta võrra noorem. Katoliiklik maailm võttis südamlikult mälestuspäevast osa. — Suurem rahasumma kingiti roomlastelt, et ehitada kirikut püha Eugeniuse auks Roomas, tänuavalduseks selle eest, et pärast 200 aastat uuesti roomlaste keskelt on sündinud paavst (paavsti endine nimi oli kard. Eugenio Pacelli!). — Paavst võttis jutule Itaalia marssalit Enrico Caviglia't, kirjanikku Giovanni Papini't (itaalia akadeemia liige), kes sai oma raamatute pärast Kristuse ja kristluse kohta maa-ilmakuulsaks, ja teisi diplomaate või silmapaistvaid isikuid (muuseas ka Soome endist presidenti Svinhufvud'i ja Hispaania saadikut Berliinis, Marchese Magaz'it). — Pius XII õnnitles Jaapani keisrit jaapani riigi 2000-aastase juubeli puhul ja tänas eriti lahke kaitse eest, mida leiab katolitsism Jaapanis. Mikaado vastas südamliku telegrammiga. — Roomas pühitseti ülem-piiskopiks uus Salvador'i ning Guatemala apostlik nuntsius Msgr. Giuseppe Beltrami. Püha talitust viis läbi kardinalriigisekretär Luigi Maglione isiklikult. — 9. III 1440 suri püha Francisca Romana Roomas. Rikka aadlisoost naisena oli temal rohkesti võimalusi vaeste ja mahajäetute eest hoolitseda, mida ta ka tegi heroi-liselt. Rooma linn austab teda oma kaitsepühakuna ja valmistas temale sel juubelaastal erilisi pidustusi tema kirikus. — Piibelkomisjoni liikmeks nimetati dr. Atha-nasius Miller, Beuron'i kuulsa benediktlaste kloostrist. Eesistuja on jesuiit dr. Augustin Bea. — Leedu uueks nuntsiuseks nimetati paavsti poolt ülempiiskop Msgr. Luigi Centoz. Ta tegutses varemini Berliinis ja Mün-chenis, määrati siis 1932 Boliivia nuntsiuseks, kus ta aitas tõhusalt kaasa rahu jaluleseadmiseks Boliivia ja Uruguay vahel, ja oli viimasel ajal nuntsius Venezuelas. — Tervel maakeral on praegu 320000 katoliku preestrit. Kuna neid leidub kõikjal, siis püha ohver ei lõpe terve päeva läbi. — Preester Silvester Natale Chieti'st sai 18. I oma 100. sünnipäeva ja ühtlasi 75-aastase preestriks-pühitsemise puhul rohkesti õnnitlusi, ka paavstilt. Ta on veel väga töökas ja erk. Alles 96-aastasena lahkus ta koguduse juhataja ametist. — 400 aasta eest suri püha Ängela Merici'st, eduka kooliordu asutaja. Tema vaimsed järeltulijad-nunnad omavad nüüd 600 kloostrit (õigemini kooli) ja on kasvanud 20000 õeni! Nad tegutsevad katoliiklikel mail ja misjonites.

Läänest. Amsterdam'is (Hollandis) peeti sel aastal märtsikuus haruldase osavõtuga katoliku meeste öine palve-rännak läbi linna tänavate. Räägitakse, et 100000 meest tunnistas niiviisi oma aukartust Pühimale Sakramendile. See ürgvana komme on olemas juba aastast 1345. Mehed sammu-vad palvetades vaikselt läbi linna pärast kesköödja käivad varahommikul kirikutes armulaual. Seekord võttis tuhandeid sõdureid pühast rännakust osa. — Belgia. Kuna veel paar aastat tagasi kristlikud töölised olid suuremalt jaolt organi-seerimata või usaldusid punaste ühingutesse, edeneb nüüd katoliiklik tööliste organisatsioon võimsalt. Hiljuti Brüs-sel'is peetud tööliste XIV kongressis nenditi, et aastal 1939 oli katoliku ühingute liikmete arv juba 830789, seega 47000 võrra rohkem kui eelmisel aastal. »Ainult ristiusu taaselus-tamise teel koolis ja kasvatuses saame valmistada uut tööliste klassi, mis vastab tuleviku nõuetele«, ütles esimene resolut-sioon, kuna teine pooldas maailma rahu uuesti jalulesead-mist. — 8. aprilli õhul suri pärast õnnestunud operatsiooni äkki Pariisi ülempiiskop kardinal Jean Verdier 76 aasta vanuses. Ta oli omal ajal usuteaduse professor ja silmapais-tev hingehooldaja, aastast 1929 Pariisi ülempiiskop ja kardinal. Rohkem kui 100 kirikut laskis ta Pariisis ehitada, seega muretsedes mitte ainult hingede eest, vaid eriti tööta tööliste eest. Suurlinna agulites, kus varemini oli usk sagedasti välja surnud, õitses uuesti elav kiriklik elu. Samuti parandas ta riigi ja kiriku vahekorra väga edukalt. Nii ilmlikke isikuid kui ka suur staap vaimulikke aitas teda. Sääl, kus varemini valitses vastuvaidlematult kommunism, on praegu näha võim-said kristlikke ühinguid. Kardinal, võrsunud ühest ordu-seltsist, armastas väga viibida lihtse rahva seas oma sagedaste reiside ja kongresside puhul. — Iiri piiskopid manitsesid ühes ühises karjasekirjas kristlikku rahvast praeguse sõja kannatusi vastu võtta üleloomulikus vaimus. Maailmasõja lõpust saadik polevat veel õige rahu jalule seatud, kuni õige ja kestva rahu tingimusi ei suudetud läbi viia. Õige rahu kasvavat aga vaid kristlikkude vooruste, õigluse ning ligi-mesearmastuse, viljana! — Islandis tegutseb juba 10 aastat esimene katoliku piiskop (reformatsiooni ajast saadik), Msgr. Martin Meulenberg ühes 6 preestriga. Ta ehitas suure kate-draali Reykjavik'is, mille siis 1929 kardinal van Rossum pühitses.

Kesk-Euroopa. Juhtivate katoliiklaste reast on surnud 3. apr. Münster'i professor dr. Peter Wust 55 aasta vanuses. Aastast 1930 oli ta filosoofia professor ja tema sügav-usklikust vaimust annab tunnistust tema viimne kiri oma õpilastele, milles ta tõendas, et kõige mõttetarkuse kiuste on siiski suu-rim võim palvetamine! — Juba 19. märtsil oli hauda vari-senud teenekas püha Raffaeli-ühingu esimees preester dr. M. J. Grösser Berliinis, 53 aasta vanuses. Tema eriala oli kato-liiklaste-väljarändajate hingehooldamine. — Rooma riituste kongregatsioon kinnitas 21. veebr. dekreediga, et püha Hilde-gardi püha (17. sept.) on nüüd maksev kogu Saksamaal. See vaimukas nunn, sd. umbes 1098 Mainz'is (Bingen'is) ja surnud 1179, andis tähelepanuväärsed teosed välja. — Läinud sajan-dil pühaduse kuulsuses lahkunud nunn Anna-Katharina Em-merick sai hiljuti Dülmen'i uues püha risti kirikus suure auavalduse osaliseks. Prof. dr. Donders Münster'ist pidas kõnet, kusjuures ta rõhutas, et see nunn on elanud vaba-mõtlemise ajastul, mil salati väärvabaduse mõjul üleloomu-liku ilmutuse võimalust ja tõelikkust. Aga ka meie ajal vaieldakse suurima ilmutuse, nimelt Kristuse vastu. Pühak olevat omal ajal näidanud õiget teed Jumala juure luuletajale Klemens Brentano'le — ta võivat ka meile olla juhiks sihi-kindlale ristiusule. — Paderborn'i ülempiiskop dr. Kaspar Klein pühitses 21. III oma preestrikspühitsemise 50. aastapäeva. — 50 aastat on juba täis, et suurim misjoniasutus Saksas, Steyl'i orduseltsi klooster St. Gabriel Mödlingis Viini lähedal, tegutseb laias maailmas Jumala auks. — Regensburg'is suri kuulus jutlustaja isa Dionysius Habersbrunner kaputsiiniordust 3. märtsil 68 aasta vanuses. Muuseas oli ta toomjutlustaja Passau's ja kasvatas 11 aastakäiku preestrikandidaate vaimuliku

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 6114

kõnekunsti dotsendina. Paljudes toomkirikutes ja kongressides kuulutas ta kartmatult ja mehelikult Jumala sõna, leides eriti nooruse juures vaimustatud poolehoidu. Lõpuks katkestas visa haigus tema tegevust.

Hispaania. Katoliku luuletaja José Maria Peman nimetati hispaania akadeemia presidendiks. — Madrid'is avati minister kolonel Atienza juuresolekul rahvuslik misjonimuuseum. Tõsiasi on, et kõikjal, kus kord hispaanlased töötasid, on terved maad katoliiklikud. — Kardinalpriimase ja kindral Franco abikaasa juhatusel peeti nädal katoliku naiste õpetamiseks. Käsiteldi kristlik elu ja perekond, vihjati kristliku perekonna vaenlastele, õpetati sotsiaalset tööd ja usulist uuendamist. Kardinal kõneles preestripuuduse kõrvaldamisest. — Sevilla's peeti tänavu nagu vanal ajal vaikse nädala kuulsaid palverännakuid rahva suurepärasel osavõtul.

Portugalis korraldati erilise pidulikkusega rahvuslik palverännak Fatima'sse, mis sai kuulsaks ilmutuste läbi. 11 piiskoppi, 200 preestrit ja kuni sajatuhande usklikuni võttis kongressist osa. Kardinalpriimas Cerejeira Lissabon'ist pidas vaimulikku kõnet. — Milano katoliku ülikooli rektor, frantsisklane isa dr. Agostino Gemelli külastas Portugali, et vastu võtta Portugali vanima ülikooli Coimbra audoktori kraadi. Pidustusest võttis osa ka riigipresident dr. Salazar, ministreid ja kõrgeid isikuid. Gemelli külastas ka Oporto't ja Lissabon'i. Kõikjal võeti ta vaimustatult vastu katoliku teaduse silmapaistva esindajana.

Ameerika. Washingtoni katoliku ülikooli rektor Corrigan nimetati hiljuti piiskopiks. Ta õppis Roomas ja sai usuteaduse professoriks, aastast 1935 rektoriks. Eriti ta oskas võita noorte usaldust ja hoolitses nende vaimuliku elu eest. — Kaks professorit Washingtoni ülikoolist kasvatas suurt rühma ilmlikke selleks, et nad võiksid pärast avalikel kohtadel ränd-jutlustajatena õpetada rahvast. Nii tegutsevad need mehed juba edukalt Oclahamas ja Connecticut'is. Ülempiiskopkonnas on nende teenistuses ka auto valjuhääldajaga ja raamatute müügiga. Alguses kartsid jutlustajad ise, et nad saavad rahva pilgete osaliseks, aga ei juhtunud. Vastuoksa tulevad inimesed, et kuulda evangeeliumi rahulikku seletamist. Kuna kogu tegevus pole pööratud teiste uskude või usundite vastu, mida peamiselt ometi kardetakse, siis võitsid mehed kohe usaldust ja poolehoidu.

Surnud on ülemaailmse palvenädala mõtte autor, isa Paul Wattson (7. II). Tema isa oli anglikaani praost ja ta ise hakkas isa järeltulijana ametis tegutsema rõhutades juba ammugi kõigi ristiusu lahkusundite ühinemise vajadust. Selle eest tema ise palvetas kogu elu läbi, selle eest laskis ta suurel temalt loodud ühingul paluda. Siis aga astus ta katoliku kirikusse ja sai preestriks (1900). Aastal 1908 peeti esmas-kord see palvenädal (katoliklaste juures 18.—25. I) ja 1916 kiitis seda mõtet heaks paavst Benedikt XV ja pärast teised paavstid. Oma 77-aastase eluaja pühendas niisiis see õilis inimene sellele pühale mõttele, kõik kristlased uuesti ühendada nagu ürgajal. — Ülestõusmise ajal läks New York'is mitte vähem kui 10 300 katoliku politseiametnikku ühisele armulauale püha Patrick'i katedraalis. Ülempiiskop Spellman pidas isiklikult missat ja jagas armulauda. 6300 oli New Yorki ümbrusest, 4000 linnajagudest. Teatavasti on New Yorki politseimehed iirlased-katoliiklased (nagu ka sagedasti Londonis) ja agarad kristlased. Politseiülem, kes samuti võttis osa pühast talitusest, pidas pärast kõnet, kusjuures ta palus kõiki osa võtta uue preestri esimesest missast (juunil), kes ennem oli 7 aastat politseimeheks. Noore preestri nimi on Daniel Gleason. Kõik need 10 300 politseiametnikku on ühe usulise ühingu liikmed, mis on asutatud »Pühima (Jeesuse) nime« auks.

* * *

Maailma usundite statistika.

Statistikasse suhtuvad inimesed erinevalt. Ühed vannuvad statistika peale ja teevad temast järeldusi, milledesse nad usuvad nagu evangeeliumisse. Teised aga suhtuvad umbusklikult statistikasse ega võta teda tõsiselt. Et statistikal tuleb võidelda suurte raskustega, eriti kui on tegemist olukordadega, mis puutuvad tervesse maailma, on enesestmõistetav.

Sellises olukorras on ka statistilised andmed katoliku kiriku kohta. Kuna ta on levinenuim usund maailmas ja tema liikmed leiduvad kõigis maailma jagudes, siis on ka arusaadav, et pole nii kerge saada täpseid andmeid. Hoolimata nendest ebasoodsatest tingimustest on aga ka kindel, et ükski usund ei oma nii hiilgavat, tihedat organisatsiooni kui rooma-katoliku kirik. Rooma kiriku keskvalitsus on ometi hästi informeeritud, nii palju kui seda võib nõuda, oma liikmete arvu kasvamisest. Tähtsaimad kiriklike statistikate koostajad on aga kahtlematult ordude liikmed. Nii näiteks sai maailma-kuulsaks oma usundite statistikaga Berliini jesuiit paater W. Krose, saksa »Kirikliku käsiraamatu« väljaandja.

Selles oma raamatus aasta 1939 kohta pakub ta nüüd meile äärmiselt huvitavat maailma usundite statistikat.

Selle teadlase uurimiste järele olevat maailmas üldse 2 122 688 000 hinge. Nendest on:

katoliiklased	398 277 000	18,8 %
protestandid	201 868 000	9,5
õigeusulised	161 305 000	7,6
muud kristlased	9 348 000	0,5
juudid	16 891 000	0,8
muhameedlased	296 177 000	14,0
hindud	255 462 000	11,9
budhistid	180 990 000	8,6
šintoistid	18 800 000	0,9
ida-aasia usundite pooldajad	393 000 000	18,5
teised paganad	115 828 000	5,4
vabausulised (andmeteta)	77 742 000	3,6

Sellest selgub, et kõiksuguste kristlaste arv ulatub 770 798 000-le, kes moodustavad 36,4 % inimkonna koguarvust.

Teise järeldusena võime märkida, et katoliku kirik oma ümmarguselt 400 miljoni liikmega on suurim usuühing maailmas. Ta osutub tõesti organiseeritud ühtlaseks ühiskonnaks, kuna teised usuühingud seisavad kas vaid lodevas ühenduses omavahel või omavad küll teatud usulisi põhiarvamusi, eraldavad aga üksteisest mõnikord üsna tugevasti oma usuõpetustes.

Tähelepanuks.

1. mail algavad niinimetatud maikuupalved püha Neitsi Maria auks. Palutakse ka rahu eest.
2. mail: Kristuse taevaminemise püha. Algab ette-valmistus nelipühiks (üheksapäevak Püha Vaimu auks, vt. palveraamat lk. 262!)
5. mail: Paavst Pius XII nimepäev.
11. mail: pühitsetakse ristimisvett, paastupäev! (Lihatoit on aga lubatud.)
12. mail: Püha Vaimu tulemise suurpüha. Oleks eriti suur käskudest üleastumine, sel päeval ilma sundiva vajaduseta ära jääda jumalateenistuselt. See päev on püha kiriku sünnipäev.
13. mail: Nelipüha teine püha. Ärgem otsigem esijoones Jumala loodust, vaid looduse Jumalat!
15., 17., 18. mail paastupäevi (teine veerandaasta).
19. mail: Pühima Kolmainsuse püha. Terve aasta on Jumala auks, eriti iga pühapäev, aga siiski olgu meile see püha eriti kallis!
23. mail: Pühima Sakramendi püha (kästud püha!). Meie silme ees seisab Kristus tabernaaklis ja me tahame temale eriti pidulikult avalikkuse ees au osutama. Kirikuid ehitakse lillede, vannikute ning küünlasäraga.
26. mail: Kuna neljapäeval on meil raskendatud osavõtt pidustusest, korraldame protsessiooni Pühima Sakramendiga sel pühapäeval. Kõigi katoliiklaste osavõtt on aukohustus! Palume kaasa aidata kiriku ning altarite ehtimisel, ja saata lapsi, kes saadavad pühimat Euhharistiat.
31. mail: Pühima Jeesuse Südame püha.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 26. IV 1940.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Jlmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu S 6114

Nr. 6 Juuni 1940. a. VIII aastakäik.

Väljaandja: **Katoliku Kirik Eestis,** Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Tegelik toimetaja: Robert Lenzbauer, Pärnu, Possieti 2.

Tellida: **Trükikoda »Tungal«,** Tartu, Veski 3.
Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

RIIGIRAAMATUKOGU

Kristlik võitlus rahu pärast.

Paavst PIUS XII saatis 15. apr. 1940 oma kardinalriigisekretärile Luigi Maglione'le üleskutse üldiseks palveks maikuu kestel Rahukuninganna auks, mille me allpool järgnevalt toome, kuna sisu puutub kõigisse kristlastesse.

Kui **viimasel aastal** tumedad pilved pimendasid silmaringi ja **relvade tärin** tekitas sõja ettekuulutajana meile muret, pöördusime sinu poole kirjaga seepärast, et meie isalik süda tundis kaasa kõigile meie laste valudele ning hädadele. Selles kirjas manitsesime sinu vahendusel kogu kristlikku rahvast, eelseisvas maikuus **pöörduda innuka palvega** ning anumisega **Jumalaema poole,** et ta lepitaks oma helduses neid oma Pojaga, keda teotati nii rohkete pattudega, seejuures lootes, et seeläbi seatakse jälle jalule rahu üksikute rahvaste vahel, kelledelt me lootsime, et nad tasakaalustavad oma lahkuminevad huvid ja et nende meeltesegadus vaibub.

Tänapäeval on **olukord muutunud halvemaks.** Seepärast me ei tohi lakata tungivalt palumast kõiki meie poegi ning tütreid maailmas, et nad tulevas maikuus, mis neitsilikule Jumalaemale on eriti pühendatud, koguksid tema altari ümber, et lasta tõusta üles oma alandlikke palveid tema poole.

Seda teavad ju kõik, et meie sõja algusest saadik pole midagi jätnud katsetamata, vaid et kõigi meile võimalike abinõudega — olgu need avalikud kirjad või kõnelused ning läbirääkimised — **oleme üles kutsunud** selle rahu ning **üksmeele uuesti jaluleseadmiseks,** mis on rajatud õiglusele ja mida viimisteldakse vastastikuse kristliku vennaarmastuse abil.

Sina seisad meile nii lähedal üldise kiriku juhatamisel ja omad meie isikuga nii tihedaid sidemeid, et sa tead, kui sügavalt on meid tabanud sõdivate rahvaste rasked kannatused ja mured. Me võime selles suhtes korrata apostel Pauluse sõnu: »Kes on nõder — ja mina ei peaks nõdraks saama?« (2 Kor 11, 29) Meie süda on peale selle täidetud ülisuure kurbusega mitte ainult hirmsa õnnetuse pärast, mis on tabanud sõdivaid rahvaid, vaid samal määral nende hädaohtude pärast, mis iga päev ähvardavamalt hõljuvad rahvaste kohal.

Aga kuigi meie peale loetletu midagi pole jätnud tegemata, mis inimlik oskus ning inimlik kaalutlus meile sisendasid, siiski **paneme kõik oma lootuse sellele,** kes suudab kõik, **kes kannab maailma oma kätel,** kes oskab juhtida rahvaste saatust, rahvaste mõtteid ja tundeid. Seepärast on meie soov, et kõik ühendaksid oma palved meie palvega, et halastusrikas Jumal oma kõikvõimsuses kiirendaks selle õnnetusliku tormi lõpu saabumist.

Kuna aga püha Bernhardi sõnade järele »Jumal tahab, et me kõike saaksime Maria läbi« (jutlus Maria sündimispühal), siis **kõik otsigu Marialt abi,** tulgu oma pisarate ning muredega tema altari juure ja palugu temalt kergendust ning jõudu! Mis ajaloo tunnistuse järele oli meie isadele otsustavamail ja kannatusrikkail aegadel püsivaks ning edukaks kombeks, see olgu ka meile, kes sammume täis usaldust nende jälgedes, pidevaks harjumuseks selles raskes katsumuses, mis meid rõhub. Tõesti on õndsaim Neitsi nii võimas Jumala ja tema ainusündinud Poja juures, et Dante laulu järele: »Kes otsib abi ja ei tõtta tema juure, sel puuduvad tiivad, mis kannaksid teda kõrgele« (Divina Commedia, Paradiso 33, 13—15). Ta on tõelikult **võimu-**

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

rikas Jumalaema, ja meie suureks lohutuseks ka meie armurikas ema. Seepärast olgu meie kohuseks, et me põgeneme tema kaitse ja varju alla, et endid täielikult usaldada tema emalikule heldusele.

Aga eriti soovime, et **süütud lapsed** ruttaksid maikuu kestel neitsiliku Ema juure, et tema eestkostmise ja rahusobituse läbi saavutada Jumalalt kõigile rahvaile ja rahvusile nii väga loodetud rahunemist. Igal päeval nad kogunegu taevaliku Ema altari ümber, et ülestõstetud kätega pühendada temale oma palveid nagu lilli, kes ju ise on nagu lilled kiriku salapärases aias. Me evime suurt usaldust nende laste palveisse, kelledest ütleb Pühakiri, »et nende inglid taevas alati näevad Isa palet« (Mt 18, 10), kellede süütuses peegeldub taeva sära. Me teame, et jumalik Lunastaja armastab neid erilise südamlikkusega ja et tema püha Ema armastab neid erilise õrnusega. Me teame, et **süütute palved tungivad läbi pilvede,** lepitavad jumalikku õiglust ja teevad palvetega iseendid ja teisi taeva õnnistuse osalisiks. Seepärast nad aidaku palvetega, et täituks üldine soov, meeles pidades Issanda sõnu: »Paluge ja teile antakse. Otsige, siis teie leiate. Koputage ja teile avatakse« (Mt 7, 7).

Andku heldeim Jumal, et meeled pöörduksid jälle rahule ja **ühineksid vennasarmastuses,** et kord ja õiglus uuesti seataks jalule, et võimalikult varsti rahu koit ja õnnelikum ajastu valgustaksid inimlikku ühiskonda.

Sind aga tahaksin paluda neid soove ja manitsusi, nii kuidas see sulle näib sobivaimaks, **teha teatavaks kõikidele,** iseäranis aga piiskopkondade ülemkarjastele, kes on olnud meie soovide suhtes alati heatahtlikud ja kellede hoolsuse kohta on meile saanud teatavaks nii rohkeid tõendusi.

Nüüd **õnnistame** sind ja **kõiki, kes vastavad meie kutsele,** eriti aga armsaid lapsi kõigest südamest. Olgu see meie õnnistus taevaliku armu tähistamiseks ja meie isaliku armastuse pandiks.

Antud Roomas, püha Peetruse kiriku juures, 15. aprillil 1940, meie pontifikaadi teisel aastal.

paavst PIUS XII

Üldse selgub toodud üleskutsest, et vaatamata kitsamale ajale maikuupalve juhul, milleks ergutab Püha Isa lapsi ja kristlasi, palve on siiski võimsaim vahend maailma rahu jaluleseadmiseks, mitte relvad või kõrgid sõnad. See rahupalve peab aga kooskõlas olema Jumala püha tahtmisega, kes arvestab kõiki olukordi ja taevariigi huve õiglaselt, nii et iga inimene võib rahulikult end usaldada tema kõikvõimsasse hoole. Maikuuga ei lõpe muidugi üleskutse tunglikkus, vaid aina kasvab üldise häda suurenemisega!

Pühakirja lugemisest.

Matteuse ja Markuse evangeeliumi ilmumise puhul eesti keeles seletustega katoliku kiriku õpetusele vastavalt tuletame endile meele, mis üks vana vaimumees, Thomas a Kempis, umbes aastal 1440 on kirjutanud oma raamatus: »Kristuse jälgedes«, 1. raam., 5. pt.

Ta kirjutab:

Pühakirjast tuleb otsida tõde ja mitte targutamisi. Loe Pühakirja selles vaimus, milles ta on kõneldud ja kirjutatud.

Pühakirja lugemisel vaata enam sõnast saadud kasule kui selle sõna ilule ja peenusele.

Vähemalt niisama hea meelega kui sügavamõttelisi ja kõrgesti teaduslikke raamatuid loe ka sääraseid, mis on kirjutatud lihtsameelselt ja vagalt.

Kirjaniku suur nimi ja kuulsus ärgu sind pimestagu; kas ta on kirjatanud palju või vähe, sellest ära hooli. Ainult armastus tõe vastu olgu sinu lugemise põhjuseks.

Ära küsi: Kes on seda ütelnud? Vaata ainult sellele, mis on öeldud.

Inimesed kaovad nagu varjud, aga Jumala tõde püsib igavesti. Jumal räägib meile mitmel viisil ja ilma et ta seejuures vaataks isikule (tõde ei ole õpetlaste eesõigus.)

Suurim takistus kirja lugemisel on meie uudishimu; me tahame neid kohti Pühakirjast oma mõistusega selgitada, milledest alandliku meelega ainult tohime üle libiseda ja mööda minna.

Kui lugemine sind peab paremaks tegema, siis loe alandliku meelega, vagalt ja usuga, aga mitte ihaldusest omandada teadusmehe nime.

(V. Pabson, »Kristuse jälgedes«, Looduse kirjastus, Tartu 1939)

Piibliuurimisest.

Mitmesuguste piibliseltside, eriti Briti ja Välismaa Piibliseltsi kaudu on Pühakirja viimasel ajal otse määratul arvul levitatud. Võiakse sellele uhke olla, et raamatute raamatut on tõlgitud juba rohkem kui tuhandesse keele ja on miljonite eksemplarite kaupa viidud rahvaste sekka. Hiina üksi saab igal aastal umbes 2 miljonit raamatut, kusjuures nende hulgas on kas üksikuid Pühakirja raamatuid, eriti Uus Testament, või isegi terve piibel.

See imetlusväärne töötoodang, kus aastane läbikäik ulatub võib-olla 10 miljonile raamatule või trükisele, kasvas välja protestantismi pinnal. On ju protestantismi püüdeks piiblit rahvaraamatuna anda igamehe kätte. Tema õpetuse järele on piibel ainsaks allikaks ja kohtunikuks usuasjus. Temast võib ja peab iga inimene ise Püha Vaimu sisendusel endale oma usu välja lugema.

Dr. Martin Luther on juba aastal 1520 kirjutanud ristiusulisele aadlile, et piibel peab olema rahva käes, poeglaste ja tütarlaste käes. Alguses ta ei osanud küllalt mõjukalt Pühakirja selgust ja kergestimõistetavust alla kriipsutada. Kuid halvad kogemused mässuliste talupoegade ja kaasusupuhastajatega sundisid teda, selgust piirama õndsuseks

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

vajaliste asjadega. Kuid need kitsendused jäeti pärast kahesilma vahele, ja nii hoopleb protestantism tänini oma »põhimõttelise« vabadusega Pühakirja lugemisel ja tõlgitsemisel. Ta rõhutab ka, et Luther piibli pingi alt olevat välja tõmmanud, ahelaist vabastanud ja ristirahvale tagasi kinkinud.

Sellevastu nendib usuteadlane Fritz Piepers S. J. raamatus »Zeitfragen«, Düsseldorf 1926 (kelle järel me siin olulistes osades käime) ajaloolise tõe huvides, et piibel juba enne Lutherit Saksamaal, kus ju nii trükikunst kui ka usupuhastus omasid oma lähtekoha, kuid ka mujal ristirahva hulgas juba laialdaselt oli levitatud. Gutenberg oli 1450/55 Mainz'is trükkinud esimese täispiibli. Kuni 1466 järgnes 4 edaspidist väljaannet, Strassburg'is, Bamberg'is, Mainz'is. Siis kirjastati piiblit kuni 1520 igal aastal mitu korda ja kuni 1520 aastani oli juba üle 200 väljaande (!). Kuigi enamik piibleid oli ladina keeles, ei puudunud siiski rahvakeelsed. 1477 a. ilmus 2 ladinakeelse kohta 1 belgia ja 2 prantsuse, saksa ja itaaliakeelset väljaannet. Saksakeelsete trükkide koguarv 1520 aastani on 17, nimelt 14 ülemsaksa keeles ja 3 alamsaksa keeles.

Täispiibli kõrval levitati piibli üksikuist osadest eriti sajandeid palveraamatuna tarvitusel olnud psalterit ehk Davidi lauluraamatut (22 tõlget). Postillid (103 trükki) pakkusid rahvale suuremaid ja meeldivaid lugemisvalasid Pühakirjast. Jutlustajad ja vaimulikud kirjanikud kutsusid ikka jälle üles piibli lugemisele. Praegu teame, et piibel oli levinud kõigis rahvastiku kihtides, vaimulikkude, vürstide, aadli ja kodanikkude juures. Piibel ei lebanud mitte ainult pingi all, vaid paljude lugemispultidel. Ja kui väärtuslikud käsikirjad või trükised raamatukogudes rippusid kettide küljes, siis ometi ainult sellepärast, et ilma kaotuse kartuseta võimalikult kõigile anda võimalust Pühakirja lugemiseks.

Kellel näiteks on olnud võimalust Vatikani raamatukogus näha kettides kõige auväärsemat ja vanemat »codex Vaticanus't« (greeka keeles) ja kes loeb sääl lahtilöödud kohta (Mt 16, 18): »Sina oled Peetrus, ja sellele kaljule ma ehitan oma kiriku . . .«, see ei järelda sellest kahtlemata mitte, et Pühakiri oli avalikkusest »kõrvaldatud«, küll aga täidab teda suurim aukartus selle surematu Peetruse ameti ja samuti surematu kiriku ürgse dokumendi vastu!

Ka dominiiklase Turrecremata (Torquemada) hispaaniakeelsest psalmide seletusest valmistati 1530 a-ni 40 aasta jooksul juba 24 uut väljaannet.

Piibli väljaandeist veel tähtsam on tõsiasi, et piibel kaudselt jutluses ja kirikulaulus, liturgias, kooripalves rahvale toodi lähemale ja et teda seletati. — Kuna ju nii paljud niikuinii ei osanud lugeda, oli see tee suurele osale ainuke käidav ja viljakandev tee. — Haarati ka meelsasti mõne kirjutatud kirjaseletuse järele, mida oli ju nii palju. Raamatute raamat jääb nimelt üksikuile ikka raskeks!

Kuna Pühakirja kasutamise vabadust seni nii hästi oli hoieldud, polnud kirikul kuni uue ajani vaja eriliselt vahele astuda, rääkimata tõkestamise tarvidusest. Kuid varsti pidi ta hoiatama ja juhtima.

Usu-uuendajad nõudsid piiblilugemise suhtes uusi »vabadusi«. — Vabadus lugeda oli olnud alati olemas.

Üks vabadus, mille järele 16. sajandil haarati, oli isikliku kirjatõlgitsemise vabadus.

See hädaohtlik vabadus sunnib dr. Lutherit kaebama (1525): »Sellepärast on õige, kui öeldakse, et Pühakiri on ketseriraamat, s. t. niisugune raamat, millele ketserid kõige rohkem toetuvad. Pole kunagi veel olnud nii õelat ja toorest ketserlust, mis end mitte Pühakirjaga poleks tahtnud paigata ja katta.« Ta seletas sellepärast »välist« sõna s. t. iseenda õpetust kui ainuõigustatud õpetust, mille põlgamist maailmliku ülemuse poolt tuli karistada kui jumalateotust. Seega oli »evangeelne« vabadus tema enda asutaja poolt jälle oluliselt hävitatud.

Järgmise vabadusena nõudsid uuendajad õigust terveid Pühakirja raamatuid kõrvale heita ja välja lülitada. Ja seda nii Vana kui ka Uue Testamendi suhtes. Selle vastu pidi kirik paraku energiliselt seisukoha võtma. Kirik valvas nüüd Pühakirja väljaandmise järele ja keelas oma usklikele omavoliliselt sajandite traditsiooni mittearvestavaid piibleid hoida ja lugeda. Paavst Pius IV määruse järele peab piiskop otsustama, millist piiblit valida ja kes tohib teda lugeda. Sixtus V ja Clemens VII all kitsendati veel seda korraldust, kuid tegelikult viidi teda ellu suurima järeleandlikkusega. Ja Benedictus XIV kõrvaldas need tollal vajalised kitsendused täiesti: Sellest saadik ei ole enam isiklikku kitsendust, vaid ainult veel määrus, et piibli väljaanne peab olema piiskopi poolt heakskiidetud.

Uus kanooniline õigus toob täielise selguse (1919). Neile isikuile, kes kuidagi usuteaduslikke või piiblilisi uurimisi harrastavad, on lubatud ka mittekatoliku väljaanded, kui need ei võitle ilmselt katoliku usu vastu. (Väljaandeid vanus keelis on niikuinii lubatud!) — Aga laiale usklikkude massile mittekatoliku piibliseltside väljaandeid kitsendamatult kätte anda ei pidanud sellepärast ka paavst Leo XIII aastal 1897 sündsaks.

Ja miks? Briti ja Välismaa Piibliselts näiteks ei võimalda põhimõtteliselt nn. »apokriiva raamatute« trükkimist, otsekui ei kuuluks nad Pühakirja juure! Kui meie nimetame üht raamatut »apokriivaks« (apokrypto = peidan), siis arvame sellega, et küll autori nime või isikut ei saa täiesti kindlaks teha, mis aga kuidagi ei pea küsitavaks tegema sisu kui Jumala sõna! Kui vabameelne usuteadus aga nimetab üht raamatut apokriivaks, siis ta mõistetakse hukka kui Pühakirja sissesokutatud raamat, s. t. temalt võetakse tema jumaliku autoriõiguse algupära. Teatavasti andsid selleks põhjust juudid pärastistel sajanditel võitluses ristiusu vastu, kuna need raamatud olid kirjutatud greeka keeles ja enamasti tekkinud väljaspool Palestiinat. Kristuse ajal oli neil alles nende täieline jumalik autoriteet ning neid tsiteeriti Issanda poolt kui Jumala sõna!

Edasi ei pea siin räägitama väärtõlke suurest hädaohust, kuna need raamatud kiriku poolt ju pole kontrollitud. — Lõppeks puudub ka vastavaid märkmeid sisusse sissejuhatuseks.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku otsus sääraste väljaannete ja seltside kohta, milledest Briti oma isegi Kristuse jumaluse ja Pühima Kolmainsuse õpetuse tunnustamisele ei pea rajatud olema ja seejuures, nagu tähendatud, rahva eest terveid raamatuid varjab, tohiks vaevalt olla liig karm. Palju rangemalt väljendub protestantlik piibliteadlane Reusch, kui ta ütleb, et jumaliku sõna levitamine piibliseltside poolt sagedasti küünib peaaegu raiskamiseni ja et pärle agarusega heidetakse sigade ette; edasi ta nimetab nende tõlkeid hästimõeldud, kuid hädavajaliselt ebatäiuslikuks vabrikutööks.

Nagu kuulda, kavatsetakse Eesti suhtes teha kiiduväärt erand, tänu siinseile usuteadlasile: Räägitakse, et tuleb kirjastamisele terve (katoliiklik) piibel, mida kohusetruult tõlgitakse. See, mis seni on ilmunud, on igatahes tunnustatav edusamm, kuigi ei saa rahul olla mõne üksiku kirjakoha tõlkega (nt. Lk 1). Juba aastal 1903 ilmus Mattieseni trükikojas samuti täieline (katoliiklik) piibel. Ainult häirivalt segab märkus: »Need on niisugused raamatud, mis ei ole küll nii kalliks peetud, kui püha kiri; aga ometi head on lugeda, kust inimene ka võib kasu saada!«

Kirik tahaks selliseid etteheiteid ja väärnähteid vältida ega kiita sellepärast kunagi heaks piiramatut piibli levitamist.

Vaba piibliseletamise äpardumine on ilmne. Pühakiri on saanud pilkeks. »Tõsised piibliuurijad«, adventistid, apostlilikud, mormoonid jne., kõik tahavad oma üksteisele vasturääkivaid õpetusi piiblist välja lugeda. Täitsa harimatud inimesed usuvad, et nad iseenesest Kirja võivad mõista, kuna ometi õpilased, kes täiesti piibellikus ümbruses ja vaatevallas olid üles kasvanud, enne Õnnistegija käest alles vaevaliselt pidid saama sissejuhatuse Pühakirja mõistmisesse, ja püha Peetrus tundis vajadust oma ristiusulisi tumedate Pauluse kirjade suhtes hoiatada: »Nõnda kui ka meie armas vend Paulus teile on kirjutanud temale antud tarkust mööda, nagu ka kõigis kirjades, milledes ta räägib neist asjust, kus on raske aru saada mõnest asjast, mida õppimatud ja kinnitamatud (inimesed) nagu muidki kirju väänavad iseeneste hukatuseks« (2 Pt 3, 15/16).

Sageli võime just viimasel ajal rongides kohata naisi ja mehi, kes agarasti mõningate Pühakirja kohtade üle vaidlevad või vähemalt punaste, siniste ja mustade joontega allakriipsutatud piibleid loevad või pealetükkivalt lugeda pakuvad. Pahatihti on vaidluse teemaks Salajase Ilmutamise raamatu »metsaline« või mõni muu segane punkt, mis aga niisuguste reisijuttudega sugugi ei muutu selgemaks; puudub ju autoriteet!

Neis ringes on inimestel küll vaevalt aimu iseseisva piibliseletaja omadusist.

Pühakiri pole ilmunud meie ajal ega meie keeles. Piibli seletamine nõub kõige mitmekesisemaid teadmisi vanade keelte (heebrea, aramea, greeka, ladina keele) alalt, ajaloo, vana geograafia, kommete, maailmavaadete ja Pühakirja traditsiooni tundmist, kuna Pühakirja levitati üle kolme tuhande aasta suure vaevaga käsikirjaliselt! Seejuures peab ta langetama selge otsuse ega tohi oma enda eelarvamust peale sundida. Pühakiri on ometi objektiivne!

Kas seda teevad näiteks »tõsised piibliuurijad«?

Russel, selle sekti asutaja, tegi algust ilma igasuguse eelhariduseta, 17-aastaselt! Tema kirjaseletust, mis teksti vägivaldselt väänab, peetakse nii umbes kõige kurjemat liiki kirjaseletamiseks. Ta kuulutas maailmale — muidugi piibli põhjal — 1914 aasta kohta tuhandeaastase rahuriigi algust, ja nimelt 3 Mos 26, 14 põhjal. Muidugi pidi Kristuse saabumine tema järele õieti juba a. 1874 olema, kuid Issand olevat ainult »nähtamatult« »omaste« juure tulnud, ja olevat 40-aastase lõikuseaja sinna vahele lükanud! (??)

Sama Russel lõhub teiste eksiõpetustega igasugust ristiusku, mida võikski tõsiselt võtta. Ta salgab Pühimat Kolmainsust, Õnnistegija jumalust ja ülestõusmist, hinge surematust, põrgu igavest kestvust. Miljoneid eksemplare tema raamatuist õõnestab tema poolehoidjate juures ristiusku, nad on piibli- ja ristiusuvastased!

Kuid kui palju »moodseid, vabameelseid« usuteadlasi leidub tänapäeval väljaspool katoliku kirikut, kes Pühakirjast mitte karvavõrdki paremat usuteadust ei ammenda ja sedaliiki »piibliuurimist« rahvale pakuvad? — Kellele Pühakiri pole tõe eksimatuks raamatuks, Jumala isiklikuks sõnaks; kellele jumalasõna haripunkt, Jeesus Kristus, pole isiklikuks Jumalapojaks; kes Pühakirja imesid ja ennustusi, jumalasõna ehtsust ja võltsimatust ning puutumatust ei tunnusta, peab hädavajaliselt langema sellesse »piibliuurimise« moondusse, mida meile pakub too halva kuulsuse Russel.

Mainimist »väärivad« veel nn. adventistid, kelle asutajaks on ameerika talupoeg Miller, kes 34-aastaselt agarasti Pühakirja hakkas uurima ja kes aastaks 1843/4 kuulutas Kristuse jälletulemist. Tema »piibliliste« õpetuste hulka kuulub hingamisepäeva pühitsemine, sealiha keeld ja eelkõige kange võitlus paavstluse, »Antikristuse« vastu! Toetudes Sal. Ilmutuse raamatu 13. pt. 18. salmile väidavad adventistid: Paavst, kes nimetavat end »Vicarius Filii Dei« (meie, katoliiklased, nimetame teda vahest küll »Kristuse asetäitjaks maa peal«), olevat nimelt Antikristus. Sest mainitud tiitlist olevat võimalik, kui võtta tähtede asemele neile vastavaid vanarooma numbreid (V = 5, I = 1, C = 100), välja arvestada arv 666, mis olevat Antikristuse sümbol. Seejuures võetakse tarvitusele väike nõks ja jäetakse kõrvale kõik see, mis ei meeldi, näiteks A = 5000, R = 80; sest muidu ei tuleks ju välja soovitud ettenähtud lõpptulemus. Ka säärane tehing nimetab end »piibliuurimiseks«.

On enesestki arusaadav, et sedaliiki piibliuurimine pole ristiusu vääriline, jah, et ta räägib vastu tervele inimmõistusele! Seepärast me ei tohi pühale kirikule pahaks panna, kui ta on ettevaatlik ja oma liikmeid tahab ja peab hoidma kõiksugu lolluste ja eksituste eest.

Ta on asutatud selleks, et jääda tõe eksimatuks kuulutajaks ja oma tallekeste hoidjaks eksimuste eest, neile alati tervet õpetust täiel määral ja kindlalt kuulutades. Sellega on aga ka õige piibliuurimine näidatud ja soovitatud!

Isa Robert.

Kiriklate asukohad:

Tallinn, Munga 4/3 Apost. Administratuur, tel. 432 88
Tallinn, Munga 4/4 r. kat. kirikla, tel. 432 88

Tartu, Veski 1 tel. 43 60	Nõmme, Rahu 17
Narva, Must 9/2	Kiviõli, Koidu 10
Rakvere, Vilmsi pst.	Pärnu, Possieti 2
Valga, Maleva 5/3	Petseri, Poska 55

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Katoliiklus Jugoslaavias.

Kroaatia pühitseb sel aastal 1300 aasta möödumist ristiusu tulekust oma maale. See aasta tõi kroaadi rahvale ka rahvuslike soovide täitumise, Kroaatia omavalitsemisõiguse. Valitsus ja maapäev Zagreb'is on selle omavalitsemise organid.

See poliitiline sündmus evib ka usulise tähtsuse. Lahkhelid kroaatide ning serblaste vahel olid ju osalt tingitud kirikuajaloolisest arenemisest. Piirijoon õhtumaise (katoliikliku) kristluse ja hommikumaise (greeka) kristluse vahel lahutas sajandite vältel kroaadid serblastest, kuigi need mõlemad rahvad on sama päritolu niig keelega. Sellest olenes ka, et kroaadid liitusid kultuuri suhtes õhtumaaga, eriti Kesk-Euroopaga, kuna serblased tundsid endid bütsantsi kultuuri kuuluvatena.

Need vastolud kultuuris ning elamisviisis teravnesid üha serblaste Türgi valitsuse alla sattumise tõttu. Nimetatud raskuste ületamine valmistas Jugoslaaviale mõningaid raskusi. Raskusi leidus nii poliitilisel kui usulisel alal. Poliitilistele lahkhelidele kroaatide ja serblaste vahel liitusid arusaamatused usulises elus, nimelt vastolu õigeusu ning katoliikluse vahel.

Õigeusk püüdis uues riigis jõuda valitsevale kohale, millel ta oli seisnud Serbias, kuigi tema ülekaal arvuliselt uues olukorras polnud kuigi suur. Jugoslaavias on 6 785 499 õigeusklikku, 5 854 313 katoliiklast, 231 169 protestanti, 1 561 166 muhameedlast, 68 403 juuti ja 19 725 lahkusulist. Seepärast pole poleemika mõlemate usundite vahel vaibunud tänapäevani. 1931. a. suurenesid lahkhelid Serbia patriarhi karjasekirja tõttu, milles tungiti kallale katoliku kirikule kui »võitlejale Kristuse ilmliku riigi eest«. Selle teravnenud olukorra järelmõju on ka asjaolu, et leping katoliku kirikuga kirjutati küll alla, kuid ei jõutud tema ratifitseerimisele. Nii on katoliku kirik ainus usuühing Jugoslaavias, millega valitsusel ei ole juriidilist vahekorda. Muidugi katoliiklastele on lubatud vaba usutegutsemine.

Sellele uuele lepingule, mis sõlmiti kroaatide ning serblaste vahel poliitilisel alal, saab järgnema ka pineva olukorra lahenemine usulisel alal. Me võime niisiis loota, et suhe Jugoslaavia mõlemate suuremate usundite vahel muutub paremaks, eriti kui me peame silmas, et õigeusklikul poolel on rahuarmastavad isikud juhtivatel kohtadel. Need isikud püüdsid juba pikemat aega saavutada sõbralikku koostööd, ilma et nad oleksid jõudnud sellega esile tungida seni. Peaasi on aga see, et uue olukorra tõttu avanevad katoliku kirikule head väljavaated tulevikku. Lepingu sõlmimist eelkäivate läbirääkimiste juures tulid kõne alla ka usulised küsimused. Me tohime kindlasti loota, et Jugoslaavia valitsus ka väljaspool Kroaatiat ei saa takistama katoliikliku elu arenemist s. o. preestrikandidaatide kasvatamist, katoliikliku usuõpetuse sisseseadmist ja katoliiklike õppeasutuste asutamist. Pärast takistuste kõrvaldamist võime sellega arvestada, et katoliiklik elu Kroaatia vanades piiskopkondades jõuab peagi õitsengule.

Jugoslaavia katoliiklased ootavad ka sellele, et nüüd, pärast poliitiliste olude tasakaalustamist, riik sõlmib konkordaadi. Küsimusist, mis tuleksid arutamisele, oleks tähtsaim see, mis puudutab kiriklikku organisatsiooni. Piiskopkondade täpne eraldamine ja organisatoorsete suhete uuesti loomine on väga tähtsad. Eriti on see nõutav kui silmas pidada seda, et suured maa-alad Jugoslaavias kuuluvad diaspora hulka. Nii on näiteks Belgradi ülempiiskopkonnas vaid 60 410 katoliiklast 3 221 710 õigeusulise vastu! Ka usuteadus-kondade ja preesterseminaride suhtes on uuendused ja ümberorganiseerimised hädavajalikud.

Vaimulikkude arv Jugoslaavias on 2 266; orduvaimulikke loetakse 1 168. Usuteaduse üliõpilaste arv on (välja arvatud ordude liikmed) 671. Jugoslaavias töötab 12 meesordut 148 asutuses. Orduõdede arv on 6 553. Nad juhatavad 74 kutsekooli, 90 keskkooli, 147 lasteaeda, 97 haigemaja ja 98 vaestemaja. Katoliiklikke ajalehti on 4.

Uus Serbia-Kroaatia leping oma usuliste tagajärgedega on just seda saavutanud, mida suur Kroaatia rahvajuht piiskop dr. Josef Georg Stossmayer taotles kogu oma elu kestel.

Veebruari algul tuletati meele tema 125-aastast sünnipäeva. 1849 a. Djakovo piiskopiks pühitsetud oli ta aastast 1860 saadik kroaatia rahvuserakonna juht. Sellega järgnes ta nendele preestritele ja piiskoppidele, kes mängisid kroaadi rahva poliitilises ja kultuurilises elus juhtivat osa ja kes panid põhja selle rahva kirjakeelele ja kirjandusele.

Tema mõlemad suured ideaalid olid kroaadi rahva rahvuslik, usuline ja kultuuriline uuendamine. Seejuures soovis ta kõigest südamest kirikute ühinemist, kusjuures kroaadi rahvas pidi olema sillaks lääne ja ida vahel. Seda kirikute ühinemist taotles ta niisama hästi rahvuslasena kui ka kristlasena, sest ta kannatas serblaste ja kroaatide üksteisest eraldumise all ja soovis seda lõhet ületada uniooni abil. Tal olid tihedad suhted õigeusulistega, kuigi tema katsed luua tihedamat sidet Kiiev'i metropoliidiga ebaõnnestusid. Vene suure usuteadlasega, Solovjev'iga, kes pärast leidis tee katoliku kirikusse, pidas ta tähtsaid kõnelusi Zagreb'is.

Kroaadi rahva juhina hoolitses piiskop Stossmayer eriti oma rahva kultuurilise taseme tõstmise eest. Ta asutas algkoole, õpetajateseminari, maalidekogu, lõunaslaavi teaduste akadeemia, Zagreb'i ülikooli. Ta andis esimese tõuke »Vetera monumenta« väljaandmiseks, ta kogus kroaadi rahvalaule ja kirjandust ning ehitas oma kulul suurepärase Djakovo toomkiriku, mille ta kaunistas 34 suure freskoga L. ja A. Seitz'ilt. See kirik on uuemaaja Kroaatia suurim kunstiteos, kroaadi rahva usuline ning rahvuslik mälestussammas.

Trükist ilmunud

püha Markuse Evangeelium

greeka keelest tõlkinud ja seletustega varustanud preester H. Verling

Uuest Testamendist on juba varemini ilmunud Evangeelium püha Matteuse järele

Hind: 20 s., postiga 25 s.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Inimesi, kes tulid kiriku juure.

M. M.

Katkendeid ühest eluloost.

(Järg)

Usust kinni haaramine.

Mul ei olnud kellegagi rääkida usundi üle, ja ometi tundsin tungivat tarvidust selle järele, olles tihti meeleheitel. Hakkasin palvetama: »Jumal, juhi mind õigele teele!« Nõnda mu palvused muutusid üha intensiivsemaks, sügavamaks.

Ühes perekonnas kohtasin üht ev.-luteriusu õpetajat ja kohe hakkasin temaga kõnelema usundist. Juba esimesel kõnelusel see õpetaja jättis mulle mulje kui sügavalt usklik, õilis inimene. Kuigi ma ei kuulunud tema kogudusse, oli ta valmis aitama mind usu ummikust välja pääseda. Tä palus mind pöörduda tagasi kiriku juure ja kutsus mind armulauale. Ennastohverdavalt ta püüdis mind tõmmata tagasi Jumala juure. Ta muretses mulle kirjandust usuküsimuste üle ja andis mulle muuseas lugeda Giovanni Papini »Lebensgeschichte Christi«, missugune raamat jättis minusse sügava mulje.

Kuid nagu mingi võim hoidis mind tagasi. Nagu oleks mingi kate varjanud seda tõeallikat, mille järele ma janunesin. Jatkasin jällegi yoga kirjanduse uurimist ja hindasin eriti Shri Sadguru Meher Ba'Ba õpetusi. Kõneldes ühe oma tuttava daamiga usu üle, tsiteerisin ikka üksikuid lauseid Meher Ba'Ba õpetusest. Tuttav daam küsis tõsiselt minult: »Miks toote ikka esile oma yoga ja seate teda Kristusega kõrvuti? Kas teie siis Kristust ja tema õpetust ei tunne? Lugege ometi piiblit! Siis saab teile selgeks, kes on Kristus. Kui õilis see teie pühak yoga ka oleks, ometi ei saa teda kõrvutada Kristusega.«

See ütlus pani mind mõtlema. Võtsin piibli ja hakkasin innukalt teda lugema. Tõtt ütelda, ta tundis mulle algul tõesti igavana. Ikkagi lugesin piibli läbi ja teistkordsel lugemisel süvenesin üha rohkem temasse. Nüüd loen korduvalt Uut Testamenti ja leian, et ei ole ilusamat, puhtamat, kõrgemat kui Kristuse õpetus. Jumalale olgu tänu! Ta on võtnud kuulda mu palvetusi, kui hüüdsin: »Näita mulle õiget rada ja valgusta mind!« Nüüd näen, kui kaugele oleksin ma eksinud sellelt õigelt teelt, lugedes antroposoofilisi raamatuid ja yoga õpetusi.

Käisin korduvalt kirikus jumalateenistustel. Aga sageli, kui tahtsin olla vaikses palves, üksinda kõnelda Jumalaga, läksin ikka katoliku kirikusse, kuigi ma sääl ühtki katoliku kiriku vaimulikku, paatrit ega kirikujuhti isiklikult ei tunnud. Mõnikord sammus kirikuruumist läbi paater ehk nunn, kuid keegi ei eksitanud mind mu palves. Ja see sügav vaikus ja rahu kirikuvõlvide all hämaruses, see oli nii hea ja kosutav hingele. Oli tunne, nagu seisaks Kristus säälsamas minu juures, nagu sirutaks ta käed mulle vastu ja kutsuks mind: »Tulge minu juure, kõik, kes olete vaevatud ja koormatud, ja mina tahan teile puhkust anda!« (Mt 11, 28)

Meenub üks hommikupalvetus ev.-luteriusu kirikus, kus jutlustaja seletas: »Katsuge oma südamed läbi! Kui teie vaenlane tuleb teile vastu ja teie südames tärkab kibestus või viha, siis olete kaugel puhtast, õilsast kristlikust inimesest; sest teie südames asetub paha vaim. Puhastage oma südamed! Paluge Kristust endile abiks! Kristus ütleb: ‚Kõik, mida teie uskudes palves palute, seda saate' (Mt 21, 22).«

Mu südametunnistus hakkas nõudma minult aru: Milline olen mina? Kas on mul süda täis armastust kohtamisel inimesega, kes tundub mulle olevat paha teinud?

Mu silmad kattusid pisarate looriga. Meeleldi oleksin tahtnud jääda veel kirikusse vaiksesse palvesse ja kõnelda oma südametunnistusega, kõnelda Jumalaga, kuid kiriku uksed suleti.

Seisatasin tänaval ja mõtlesin, kuhu nüüd minna? Korraga meenus mulle hoone, mille fassaadil seisab suurte tähtedega kirjutatud: »Hic vere est domus Dei et porta cæli! — Siin on Jumala koda ja taeva väravad!« — Katoliku kirik! — Tema uksed seisavad alati lahti — kõikidele!

Ruttasin sinna. Põlvitasin katoliku kirikus Kristuse kuju ees, kui väeti, nõder laps, kes asjatult otsib teed igavese, vägeva Jumala juure. Uurisin lähemalt oma tundeid, oma südant, ja nägin, tundsin, et leidub inimesi, keda ma ei salli, kelledele ma soovin isegi paha, keda kohates mu südamest kihvatab läbi kibeduse ja viha tunne. Aga mu südametunnistus tõstis selle vastu oma häält ja päris Kristuse nimel aru: »Armastage oma vaenlasi; tehke head neile, kes teid vihkavad« (Mt 5, 44).

Hardasti ma palvetasin: »Kristus, puhasta mu südant! Kaota säält kõik tumedad varjud, mis minult langevad nendele, kes tunduvad mulle pahadena või kelledele mina olen paha!« Olin kindel usus, et Kristus tuleb mulle appi ja puhastab mu südant, kui ma seda tungivalt ihaldan.

Võtsin nõuks, et ma ei lahku siit kirikust, ei lahku siit Kristuse kuju juurest, enne kui Kristus kuuleb mu härdaid palveid ja istutab paha tunde asemele armastuse mu südamesse. — Ja viimaks asus mu südamesse vaikne, sügav rahu, nagu igal korral hiljemgi, kui käisin palvetamas katoliku kirikus. —

Maailmakirikust.

Rooma. Püha Isa kutsus juba korduvalt üles ühiseks palveks ja rahu jaluleseadmiseks. Jälle 16. V manitses ta tungivalt palvele nagu 15. IV (vt. esimest artiklit!). Iga päev peetakse püha missat p. Peetruse basiilikas Roomas k. 7,30 homm. kui ka Torino's püha Johannes Don Bosco haua juures. — Paavst kuulutas pühakuteks Gemma Galgani (sünd. 1878, surnud 1903) ja Maria Pelletier (sünd. 1796 Prantsusmaal ja surnud 1868). Esimene elas tagasihoidlikku müstilist elu, kuna viimane kloostris oma elu ohverdas mahajäetud või langenud naisterahvaste päästmiseks. Üks teine kangelane inimeste teenistuses, õde Philippine Duchesne (sd. 1796 Prantsusmaal, surnud 1842 Ameerikas) kuulutati õndsaks. — Kokkulepe Argentiina ja Vatikani vahel kui ka konkordaat Portugaliga (8. V)

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

kirjutati alla. Portugalis saab kirik tähtsaimad omandused tagasi, mis ta omal ajal riigipöörde tagajärjel oli kaotanud. — Itaalia kroonprints külastas juba teist korda paavsti pidulikul viisil ning ametlikult Itaalia riigi troonipärijana (6. V). Kroonprints Umberto sai paavstilt kingiks mälestusauraha, kuna tema abikaasa Maria-José (endine Belgia printsess) sai püha Neitsi Maria medali. Nad külastasid ka kard. Maglione't ning püha Peetruse hauda vana rooma kombe järele. — 29. IV vahetati itaalia suursaadikud Berliinis ja Vatikanis, nii et Dino Alfieri edaspidi esindab Itaaliat Berliinis, Bernardo Attolico Vatikanis. Samal ajal võis nuntsius ülempiiskop Cesare Orsenigo tagasi vaadata juba 10-aastasele tegevusele Saksas. — Paavst nimetas kardinal Salotti't frantsisklaste ordu protektoriks. Ordu algpäevadest saadik, mil kardinal Ugolino (pärastine paavst Gregorius IX 1227—1241) aastal 1216 sai ordu esimeseks protektoriks, on praegune juba 54. protektor. — Vatikani häälekandja ajaleht »Osservatore Romano« ilmub nüüd 200 000 eksemplari tiraažiga! Teda loetakse kogu maailmas. — Itaalia ajakirjanikud kohtusid Castelgandolfo's, et 2 päeva jooksul arutella küsimusi, mis puutuvad ususse. — Paavst Pius XI oli omal ajal oma pontifikaadi kestel (1922—39) audientsile vastu võtnud ümbes 200 000 noort abielupaari ja andis neile õnnistust. Mõrsjad said roosikrantsi, peigmehed püha Neitsi medali, ja raamatuke entsüklikaga »Casti connubii«. Ka praegune paavst säilitab seda ilusat kommet. Sama paavst Pius XI auks asutati Vatikanis muuseum kõiksuguste huvitavate ning väärtuslikkude andidega, mis annetati temale tema pontifikaadi ajal kõrgemate isikute või valitsejate poolt. Ka endine Abessiinia neegus oli nende annetajate hulgas.

Hõimurahvaid. Soomest tuleb teade, et marssal Mannerheimi tütar on hiljuti karmeliidi kloostri astunud. Karmeliidi naisordu elab eriti range kloostrireegli järele. — Ungarist teatatakse, et maailmakuulus raadiojutlustaja, pressiapostel ja kirjanik jesuiit Béla Bangha on Budapestis 60-aastasena surnud. Seega kaotab ungari katoliiklus äärmiselt tähtsa eesvõitleja. — Kavatsetakse välja anda ungari katoliku kiriku ajaloo suurteos 5 köites. Piiskopid lubasid igasugust abi, ka rahalist toetust anda, et teost lõpule viia.

Läti. Läti ülikooli rooma-katoliku usuteaduskond valis 26. IV semestriks 1940/41 järgmised esindajad: dekaaniks prof. dr. P. Strods'i, sekretäriks prof. dr. P. Laurinovics'i, delegaadiks ülikooli nõukogusse piiskop prof. J. Rancans'i, raamatukogujuhatajaks lektor Br. Kokins'i. Viimane nimetati dotsendiks. Prof. dr. Žuromskis võttis perekonnanime »Erglis«. — Paavst Pius XII esimene entsüklika »Summi Pontificatus« ilmus nüüd läti keeles (50 sant.). — Riia ülempiiskopkonnas korraldatakse suvel ametlik kanooniline visitatsioon Latgale keskosas (Viški-Preili) ajal 28. juunist kuni 12. juulini, kuna Liepaja piiskop teeb oma visiidi Zemgales (Bauska'st Nereta'ni) ajal 18. juunist kuni 4. juulini ning eraldi Skaistkalnes augusti alguses. — Riias asus juba aasta 1600 ümber kirik, mis oli pühitsetud pühale Nikolausele ja määratud hommikumaa riituse katoliiklaste jaoks. Nüüd peab nende jaoks vastavaid jumalateenistusi idariituses prof. dr. Bronislav Valpitrs Valurikka Ema kiriku kõrvalkabelis. — Pärast Riia püha Alberti kiriku lõpliku remondi läbiviimist särab kirik uues ehtes ja võimaldab intensiivset kirikulikku tegevust. Kogudus pidas 28. IV kiriku heaks ja kulude katmiseks koguni suursuguste etenduse, Calderoni meistrinäidendi »Püha missa saladus«. Rütmilisi tantsugruppe juhatas kuulus Anna Ašmane, muusikapalad võeti Mozarti, Haydni ja Šuberti vaimuvarast ja kanti ette Alberti kirikukoorilt. Mäng ning tulemus olevat olnud suurepärased.

Liepaja piiskopkonna kohta annab praegune piiskop Msgr. Anton Urbšs oma ringkirjas huvitavaid andmeid, milledest selguvad tema diaspora raskused. Piiskopkond uuendati teatavasti a. 1937, kuna esimene piiskop Msgr. Urbšs pühitseti ja seati ametisse alles 1938 a. (oktoobris). Piiskopkond on ebamääraselt pikk, kuni 500 kilomeetrini, ja hõlmab 26 830 ruutkilomeetrilist territooriumi. 39 kogudusekirikut, 10 palvelat, 29 misjonipunkti seisab 90 000 katoliiklase teenistuses. Suvel aga tõuseb nende arv 130 000-ni sissevoolavate põllutööliste läbi. Nende eest hoolitseb vaid 40 vaimulikku, nendest 12 kõrgemas vanuses, nii et vaid 28 preestrit on täies ulatuses töövõimelised. Eriti halvasti on varustatud kirikute ning hingehooldajatega Kuramaa, kus asub 35—40 000 katoliiklast, suvel aga koguni 80 000. Seepärast palus piiskop Läti katoliiklasi tungivalt kaasa aidata nende raskuste ületamiseks.

Lääne-Euroopa.

Norra elanikkond on 2 809 564 suur, nendest vaid 2 619 katoliiklast. Sääl pandi maksma aastal 1536 nn. usupuhastuse läbi luteri usk. Ka aastal 1887 leiame Norras vaid 6 katoliku kirikut, 8 algkooli ja 21 preestrit ja alles a. 1891 anti katoliiklastele usuvabadus ning kodanikuõigusi! Aga aastast 1900 hakkas konvertiitide arv tõusma; nende hulgas oli maailmakuulus kirjanik Sigrid Undset. Praegu tegutseb Norras 44 preestrit 3 piiskopkonnas. Katoliiklaste häälekandja on ajakiri »St. Olaf«. (‚Kipa')

Inglismaal töötab juba kauemat aega »Catholic Truth Society« katoliku kirjanduse levitamiseks. Möödunud aastal ta suutis jagada 1 193 300 igasugust trükist. — Liverpoolis annetas üks mittekatoliiklane suure maja juurekuuluvate maa-aladega ühele katoliku ordu-seltsile, et sääl asutada heategevuse asutist, nimelt noorte emade ja nende laste jaoks. — Suurepärane sportlane advokaat dr. Lindley astus hiljuti katoliku usku, tõendades seega, et usklik meel ei takista spordi harrastamist.

Belgiast on teatada, et nimetati Leuven'i kuulsa katoliku ülikooli rektoriks Msgr. Honoré Van Waeyenbergh (sd. 1891), rindesõdur maailmasõjast, preester a. 1919, siis 10 aastat Antverpenis Johannese kolledži juhataja ja aastast 1936 Leuveni ülikoolis. Olles ise vlaami rahvusest sai ta vlaami katoliku noorte vaimseks juhiks, aga ka ühtlasi kõigi üliõpilaste hingehooldajaks. — Belgia kuningas Albert asutas instituudi pidalitõbiste jaoks, millele ta andis isa Damiani nime. Teatavasti suri see preester-kangelane misjonitel pidalitõbiste apostlina ise pidalitõppe.

Prantsuse rahvuslike katoliku õpetajate ühing pidas Lyon'is üleriikliku koosoleku, kus ta üksmeelselt nõudis kõigi kloostrivastaste seaduste tühistamist, kuna praeguses sõjas kahjulike voolude vastu eriti kloostrikoolid võitlevad kõige edukamalt.

Hispaania. Kindral Franco ettepanekul peetakse euhharistlik maailmakongress aastal 1941 Sevillas. — Hiljuti ilmus katoliiklik-sotsiaalset tööd käsitav raamat »La Casa Social Cattolica de Valladolid«. La Casa Social oli enne kodusõda tähtsaimaid Hispaania katolitsismi keskusi. Sääl asutas Augustin Ruiz katoliiklike raudteelaste sündikaadi, mis aastal 1917 saavutas esimest korda edu võitluses revolutsionistlike sotsiaalanarhistide vastu. Sääl organiseeriti ka katoliiklik mäetööliste liit, mis takistas Madera juhtimisel aastal 1934 Oviedo täielikku hävitamist mässuliste käe läbi. Sääl oli ka arvurikaste organisatsioonide ja sotsiaalsete täienduskoolide keskus.

Ameerika. Ameerika katoliiklaste valduses on Ühendriikides 187 kolledži ja ülikooli 143 617 üliõpilasega. Möödunud 10 aasta jooksul tõusis õpilaste arv 65 % võrra. Tähelepanu väärib ka asjaolu, et katoliiklastel on heategevuse alal 15 kurttummade kooli. Edasi 7 500 algkooli kahe miljoni õpilasega. — Kir-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 6114

janduse alal omavad katoliiklased säälsamas 331 päevalehte, milledest 6 ajalehte kuni 4 korda päevas ilmub, siis veel 70 piiskopkonnalehte, enamalt jaolt nädalalehed, ja 4 631 ajakirja. On olemas arvukaid ühinguid katoliku kirjanduse väljaandmiseks ja levitamiseks (kirjastusühinguid), isegi üks luuletajate ühing. Kardinal Hayes asutas ühingu »Literature Committee« vastava häälekandjaga, milles kõik katoliku uued väljaanded ja parimad mittekatoliku teosed avaldatakse ning arvustatakse. — Kõlbetu kirjanduse vastu võitleb ühing »Legion of Decency« suurima eduga. Üks »magasin'ide« väljaandja kaotas ühes linnas, kus asub 120 000 elanikku ja kus temal on olnud seni vähemalt 45 000 tellijat, peaaegu kõik lugejad. Nüüd peab ta ühingu juhtnöörid tunnustama. — Täiendavalt kuuleme, et ülestõusmise ajal astus New York'is ühes kirikus koguni 4 500 katoliku postiametnikku ja tuletõrjujat ühiselt armulauale. See oli tõesti katoliku meelsuse aukartustäratav avaldus! — Sellevastu on huvitav märkida, et ameerika enamlaste keskvalitsus paigutati hiljuti Ühendriikidest Mehhikosse.

Costarica uus president, dr. R. A. Calderon, kuulus arst, valiti riigi presidendiks 85 % häälte enamusega. Ta on alles 40 aastat vana ja oli seni arsteaduskonna dekaaniks.

Austraalia. Umbes 7 miljonilise elanikkonna hulgast on Austraalias 1,5 milj. katoliiklast. 200 000 last käib katoliku kooles. Preestrite arv on 2 069, usuteadusõpilasi on 500 kõiksugu seminarides ja kolleegiumes. Kiriklikku organisatsiooni moodustab 6 ülempiiskopkonda, 16 piiskopkonda ja 2 apostlikku vikariaati.

Kodumaalt.

Paavst Pius XII austas aprillis Eesti välisministrit, hr. Ants Piipu, püha Gregoriuse ordeni annetamise läbi, tänuks heade suhete säilitamise eest Eesti vabariigi ning Vatikani vahel. Ekstsellents nuntsius dr. Antonino Arata andis isiklikult aumärgi Tallinnas üle.

Kevadega kerkis uuesti raske küsimus katoliku põllutööliste hingehooldamise pärast. Seekord on peaaegu kõik töölised katoliiklased. — Kiviõli poola tööliste algkoolis töötas ajutiselt kohusetäitjana õde Maria Tallinnast, kes on dipl. kooliõpetajanna. — Prof. S. Karling avastas Eesti Rahva Muuseumis huvitava ning ilusa, aastast 1440 päritoleva maali, mis kuulub ühe tundmatu altari tiibpiltide seeriasse. See maal on vanimaid, mis meie kodumaal on teada. Altaripilt olevat pärit ühest katoliku kirikust, ja (seni tundmatu) meistri asukohta oletatakse Viinis. Maal kujutab püha Neitsi Mariat templi ees jumaliku lapsega. Omaaegne Raadimõisa omanik Liphardt kinkis maali 1920 a. Tartu ülikoolile ja tema valitsus deponeeris ta E. R. Muuseumile, kus ta on näha (‚Uus Eesti' 6. apr. 1940).

Tallinn. Soome r. kat. piiskop Msgr. V. Cobben külastas Tallinna aprillis, kusjuures ta refereeris katoliiklaste saatusest ja väljavaadetest Soomes. — 12. mail peeti pidulik esimene armulaud leerilastele, keda ette valmistas preester H. Verling. — Ka tänavu korraldati protsessioon Pühima Sakramendiga (26. mail) surnuaias, milline koht oma maalilise asendi pärast on juba nagu eesõigustatuks saanud sellele pühale toimingule. Nagu kuulda, mindi enne maailmasõda pidulikus rongikäigus iga kord Vene tän. ääres asuvast kirikust pärast püha missat surnuaia kabelisse ja säält tagasi!

Tartu. Pärnu kolme õe au, kes juba varemini sooritasid samariitlaste kursuse eksamid väga edukalt, vist ei lasknud magada Tartu õdedel: Nüüd on nendest ka 3 õde »väga heade« tulemustega saanud samariitlasteks! — 2. mail korraldati õnnestunud väike asjadeloterii koguduse ja vaeste heaks. — Õdede lasteaed astus 19. mail avalikkuse ette lastemänguga »Sool parem kullast«. Lapsed mängisid tõesti arukalt ja saavutasid kuulajaskonna sooja poolehoiu. Samuti leidis kiitust lastetööde näitus, mis võimaldas hea ülevaate õdede ja laste eduka koostöö üle. Sama maksab ka Pärnu lasteaia kohta. Kooliasta jooksul oli Tartu lasteaeda sisse kirjutatud 33 last. — 26. mail peeti Pühima Sakramendiga protsessioon. Külaline Riiast, dr. theol. et phil. isa Leopold kaputsiini ordust, pidas piduliku missa, kusjuures kirikukoor laulis »missa in honorem Immaculatæ«, isa Berardi teose. Koor andis parima ja kandis võimsa muusikapala väärikalt ette.

Kuna juba varemini igal aastal üks või teine kord meie kohalik teaatrigrupp astus avalikkuse ette näidendiga, lavastas ta seekord erakordselt suure teose, operetitaolise näidendi »Ons võimalik?« Dramatiseeringu aeg on »alati, mil elab inimesi«, luuletis ise aga näitab, et vaid südamlik ja tihe koostöö rahvaga teeb inimest õnnelikuks. Autor Uupere (isa Berard) lõi lauluviisid ja näidendi ülesehituse, kuna Reegi (Reginald Sorokin) andis eestipärase ning luulelise kuju. Näitlejad, kes tulid kõik meie koguduse noorema põlve haritlaskonnast, suutsid niihästi oma laulu kui ka mänguga tõsiseil ja lõbusail momentidel kaasa kiskuda. Igaüks oskas kohanduda oma osale ja teenis kuulajaskonna rohket applausi isegi mängu kestel. Aga ka väiksemad näitlejad lõid tublisti kaasa. Peab tunnistama, et see rahvaoperett on täiesti õnnestunud, mida kinnitas üsna kasvav kuulajaskonna kaasaelamine ja kiiduavaldus. Rahvaoperetti korrati ka 30. mail isa Roberti juubeli puhul, kes aastail 1931/34 tegutses Tartu koguduse juhatajana.

30. mail sai ka 25 aastat täis, mil pühitseti isa Robert preestriks, mispärast tema orduvennad ja Tartu kogudus kogunesid aastapäeval kirikusse pidulikuks jumalateenistuseks, mida pidas jubilaar ise, kuna jutluse pidas kaputsiinide provintsiaal isa dr. Leopold. Õnnitlejate eesotsas saatis Ekstsellents ülempiiskop nuntsius dr. Antonino Arata telegrammi Püha Isa õnnistuse ja oma enda õnnesoovidega:

»Sinu preestrijuubeli puhul mul on rõõm sulle järgmist teatada:

‚Tema Pühadus õnnistab isalikult kaputsiinide ülemat temale paludes uusi jumalikke arme. Kardinal Maglione.'

Lisan oma südamlikke soove, õnnitlusi ja palveid. Palju aastaid! Nuntsius.«

Viimseks õhtuseks maikuupalveks 31. mail kogunesid usklikud veel kord kirikusse, et austada Maikuningannat ja paluda maailma rahu eest. Jutlustaja rõhutas, et kohustus paluda kestab edasi. Parim tee maailma rahu poole olevat aga tee Jumala rahu poole, mida meile näitab Jumalaema.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 7. VI 1940.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Kiriku Elu

Eesti Katoliiklaste Häälekandja.

Ilmub 1 kord kuus.

Riigiraamatukogu S 6114

Nr. 7 | Juuli 1940. a. | VIII aastakäik.

Väljaandja: **Katoliku Kirik Eestis,** Tallinn, Munga 4—4.
Vastut. toimetaja: dr. Friedrich Lange, Tartu, Päeva 2.
Tegelik toimetaja: Robert Lenzbauer, Pärnu, Possieti 2.

Tellida: **Trükikoda »Tungal«,** Tartu, Veski 3.
Tellimishind: Kiriklates üksiknumber 5 s., aastas 60 s.; postiga üksikn. 10 s., aastas 1 kr.; välismaale aastas 1,50 kr.

Kas suudab moodne inimene veel uskuda?

Dostojevski laseb oma visandis »Deemonid« oma kangelast seletada, et küsimuse juures usu järele meil on tegemist küsimusega, kas tsiviliseeritud inimene, Euroopa inimene, üldse suudab uskuda. Sellele küsimusele vastavad tänapäeva paljud: »Ei, moodne, tsiviliseeritud inimene ei suuda enam uskuda!«

Ja nii näeme, et igalpool maailmas, ka meie maal, uskmatute arv kasvab. Mis naisele on püha, selle üle naerab mees. Mida vanemad põlved veel austasid, seda nimetatakse nüüdses põlves vananenud kombeks. Millele ühed vaatavad kui kultuuri põhialusele, seda peavad teised üleliigseks koormatuseks.

Kui küsitakse uskmatuilt selleks põhjendust, miks moodne inimene ei suutvat enam uskuda, siis on vastus väga mitmekesine. Kõige lihtsemas vormis kõlab see vastus nii: »Religioon nõuab usku asjusse, mis on nähtamatud, mis on väljaspool meie nähtavat maailma. Niisuguseid asju aga mina uskuda ei suuda. Mina usun ainult seda, mida ma võin näha ja kuulda, asju, millede olemasolu võib tõendada teadus. Kõik muu on fantaasia ja ettekujutus.«

See kõlab muidugi päris asjalikult ja mõistlikult. Aga kui lähemalt mõtelda selle vastuse üle, võivad küll tulla kahtlused tema õiguse suhtes. Kas siis see on tõsi, et inimene usub ainult seda, mida ta saab näha ja kuulda ja mida tõendab teadus? Kas ei pea sellevastu iga inimene oma elus uskuma palju, mida ta ei kuule ega näe, ja mida ka teadus ei saa tõendada? Kas pole mitte nii, et lähemal vaatlemisel niisuguse seisukoha juures meie terve elu muutub küsitavaks — jah, otse võimatuks?

Küsime kord elult eneselt!

Elu allikaks ja kodupaigaks on perekond. Mis aga viib meid perekonna asutamisele? Kui inimene on tõesti rohkem kui loom, siis see pole mitte ainult pime instinkt, mis viib inimesi kokku abieluks. See on midagi palju sügavamat ja salapärasemat, mis tuleb kui suur ime inimese üle ja täidab teda täielikult. See on see imeline armastuse elamus, mille üle laulsid kõigi aegade luuletajad ja lauljad kui sügavaima ja ilusaima inimliku läbielamuse üle.

Ja mis siis on see armastus, mis seob perekonnas inimesi üksteisega, ja perekonnast niiviisi teeb elu allika? Kas see armastus on vaid nende tegurite koostöö, mis tulenevad meeltest, sellest, mida näeb ja kuuleb inimene? Või kas ta on ainult teaduse leiutis? Ei, ta ei olene mõistusest! Ta sünnib inimsüdame saladuslikus sügavikus, seal, kuhu ei suuda tungida ükski uuriv silm ega kaine teadus.

Ja lõplikult on see armastus usk, usk ligimese headusse, usk sellesse, et teises ja teise läbi talle kingitakse elu õnn. Selles usus lahkub, nii ütleb pühakiri, mees isa ja ema juurest, et olla sellega, keda tema süda valis. Niisiis, mitte teadmisele ja tunnetamisele, vaid usule on rajatud perekond, elu kodupaik ja allikas, usule armastusse ja truudusse.

Heitkem veel kord pilku perekonnaelule. Kui õnnistatakse kahe inimese abielu ja vanematele kingitakse laps, missugune õnn ei tule siis vanemate üle! Nad ei suuda seda ise ütelda, mis sünnib nende südameis. Nad ei suuda küllalt vaadelda seda inimlast. Ja jällegi pole need ainult silmad, mis vaatlevad ja imetlevad. Ei, armastus vaatleb last. Armastus on see, kes siis ka hoolitseb lapse eest, kes on valmis tegema kõike lapse eest, et sellest lapsest kord võrsuks hea inimene. Ja kui isa- ning emaarmastus niiviisi näevad tulevikku, ja tuleviku pärast meelsasti toovad ohvreid lapse eest, siis see jällegi pole nägemine ja kuulmine meeltega, mis ergutab ja võimustab vanemaid selleks. See pole lõplikult ka midagi muud, kui usk lapse headusse, usk lapse tulevikku.

Ja laps ise! Mis siis see on, mis seob last nii tihedalt vanematega? Miks voolab nii suur armastus lapse südamest vanemate poole, alates sellest silmapilgust, mil laps avas oma silmad ja tundis ära oma vanemad? Kas see, mis temas kutsub esile selle armastuse, on silmaga nähtav? Või kas see on ainult sellepärast, et ta tundis mõlemais teadusliku täpsusega oma vanemaid? Sugugi mitte! Salapärane armastuse võim, lapse-armastus on temas ärganud. Ükski õpetlane ei suuda meile ütelda, mis see on. See on vaimu saladus. Ja kui laps kasvab, suure usaldusega vaatab oma vanemate poole ja nendelt loodab kõike head tulevikuks, siis pole see lõplikult jälle

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

midagi muud kui usk vanematesse, usk nende armastusse ja headusse, usk nende väsimatusse muresse ning abivalmisolekusse.

Nii on terve perekonnaelu rajatud mitte nägemisele ja teadmisele, vaid usule ning armastusele. — Ja nii nagu perekonnaelu, nii on rajatud usule ka terve inimelu.

Hariduse suhtes ütleb roomlane Seneca: »Enamus sellest, mida teab inimene, tunnetatakse usuga« (ep. 94).

Ja mida ütleb Kyrillus Jeruusalemast põllumehe kohta, see sobib igale kutsele ning inimelule: »Kes ei usu, et külvile järgneb lõikus, ei hakkagi vaeva nägema«, ütleb ta, ja me võime üldiselt ütelda: »Kui inimene ei usuks, et tema elu ja töötamine kannab vilja, rohket vilja, siis lõpeks kõik püüdmine ja enese vaevamine.«

Usuta muutuks aga ka võimatuks igasugune koos-elu sotsiaalses ja riiklikus ühiskonnas. Sest elu ühiskonnas pole rajatud oma kogemusile ega teaduse resultaatidele, vaid usule. Kes istub hommikul, lõunal ja õhtul söögilauda, et einetada, see ei tea oma kogemusest, et söögid pole mürgitatud, vaid ta usub, et kaasinimesed on usaldusväärsed. Kes usaldab oma elu raudteele, autole või isegi lennukile, ei tee seda mitte seepärast, et ta on teinud kindlaks juhi kainet mõistust, vaid seepärast, et ta usub sellesse.

Terve majanduselu on rajatud usule kaasinimese korralikkusesse ning aususesse. Terve riiklik elu põhjeneb usul õigusesse ning õiglusesse. Terve riik toetub usule alamate truudusse ning isamaa-armastusse. Jah, üksikelu kui ka ühiskonnaelu pole rajatud teadmisele, vaid usule. Õigesti ütleb seepärast suur Augustinus: »Inimelus poleks enam midagi kindel, kui me asuksime seisukohale: Me ei usu midagi, mida ma ei tunne oma eneste kogemustest« (de utilitate credendi 12).

Ja mitte ainult elu kindlus ei kaoks usuta, kaoks ka kõik, mis teeb alles inimelu õieti ilusaks ning väärtuslikuks: Armastus, sõprus, truudus, isamaa-armastus, õiglus, headus, vaprus, ohvrimeelsus. Kui tahetaks usku kaotada inimelust, kaoks seega ka kõik, mida on loonud kultuur. Inimene langeks looma tasemele, ja võiks peaaegu ütelda, veelgi sügavamale, kuna isegi looma juures, koera juures näiteks, leidub truuduse jälgi.

Nii peame siis ütlema, et ka uskmatu mitmes asjas on usklik, et ta ei aimagi, kui palju usku leidub veel temas, jah, et ta usuta ei suudaks üldse elada inimväärset elu. Usk pole niisiis mitte elu koormatus, ei, ta on absoluutselt tarvilik elu põhialus. Ka moodne inimene peab palju uskuma, mis ei olene tema kogemustest ega ka teadusest.

Kuid võiks ju ütelda: »Sellega ma nõustun küll, et see inimlik usk on tarvilik moodsele inimesele. Aga mis on sellel tegemist usuga, mida nõuab religioon?«

Sellel on esiteks religiooniga niipalju tegemist, et põhimõte: »Ma usun vaid seda, mida ma näen ja mida suudab tõendada teadus«, pole ka religiooni suhtes kehtiv, kui ta pole vastuvõetav igapäevases elus. Ainult selle väitega ei tohi keegi vabandada oma uskmatust.

Aga veel rohkem? Kes ei taha inimeselt röövida suurimat ja kõrgeimat, kes ei taha teda alandada loomaks, see ei tohi ükskõikselt mööda minna usulisist küsimusist. Sest kuidas siis inimene on üldse tulnud sellele, et ta hakkas uskuma? Seeläbi, et ta püüdis vastust leida elu tähtsaimaile küsimusile.

Ja nii me küsime: »Kas ei kerki moodsele inimesele juba iseenesest ette need elule põhja panevad küsimused: Kust on pärit maailm? Kust on pärit elu? Kuhu jõuab inimene pärast oma surma? Mis on tema elu siht?« Kui see oleks tõsi, et moodne inimene ei asetaks endale enam neid küsimusi, siis oleks see muidugi väga kurb nähe. See tähendaks, et inimene on degenereerunud, et ta on muutunud seniilseks, rauklikuks, et ta pole enam elujõuline. Tähendaks, et see generatsioon, mis elu tähtsaimate küsimuste suhtes on muutunud nii nüridaks, pole enam vääriline, et edasi elada. Ja niisugune inimkond oleks elujõuetu ja määratud hukkumisele.

Aga moodsel inimesel on veel nii palju tervet elu eneses, et need küsimused tungivad iseenesest esiplaanile. Kui see on nii, siis peab inimene ka usulises küsimuses mingisugusele seisukohale asuma. Või kas see pole nii?

Kes inimesena vaatleb maailma lahtiste silmadega, kes tunneb kosmost kõiges tema korrapärasuses ja harmoonias, see peab enesele ka asetama küsimuse: »Kes on seda kõike teinud?« Kas ta ei pea maailma ja tema saladuste vaatlemisel tulema kõrgeima olendi tunnetamisele, selle olendi tunnetamisele, kellelt kõik on saanud oma alguse?

Õieti ütleb seepärast filosoof Schopenhauer: »Ainult see võib usu üle naerda, kes maailmale vaatab kui iseenesest mõistetavale asjale. Seda võib aga ainult siis teha, kui vaadeldakse maailma pealiskaudse pilguga, mis ei aimagi, et me oleme ümbritsetud merest täis mõistatusi ning arusaamatusi.« Ainult see võib usuküsimusist mööduda, kes on nii pime ja pealiskaudne, et ta ei tunneta maailma saladusi, või kes on vaimselt nii vähe arenenud, et teda ei huvita nende saladuste lahendus. Ja just siis, kui keegi tahab olla moodne inimene, kes rohkem teab maailma saladusist kui meie esivanemad, just siis peab ta enesele ette panema küsimuse kõige nähtava alguse üle, see on teiste sõnadega, küsimuse usu järele.

Ja nii kuidas küsimus maailma olemisest meid sunnib küsima usu järele, nii sunnib meid seda tegema veel suuremal määral küsimus elu mõtte järele.

Milleks on inimene maailmas? Mida ta peab tegema siin maailmas? Missugune mõtlev inimene ei peaks küsima seda? Ja missuguse vastuse võib siis uskmatu anda sellele küsimusele?

Võib-olla selle, mille andis kord keegi noor hiinlane, kui temalt küsiti, mis usku ta tunnistab: »Minu usk on hästi süüa, hästi juua, hästi magada ja ennast hästi nuumata.« Võib-olla leidub ka mujal niisuguseid hiinlasi, kelledel sellepärast pole usku, et nende ideaaliks on söömine ja joomine, või sellepärast, nagu ütleb apostel Paulus, et nende kõht on Jumal. Aga see kõhu ebajumalateenistus pole mitte moodne leiutis. Ja kes niisuguse põhjuse pärast ei usu Jumalasse, kuna ta tahab elada kui loom, selle uskmatuse võitmiseks ei maksagi põhimõtteid appi võtta.

Aga võib-olla on ka muid põhjusi olemas, mis nii mõnegi tänapäeva inimese on teinud uskmatuks. Järgmisis artikleis käsitleme ka neid. Seekord rõhutame igatahes seda, et ka moodsel inimesel tuleb neid küsimusi lahendada, mis kõigil aegadel viisid inimesed selleni, et nad hakkasid tunnetama kõrgeimat olendit. Ja ainult usus kõrgeimasse olendisse leiavad need küsimused rahuldava vastuse.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Või millega vastaks uskmatu, et seletada elumõtet? Ta ei tea vastust. Mis vastust võib anda uskmatu, kui me temalt küsime, mis tähtsuse omab kannatus inimese elus? Ta ei tea vastust. Ja kas pole see mitte kurb tagajärg, mis on kõigel haridusel, kõigel arenemisel, kõigel kultuuril, kui inimene tähtsaimais küsimusis on nii ebateadlik, nii abitu, nii nõutu? Niisugune uskmatu pole tõesti kadestamisväärne inimene. Meil võib olla temast vaid kahju.

Jah, vaene on uskmatute inimeste elu, kui nad elu tähtsaimais küsimusis on valguseta ja tunnetuseta. Vaene ja haletsusväärne on uskmatu inimene, kui tal puudub elu rasketel tundidel tugi ja jõud ja seepärast ka lootus, et elul on üldse veel mõtet. Vaene ja haletsusväärne on uskmatu inimene aga eriti oma surmatunnil.

Prantslasest Mirabeau'st, kes saavutas prantsuse revolutsiooni ajal kurikuulsuse, räägitakse, et ta surma lähenemisel laskis end pesta lõhnava veega, laskis lillepärja asetada pähe, et siis muusika saatel — nii arvas ta — rahulikult uinuda igavesse unne. Kuid kõik oli asjata. Surm ei näidanud talle lahket nägu. Just vastupidi. Valud suurenesid üha. Eriti piinasid teda aga südametunnistuse etteheited. Ta palus arsti, et see lühendaks tema elu. Asjatult. Ja tundideviisi lamas ta suurimates valudes ja hirmsas lootusetuses, kuni lõpuks saabus surm.

Veelgi meeleheitlikum oli ühe teise uskmatu, Anatole France'i surm. Teda nimetati »uskmatuse paavstiks«. Kui ta oli suremas, hüüdis ta meeleheitlikult oma ema. Tema viimsed sõnad on veel teada: »Surm on tulemas! Aga ta laseb enda peale oodata. Lõpmatud tunnid! Seal on juba surm! Ema, ema!« See oli tema viimne hüüd. Kas pole see inimese meeleheitlik hüüe, kelle elu on saanud tragöödiaks, kuna ta ei saanud aru elumõttest? Kas pole see inimese hüüe, kes tunneb, et ta ei uinu ilusasse unne, vaid et ta langeb määratusse sügavikku? Jah, niisugune on uskmatu elu ja surm. Võimalik, et uskmatu elu traagika pole igakord nii silmnähtav. Võib-olla on ta peidetud ükskõikse ning apaatse elu katte alla. Aga traagikaks jääb ikkagi iga uskmatu elu, kuna seda elu on elatud, ilma et oleks teatud, mispärast teda elatakse. Kuna surrakse, ilma et oleks teada, mis ootab inimest pärast surma.

Kuivõrd erinev on sellevastu uskliku inimese surm!

Üks prantsuse ohvitser maailmasõja ajal otsis pärast lahingut haavatuid. Korraga kuuleb ta hüüet: »Appi, ma suren!« Ta leiab haavatu kahe surnud kaaslase vahel, toetunud vastu müüri. »Härra kapten«, küsis haavatu, kas te olete preester?« »Ei, sõber, aga olen hea kristlane. Ma toimetan sind haiglasse. Seal leiad sa preestri.« »Oh, härra kapten, ma pole kaua aega enam midagi uskunud, aga see seal«, ta osutab surnule enese kõrval, »see andis mulle usu jälle tagasi. Ta hüüdis lakkamatult preestri järele. Ja kui ligines lõpp, hüüdis ta veel kord: ‚Ma olen kristlane ja tahan kristlasena surra.' Ja siis ta kastis oma sõrmed verre, mis voolas tema haavast, ja kirjutas seinale sõnad: ‚Ma usun Jumalasse.' Ja viimse tähe kjrjutamise juures ta suri. Härra kapten, nüüd usun ka mina ja tahan surra kristlasena.«

Jah, uskliku inimesena, kristlasena surra, see on tõesti ilus elu lõpp. Tuleb paluda Jumalat, et ta hoiaks meid pühas usus, teeks selle tugevaks, kui ta on nõrgenenud ja annaks ta tagasi, kui me oleme ta kaotanud! E. P.

Vana testamendi ajaloolisus ja uusimad väljakaevamised.

XVIII s-ist alates ratsionalism on katsetanud, võtta eriti vana testamendi raamatuilt usulise autorideedi sellega, et nendesse taheti suhtuda nagu puht inimlikesse raamatuisse, mis muidugi ei ole vabad inimlikust puudulikkusest ning eksimisvõimelisusest. Jah, 60 aasta eest läks Julius Wellhausen oma raamatus »Iisraeli ajaloo prolegomena« niikaugele, et ta vaidles vastu vana testamendi raamatutele kui ajaloo allikatele. Tema järele on piibli raamatute andmed luuletava fantaasia loomingud, mis kõige paremal korral tekkisid sellest, et pärastisi ajaloolisi fakte kanti üle varematesse sajanditesse. Ta (Wellhausen) lootis ka, et hommikumaine ja israeliitlik arheoloogia, usundite- ning kultuuriajalugu suudavad tõendada neid väiteid (6. väljaanne 1905, lk. 12).

Sellest on möödunud umbes 60 aastat. Selle aja jooksul on mitmed saksa, inglise ja ameerika uurijad pidevas töös läbi uurinud Egiptuse, Assüüria ja Babüloonia kultuurmaailma. Tehti väljakaevamisi Palestiinas kui ka ürgvanas Babülonis ja Assuris, Egiptuses ja endises hetiitide asukohas. Ja selle tulemused on päevavalgele toonud hiiglasliku tõsiasjade materjali. Kui ennem alati vanaaja ajalugu greeklastega, siis võimaldavad viimaste aastakümnete uurimuste tulemused väljavaateid Babüloonia ja Egiptuse riikide algpäevadeni. Kui ka mõned üksikasjad on ebakindlad ning ebaselged, oleme siiski teadlikud Eel-Aasia ajaloost a-ni 4000 e. Kr. ja Egiptuse ajaloost a-ni 3000 e. Kr. Selle abil võime näha Palestiina ja tema elanikkude ajalugu suures maailmaajaloolises ja tolleaegse kultuuri raamistikus. Peale selle on õnnestunud viimase nelja aastakümne väljakaevamistel kindlaks teha Palestiinas kõiki kohti, mis mängisid selle maa ennekristlikus ajaloos tähtsat osa.

On selge, et need uurimised eelpoolses hommikumaas ja ka väljakaevamised Palestiinas omavad otsustava tähtsuse, kui tahame arvustada vana testamendi raamatute usutavust. Ja millised olid nende uurimiste tulemused? »Omapärane ajaloo iroonia tahtis seda, et just need teadusealad, milledest lootis Wellhausen ja tema kool, et nad hävitavad piibliliste raamatute traditsionaalset arusaamist, hommikumaine ja israeliitlik arheoloogia, usundite- ning kultuurajalugu, pidid saama selle traditsiooni tugisambaiks« (Bea, Stimmen der Zeit 1928, lk. 401).

Väljakaevamised Palestiinas omavad esiteks tähtsust Kaanani maa enneisraeliitliku perioodi ajaloos. Nad näitavad, et Palestiina juba inimkonna esimestel aegadel oli asustatud. Väljakaevamised Jeeriko linna juures viivad meid kihini, mis on pärit ajast umbes a. 5000 e. Kr. On õnnestunud üles seada Mesopotaamia ning Egiptuse kohta kronoloogia, mis üldjoontes on kindel. Ka Palestiina kohta võime üles seada kronoloogia, kui võrdleme naabermaadega leitud keraamikat, kunsti- ja tarbeesemeid, ehitusviisi ja elamute sisustust. Aga me ei suuda mitte ainult kindlaks teha

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

üldist ajaloolist raamistikku. Vanade linnade varemeist on meie silmade ette tõusnud terve profaanne ja usuline elu ja mõtlemisviis. »Linnade asutamisviis ja nende kindlustus, majade ehitusviis ja nende sisustus, veevarustus ja tänavate sillutamisviis, relvad ja sõjavarustus, haudade ehitusviis ja leinakombed, ehted ja riietus, jumaluse austamiskohad ja sümbolid — kõik see astub meie silmade ette konkreetses tõelikkuses« (Bea, Stimmen der Zeit 1928, lk. 288).

Seejuures selgub, et enneisraeliitlikul kultuuril on pikk eellugu. Vanimad kultuurid Palestiinas, Ghassuli, Jeeriko ja Beisani kultuurid, ei ole, nagu arvati enne, Babüloonia kultuuri poolt mõjustatud. Ka järgneval ajal (3500—2000 e. Kr.) avalduvad Babüloonia mõjude kõrval Põhja-Mesopotaamia (Mitanni- ehk Khurriti-kultuurid) mõjud. Alates a. 1500 e. Kr. tulevad esile kõigepealt Egiptuse ja keskmerekultuuride mõjustused (Küpruse ja Kreeta saared ja Väike-Aasia). Ja see toimus kõik enne seda, kui israeliidid olid oma jala asetanud Kaananisse.

Palestiinas tehtud väljakaevamised, eriti piiblis mainitud linnades nagu Jeeriko, Taanak, Gezer, Megiddo, Samaaria j. t. tõestavad seda, mida me teame vanast testamendist enneisraeliitlikust ajaloost.

Nad tõendavad aga ka mitmes punktis Iisraeli ajalugu, nii kuidas teda kirjeldatakse vanas testamendis. Ühtivad isegi niisugused üksikasjad, millistele ei võinudki loota väljaspool piiblit olevat tõendust. Tulemuste küllusest olgu mainitud ainult mõned.

Kui Julius Wellhausen kahtleb selles, et mooseseaegsed israeliidid üldse omasid kirjutamisoskuse, siis on nüüd tõendatud, et vaatamata juba ennem tuntud tähtedekirja näiteile, on juba enne Moosest kasutatud tähtedesarnast kirjutamisviisi, mille leiutaja on võib-olla hüksose rahvas.

Väljakaevamised selgitasid, et a. 1500—1200 e. Kr. leidis aset Kaananis, eriti Jeeriko piirkonnas suur kultuurimurrang. See tõsiasi selgitatakse piibli jutustuses: Israeliidid, saanud pikal rännakul läbi kõrve kultuurivaeseks, ei osanud nii kiiresti omistada Kaanani kultuuri. Peale selle on sõjaline tegevus vallutamisajal ka purustanud palju kultuurivara.

Kui pühakiri räägib, et Jeeriko müürid vallutati ime läbi, siis on Sellini väljakaevamised tõestanud, et linna seespidised müürid olid paksud 3,30—3,70 m, millele lisandus veel välismüür paksusega 1,50 m. On arusaadav, et ründavatele israeliitidele ei oleks õnnestunud saada selle hiiglasliku kindluse võitjaiks. — Kõik tunnusmärgid vihjavad sellele, et linn langes tulele ohvriks (Jos 6, 24).

Väljakaevamised Silo juures tõendavad oma tulemustega seda, et selle koha asustamine lõppes XI sajandil e. Kr. ja alles hellenistlikul ajal näitab ta jälle asustamise jälgi. See tehakse arusaadavaks võitlusist vilistritega, milledest ka räägib 1. Saamueli raamat (vrd. Jer 7, 12).

Megiddo, vanimaid asustusi Palestiinas, mis jäi rauaajani kananiitlaste kätte, elab läbi X sajandil uue hiilgeperioodi, ja IX sajandil tekib Samaaria kõrgustikul linn, mille lossid ja müürid oma tugevuses ja suuruses ka tänases varemetetaolises seisukorras ei jäta avaldamata suurt muljet külastajaile. See hiilgeaeg seletatakse Saalomoni suure ehitustegevuse ja rahvusvahelise kaubandusega (1 Kun 9, 15).

1. Kuningate raamatus (16, 23—28) vihjatakse Omrile kui võimsale valitsejale ja Foiniikia suurenevale mõjule Omri poja ja järeltulija Ahabi ja tema naise, Tüüruse printsess Jezabeli valitsuse all. See selgitab ka Samaaria linna asutamist ja kiiret õitsengule tulekut, nii kuidas seda tõendavad väljakaevamised.

Ka selgub, et Samaarias, Ahabi ja Jezabeli linnas, leitud jooginõude kildudel esineb sageli nimi Baal mitmetes nende nõude omanikkude nimedes (näit. Baala, Meribaal, Baalsamar j. t.). See on kindel tõendus, et Baali preestrite arv, keda hukati Jehu revolutsioonil, ei olnud sugugi väike (2 Kun 10, 20—25).

Rikkalikud elevandiluust kaunistused IX sajandi esimesest poolest, mida leiti Samaaria paleest, tõendavad piiblis mainitud Ahabi »elevandiluist lossi« (1 Kun 22, 39) ja prohvet Amose arvustavat suhtumist »elevandiluiste majade« kohta (3, 15).

Vanas testamendis mainitud »kõrgustikkudest« on meile annud ettekujutuse väljakaevamised näit. Gezeris. Seejuures on usuajalooliselt väga huvitav, et Palestiina pinnas on leitud rohkesti paganlike jumalate kujusid, pilte ja amulette, mis kujutavad eriti Baali, Ištari ja Egiptuse jumalusi. Jahvest, Iisraeli Jumalast, ei leidu aga ühtki pilti, kuna Jahvekultus erines naaberrahvaste omast selles, et ta ei tunnud piltlikke kujutusi. (Järgneb) **E. P.**

Inimesi, kes tulid kiriku juure.

M. M.

Katkendeid ühest eluloost.

(Lõpp)

Teel katoliku usu poole.

Juhuslikult tutvustas mind keegi mu tuttav daam katoliku kiriku preestriga. Jutustasin preestrile, et käin sageli katoliku kirikus palvetamas, kuigi ma selle kiriku kombeid ei tunne. Tähendasin, et sooviksin tutvuda katoliku usundiga, ja palusin mõnda raamatut, mis annaks lühikese, teataval määral siiski ümmarguse ülevaate katoliku usundist. Preester tuli mu palvele lahkesti vastu ja andis mulle Karl Adam'i »Das Wesen des Katholizismus«. Juba esimesel lehitsemisel äratas see teos mu suurt huvi ja mida kaugemale ma lugumisega jõudsin, seda rohkem ta kütkestas mind. Millise eruditsiooni ja armastusega on kirjutatud see raamat! Milline soe armastus ja suur aukartus Kristuse vastu hoovab sealt.

Nädalapäevade möödudes läksin uuesti katoliku preestri juure, et paluda seletust mõne üksiku küsimuse üle. Preestri haruldane taktitunne ja kohtlemisviis pani mind hämmastama: Ei vähimatki katset mõjutada minu vaateid, ei ainsatki riivavat ütlust ev.-luteriusu ega teiste usundite kohta.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Mu tutvumine katoliku usuga ehk ettevalmistus edenes kaunis pikkamisi, sest mul tuli selle juures elada läbi suuri hingelisi võitlusi, nõnda et ma isegi katkestasin ettevalmistuse tunnid. Kuid umbes kuu möödudes läksin jälle tagasi preestri juure ja palusin teda jätkata tunde. Mu hingeliste võitluste kohta tähendas preester: »Siin ei tohi keegi teile nõu anda ega mõjustada teid, vaid neis võitlustes peate teie seisma ja võitlema üksi. Ainult Kristuselt võite paluda nõu ja abi.«

Andsin end täiesti Kristuse kätesse ja palvetasin, et tema astuks mulle appi ja juhiks mind õigele usuteele. Ja siis ma tundsin oma südames, et katoliku usk köidab mind, et tema on see, mis võib tuua rahu mu hinge ja südamesse.

Oma tuttavate ringist ma kuulsin rohkeid arvamisi katoliku usu kohta, küll kiitvaid, küll laitvaid, isegi palju ebatõtt ja musta laimu. Mõnedki hoiatasid mind tõsiselt ja palusid mind jääda katoliku usust eemale. Oli pentsik kuulda, kui keegi proua mulle ütles: »Kas siis teid on ka mõjustanud see moodne katolitsismi vool?« Ja »Päevalehes« ilmus 5. novembril 1936. aastal joonealune »Pieteet ja ajaloolised väärtused«, milles autor mööda minnes mainib katolitsismi kui moodiläinud usku. Mulle aga on see otse võigas, kui usku võrreldakse moega või mainitakse kui moodi, sest tavaliselt nimetatakse neid, kes tegelevad usundiga, moest mahajäänuiks. Võib ju nii sageli kuulda pilget usklikkude inimeste kohta. Et usu alal kõneleb kaasa ka mood, see oletus on mulle täiesti arusaamatu ja võõras. Mulle tundub, et usu küsimus on kõige tõsisemaid ja sügavamaid küsimusi inimese elus.

Hingede päeval, 2. novembril, viibisin katoliku kiriku kalmistul jumalateenistusel. See jumalateenistus haaras mind nii sügavalt, et mul oli selge: Ainult katoliku usus, katoliku kirikus, katoliku jumalateenistusel leiab mu hing rahu, ainult seal on minu usukodu.

Ja ma avaldasin katoliku preestrile palvet, et ta võtaks mind vastu katoliku kiriku liikmeks. Mulle tundus, et preester meelega viivitab minu vastuvõtmisega, kuni on minus näha täielikku selgust, kuni olen saavutanud kindla veendumuse otsustava sammu astumiseks. Ja nõnda ta seletas siis mulle, et enne kõik tuleb mul hingelised võitlused läbi elada, et siis täies usus astuda emakiriku varju ja kaitse alla.

Saabus detsembrikuu. Olin kurb, tundsin end nagu võõraslapsena. Jõulud lähenesid. Katoliku kiriku liikmeks ei olnud mind veel vastu võetud, ev.-luteriusu kirikule olin võõraks jäänud. Aga mul oli suur igatsus armulaua järele.

Emakiriku rüpes.

Suureks jõulukingiks oli mulle, kui katoliku kiriku preester korraga teatas, et tema võtab mind 13. detsembril katoliku kiriku liikmeks vastu.

Kui vastuvõtmisel põlvitasin kirikus tabernaakli ees ja kuulsin laulu oreli saatel, siis see haaras mind nii sügavalt, et siin vaikivad sõnad. Preester pidas mulle sügava, liigutava kõne mu ekslemisest ja otsimisest teel Kristuse juure. Kuldes neid tema sõnu, oli mul tunne, nagu ei oleks ma pühast katoliku kirikust eemal seisnudki, vaid pikkade, tihtipeale raskete rännakute järele jõudnud nüüd tagasi koju. Ja suur ja sügav rahu asus mu südamesse.

Mul oli hiljem rõõm kuulda, et mu vastuvõtmise pühalik talitus õhtul kirikus orelihelide saatel oli avaldanud suurt, ülendavat mõju ka mu omastele ja tuttavaile, endistele usukaaslastele, kes olid rohkel arvul kogunenud kirikusse, et mind saata mu vanemate ja esivanemate usust välja neile tundmatule teele. Eriti oli mu saatjaid kütkestanud ja mõndagi nendest pisarateni liigutanud preestri sügavalt läbimõeldud kõne täis soojust, armastust ja haruldast inimhinge mõistmist.

Milliseid hoiatusi mulle varem kõik on tehtud! Ma ei harjuvat iial ära katoliku kiriku kommetega, vaid jäävat sinna ikka võõraks. Ainult paha vaimu kiusatus olevat see, mis mind ajavat ev.-luteriusu kirikust välja. Varem või hiljem võtvat minus maad sügav kahetsus ja allasurumatu igatsus ev.-luteriusu kiriku järele. — Nõnda seletas mulle üks ev.-luteriusu kirikuõpetajaid.

Pean tunnistama, et olukord on otse ümberpöördud. Selle lühikese aja vältel olen ma juba nii kodunenud katoliku kirikuga, et mul on tunne, nagu oleksin ma kogu aeg, juba sündimisest alates, olnud katoliku kiriku liige. Austan ja armastan sügavalt püha missat, hommiku- ja õhtupalvejumalateenistusi. Katoliku suur müstika ja elava Kristuse tabernaaklis viibimine haarab mind nii võimsalt kaasa ja istutab mu hinge rahu. Katoliku kiriku püha armulaud, sakramentaalsest Kristusest osasaamine on haarav ja sügav.

Pikki aastaid üksteise järele eksledes usutee otsimisel oli mul suurimaks palveks: »Issand, juhi mind õigele teele, mis viib mind sinu juure, ja valgusta seda teed, et mu jalg ei väärahtaks!« Nüüd on Issand kuulda võtnud mu palve. Tema armutahe juhtis mind õigele teele, mis viis mind sinna, kus on mu kodu.

Ma ei ole jõulupühade ajal suuremat rõõmu ega rahu tunnud, kui 1936. aasta jõuludel. Need olid mu esimesed suuremad, pühemad jõulud. Sest olin parajasti enne seda, 13. detsembril võetud vastu katoliku kiriku liikmeks.

Sel aastal ma läksin ka kõigist tavalisist jõulude väliseist askeldusist vaikselt mööda. Väike jõulukuusk valgete küünaldega — see oli kõik mu väline ettevalmistus.

Ainult oma enese sisemist ettevalmistust, südames ja hinges, seda pidasin ma tarvilikuks. Kui siis jõuluõhtul vaatasin jõulukuusele, kus särasid põlevad küünlad, oli mul tunne, nagu põleksid ka mu hinges jõuluküünlad suure leegitseva säraga, näidates mulle teed Kristuse juure.

Trükist ilmunud

Püha Markuse Evangeelium

Uuest Testamendist on juba varemini ilmunud Evangeelium püha Matteuse järele

Hind: 20 s., postiga 25 s.

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

»Tseesar ja Inimene«.

Sellenimeline näidend, mille autor on Adolf Nowaczynski, tuli Eesti Draamateatris 26. apr. esmakordselt lavastamisele. See lavastus leidis ka ajakirjanduses vastukaja. Seepärast olgu ka meile lubatud, siinkohal omalt poolt lisada täiendavaid seletusi.

Näidendi tegevus sünnib Roomas Borgiate palees 1500. a. Esinevad ajalooliselt tuntud isikud: Brutaalne, kurikaval Cesare Borgia, teaduse ja igasuguse vaimsuse vaenlane. Selle vastand on Lucrezia Borgia. Ta on huvitatud kunstist ja teadusest ja saab seepärastki Kopernikuse kaitsjaks. Kolmanda peategelasena õpime tundma Kopernikust, kes sel ajal viibis Roomas ja keda näeme Borgiate palees. Viimaks olgu veel mainitud sümpaatne ja inimsõbralik kardinal Farnese, päratine paavst Paul III, teadusest huvitatud ja avara silmaringiga inimene.

Tegevuse sündmustik on järgmine: Borgiate paleesse ilmub Kopernikus, teaduse-januline humanist, kes võidab Lucrezia poolehoiu ja usalduse. Ka kardinal on huvitatud Kopernikuse teaduslikest uurimusist ja saab tema sõbraks. Sel ajal viibib Cesare Borgia kodust eemal. Jõudes tagasi on ta ebameeldivalt üllatatud oma õe uuest sõprusest, kuna ta kardab, et Lucrezia võiks sel viisil sattuda võõra mõju alla. On ju Kopernikus isegi asunud elama Borgiate paleesse. Välispidiselt annab ta endale erapooletu ilme teeseldes usukaitsjat, kes pühakirja sõnadega arvustab Kopernikuse õpetust, nimelt maa tiirlemist ümber päikese. Kuna aga Kopernikus kaitseb oma veendumust osavalt, satub Cesare vihahoosse. Ta otsustab kahjutuks teha selle mehe. Seks otstarbeks annab ta käsu Kopernikuse mõrvamiseks. Eksikombel pääseb Kopernikus sellest saatusest ja lahkub Roomast, kuna kardinal Farnese ja Lucrezia talle annavad selleks nõu.

Kuigi need ajaloolised faktid, Lucrezia ja Cesare Borgia elu ja tegutsemine, Kopernikuse astronoomiliste uurimiste tulemused ja paavst Aleksander VI valitsuseaeg, on eelistatud materjal tendentskirjanduses ja ajaloovõltsimises, peame siin rahuldusega ütlema, et Nowaczynski näidendile tendentslikkust ei saa ette heita. Küll on aga autor »kunstikavatsusliku vabadusega ajaloolised sündmused keskendanud ühte teravikku« (teatriprogrammis »saateks« kirjutatud seletusest). Nii ei tohiks Kopernikuse kokkusattumine Lucrezia Borgiaga viimase palees olla ajalooline fakt, vähemalt pole see sündinud sel kujul. Ka pole ajalookirjeldajad Lucrezia iseloomu suhtes sugugi ühel arvamisel jne.

Mitte täiesti vaba tendentsist pole aga see, kui ülaltsiteeritud »saateks« ilmunud seletuses öeldakse: »Siin (Itaalias) keskendusid keskaja usudogmadest vabaneva Euroopa vaimuelu suurimad saavutused kõigis avaldustes.«

Sellega on väljendatud see veendumus, et keskajas ilmnevad nähtused, eriti temas ilmsiks tulevad varjuküljed, on tingitud dogmadest kinnipidamisest. Renessanss ja tema eelised on selle tulemus, et loobuti dogmade kinnipidamisest. Et see veendumus ei vasta tõele, on igaühele selge, kes põhjalikumalt on süvenenud ajaloosse, kes oskab mõtelda maailmavaateliselt ja kes ei taha kõiki teatud ajalooperioodis ilmsikstulevaid nähteid viia üksteisega põhjuse ja tulemuse suhtesse.

Et renessanss on toonud uusi mõtteid ja arusaamisi, on kindel. Tänapäevil valitseva mõiste järele on ta antiikaja uuesti elluäratamine kunstis ja kirjanduses. Ta on ka teevalmistajaks uuele teaduslikule meetodile, kuna ta nõuab loodusteaduses ka empiristlikku uurimist.

Õige on ka see, et keskajal olid oma varjuküljed, et ta alalhindas antiikaega ja jättis hooletusse empiristlikku uurimist loodusteaduses. Mis aga sellel on tegemist dogmadega, pole kergesti arusaadav. Nimetatud varjukülgede põhjused peituvad hoopis mujal. Siin olgu ainult see mainitud: Kui tahame keskajast saada õige pildi, siis peame silme ees pidama seda, et vana Rooma riigi kokkuvarisemisel, rahvasterändamisel ja »barbaarsete rahvaste« võimulejõudmisel pidid olema oma tagajärjed, ka oma varjuküljed kultuursel alal. Kui renessanss antiikaja jälle tõstis aujärjele ja rikastas teadust uute meetoditega, siis ei saa sellest tõesti aru saada, miks see pidi sündima »usudogmadest vabanedes.«

Kui aga üksikute renessansi ajastu esindajate juures esineb dogmadest lahtiütlemine — ja neid püüdeid oli olemas — siis peame seda kahetsema. Just neist kristlikest põhimõtteist lahtiütlemisest oligi tingitud, et renessanss sattus halba kuulsusse nii mõnegi juures. Sellest see oli tingitud, et humaansuse asemel ilmnesid »auahnus, võimuhullus, saatanlikud kired ja amoraalsus« (teatriprogramm).

Ja ka teadus pole vaba eksiteedest. Teadust katsutakse vastollu viia usuga, taotellakse nende mõlemate alade täielist üksteisest eraldamist ja unustatakse see: juures, et on olemas ainult üks tõde, mille tunnetamine on niihästi religiooni kui ka teaduse ülesanne, olgugi et erinevatel teedel. Ja selle eksimise kurvad tagajärjed annavad ennast tunda tänapäevani.

Need eelpool ettetoodud kaalutlused vastavad ka täiel määral tõsiasjadele. Kuna renessansi olemus ei seisa neis maailmavaatelisis ja kõlbelisis eksiteis, pole ka kiriku eeskujulikumad esindajad näinud selles halba, kui nad jaatavalt suhtusid sellesse ajajärku. XV ning XVI sajandi paavstid, eriti Nikolaus V, Pius II, Sixtus IV, Julius II ja Leo X on kaasa aidanud, et viia renessansi võidule.

A. D.

Maailmakirikust.

Rooma. Paavst Pius XII kuulutas viimasel ajal õndsaks 4 orduisikut: Gioacchina de Vedruna (sd. 1783 Barcelonas, srn. 1854), Maria Crocifissa Di-Rosa (sd. 1813 Brescias, srn. 1855), Emilia de Rodat (sd. 1787 Druelle's, Prantsusmaal, srn. 1852) ja kaputsiiniordu vend Ignazio da Láconi (sd. 1701 Láconis, Sardiinias, srn. 1781). Huvitav on, et hiljuti pühakskuulutatud neiu Gemma Galgani, surnud 1903, on meie sajandi esimene pühak, kes tõsteti altarite ausse. — Vatikani juures volitatud saadikute koosseisus on mõned muutused juhtunud. Nii on niihästi Itaalia kui ka Prantsusmaa saadikud uued. — Hiljuti nimetati uueks Leedu nuntsiuseks endine Venezuela nuntsius, ülempiiskop Msgr. Centoz. — 24. apr. pani Rooma Officium'i kongregatsioon surnud itaalia kirjaniku Alfonso Oriani teosed keelu alla. Ükski kirjanik ei kirjutanud ägedamini ja haavavamini katoliku usu ja moraali vastu kui tema. Ta nimetas loomingu muinasjutuks, päris-patu ja lunastuse vagajuttudeks, Kristus olevat harilik prohvet, tänapäevane katolitsism ebajumalateenistus. Aga Oriani ise leppis enne surma teatavasti kirikuga ära, suutmata veel parandada oma teoseid. Niisiis kirik pani tema raamatud hiljem põlu alla kui autor ise. — Ida kongregatsioon andis juhtnööre välja ühendatud idakirikute vaimulike hariduse tõstmiseks. Eriti hoolikalt peab teatud uus komisjon hoolt kandma alamate ja usuteadusseminaride kandidaatide valiku eest. — Paavstlik riigisekretariaat on viimaseil aastail suurendanud oma kaastööliste arvu, nii et hoonete juurehitus osutus vajalikuks. Praegu on riigisekretariaati paigutatud kolm peaosakonda: »Korralised asjaajamised«, »erakorralised asjaajamised« ja »apostlikkude

breve'de kantselei«, siis edasi: »Pro Russia«-komitee, põgenike abistamisasutus, paavstliku aastaraamatu kirjatoimetus, »Acta Apostolicæ Sedis« kirjatoimetus ja paavsti erasekretariaat. Suurim arv ametnikke on vaimulikud, aga arhiivis ja breve'de kantseleis töötavad mõnes osakonnas ka ilmlikud ametnikud. Ametnike hulka kuulub ka piiskop Evreinov, ameerika prelaat Hurley ja paavstliku vaimuliku akadeemia õpilasi, kes valmistuvad ette kuriaalteenistuseks.

Soome katoliku kiriku olukorrast teatas piiskop W. Cobbens, et seal seni töötasid mitmesugused asutused ja organisatsioonid. Skautide organisatsiooni kogunes Helsingi katoliiklik noorus mõlemast soost, kuna nn. »Academium Catholicum« oli üliõpilasorganisatsioon. Ühing »Fidelitas« oli mõeldud katoliiklaste üksteisega tutvustamiseks ja seltskondliku elu arendamiseks. Lõpuks oli veel püha Birgitta kolmas ordu tegutsemas. Ükskord kuus ilmus ajakiri »Uskon Sanoma«. Preestrikutse kandidaatide suhtes on häid väljavaateid. — Endised kogudused Terijokist ja Viipurist (a-st 1799) on laiali pillutud terves Soomes. Mitmed katoliiklased on juba kogunenud Kuopiosse, Häminlinna ja Tamperesse, kus võib-olla õnnestub väikese koguduse loomine.

Läti. Viljakaks kirjanikuks osutus preester Peeter Apšiniks Baltinova'st. Ta on sündinud 29. juunil 1887 Gaigalova's, Latgales, ja pühitseti 25 aasta eest 9. juunil 1915 preestriks Peterburis. Rohkem kui 30 teost on juba tema sulest ilmunud, muuseas teaduslikud raamatud »apologeetika«, »kirikuajalugu« ja »liturgika«, kui ka terve rida näidendeid. Oma 25-aastase preestrijuubeli puhul võis ta kuulutada, et temal on veel palju teoseid valmimas. Agar tööline jumalariigis teenis tõesti rahva suurt poolehoidu. — Koknese Väina jõe ääres kogunes 2. juunil palju rahvast uude kirikusse tervest ümbruskonnast. — Katoliku põllutööliste eest hoolitseb ametlikult 5 preestrit: A. Piebalgs (Cesis), J. Grišans (Sigulda), St. Šamo (Valmiera), D. Makejenoks (Liepajast) Kurzemes ja L. Kundzinš (Auce'st) Zemgales. — Riias ja Daugavpils'is asutati kogudusi idariituse katoliiklaste jaoks.

Kesk-Euroopast. Budapestis suri end. Siebenbürgeni ülempiiskop Karl Majlath. Ta oli tuntumaid ja auväärsemaid kujusid ungari episkopaadis. Ta sündis 1864 ungari magnaadi pojana ja sooritas oma usuteaduslikke õpinguid Viinis. 1887 pühitseti ta preestriks. 33-aastasena nimetati ta piiskopiks ja sestsaadik on ta õnnistusrikkalt töötanud 38 aastat, kuni ta 1935 haiguse tõttu loobus piiskopkonna juhatamisest. »Tema tegutsemist ei saa mõne sõnaga küllaldaselt kirjeldada«, kirjutab ‚Kesk-Euroopa Katoliiklik Teataja'. Ta kinkis kogu oma isikliku varanduse, mis oli väga suur, vaestele ja puudustkannatajatele, seejuures tegemata vahet üksikute usu suhtes. Ta tundis peaaegu kõiki oma piiskopkonda kuuluvaid isiklikult. Kogu Siebenbürgenis polnud ühtki perekonda, olgu lossis, linnamajas või onnis, keda ta poleks külastanud oma alatistel ringkäikudel. Ka pärast Siebenbürgeni ühinemist Rumeeniaga jatkas piiskop Majlath oma hingehoidlikku tegevust niikaua, kui tervis seda lubas. — Berliinis tegutseb katoliiklaste ja protestantide ring, kes ühise palvega ja korrapäraste usulis-teoloogiliste läbirääkimiste abil püüab ette valmistada terve kristluse jälleühinemist. Nelipüha puhul korraldasid nad dominiiklaste kirikus ühise jumalateenistuse. Paater Georg von Sachsen (Saksi end. kroonprints, kes end pühendas preestriseisule) ja prot. superintendent Ungnad pidasid vaimulikke kõnesid. Kokkutulnud palvetajad laulsid koraale, mis on mõlemaile ühised. — Kasselis mälestati pidulikult püha keisrinna Kunigunde (surnud sealses kloostris 1040) 900. surma-aastapäeva. Ta oli püha keiser Heinrich II abikaasa ja maeti ka tema kõrvale Bambergi doomis. — Böömimaal olevat koguni 100 kohta preestrita preestripuuduse tõttu! — Slovakkia president 6 katoliku ministriga pidasid vaimulikke konverentse ja seletasid, et nad tahavad rahva kasuks paavsti sotsiaalentsüklikate järele valitseda.

Lääne-Euroopast. Pariisi uueks ülempiiskopiks nimetati Reimsi ülempiiskop kardinal Suhard. See teadusmees ja suurepärane organisaator leiab suurt poolehoidu kristliku rahva juures. — Ülemaailmne katoliku üliõpilaste ühing »Pax Romana« kavatseb oma kongressi sügisel Saragossas pidada. Kongressi juhiks valiti Madridi ülikooli rektor J. R. Jimenez. Hispaania valitsus püüab seda koosolekut väärikalt ette valmistada. — Hispaania kodusõjas hukka läinud ordu liikmete arv selgub nüüd pikemate järelpärimiste tagajärjel. Surma sai 124 nunna ja 2466 ordumeest, nagu »Razon y Fé« teatab. Teiste vaimulikkude arv ei ole veel kindlaks tehtud.

Argentiina. Selle suure Lõuna-Ameerika maa (pindala 2,8 milj. ruutkm.) umbes 13-miljoniline elanikkond on peaaegu terves koosseisuses katoliiklik. Argentiina katolitsismi tõusu tõenduseks mainime kaks asjaolu. Suurim katoliku ajaleht »El Pueblo« on tegutsemas juba 40 aastat ja omab praegu mitte vähem kui 180 000 tellijat. — Preestrikandidaatide jaoks on asutatud 7 usuteadus- ja 6 alamseminari, milledes õpib 1261 õpilast.

Misjonitest. AAFRIKAS on katoliku kirikul silmapaistev edu Ugandi's. Seal leidub juba 300 000 katoliiklast (1928. a. 30 000). 58 (29) preestrit teostavad hingehooldamist, nendest 15 (4) pärismaalast. Õdede arv on kolmekordistunud. Ristitavate arv on 84 000, kuna 158 000 inimest ootab õpetust. Praegu võtab poolmiljonit inimest usuõpetuse tundidest osa, seega neljandik elanikkonnast. Veel poolsajandit tagasi valitses siin orjus! — Itaalia Ida-Aafrikas edeneb samuti hoogsalt misjonitöö. Addis Abeba's (Abessiinias) asutati hiljuti eriline kool pealikute poegade jaoks, kes seal ordupreestrite juhatusel saavad parimat kasvatust ning õppust, kuna nad hiljemini peavad ametnikkudena vastutama rahva heaolu eest. — Pidalitõbised Abessiinias paigutatakse teatud kohtadesse, kus juures misjonärid hakkavad nende eest hoolitsema. — Asutati veel 2 uut misjoniala, mis usaldati kaputsiinidele. — Asmara's (Eritreas) ehitatakse katedraalkirik, sest linn kasvab väga ruttu suureks. Ka mujal on hoogne ehitustegevus. — Lõuna-Aafrikas suri Umtata piiskop Emmanuel Hanisch 28. jaanuaril. Tema piiskopkond on Kaplinna maakonna põhjaosas, umbes 30 000 ruutkm. suur, kus tegutseb praegu 16 preestrit. Piiskop oli selle ala asutaja ning esimene ülemkarjane.

AASIAS on samuti kiriku edu kindlustatud.

Nii ei elanud näiteks veel aastal 1840 Jaavas ühtegi katoliku preestrit. Nüüd on seal juba poolmiljonit katoliiklast, enamalt jaolt endisi muhameedlasi. Esimesed Jaava misjonärid olid jesuiidid. Kirikud on ehitatud savist ning (kokos)palmilehtedest. — Üks väiksem misjoniala Jaavas, Malanga, usaldati 1923. a. karmeliidiordu kätte. Areng on siin silmnähtav (sulgudes andmeid 1923. aastast). Aasta 1939 lõpul leidub nimelt seal juba 15 000 (3 000) eurooplasist katoliiklast, 4 500 (9!) pärismaalasist katoliiklast, 27 (3) preestrit ja 1 pärismaalasest preester ning 12 pärismaalasist usuteadusõpilast. Kaastöölisteks on 35 orduvenda ja 132 (46) misjoniõde, kes tegutsevad muuseas 130 koolis 10 000 õpilasega ja 4 haiglas. Kirikute arv on vaid 14. — Ka teisel Ida-India saarel, Flores'il, on misjoni-

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR

S 6114

töö võimsasti arenenud. Kuna 1914 loeti seal 32 368 katoliiklast, on nende arv praegu juba 295 751! Ka preestrite arv näitab tõusu, sest 14 preestri asemel, kes olid tegutsemas aastal 1914, töötab nüüd seal koguni 98. — Briti-Indiast kirjutatakse, et muhameedlane Hazurallah Durani, Haidarabad'i valitseja sugulane, sai katoliiklaseks. — Kinnitatakse, et Briti-Indias siiski muuseas 15 saksa jesuiiti on interneeritud.

Hiinas töötab Pekingi katoliku ülikool nähtava eduga. Ta annab 2 ajakirja välja rahva tutvustamiseks katoliku usuga ning katoliku ülikooli tegevusega. Sama ülikool ehitas suure kõrvalhoone, mille ülemisel korral leidub 2 avarat loengusaali, kuna alumisel korral on laboratooriumid. — Püha Neitsi Maria haiglas Šanghai's raviti möödunud aastal 10 034 haiget ja võeti ambulatoorselt vastu või külastati 103 698 haiget! Haigla on orduõdede juhatusel. — Human'i ülikooli professor dr. Hsinno astus ühes 41 ristitavaga katoliku kirikusse. Juba tema ema, kes enne surma õdede haiglas oli hea hoolitsemise osaliseks saanud, oli üle astunud katoliku usku. Tänuks selle eest annetas nüüd professor õdedele nende heategevusasutuste kasuks suurema rahasumma. — Juba pikemat aega Ida-Turkestanis on kadunud 5 misjonäri, kes omal ajal toetasid Tibeti uurijaid Sven Hedin'it ja prof. dr. Filchner'it.

Jaapanis korraldati hiljuti Tokios kesk- ning kõrgemate koolide vahel üleriiklik spordivõistlus, kus juures frantsisklaste gümnaasiumi (mis asub Saporo's) õpilased said kõrgeima auhinna. Mikaado ise andis auhinna võitjate kätte. Võit kindlustas koolile jaapanlaste silmis lugupidamist ja poolehoidu. Kool tegutseb alles 6 aastat, siiski on õpilaste arv juba 750! — Aastal 1939 ristiti Jaapani territooriumil (ühes Korea ja Formoosaga) 8 160 täiskasvanut, 10 723 last ja võeti 220 konvertiiti vastu. Katoliiklasi on üldse Jaapanis 283 491 (1938. a.: 270 903). — Uus usuühinguteseadus annab ristiusule vabaduse, kaitseb tema esindajate puutumatust ja lugupidamist, vabastab kirikuid, kiriklaid ja kogudustele kuuluvaid põlde maksudest. Ristiusku kiidetakse tema heategevuse pärast. Sõjaväe juures tegutseb ka kristlikke vaimulikke.

VEIDI STATISTIKAT.

1. Katoliku ülikoolid.

Kui rääkida katoliku ülikoolidest, siis tuleb silmas pidada, et paljudel mail on riiklike ülikoolide juures asutatud rooma-katoliku usu- ning filosoofiateaduskonnad (näiteks Lätis, Leedus, Saksas). Edasi on rohkesti katoliiklikke usu- ning filosoofiateaduskondi, ülikoole ning instituute, eriti Roomas. Kui me siin mainime katoliku ülikoole, siis nad on need asutised, mis seisavad tihedas ühenduses kirikliku keskvalitsusega ja omavad ka teisi teaduskondi (niisiis universiteedid)!

Neid on Itaalias: Milaano. — Prantsusmaal: Pariis, Toulouse, Lyon, Angers, Lille. — Hollandis: Nijmwegen. — Belgias: Leuven. — Šveitsis: Freiburg. — Ühendriikides: Washington. — Kanadas: Montreal, Ottawa, Quebec. — Tšiilis: Santiago. — Süürias: Beirut. — Hiinas: Šanghai (Aurora), Peking. — Jaapanis: Tokio. — Filipiinidel: Manila.

Et katoliku rahvas kannab suuri ohvreid oma kõrgemate asutuste säilitamiseks ja edendamiseks, kuigi nad peavad korralikult tasuma oma maksud riiklike ülikoolide ülalpidamiseks, on näiteks näha, kui vaadata Milaano »Jeesuse-Südame ülikoolile«, mille jaoks 1939 Itaalia katoliiklus kogus 3,2 milj. lirat!

2. Jesuiidi ordu.

Jesuiidiordu (Societas Jesu, S. J.), mis tänavu pühitseb oma 400-aastast tegevuse juubelit, esitab oma aastaaruandes mõningaid andmeid.

1939. a. lõpul oli orduliikmete arv 25 945. Need liikmed kuuluvad 50 provintsi, 7 aseprovintsi ja 43 misjoni. Suurima arvu liikmeid omab ordu inglise (7 200) ning hispaania keelt (6 100) rääkivail mail. Siis järgnevad prantsuskeelt rääkivad rahvad (4 500), sakslased (2 200), itaallased (2 200), poolakad ning slaavi rahvad (1 500), hollandlased (730) ja ungarlased (350).

3 785 orduliiget töötab misjonites, nendest üks kolmandik Indias ja Ceylon'is. Misjonimail juhatab ordu 40 preesterseminari, 15 ülikooli, 169 kõrgemat kooli, 67 õpetajateseminari, 65 täienduskooli ja 7 817 algkooli. Väljaspool misjonialu on jesuiitide juhatada 436 kolledži, milledes õpib 138 307 õpilast. — Ajakirjanduse alal tehtud tööst annab tunnistust 1 112 ajakirja ilmumine. Ajakirjad ilmuvad 50 erinevas keeles.

3. Kaputsiini ordu.

Kaputsiini ordu, frantsisklaste ordu haru, (Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum, O. F. M. Cap.) annab ülevaate 31. dets. 1939. a. oma ametlikus ajakirjas »Analecta Ordinis Fratrum Minorum Capuccinorum«, mille järele asub 1 086 kloostris 13 898 orduvenda. Nendest on 6 886 preestrit, 2 397 usuteadusõpilast, 3 490 ilmikvenda, 631 noviitsi ja 278 kandidaati. — Ordukindralile allub 55 provintsi, 5 aseprovintsi ja 32 misjoniala. 927 orduliiget tegutseb misjonites.

Rahvuslikult on ülekaal itaallastel (6 189); siis järgnevad saklased (2 314), prantslased (1 739), hispaanlased (1 314), inglased (1 072), hollandlased (593), slaavlased (454) ja 223 väiksemaist rahvusgruppidest.

Jesuiidid ja kaputsiinid on tekkinud nn. usupuhastuse ajastul. Eeltoodud andmetest on kirikuajaloo tundjale kergesti näha mõlemate ordude saatused viimaste sajandite jooksul.

Kodumaalt.

Vabariigi President Konstantin Päts võttis teisipäeval, 18. juunil, kell 11 hommikupoolel Kadriorus administratiivhoones eraaudientsile vastu paavsti nuntsiuse ülempiiskop Msgr. dr. Antonino Arata. Nuntius andis Vabariigi Presidendile üle paavsti poolt temale varem määratud Piuse ordeni suurristi.

Korralise preestrikonverentsi puhul Tallinnas, 11. juunil, pidas vaimuliku ekshortatsiooni preester Br. Borucki, kuna isa Luzian esines teadusliku ettekandega keerulise kiriku abieluseaduse kohta, millele järgnes teiste küsimuste käsitlemine.

Trükikoda »Tungal«, Tartu, Veski 3. 9. VII 1940.

Riigiraamatukogu. № S 6114

Eesti Rahvusraamatukogu digitaalarhiiv DIGAR